T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ
ANABİLİM DALI

EZOTERİK TOPLULUKLARIN SOSYOLOJİSİ: MASONLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME

Yüksek Lisans Tezi

Gülay ACAR GÖKTEPE

Ankara-2019

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ
ANABİLİM DALI

EZOTERİK TOPLULUKLARIN SOSYOLOJİSİ: MASONLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME

Yüksek Lisans Tezi

Gülay ACAR GÖKTEPE

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Erol DEMİR

Ankara-2019

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ
ANABİLİM DALI

Gülay ACAR GÖKTEPE

EZOTERİK TOPLULUKLARIN SOSYOLOJİSİ: MASONLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Erol DEMİR

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	İmzası
Prof. Dr. Suavi AYDIN	
Prof. Dr. Erol DEMİR	
Dr. Öğr. Üyesi Kurtuluş CENGİZ	

Tez Sınavı Tarihi 10/09/2019

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (10/09/2019)

Gülay ACAR GÖKTEPE

İÇİNDEKİLER:

TABLOLAR LİSTESİ

EKLER LİSTESİ

TEŞEKKÜR

Ezoterizm gibi ele gelmez bir konunun sınırlarını çizmekte yardımlarını ve tezin yazım süreci boyunca zamanını benden esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Erol Demir'e, tez savunma sınavımda kıymetli yorum ve eleştirileri ile çalışmanın bundan sonraki seyri için de katkılar sunan jüri üyeleri Prof. Dr. Suavi Aydın ve Dr. Öğr. Üyesi Kurtuluş Cengiz'e teşekkürlerimi sunarım.

1. GİRİŞ

Bu çalışma ezoterik bilgi odağında bir araya gelip topluluk oluşturmuş olan bireylerin, ezoterik topluluklara dahil olma güdülenmelerini ve toplulukla ilişkilenme süreçlerini konu edinmektedir. Çalışma konuyu, ezoterik topluluklardan Masonluk örneğinde irdelemeye çalışır. Daha sarih bir ifadeyle çalışma, ezoterik bir topluluk oluşturan Masonların, Masonik deneyimlerine odaklanmaktadır. Masonların topluluğa ilişkin deneyimleri ve topluluktaki diğer insanlarla olan ilişkileriyle inşa ettikleri ve bunun sonucu olarak sundukları benliklerini incelenmektedir.

Bu bağlamda tezin problem, amaç, önem, sınırlılıklar, temel kavramlar ve metodolojisinin yer aldığı giriş bölümünden sonra tezin ikinci bölümde; ezoterizm ve ezoterik olana, ezoterik bilginin karşılığı olarak sırra ilişkin kavramsal ve sır topluluklarına ilişkin sosyolojik bir tartışmaya, ezoterizmin dışavurumu ve aynı zamanda ezoterik toplulukların yöntemi olarak mit, ritüel ve sembol olmak üzere egzoterik yönlerine, sosyolojik bir topluluk olarak cemaat ve ezoterizm bağlamında topluluğun oluşmasını mümkün kılan bireyler açısından sosyal benliğe ilişkin sosyolojik tartışmalara yer verilecektir. Üçüncü bölüm, Masonluk ve Masonlara ilişkin kısa bir tarihçe verirken Masonluğun örgütlenme yapısına ve Türkiye’de bugün bulunun Mason örgütlerine ayrılmıştır. Dördüncü bölüm ezoterik topluluklarla çalışma deneyimini de ele alan, çalışmanın yöntemini aktaran bölümdür. Beşinci bölüm Masonlarla yapılan odak grup görüşmelerinden çıkan bulguların, topluluğa ilişkin benliğin kurulması bağlamında ele alındığı analiz bölümüdür. Çalışma, hem Masonların hem de cemaat olarak Masonluğa ilişkin değerlendirmelerin yer aldığı sonuç bölümüyle bitirilecektir.

1.1. Problem:

Ezoterik sözcüğünün kökeni Yunanca “iç”, “içeri” anlamına gelen “ésō” sözcüğüne dayanmaktadır. Bu kelimeden türeyen “esōtéron” sözcüğü içeride olan, “esōterikós” ise

“içsel”, “batıni” anlamlarına bürünmüştür. Fransızca’da “ésotérique”, İngilizce’de “esoteric” ve Türkçe’ye “ezoterik” olarak geçmiş sözcük; batıni, gizli ilimlere ait anlamına gelmektedir (Nişanyan, 2019). Ezoterizmi ise kelime anlamı olarak bu doğrultuda, batıni, gizli ilimler akımı olarak tercüme etmek mümkündür.

Ezoterik sözcüğü tek başına kullanılmamakta, ancak bir ismi nitelemektedir. Ezoterik daha ziyade bilgiyi niteleyerek, bir bilgi türüne işaret eder. Konumuz bağlamında ise ezoterik bilgi bir toplulukla ilişkilenmektedir, topluluğun merkezine yerleşmektedir. Bu bağlamda ezoterik bilgiye ulaşmayı amaçlayan topluluklara ezoterik topluluk denilmektedir. İçsel, iç anlamındaki ezoterik, nitelediği olguya ait olup olgunun dışında kalan bir dış alanı kendiliğinden yaratmaktadır. Bununla birlikte içe dönük, dışarıya kapalı bir topluluğun ezoterik bilgisini iradi olarak gizlemiş olduğundan söz edemeyiz. Ezoterik bilgi gayri ihtiyari bir örtük kalma halidir. Ezoterizmi bilgiyle ilişkilendiren Algan’ın (2006, s. 127) da ifade ettiği üzere ezoterik “belirli ve sınırlı bir grup ya da kişilere açık olduğu ve yalnız onlar tarafından anlaşılabildiği öne sürülen bir bilgi türü”, içrek bilgidir. Ezoterik disiplinler, dolayısıyla bu disiplini benimsemiş topluluklar da, insanın sınırlı duyu kapasitesini vurgulayarak, bunun giderilmesi gerektiği görüşündedir (Algan, 2006, s. 129). Bu doğrultuda ezoterik bilginin, duyu verilerine dayanan “bilimsel” bilginin yanında insan duyusunun algılayamadığı fakat gerçeklikte var olduğuna “inanılan” bir bilgi türüne işaret ettiği söylenebilir.

Tüm dünya üzerinde ve tüm çağlarda, yaşadığımız coğrafyada da bu türden ezoterik bilgiye ulaşma çabasında, ezoterik bilgi yolunda olan pek çok öğreti bulunmaktadır. Bu öğretiler, zamanla o yolda olan insanları bir grup olarak bir araya getirmiş, topluluklar oluşturmuşlardır. Bu öğretiler birbirinden farklı biçimlerde somutlaşmışlar, bünyevileşmişlerdir, tarikatlaşmışlar, cemaatleşmişlerdir. Çeşitli cemaatler ezoterik bir temele dayanabileceği gibi dinlerin de görünenin ötesinde ezoterik yönleri bulunmaktadır. Bir İslam coğrafyası olarak Türkiye’de yüzlerce hatta

içinden doğan kollarıyla yüzleri de aşan sayıda tarikatın bulunduğu söylenegelmektedir (Gölpınarlı, 2016, s. 15). Bulunduğumuz coğrafyada ezoterik bilgiyi odağına alan, bu bağlamda bir cemaat oluşturan topluluklardan biri de Masonluktur.

Masonluk kendisini "BİLİMSEL nitelikli bir kuruluş" (Türkiye Süprem Konseyi, 2017, s. 8) diye tanımlarken "Evrenin Ulu Mimarı" (Türkiye Süprem Konseyi, 2017, s. 9) kavramını da sembolik olarak kullandığını söylemektedir. Böylece topluluğun Mason olmayanlar tarafından anlaşılamayacağını kabul ettikleri sembolik dünyasına rağmen bu iki ölçütle dahi başlangıç için duyu verilerine dayanan pozitif bilgi ve inanç bilgisi arasında bir ayrım yapmadıkları yönünde bir ilkeyi benimsediklerini söylemek mümkündür. Ayrıca ezoterik bilgiyi sembolize ettikleri bir anlamlar evreni olduğunu da belirtmek gerekir.

Masonluğu bu coğrafyadaki diğer ezoterik topluluklardan ayıran en belirgin iki özelliği haizdir. Öncelikle, bu coğrafyadaki diğer cemaatlerin İslam dininin çeşitli şekillerdeki tezahürü olarak görülmesine karşılık Masonluk, Batı menşeili bir örgütlenmedir. Böylece İslami kültürde doğan diğer cemaatlerden ayrışmaktadır. Bir diğer ayırt edici özelliği ise bu coğrafyadaki ezoterik toplulukların kadim geçmişi sebebiyle, öğretilerin bireylerin içine doğdukları bir yapı olarak yaşanmasına karşılık Masonluk, yirmi bir yaş alt sınır olmak üzere yaş farkı gözetmeksizin üye kabul etmektedir. Üyelerin yapıya iradi olarak dahli söz konusudur. Bu karşılaştırmadan, İslamiyet'ten beslenen ezoterik toplulukların özcü bir yaklaşımı benimsemiş oldukları ya da onlara özcü yaklaşıldığı gibi bir anlam çıkartılmamalıdır. Ancak bireylerin toplumsallaşma süreçleri ve topluluk deneyimlerine ilişkin benliklerini inşa edişlerinde, iradi dâhil olmanın bir öğretinin kültürel form olarak doğuştan itibaren toplumsallaşma sürecinin bir parçası olarak yaşanmasına göre, fark yaratacağı varsayılmaktadır. Ayrıca Masonluk, ortaya çıkışı itibariyle de 1990'lı yılların ezoterik "New Age" akımlarından da ayrışmaktadır.

Masonluk ilk kez İngiltere'de 1717 yılında kurumsal hale gelmiştir. Masonluğun Osmanlı İmparatorluğu'nda ortaya çıkışı 1738'e tarihlendirilmektedir. Locaların kuruluş döneminde localarda Osmanlı vatandaşı gayrimüslimler yer almıştır. Müslümanların localara girişi ise 1850'li yıllara rastlamaktadır (Zarcone, 2011, s. 17). Batı'nın Aydınlanma çağına tekabül eden Masonik örgütlenmelerin doğuşu, Osmanlı İmparatorluğu'nun da modernleşme sürecine rastlamaktadır. Bugün Türkiye'de Masonluk biri İngiliz diğeri Fransız menşeili olan iki farklı koldan dernek statüsünde varlığını sürdürmektedir. İç İşleri Bakanlığı Dernekler Daire Başkanlığı verilerine göre faaliyet alanını bireysel öğreti olarak belirlemiş böylece sosyolojik açıdan dar anlamıyla kurumlaşmış bir yapıdır. Bugün, bu çalışmanın da alanını oluşturan, Fransız obediyansına bağlı Özgür Masonlar Büyük Locası'nın yalnızca Ankara'daki üye sayısının üç yüz civarı olduğu bilinmektedir. Derecelendirme sistemine göre işleyen Masonluğun Ankara'da 4. - 33. derecede olanlarının sayısı ise 107'dir (Türkiye Süprem Konseyi, 2019, s. 18). Masonluk bir araya gelen insanlarla cemaat türünden bir topluluk oluştururken, sivil toplum alanında konumlanışlarıyla da kamusallık arz etmektedir.

Bu çalışmada esas dikkat bu türden ezoterik topluluklara girmeye hazır bir kitlenin bulunuyor oluşudur. Esas merak konusu ise bireylerin ezoterik topluluklara ve ayırt edici özellikleriyle birlikte bir ezoterik topluluk olan Masonluğa dahil olma ve bir arada bulunmalarının anlamıdır. Bu doğrultuda çalışmanın Masonların kurumsal açıdan diğer kurumlarla ilişkisinin kurulduğu "büyük" bir argümanının olmadığını söylemek gerekmektedir. Elde edilen ampirik verilerle üzerine çok az araştırma yapılmış bir topluluğun görünümünü sunmak planlanmıştır. Çalışmada Masonların içinde yer aldıkları ezoterik toplulukla ilişkili deneyimlerinin anlamları problematize edilmektedir.

Masonik deneyimle, topluluk bağlamında ilişkiler ve süreçlere ilişkin bilinçli gözlem, değerlendirme, düşünme faaliyetleriyle "geçmişten çıkarılan bilgi" ve bazı durumlarda akıl ve bilgiden de ayrı tutulabilecek, düşünce kadar duyguyu da içerebilen

şimdiye ilişkin "belirli bir tür bilinç" kastedilmektedir (Williams, 2018, s. 151-152). Deneyimin anlamı, "bir durum ya da halin bilinçli olarak öznesi olma" kla gelişir. Yani bir tür "öznel tanıklıktır" (Williams, 2018, s. 153). Masonluğun bilinçli olarak öznesi olan Masonlar Masonik deneyimle benliklerini geliştirirler. Benlik tecrübelere eklenen bir kurgudur (Edgar & Sedgwick, 2007, s. 325).

Ezoterik bir topluluk olarak Masonluk bir kuruluş mitine sahip, kendine özgü anlamlar evrenini sembollerle yaratan ve ritüellerle, derecelendirme sistemiyle işleyen bir yapıdır. Çalışmanın odağı mitlerin, ritüellerin ve sembollerin anlamları değil Masonik deneyimin anlamlarıdır. Masonik deneyim, topluluğa katılım süreci, mit, sembol ve ritüellerle kurulan ilişki, grup içinde aidiyetin oluşum süreci, dayanışma, yardımlaşma gibi bağlamlarda üyeler arası ilişkilerde ve cemaatin dışında Mason kimliğiyle var olmakla belirginlik kazanmaktadır. Masonluğun algılanışı, yorumlanışı, yaşanışı kısacası tecrübesini konu edinen çalışma, bir cemaat olarak ele alınan ezoterik topluluk Masonluğu "anlamaya" çalışmaktadır. Konunun toplum nazarındaki muğlaklığı karşısında Masonluğa ilişkin ampirik veriye ulaşan ve Masonların doğrudan deneyimlerini benlik kurgularına bakarak araştırmaya dahil eden bu çalışma aynı zamanda keşifsel bir araştırma olacaktır.

1.2. Amaç:

Amaç, Masonlar dolayısıyla Masonluk deneyimini ve Masonluğu "anlamak" tır. Toplum nazarında spekülatif, olumlu – olumsuz pek çok değer de atfedilen, ezoterik yapıya sahip olmaları sebebiyle muğlak bir görüntü çizen bir topluluğa, bir topluluğun oluşmasının nedeni olan insan, neden ve nasıl üye olur? Bu değerlendirmeler karşısında üyeler topluluk bağlamında benliklerini nasıl inşa etmektedir? Masonluk örneğinde ezoterik topluluğa dahil olma motivasyonunun ve aidiyet sürecinin, Masonik deneyim çerçevesinde kurulan benliklerle ortaya koyulması amaçlanmaktadır.

Böylece ilk bakışta hem gündelik dilde hem de akademik olarak muğlak kalan bu konunun; olgusal uğraklarını saptamak, dolayısıyla teorik açıdan tartışma zemini sağlayacak kavramsal araçlarını ortaya koymak, yapıyı sosyolojik anlamda daha geniş kurumsal bir çerçeveye oturtmak amaçlanmaktadır.

Bu doğrultuda çalışma aşağıdaki sorular çerçevesinde geliştirilmeye çalışılacaktır:

Sorular:

- Masonların sınıfsal profilleri ve sosyal statüleri hakkında ne söylenebilir?
- Nasıl bir komünite yaratıyorlar? Ezoterik bir topluluk olmakla ilişkilendirdikleri unsurlar nelerdir?
- Sosyal olarak kendileri ne tür beklenti içerisindeler?
- Topluluğun gizli olduğu düşüncesine karşı kendilerini nasıl konumlandırıyorlar?
- Ezoterik bilgiye nasıl yaklaşıyorlar?
- Mit, ritüel ve sembolik formlarla ilişkilerini nasıl kuruyorlar?
- Dışarıdan kendilerine yöneltilen imgeleri hakkında ne düşünüyorlar?
- Siyasi açıdan kendilerini bir güç odağa olarak görüyorlar mı?
- Ezoterik bir topluluğun üyeleri olarak gündelik yaşamlarında ilişkilerini etkiliyor mu?
- Üyeler arasındaki ilişki topluluk dışındaki kamusal hayatlarında da sürdürülüyor mu?

1.3. Önem

Çalışmanın önemi, Türkiye’de Masonluğu konu alan yayınların değerlendirilmesiyle ele alınacaktır. Yayınları popüler yayınlar, akademik literatüre dahil olan kitaplar ve yüksek lisans tezleri olarak ayırt etmek mümkündür.

Masonluk ezoterik bir topluluk olması dolayısıyla da hakkında hayli spekülasyon üretilen bir yapılanmadır. Masonluğu bir "düşman" olarak gören, bu bağlamda da Masonluğun "iç yüzünü" ortaya döktüğü iddiasında olan çok sayıda yayın vardır. Örneğin kendisini "Bilimsel Araştırma Grubu" olarak tanımlayan ve bu isimle "Masonluk ve Kapitalizm" (1992) adlı bir kitap yayımlayan Grup, Masonların Yahudi olduğunu ve siyonist hedeflerle basını, içki ve uyuşturucuyu, komünizmi vb. bir silah olarak kullandıklarını anlatmaktadır. Bu yayın "Hitler'i Yahudilerin finanse ettiği"ne benzer pek çok söyleme de yer vermektedir. Buna karşılık popüler diyebileceğimiz bir grup çalışma da Masonların Masonluğu anlattıkları yayınlardır. Örneğin, Sabahattin Arıç (1996), "Masonların Dünyası" kitabında Masonluğun esasında "yüce bir insanlık ülküsü"ne bağlı olduğunu ancak Türkiye'de Masonların "şovenlerle bağnaz dinciler" tarafından dinsizlikle suçlandığını, tarih boyunca da "cahillikle ve zorbalıkla savaşmak zorunda" kaldıklarını yazmaktadır. Nitekim ifadelerden de görüleceği üzere bu türden popüler yayınlar da düşmanlaştırılmalarına yönelik bir varsayımla başlayıp Masonluğun yüce ülkülerle hareket ettiğini kabul ederek bir karşıt çaba gibi okunabilmektedir.

Masonluğu konu edinen akademik literatür ise iki grupta toplanabilir: Kitaplar ve tezler. Türkiye'de Masonluğa ilişkin akademik kitaplar çeviri türünden yayınlardır. Bu yayınlar genellikle, Masonluğa siyaset bilimi yönünden yaklaşan tarihçiler, ezoterik bilgi anlamında sır yönünden yaklaşanlar ise ilahiyatçılardır (Reinalter, 2011; Iacovella, 2005; Naudon, 1994; Zarcone, 2011 vb.). Mason olmayıp Masonluğu anlatan İlhami Soysal, Orhan Koloğlu gibi isimlerin tarihçiliği de bu grupta değerlendirilebilir. Masonluğa ilişkin bu türden yayınlarda da Masonluk kolaylıkla ya siyasi ya da dini bir örgüt olarak kolaylıkla etiketlenebilir. Özman ve Dede'nin (2012) *Türk Sağı: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri* (der. Kerestecioğlu, Ö. ve Öztan, G.G.) kitabı içindeki *Türk Sağı ve Masonluğun Söylemsel İnşası: İktidar, Bilinmezlik, Komplo* bölümü ise akademik anlamda önemli bir çabadır. Bu çalışmada Özman ve Dede, Masonluğun Türk

sağı tarafından komplolarla ilişkilendirilip "düşman"lıklarının söylemsel olarak inşa edildiğini ortaya koymuştur.

Masonluğa ilişkin Türkiye'deki akademik ilginin son on beş yıl içinde artmaya başladığı yüksek lisans tez çalışmalarından da izlenebilir. Bu çalışmalardan ilki Adal'ın *Aydınlanma Çağında Kamusal Alan ve Heterotopik Mekân İncelemesi: "Palais Royal" ve "Mason Locaları"* (2004) başlıklı siyaset bilimi alanında yapmış olduğu yüksek lisans tezidir. Adal bu çalışmasında kamusal alan bağlamında tartıştığı Mason Locaları'nı "Foucault'nun ötekileştirilmiş insanını barındıran ama aynı zamanda oluşturduğu alternatif düzenlemeyle kendi ötekisini oluşturarak içine kapanan" (2004, s. 236) heterotopik mekânlardan biri olarak tartışmaya açmıştır. Konuya ilişkin yapılmış bir diğer çalışma ise Gündaş'ın *Amerikan Sineması'nda Mason Sembolleri ve Anlamları* (2009) başlıklı iletişim disiplininin odağında anlamlar evrenine açılan yüksek lisans tezidir. Gündaş, Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin kuruluşunda Masonluk'un rolü olduğu kabulünden hareketle, ABD'nin kültürünü yaygınlaştırmak üzere kullandığı sinemada, belirli sinema filmleri üzerinden, masonik sembolleri incelemiştir. Musardo ise *Influences of Italian Nationalism in The Capital of Ottoman Empire: Mazzini, Garibaldi, and Masonry* (2013) başlıklı yüksek lisans tezinde Osmanlı coğrafyasında milli birlik ve hürriyet fikirlerinin oluşumu ve yayılmasında, İtalyan Masonlar'ın etkisiyle İtalyan milliyetçiliğinin hızlandırıcı rolünü konu edinmiştir. Konuyu imgesel düzeyde anlamlar odağında ele alan bir başka çalışma da Karakuş'un *Nationalist Conservatism and Its Enemies: Communist, Jews, Donmehs and Free Masons In Büyük Doğu, Serdengeçti and Sebilürreşad* (2014) başlıklı yüksek lisans tezidir. Karakuş bu çalışmada Masonluk'un milliyetçi muhafazakâr söylemde bir düşman imgesi haline getirildiğini ortaya koymuştur. Türe, *Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye Mason Locaları ve Kapatılma Süreci (1923-1935)* (2016) başlıklı yüksek lisans teziyle Türkiye'de Masonluk'un gelişim sürecinin bir bölümünü ele alan tarihsel bir çalışma yapmıştır. Son

olarak Savran, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'in ilk yıllarına masonluk öğretisinin toplum düzenini algılaması (2016)* başlıklı tarih alanındaki yüksek lisans tezinde Masonluk'un "Türk toplumunu algılamasında hürriyet, eşitlik, adalet, kardeşlik, yardımlaşma kadın hakları, eğitim, basın, sanat ve din anlayışları" nı incelemiş ve algılarla Türk toplumunu yönlendirdikleri sonucuna ulaşmıştır. Nitekim bu çalışmaların da Masonluğa siyaset perspektifinden yaklaştığı söylenebilir.

Bu tez çalışması ise önceki çalışmalarla karşılaştırıldığında, Masonluk ve Masonluğa sosyoloji disiplini perspektifinden yaklaşan bir ilk çalışma olma özelliğine sahiptir. Ayrıca çalışma siyasal, bilimsel ve inanca yönelik olanın, başka bir ifadeyle dünyevi ve kutsallığın bir arada oluşunu, her ikisinin de aynı anda yapıya içkin oluşunu ortaya koyarak kurumlar sosyolojisine katkı sağlayacaktır. Bununla birlikte çalışma bir alan araştırmasını içermesi, topluluğa dâhil olan kişilerle yüz yüze görüşmelerin yapılmış olması ve topluluğun faaliyetlerini gerçekleştirdiği mekânın görülmüş, bazı görüşmelerin bu mekânda yapılmış olması, kimi dışarıdaki faaliyetlerine katılarak gözlem yapma imkânına erişmiş olması bakımından da Masonluk deneyimini anlamaya ve yapıyı kendi içinden kavramaya çalışması bakımından da önem arz etmektedir.

1.4.Sınırlılıklar

Türkiye'de iki farklı Mason kuruluşu tespit edilmiştir: Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar (http://www.mason.org.tr/web/) ve Özgür Masonlar (http://www.mason-mahfili.org.tr/). Bu çalışmada kullanılan kaynaklar Özgür Masonlar Büyük Locası'ndan elde edilmiş, görüşmeler bu Loca'nın üyeleriyle gerçekleştirilmiştir.

Mason cemaatleri bazı ortak ilkelere sahip olsa da kimi farklı Masonluk anlayışlarına sahip oldukları öğrenilmiştir. Örneğin, Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası Masonluğa kabulde herhangi bir dini inancı zorunlu tutmaktadır ve kadınları Mason olarak kabul etmemektedir. Bu iki örnek Özgür Masonlar Büyük

Locası için geçerli değildir. Onlarda ise bir dini inanç belirtmek gerekmemektedir ve kadınları, kadınların kendilerine ait localarında olmak üzere “kız kardeş mason” olarak kabul etmektedirler. Bu çalışma yalnızca Özgür Masonlar Büyük Locası’yla sınırlıdır ve söz konusu veriler bu Loca’dan toplanmıştır.

Çalışmanın bir diğer sınırlılığı kullanılan ampirik verilerin topluluğun yalnızca Ankara’da faaliyet gösteren Locasından elde edilmiş olmasıdır. Çalışmada, topluluk üyelerinin demografik bilgilerine (meslek, yaş vb.) yönelik değerlendirmeler derneğe üye olan kişiler için düzenlenmiş haberleşme listesinden derlenmiştir. Öncelikle bu liste yalnızca Ankara’da bulunan Özgür Masonlar Büyük Locası’nı kapsamaktadır. Loca’nın bulunduğu diğer illerdeki üyeler değerlendirmeye dâhil edilememiştir. Ayrıca Özgür Masonlar Büyük Locası Derneğinin tüzüğü olan “Türkiye Süprem Konseyi Tüzüğü”ne göre üyeler bu listeye dâhil olmak istemedikleri durumda, listede yer almamaktadır. Dolayısıyla bu derneğe üye olup bu listede yer almayan üyeler olabilir. Bu kaynağa ilişkin bir diğer sınırlılık ise, bu listenin güncel olmamasıyla ilgilidir. Listenin basım yılı 2011’dir. Dolayısıyla bugüne kadarki süre içinde derneğe üye olanlar olduğu gibi istifa eden üyeler de olmuş olabilir. Dolayısıyla kimi veri analizlerinde 2011 yılı verileri dikkate alınmıştır.

Çalışmanın bir eksik noktası da Kadın Mason Büyük Locası Derneği’yle görüşme yapılamamış olmasıdır. Bu açıdan toplumsal cinsiyet ekseninde değerlendirmeler eksik kalmıştır. Burada zaman sınırlılığıyla ilgili bir durumun olduğunu belirtmek isterim.

1.5. Temel Kavramlar

Bu çalışma Masonluğu her şeyden önce bir topluluk olarak modern cemaat kavramı içerisine yerleştirmeye çalışacaktır. Masonluğa modern cemaat olmakla birlikte, ezoterik özelliği sebebiyle sırları olmasıyla bir katman daha eklenmektedir. Ritüeller,

semboller, mitler aracılığıyla bu cemaatin üyeleri birbirine bağlanmaktadır. Cemaati oluşturan elbette insanlar ve onların düşünce, davranış ve eylemleridir, onların etkileşimidir. Bir başka ifadeyle Masonluk modern cemaatine üye bireylerin benliklerinin bütünleşmesi, bu toplumsal grubu bütün kılmaktadır. Çalışmanın temel kavramları şunlardır:

1.5.1. Ezoterizm:

Ezoterizm; iç, içeri anlamına gelen "eso" sözcüğünden türemiştir ve kelime gizli ilimler atfen kullanılır. Ezoterizm bu doğrultuda gizli ilimler akımı olarak değerlendirilebilir. Çalışma bağlamında ise ezoterizm, "duyu verileriyle algılanamayan ancak var olduğuna inanılan bilgiye" ulaşmada toplulukların benimsediği bir yol olarak kavranabilir. Bu doğrultuda ezoterik, bu yol boyunca rastlanan her türden varlığın niteliği olarak kullanılmaktadır (ezoterik bilgi, ezoterik topluluk, ezoterik yöntem vb.).

1.5.2. Sır:

Çalışmada sır iki anlamıyla da kullanılmaktadır. Birincisi "ezoterik bilgi" anlamında sır, duyu verileriyle algılanamayan ancak var olduğuna inanılan bilgidir. Bu açıdan çalışma ezoterik olanın gizli ilimler olduğu tercümesini kabul etmemektedir. Gizli olanın kasti olarak kapatıldığı çağrışımı karşısında, "sır" sözcüğünü tercih etmektedir. Etimolojisinde ilk anlamı göbek deliği, bir şeyin en iç ya da orta kısmı, ruh, yürek olan sır (Nişanyan, 2019) ezoterizme içkin olan sırrı daha iyi ifade etmektedir.

Sırrın bu içkin olma durumu yanında çalışmada sır, sosyal açıdan da ele alınmaktadır. Ezoterik sır ve sosyal sır ayrımı Clark Chilson (2014) tarafından ortaya koyulmuştur. Ezoterik sırrı, özel yol ve yöntemlerle kavranabilecek sırlar olarak ele alırken, sosyal sırrı insanlar tarafından özellikle üstü kapatılan, örtülen sırlar olarak ele almaktadır. Sosyal sır, başka insanlar tarafından var olduğunun öğrenilmesi istenmeyen

uygulama ve nesnelerdir. Dolayısıyla sosyal sır, çalışmada zaman zaman gizli sözcüğüyle karşılık bulacaktır. Kısacası; ezoterik bilgi anlamında sır; cemaatin / kurumun dışarıdan kişilere açmadığı, sosyal anlamda örtük bıraktığı nesne ve uygulamalar için gizli sözcüğü kullanılabilecektir.

1.5.3. Mit, Ritüel, Sembol:

Birbiriyle de ilişkili olan mit, ritüel ve semboller, topluluğun oluşması ve bütünlük oluşturmasını mümkün kılan ezoterik yöntemler ve ayrıca sosyolojik teknikler olarak belirginlik kazanırken, topluluğun üyeleri hatta kuşakları arasında anlamları aktaran iletişim sistemleri olarak kavranmaktadır. Mitler bir topluluk ya da kurumun "yaradılış" ına ilişkin ve topluluk değerlerini taşıyan anlatılar, ritüeller yine bu bağlamda eylemler ve semboller ise bu iletişim sistemlerinin en küçük birimleri olarak ele alınmaktadır.

1.5.4. Cemaat:

Sosyolojik olarak "üyelerinin kopmaz bağlarla birlikte yaşadığı", içine doğdukları ve "fikir ve çeşitli ilkelerle bir araya getirilmiş" insan topluluklarıdır (Bauman, 2017, s. 19). Dinlerin de ezoterik yönleri olduğunu hatırlatarak ezoterik toplulukların bu iki tür cemaate de dahil olabileceği açıktır. Masonluk özelinde daha ziyade fikir ve birtakım ilkelerle bir araya gelmiş cemaatlerden söz edilmektedir.

1.5.5. Benlik:

Çalışmada, toplumsal deneyimi psikolojik bakış açısından çekip toplumsallığın gereği olan iletişim rotasına çevirerek açıklamaya çalışan Mead'in benlik tanımına başvurulacaktır. Mead'e (2017, s. 165) göre benlik, "bireyin bir bütün olarak toplumsal deneyim süreciyle ve bu sürece katılan diğer bireylerle ilişkilerinin sonucunda meydana gelir" ve benlik dil düzleminde oluşur ve gelişir. Masonluk'un kendine has semboller,

ritüeller ve mitlerle yarattığı anlamlar evreniyle ne yaptıklarına bakmak benliklerini nasıl kurduklarını sorgulamak anlamına gelmektedir.

1.5.6. Masonluk:

Amacını "eşitlik, özgürlük, kardeşlik" ve "bilimsel, laik, insancıl" olma olarak belirlemiş ve bu ideallerle hakikate ulaşma çabasında bilgilerini ezoterik yöntemle üyelerine aktaran bir öğreti ve cemaati. Aynı zamanda faaliyet alanını bireysel öğreti olarak belirlemiş olan dernekleşmiş bir sivil toplum kuruluşudur.

1.6. Metodoloji

Ezoterik, içkin özellikleri olan ve ona ulaşmak için gerekli olan yollardan geçmeden edinilemediği söylenegelen, yani topluluğa dahil olmayanlar için örtük kalan bir bilgi, gelenek, düşünce biçimini vb. sosyolojik olarak ele almak ne anlama gelir, nasıl mümkün olur?

Ezoterik anlayış tanımı gereği araştırılarak ulaşılabilecek bir bilgi türü değildir. Bu bilgiye ulaşmak ancak deneyim yoluyla mümkündür. Ezoterik bilgiye ulaşma çabasına yönelik bir araştırma, ezoterik öğretinin kendisini kapalı olarak sunması dolayısıyla tutarlı ve geçerli bir çalışma da olmayacaktır. Faivre ve Voss'un da belirttiği gibi ezoterik bilgiye ulaşma çabası, insanın ampirik olmayan alanına ampirik yaklaşmak anlamına gelir, ki bu sezgilerle, "gönül" yoluyla kavranabildiği öne sürülen ezoterik bilginin de dünyevileştirilmesi anlamına gelerek esas bağlamından kopardı. Bu bakımdan her şeyden önce ezoterizmi uygulamakla ezoterizmi incelemek arasında fark olduğunu belirtmek gerekmektedir (Faivre & Voss, 2006, s. 157). Ezoterik bir öğretiye yönelik incelemede amaç öğretisel ilkeyi saptamak olamaz. Ezoterizmin özellikleri ancak bir yapıtta, söylemde, ritüelde aranabilir ve bu açıdan da simgelere, imgelere,

biçemlere, somut belirtilere bakılmalıdır (Faivre & Voss, 2006, s. 156). Bu da ezoterizmin dışavurumu olan egzoterik yönlerine bakmak anlamına gelmektedir.

Ezoterizme ilişkin çalışmalar yapan yazarlar ezoterizmle ilgili araştırma yapmanın ancak ezoterizmin çeşitli olgularla "ilişkili" sine bakmakla mümkün olacağını ifade etmektedirler.

Faivre ve Voss, ezoterik olarak adlandırılan akımların; yapıtlar ve yazarların, kendi bağlamlarında yani hem parçaların kendi aralarında sürdürdükleri ilişkiler bakımından hem de ilişkilendirildiği çeşitli dinsel, politik, kültürel ve hatta ekonomik bağlamların bir işlevi olması bakımından incelenmesi gerektiğini ifade ederler. Onlara göre "Ezoterik araştırmalar yapan bilim adamlarının görevleri olaylar tarihinin arkasında örtülü saklı kalmış bir geleneğin Rönesans'tan önce var olup olmadığını kanıtlamak değildir. Bu fikrin son yüzyılların imgelerinde ve söyleminde görüldüğü şekliyle ortaya çıkışın farklı yönleriyle kavramak ve tanımlamaktan ibarettir" (Faivre & Voss, 2006, s. 145,147). Zinser de aynı noktaya dikkat çekmektedir. Zinser (2011, s. 9) modern ezoterizm üzerine araştırma yapan bir kısım kişinin ezoterizmi bilimin ve dinin dışında tutma eğilimlerine itiraz ettiğini ifade etmektedir. Bu yaklaşımı benimseyen araştırmacıların bir kısmının ise ezoterik olanın tarihsel bir sürekliliğinin olmadığını bunun karşısında imgelenmiş bir gelenek yarattıklarını düşündüklerini ifade etmektedir. İmgelenmiş ve tarihsel oluşumlarına karşılık Zinser ezoterik öğretilerin fiili uygulamalarına bakmak gerektiğinin altını çizmektedir. Fiili uygulamaların ilişkilendirilebileceği öğreti ve düşünceleri incelemeye almak gerektiğini ifade etmektedir. Zinser, ezoterik sözcüğünün her zaman ancak bir sıfat olarak kullanılabildiğini ve ezoterik olanın doğal olarak ilişkiselliğine bakmak gerektiğini ifade etmektedir. Bu doğrultuda ona göre ezoterizm din, bilgi ve ekonomi ile ilişkisi açısından ele alınmalıdır.

Nitekim bu çalışma da Masonluğun Masonlar tarafından ulaşılmaya çalışılan ezoterik sırrını, başka bir ifadeyle öğretisel ilkesini araştırmaz. Fiili uygulamalarından ritüellerini de yorumlamaz (Ritüeller topluluğun dışından olan kişiler tarafından izlenemez. Ancak ritüellere ilişkin yazılı kaynaklara ulaşmak mümkündür). Mit ve sembol gibi dilsel sistemlerinin neler olduğunu ve bunların ne anlama geldiğinin peşine düşmez. Bu çalışma için fiili uygulamaların grup içi benliklerinde ne ürettiği önemlidir. Bir başka ifadeyle bu dil sistemlerinin topluluğun bütünlüğünü oluşturması bakımından işlevini önemser. Ritüel ve sembollerin özellikleri, kültürel beklentileri, güç ilişkileri, iktidar ve cemaat yapılarını nasıl ürettiği, şekillendirdiği ve tasdik ettiği anlaşılmaya çalışılabilir (Dupret, Pierret, Pinto, & Spellman-Poots, 2017, s. 15). Çalışma Masonluğu Masonların kendi deneyimleri ve kendi dilinden nasıl anlamlandırdıklarına bakmaktadır. Bunun için de Masonların benlik kurulumuna bakar. Ezoterik cemaat ve benlik ilişkisini ortaya koyarak Masonluğun yapısını anlamlandırmaya çalışır.

Masonik örgütlenmeye sosyolojik açıdan yaklaşıp ampirik incelemeye dayanan akademik bir çalışma yapma çabası, ezoterik topluluğun toplum nazarında muğlak görünümü sebebiyle de hayli cüretkâr görülebilir. Bir kere Masonlar ulaşılabilir kişiler midir, ulaşılabilseler dahi sorulan sorulara 'doğru' olarak cevap verirler mi? Çalışma için Masonlara ulaşılabilirlik konusunda herhangi bir sorun yaşanmamıştır. Görüşmecilere Mason bir arkadaşım yoluyla ulaşılmıştır. İki bireysel derinlemesine görüşme, dört tane de yüz yüze odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmeleri dört, beş ve iki tane de altışar kişiden oluşmaktadır. Odak grup görüşmelerinden ikisi Masonların kapısında "Büyük Mason Mahfili Derneği" yazan mekânlarında yapılmıştır. Çalışmada Masonlara ait yazılı materyallerden (Tüzük, kitapçık vb.) de yararlanılmıştır. Anlamlara odaklanan böyle bir çalışmada edinilen bilgilerin doğruluğundan çok anlamın neye göre, nasıl kurduğu daha büyük bir önem taşımaktadır. Aydın'ın (2015, s. 162) da ifade ettiği gibi kaynağın nesnel olmaması

yararsız olmadığı anlamına gelmez ve böyle bir noktada verilen bilgiler yorum bilgisini gerektirir.

2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Ezoterizm, Ezoterik Olan ve Sır Üzerine Kavramsal Tartışmalar

Ezoteriğin kelime anlamıyla "içrekliği" ve ezoterik toplulukların da dışa kapalı olması sebebiyle bu topluluklar gizlilikle birlikte ondan farklı ve onu da çağrıştırıp aşan bir "gizemli oluş"la ilişkilendirilmektedir. Gizemli olma zaman zaman ezoterik toplulukların doğaüstü güçlere haiz olduğu fantazmasını da beraberinde getirmektedir. Bu sebeple bu bölümde öncelikle ezoterik / içrek bilgiyle, okült / gizli bilgi ayrımı ortaya koyulacaktır. Ardından ezoterizme ilişkin çeşitli yaklaşımlar değerlendirilecek, ezoterizmin din ve bilimle olan ilişkisi irdelenecektir. Takiben ezoterizmin ve ezoterik yöntemi benimsemiş toplulukların ezoterik öğretiye ilişkin özelliklerine değinilecektir. Buna mukabil sembollerle ilişkisi vurgulanacaktır. Ardından ezoterik toplulukların doğuşuna ilişkin kimi tartışmalara yer verilecek, bireylerin ezoterik öğretiye ilgisi üzerine varsayımlar ele alınacak ve Masonluğun yeri ortaya koyulacaktır.

Algan ezoterizmi bilgiyle ilişkilendirerek "belirli ve sınırlı bir grup ya da kişilere açık olduğu ve yalnız onlar tarafından anlaşılabildiği öne sürülen bir bilgi türü" (2006, s. 127) olarak ele almaktadır. Algan, ezoterik bilgiyle duyu verilerine dayanan bilimsel bilginin yanında insan duyusunun algılayamadığı fakat gerçeklikte var olduğuna inanılan bir bilgi türüne işaret etmektedir (2006, s. 128-129). Ezoterik bilginin edinilmesinde gizli ya da bir otorite tarafından gizlenmiş bir bilgi söz konusu değildir. Bu bakış açısında ezoterik bilgiye, ancak duyuların bir anlamda geliştirilmesi yoluyla ulaşmak mümkündür. Bir başka ifadeyle bu bilgi içrek bir bilgidir. Algan'ın ifadesiyle "Gerçekte, birilerinden kaçırılan ya da gizli tutulan bir bilgi yoktur" (2006, s. 140). Ezoterik bilgi, öğretiye dâhil olanların dışındakiler yani "hariciler" için örtük kalmaktadır (2006, s. 129). Bu açıdan Kılıç'ın da belirttiği gibi ezoterik felsefe bir tür rehabilitasyon, kişisel bir tedavi ya da kişisel gelişim programı (Kılıç, 2006, s. 104) olarak bireysel, içsel bir süreçtir ve dolayısıyla kasti bir bilgi saklama çabası yoktur.

Taburoğlu da ezoterik olanın kasti olarak gizlenmediği yönündeki görüşü ile birlikte ezoterizmin hakikate ulaşmakta bir tür arayış olduğunu, tıpkı Algan gibi bunun duyulara sığmayan, kendi yolunda bir arayış olduğunu dile getirmektedir. Taburoğlu, ezoterik (batıni) olanın "açılmamış, görülmemiş olanı görme çabasının sonucu" olduğunu ifade etmektedir. Ona göre;

Bâtıni (ezoterik) bilgi tümüyle gönül gözüyle, sezgiyle açığa çıktığından, duyulara sığmadığından mevcudiyet dışıdır. Bâtıni bilgi hiç kapanmayan, sonu gelmeyen bir dindarlıkla olanaklıdır. ... Sürekli imkânsıza, mevcudiyeti aşana dönük bir arayıştır bu. Hiçbir şey bulmamak üzere yapılan bir arama işidir. ... Tanıdık olmayan, sadece belirli görülere sahip olanın erişebileceği batını, ezoterik bilgi, dünyevileşemeyen, telaffuza sığmayan, maddeyi aşan ve batıla yüz vermeyen bir bilme yolunun sonucudur (2008, s. 52).

Bu noktada da ezoterik bilgi, gizli olan okült bilgiden farklılaşmaktadır. Okült bilgi "doğaüstü güçler edinmeye yönelik olduğu söylenen ve gizli tutulan ve ancak belirli kişilere açılan" (Algan, 2006, s. 127) bir bilgi türüdür. Bu noktada ezoterik bilgiyle amaçları doğrultusunda çatışmaktadır. Ezoterik bilgi, öznel dünyadan sıyrılarak kişinin içsel yolculuğuyla nesnel olana (Algan, 2006, s. 128), yani kişinin tanrısallığa ulaşmasını hedeflerken, bir başka ifadeyle dünyevileşemezken; okült bilgi, madde ve dünya olaylarında etkili güç elde etmeyi hedeflemektedir (Algan, 2006, s. 127). Okült bilgideki gizlilik bir şeyleri gizleyebilen sosyal bir otoritenin ve gücün olmasını gerektirir (Zinser, 2011, s. 15).

Ezoterik bilginin bu tanımları ve okült bilgiden ayrıldığına yönelik bu ifadelere karşın Faivre ve Voss (2006, s. 143) ezoterizm teriminin pratikte kullanım biçimlerini kategorize etmiştir. Onlara göre terimin bir karşılığı "gizli bilgi, gizli bilim" iken bu kullanım daha önce de belirtildiği gibi kasti bir gizliliği ve gizemi çağrıştırarak okült

bilgiyi de kapsamaktadır. Faivre ve Voss'un belirttiği ikinci kullanım biçimi Algan ve Taburoğlu'nun tanımlarına yakındır. Faivre ve Voss bu noktada ezoterik bilginin "Bir tinsel merkezden çıkan ancak kendisine götüren belirli teknikler de dahil olmak üzere her şey aşıldıktan sonra ulaşılabilen bilgi türü" olduğuna işaret etmektedir. Faivre ve Voss, ezoterizm teriminin ayrıca üçüncü olarak dinler tarihinin bir parçası olarak ele alındığını bu doğrultuda da terimin yapıtlara, yazarlara ve eğilimlere atfen kullanıldığını ifade etmektedirler. Faivre ve Voss da bu üçüncü kullanımı benimsemektedir. Kavramın bu kullanımının ikinci kullanımla keskin bir farklılık arz etmediği görülmektedir. Farklılık, ezoterizm teriminin tanımıyla değil, bakılan noktayla ilgilidir. İkinci kullanımda ezoterik bilgiye bakılırken, üçüncü kullanımda ezoterik bilgiyi benimseyen varlıklara bakılmaktadır.

Zinser de ezoterizm ve okültizm ayrımı yapmış, birbirinden içsel ve gizli olmakla ayrıldıklarını vurgulamış olsa da (2011, s. 15) pratikte okült uygulamaların da ezoterik olanla ilişkilendirilerek kullanıldığını ifade etmektedir. Bu doğrultuda Zinser, ezoterizm ve okültizmin kesiştiği noktalarda bir tanım yapmaya gider. Zinser, ezoterizm ve okültizmi "…olağan dışı olan veya olduğu öne sürülen, günlük yaşam deneyimleri veya bilimsel yöntemlerle henüz anlaşılmamış olan ya da henüz anlaşılmadığı iddia edilen olguları kapsayan uygulamalar ve görüşler" (2011, s. 34) olarak tanımlamaktadır. Levy Bruhl ezoterik ve okült inanışların mantıklı olmayan mantık öncesi (duygusal/spontan) düşünce olarak addedilen mistik düşüncenin örnekleri olarak görmektedir (Akt. Zinser, 2011, s. 13).

Ezoterizmin bugün kurumsal olarak bir taraftan din diğer taraftan bilimle ilişkilendirildiği görülmektedir. Zinser günümüzde ezoterizmin din olgusuyla ilişkisini, ezoterizmin "kilisenin öğretilerine karşı çıkma"sıyla açıklamaktadır. Ezoterizmi din olgusuyla ilişkilendirenler ezoterizmin mevcut kurumsallaşmış dinlerin katılığını çözdüğünü kabul etmektedirler (Zinser, 2011, s. 11). Ezoterik olanın bilgi olarak kabul

edildiği noktada ise Zinser ezoterik bilginin "bilimin veri ve yöntemleriyle örtüşmeyen ve bundan dolayı yüce (üst düzey) bilgi" olarak nitelendirildiğini ifade etmektedir. Konuya bilim perspektifinden yaklaşanlar ezoterizmi modern bilim anlayışının dışında, bilim anlayışını da genişletebilecek yüce bilgiye ulaştırabilecek bir olgu olarak görmektedirler (Zinser, 2011, s. 11).

Zinser'e (2011, s. 12) göre günümüzün, modern bilim anlayışında ezoterik bilginin sınanamaz, tekrarlanamaz ve kanıtlanamaz oluşu ezoterik bilginin bilim alanı içinde reddedilmesine sebep olmaktadır. Benzer şekilde Algan da ezoterik bilginin, bugünün pozitif bilim anlayışı içinde bilginin temel özelliği olan; aynı koşullar altında herkes tarafından deneyimlenebilir, duyu verilerine dayalı niteliğinin olmaması sebebiyle bir takım sorunları karşımıza çıkardığını belirtmektedir (Algan, 2006, s. 128). Bu sorunlardan ilki, ezoterik bilginin içsel, psikolojik süreçlerden geçtiği için nesnel olmadığıdır. İkincisi sorun ise bildiğimizden daha fazla duyu aracımız vardır ancak bunlar şu anda örtüktür. Ancak bununla birlikte Algan (2006, s. 127) ezoterizmi bilim olmasa da felsefe, mantık, müzik gibi "bilim dili" denilebilecek disiplinlere benzetmekte ve onlar gibi kendine özgü kavramlara sahip olduğunu ifade etmektedir.

Bu yaklaşımın öncüsü sayılabilecek Steiner (2003, s. 19-21) ezoterizmi "gizlilik bilimi" olarak nitelendirmektedir. Stainer'a göre duyulara açık bir dünyanın arkasında görünmeyen duyuüstü bir dünya vardır. Goethe'ye atfen dünya görüngüsünde "apaçık gizli" kalan şeyler olduğundan bahsetmektedir. Bu şeyler de duyuüstü bir kavrayışı gerektirmektedir. Bu insanda var olan ancak iç dürtüyle yönlendirilip açığa çıkarılması gereken bir yetenektir. Stainer duyular kadar duyuüstü alanın da bilimsel bir yöntemle kavranabileceğini ifade etmektedir. Bunu, bilimin nasıl oluştuğu ve insan yaşamındaki anlamına odaklanarak açıklamaya çalışır. Duyular dünyasına ilişkin bilimin oluşmasını da tıpkı duyuötesi dünyaya ilişkin bilimin oluşması gibi insan ruhunun geliştirdiği bir arayış olmasına dayandırmaktadır. Stainer'a göre bilim, ele aldığı konular, benimsediği

yöntemler, tekrarlanabilir ve sınanabilir özellikleriyle, yani kısaca pozitif bilim anlayışıyla, belirlenmez. Ona göre bilim "insan ruhunun bilimsel çabaları sırasında ortaya çıkan harekete geçirme biçimi" dir (akt. Zinser, 2011, s. 21). Duyuüstü dünyanın imgeleme, esinlenme ve sezmeyle ulaşılabilir olduğunu ifade etmektedir (akt. Zinser, 2011, s. 22).

Ezoterik olana ilişkin kabulü sağlayacak herhangi bir kurum, otorite yoktur ve ezoterizme ilişkin olgular din bilimlerinin uğraşı haline gelmiştir (Zinser, 2011, s. 12). Ancak Algan (2006, s. 139)'a göre esasında dinler de bugün ezoterik taraflarını yitirmişler, bir başka ifadeyle dünyevileşmişlerdir. Ezoterik düşünce içerisinde ezoterizme bilginin ve inancın, bilimin ve dinin sentezi olarak bakanlar da vardır, ki onlara göre de ezoterizmi din ya da bilim alanında görmek gibi bir ayrım zaten yapay bir ayrımdır. Zira din ve bilim modern çağda birbirinden kopmuştur. Ezoterizm ise bu ayrımın üstesinden gelebilecek bir olgudur (Zinser, 2011, s. 11). Nitekim Kılıç (2006, s. 105) da "Platon da dâhil olmak üzere, benim üstatlarım daha çok metafiziğe yoğunlaştıkları için, metafizikten çıkarak fizik yapma işi bana kaldı" diyen Aristotales'ten verdiği örnekle bu ayrımın modern öncesi dönemde keskin bir görünümü olmadığını vurgulamaktadır. Yine Kılıç (2006, s. 111), Einstein'ın bütün araştırmalarını bağlı bulunduğu tarikatın laboratuvarında gerçekleştirdiğini söyleyerek de din ve bilimin modern dönemde ayrılmış olsa da pratikte bu ayrımın işlemediğini vurgulamak istediğini söyleyebiliriz. Kılıç, ezoterik düşüncenin kökeninin Antik Dönem'de, bugünkü bilimlerin de içinden doğduğu kabul edilen felsefeyle ve dinler tarihiyle birlikte geliştiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda da yine bilim ve dini ezoterik düşünce bakımından birbirinden ayrı görmez. Bu düşüncenin başlıca savunucusu Blavatsky, ezoterik öğretiyi "bilim, din ve felsefenin birleştirilmesi" olarak tanımlamıştır. Ezoterik felsefenin yayılmış olan tüm dinlerin kökeni olduğunu buna

mukabil tüm dinlerin kökenin ortak olduğunu ifade etmektedir. Ezoterik felsefe "eski ve tarih öncesi dünyanın yaygın genel dini" olarak görülmektedir (Zinser, 2011, s. 17).

Ezoterizmi bilim ve dinin kesiştiği bir noktada gördüğünü söyleyebileceğimiz, hatta ezoterik olanı bilim ve din gibi iki olguya sıkıştırmak için çabalamayıp öğretilerin akademik çalışmalarda ele alınmasının önünü açtığını söyleyebileceğimiz düşünürlerden biri de Mircea Eliade'dir. Öncelikle Eliade'nin din ve kutsala ilişkin deneyim arasında yaptığı ayrıma dikkat çekelim:

> *Kutsalın tecrübesini ifade etmek için din kelimesinden daha açık bir kelimeye sahip olmamamız üzücü. Din kelimesi bir tek Tanrı'ya, Tanrılara veya ruhlara iman şeklinde değil de anlam, hakikat ve varlık fikrine bağlı olan kutsalın tecrübesine iman şeklinde düşünülürse hala geçerli bir kelimedir. …. Kutsal bilincin yapısı içindeki bir unsurdur, bilincin tarihi içinde bir dönem değildir… Sekülerleşmiş toplumlarda din gibi görünmeyen kutsalın bir takım yeni tezahürleri vardır. Tabiatı keşfetmek, anı yaşamak gibi…* (2015, s. 15).

Böylece Eliade din sözcüğünü kutsalın tecrübesi yerine kullanarak Tanrı yerine hakikat ve varlık fikrini yerleştirmektedir. Ona göre bugünün ekonomik pazarı içine de girmiş olan ezoterik öğretileri birer arkaik din olarak görülmektedir (akt. Zinser, 2011, s. 26). Eliade insanı "homo religiosus" olarak tanımlamaktadır. Ona göre insanlar modern öncesi dönemde kutsal bir evrende yaşamaktaydı. Modern öncesi insan için nesneler ve cinsellik, beslenme, çalışma oyun gibi yaşam deneyimlerine atalar ve tanrılar tarafından anlam yüklenmişti. Arkaik dönemde yaşayan insanlar için dünya ve yaşam her zaman semboller simgelerle var olmuştu. Eliade'a (akt. Zinser, 2011, s. 27, 29) göre özellikle Hristiyanlık'la birlikte modern dünya bu anlayışı yok etmişti. Kentler bu evrenle bağı yok etmiştir. Ezoterik, okült öğretilerin yaygınlaşmasını ise burjuva toplumunun içinde bulunduğu krizin bir sonucu olarak görmektedir. Ona göre kişiler

yenilenme isteğindedir bu da kişinin inisiyasyonunu ve zihinsel gelişme düzeyini gerektirmektedir. İnisiyasyonlar ezoterik öğretilerde “eğitim” olarak ifade edilmektedir. İnisiye kişi ise bu süreçten geçerek statü kazanmakta kitleden ayrılmış seçilmiş kişi olarak kendisini görmektedir.

Nitekim Kılıç, ezoterik düşüncenin esasını evrensel görmektedir. Tüm coğrafyalar ve çağlar boyunca ezoterik düşüncenin “Yeryüzünde görülen oluşagelen her şey, her eylem ve her nesne aslında bir hakikatin, bir gerçekliğin dışavurumudur. Hakikat sabittir, değişmez ve evrenseldir; bu yüzden içtedir. İçi bilirsek dışta tezahür eden oluşların sırlarını çözeriz” esasına dayandığını ifade etmektedir (2006, s. 103). Benzer şekilde Algan (2006, s. 131) da ezoterik bilginin evrensel olduğunu dünyanın her yerinde ve her zaman aynı savı ileri sürüp, aynı hedefleri ve ilkeleri gösterdiğini belirtmektedir.

Farklı dinler ve farklı tarihsel sosyal bağlamlarda gizliliğin rolüne ilişkin olarak Wolfson (akt. Erdem, 2010, s. 32) da ele alınan din ve ezoterik yapıların farklılığına karşın gizlilik ve ezoteriklik bağlamında ortak noktalarını saptamıştır. Ona göre;

1- Ezoterizm, sırrın kasıtlı olarak tutulduğu gizli bir bilgi olmak yerine sosyal güç ve otoritenin bir meselesi olarak tanımlanabilir.
2- Ezoterizmin mantığı, gizlenen ve açığa çıkarılan sır arasındaki diyalektiktir.
3- Ezoterizm kültürlerarası bir fenomen olarak düşünülebilir.

Ezoterizmi bir tür düşünce biçimi olarak ele alan Faivre ve Voss (2006, s. 153-155), ezoterizmin altı özelliğini ortaya koymaktadır. Bu özelliklerin dördünün içkin ikisinin göreceli olduğunu söylemektedirler. Ezoterik düşüncenin ilk dört özelliği ya da kabulü kısaca şöyledir:

1- Evrenin tüm parçaları arasında benzerlik vardır.

2- Doğa çok katmanlı bir kitap gibi okunabilir.
3- İmgeler meditasyonlarla bağlantılıdır ve gerçekliğin farklı düzeylerine girmeyi mümkün kılar.
4- Dönüştürme deneyimi bilgi ve imgelem arasında işbirliğiyle gerçekleşir.

Göreceli iki öğe de şöyledir:

5- Ahenk praksisi: ilksel gelenek varsayılır ve öğrenmeye buradan başlanır.
6- İletim: Öğretinin ustadan çırağa önceden belirlenmiş bir kanal üzerinden aktarımıdır.

Faivre ve Voss'un belirttiği ezoterizme içkin özellikleri ezoterik bilgi, ezoterik yöntem, ezoterik düşünce biçimi, ezoterik kişisel gelişim, ezoterik felsefe vb. neyle ilişkilendirirsek ilişkilendirelim ilk dört özelliği ezoterik olana içkin özellikler, evrensel ezoterik anlayışın özellikleri olarak görebiliriz. Göreceli özellikler ise gelenekten ve adına eğitim diyebileceğim bir sistemin varlığına işaret etmektedir. Bu açıdan da ilk dört özellik bireysel bir içe dönüşte kendisini gösterebilecekken diğer ikisi bir topluluk olmaya işaret etmektedir.

Bu ayrıma ilişkin bir kavramı daha işe koşmamız yerinde olacaktır: Ezoteriğin karşıtı olarak ifade edilen "egzoterik". Zira egzoterik yukarıda bahsedilen göreceli özellikler olarak görülebilir. Algan (2006, s. 130, 139) egzoterik olanın ezoterizmin dış dünyası, dışa açık dile getirilen yanı olarak ifade etmektedir. Ona göre aklımız ve beş duyumuzla algılanamayan ezoterik bilgiyi ele almak ancak onun egzoterik yönüyle mümkün olabilir. Kılıç'a (2006, s. 109) göre de evrensel olan ezoterik bilgiyle ilişkili olarak çeşitli gelenekler vardır ve bu gelenekleri birbirinden ayıran egzoterik yönleridir. Egzoterik bir dışavurum biçimidir. Bir başka ifadesiyle egzoterik olan ritüellerin formudur (Kılıç, 2006, s. 114). Nitekim dinlerin de ezoterik yönünün aynı olduğunu ancak egzoterik yönlerinin değişebileceğini belirtmektedir (Kılıç, 2006, s. 104). İşte

göreceli özellikler bu bakımdan dışavurum formlarının değişimine de işaret etmektedir. Bu bakımdan egzoterik biçimleri birbirinden farklı pek çok öğreti vardır. Örneğin 15. yy. sonrası ortaya çıkan çeşitli akımları ele alan Faivre ve Voss (2006, s. 143); simya, okült felsefe, Hristiyan kabalası, Paracelsusçuluk ve takipçileri, Teozofi (Jacob Boetme ve takipçileri), Gül-Haççılık (ve daha sonra erginlenmeci toplulukların çeşitli kolları), Hermescilik'i ezoterik eğilimleri olan akımlar olarak sunmaktadır. Ya da ünlü dinler tarihçisi Mircea Eliade de yoga, ekstazi, gnostizm, masallar, tantra, simya vb. pek çok eğilimi ezoterik öğreti olarak ele almıştır (akt. Zinser, 2011, s. 26).

Algan'ın (2006, s. 133) belirttiği üzere, tarih boyunca bütün kültürler ezoterik okullarını dışarıda toplumsal birer kuruma dönüştürmüşler, kendilerine yollar / tarikatlar kurmuşlardır. Ancak Ortaçağ'a ait tarikatlar dönemi kapanmış, ezoterik disiplin modern çağda kendisini başka türlü sunmaya başlamıştır. Dinlerin de ezoterik ilkelere uygunluklarını yitirdiklerini söyleyen Algan, ezoterizmin dış yüzünü oluşturan tarikatların da içlerinin boşaltıldığına ve modern dönemde hakikatin tekkelerde değil, evler ve kahvehanelerde arandığını belirtmektedir (2006, s. 139). Ayrıca ezoterik eğitimin artık kitlesel değil teke tek verildiğini ve bireyselleştiğini de belirtmektedir (2006, s. 133). Böylece ezoterizmin kamusallaştığını ve bireysel bir süreç olduğuna dikkat çekmektedir.

Zinser (2011, s. 8), ezoterizmin bağımsız bir kavram olarak ilk defa, "din özgürlüğünün ilanından sonra dinlerin ve dünya görüşlerinin pazarlanmaya başlamasıyla ortaya" çıktığını ifade etmektedir. Bu bakış açısı ezoteriğin Antik çağdan beri kullanılmasına karşılık ezoterizmi modern çağa özgü yapmaktadır. Bir başka ifadeyle ezoterik olanın akım haline gelişinde modern dönemi işaret etmektedir. Faivre ve Voss (2006, s. 144) da dilde kendisini göstermiş olan ezoterizm olgusunun dinle Rönesans'la birlikte bütünleştiğini ifade etmektedir. Modern ezoterik akımların ilk sistematik sunumunun ise Brucker'ın 1743'te kaleme aldığı Felsefe Tarihi'yle

yapıldığını ileri sürerler (2006, s. 148). Böylece Rönesans'la birlikte ardından Aydınlanma çağını ezoterizm olgusunun kırılma dönemi olarak sundukları görülmektedir.

Zinser (2011, s. 16) modern ezoterik öğretilerin ortaya çıktığı dönemde hızla yayılmış olmasına, ezoterizmin yöntem ve düşüncelerini benimsemeye hazır bir kitlenin ve ortamın mevcut olmasına dikkat çekmektedir. Kılıç (2006, s. 106) da Batı'nın ezoterik geleneklerinin Haçlı seferleriyle Doğu'dan devşirildiğini ve bu doğrultuda Doğu'dakine benzer tarikatlar kurduklarını ileri sürmektedir. Ona göre Batı'da kilisenin baskıları sonucu ezoterik topluluklar güçlenmiştir: "Batıda dinin egzoterik yönünü, yani dışla, şekille, yasayla ilgili yönünü acımasız bir şekilde temsil eden papazların, inancı kurumsallık içinde adeta boğmaları sonucunda Kilise baskıcı bir kurum haline gelmiştir. …bu durumdan hoşnut olmayan bazı dindar düşünürler ezoterik öğretilere sığınmıştır". Kılıç (2006, s. 112), 18. yy.'dan sonra Batı ezoterik akımlarının sanattan, felsefeden, şiirden, sinemadan olduğu kadar politikadan da soyutlanamayacağını belirtmektedir. Birçok Batılı ezoterik üst kademedeki yöneticinin bir takım ezoterik akımlara dahil olduğunu ifade etmektedir. İslam ezoterizmi için de aynı şey söylenebilir.

Kılıç'a göre ezoterizm, modern insanın aşırı maddeci olan, içsel olanın ihmal edildiği ve her şeyin görüntüde yaşandığı modern çağda yalnızlaşmasıyla, sığındığı bir alan olmuştur (2006, s. 113). Zinser, ezoterizmin ilginç yönlerinin öncelikle eğitimli tabakada merak uyandırmış olduğunu ve 1. Dünya savaşından sonra yayıldığını ileri sürmektedir (2011, s. 141).

Modern insanın dünyevi olmayan alana kaçışı, kapitalist sistemin de ezoterizme yönlendirmiştir. Mistisizmi bir pazar haline getirmiştir. Yoganın, meditasyonun vb. kapitalist sisteme alet edildiğinden ya da İslam ezoterizminde Mevlana'nın pazarlanmasından örnek veren Kılıç, bu sürecin ezoterizmde olması gerektiği gibi bilge

kişi yerine, politikacı, entrikacı, strateji uzmanları üretmiş olduğundan dem vurur (2006, s. 114). Zinser de bugün ezoterizmin ekonomiyle ilişki içinde kavranması, ele alınması gerektiğini ileri sürerek, ezoterizm pazarının her tür metni, öğretiyi ve uygulamayı satabildiğini belirtmektedir (2011, s. 11). Batı'ya özgü olarak ve bugün bazılarının Türkiye'de ilgi gördüğü kimi ezoterik pazarlar şöyledir: iskambil falı, sarkaç yöntemi, fincanla ruh çağırma, otomatik yazı yazma, radtestezi, kirlian fotoğrafçılığı, elektronik ses kayıtları, ışık varlıkları, cadılar, astroloji, telapati, parapsikoloji, spiritüel şifacılar, reiki, aile dizimi, değerli taşlarla tedavi vb. (Zinser, 2011). Zinser kapitalist sisteme eklemlenmiş olmasıyla birlikte bu türden uygulamaların, edindiği bulgularla bireysel dini yorumlar olduğunu kabul etmektedir. Bireysellikle biçimlendirilmiş yeni din kavramı olarak görmektedir (2011, s. 100).

Bireysel bir din kavramı olarak görülen ve 20.yy.'ın sonlarına doğru belirginlik kazanan, bugün new age olarak da adlandırılan akımlar konumuzun dışında kalmaktadır. Nitekim Masonluğun fiili masonluktan sembolik, düşünsel Masonluğa geçişi, başka bir ifadeyle Masonluğun kuruluşu, kurumlaşması 18. yy.'a tarihlenmektedir. Bu tarihsel ortaya çıkış farklılığı Masonluğu new age akımlardan ayırmakla birlikte, çeşitli düşünürler de Masonluğun bu süreçte ezoterik öğretiler içinde öncü ve belirginlik kazanan yönünü vurgulamaktadırlar. Faivre ve Voss (2006, s. 148) düşünsel Masonluğun ortaya çıkışının hem bu topluluğun hem de başka ezoterik toplulukların ortaya çıkışıyla ilgili bir ilgiye dinamizm kazandığını ifade etmektedir. Kılıç (2006, s. 115) da Masonluğun, tarikat sözcüğünün Türkiye'de tabu olduğunu vurgulama ihtiyacı hissederek yol anlamında kullandığını belirterek, işlevsel açıdan birçok felsefi okul gibi bir tür tarikat olduğunu ifade etmektedir. Masonluğun, Doğu'nun aydınlanma, yaşama esaslı aklı ile Batı'nın kategorik, tasnifçi aklını birleştirmiş olduğunu ifade etmektedir: "Masonluğun yaptığı da bir tür eklektik sistematize ediştir. Geçmiş bütün ezoterik geleneklerden devşirilerek oluşturulmuştur.

Epeyce bir Hindu, Zerdüşt inisiyasyon motifi, Musevi inisiyasyon motifiyle karışmış olmakla beraber, fazlasıyla İslami ezoterik motifler de vardır bu derlemede. O yüzden kendilerine … Doğunun ve Batının şövalyeleri adını verirler" (Kılıç, 2006, s. 111).

2.2. Gizli (Sır) Topluluklar(ı)

Bir önceki bölümde Masonluğun ezoterik bir topluluk olmak dolayısıyla hakikate ulaşmak yolunda, duyu verileriyle algılanamayan ancak varlığına inanılan bir bilgi türüne işaret eden ezoterik bilgiye / sırra sahip olduğuna değinilmeye çalışıldı. Ezoterizm bağlamında Masonluğun sırrı kasti olarak kapatmadığı ele alınmaya çalışıldı. Bununla birlikte bir cemaat oluşturmaları bakımından kurumsal olarak sosyal birtakım gizliliklerinin de, kasti olarak saklanan sırlarının da olabileceği olağan görülmektedir. Bu türden sosyal sırlar, gizlilik olarak addedilecektir.

Antropolog Chilson (2014, s. 203-204), ezoterik gizliliğin (sırrın) maddi gizlilikten farklılığını ortaya koymak için ezoterik sır ve sosyal sır arasında ayrım yapmaktadır. Ezoterik sırrı hakikatin kutsal gizliliğiyle ilişkilendirirken; sosyal gizliliği hakikatten daha az olan şeylerin insanlar tarafından kasıtlı olarak gizlenmesi olarak tanımlamıştır. Chilson, ezoterizmi de Jong'a referansla "sıradan metinler, insanlar ve nesnelerin ötesinde olağanüstü gerçekleri bulmaya odaklanan bir yorumlama sistemi" olarak tanımlamaktadır. Ezoterik yorumlamaların sır ve sırrın sahibi olarak bölünen bir varlık olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre: "Ezoterik öğretilerin ve ezoterik bilgiyi ortaya çıkarmak için tasarlanan ritüellerin bilgisine sahip olduğunu iddia edenler, bu bilgiyi başkalarından gizler ve diğerlerine, haricilere açılmayan yerlerde ve şekillerde iletirler. Onlar ezoterik doktrin ve uygulamaları, sosyal gizlilik katmanıyla sarmalarlar" (2010, s. 204). Böylece ezoterik topluluklar, ezoterik sırrı sosyal sırlarla sarmalayarak gizliliğini katmanlaştırmaktadır. Nitekim ezoterik bir topluluk olarak Masonluk da hem ezoterik anlamda sır hem de mekânsal ve uygulamaya dönük eyleyişlerini Mason

olmayanlara kapatarak gizlemektedirler. Böylece sırlarla dolu bir cemaat olarak, bir çeşit düşman imgesine dönüşmüşlerdir (Özman & Dede, 2012).

Simmel çeşitli sır topluluğu olarak kurgulanmış cemaatlerin, toplumun geri kalanınca bir tehdit unsuru olarak algılanmasını olağan görmektedir. Zira sır olduğu söylenen her şey önemli olarak algılanır. İnsanlar doğal idealleştirme dürtüsüyle gizli olan üzerine fantazmalar kurarlar (Simmel, 2017, s. 27). İnsanın bilinmeyene yönelik hayal gücü tipik olarak tehdit ve endişe duygularını yaratmaktadır. Böylece gizli topluluk yalnızca gizli olduğu için tehlikeli görünmektedir. Topluluğun gücünü, toplumun istemeyeceği bir amaç için kullanıp kullanmayacağı belirsiz olduğu için taşıdığı tehlikenin üstünü kapattıkları düşünülür (Simmel, 2017, s. 56-57). Böylece merkezi güçler için de potansiyel bir tehdit olarak görülmektedir:

Gizli toplum, sadece gizli olma temelinde, tehlikeli bir şekilde mevcut güçlere karşı olan komplolarla ilişkilendirilir. .... Gizli ilişkiler, merkezi güçlerin düşmanı olarak o kadar kötü bir itibara sahiptir ki, politik anlamda onaylanmayan bütün ilişkiler böyle düşmanca bir tavırla suçlanır (Simmel, 2017, s. 56-57).

Simmel'e göre sır toplulukları için sır varlık amacı değil, varlığın bir çeşit aracıdır. Ancak bir araç olmak dolayısıyla amaç haline gelebilir. Bu sebeple de gizlilik ya da sır bertaraf edilmesi gereken bir örtü değildir. Dolayısıyla tehlike olarak görülmeleri ya da düşmanlaştırılmaları sırrın varlığını korumaktan daha önemli değildir. Nitekim Simmel, özel bir amacı olan (Burada Masonluğun belirttiği özel amacının "eşitlik, özgürlük, kardeşlik" ve "bilimsel, laik, insancıl" olma olduğunu hatırlamak gerekir) örgütlerin gizli sosyolojik oluşumlar olduğunu, kişilerin birbiri hakkında bilmesi gereken çok şey olmadığını, hatta birbirleri hakkında bilmeleri gereken tek şeyin "birliği oluşturmak" olduğunu ifade etmektedir.

Simmel her ne kadar özel amaçlı örgütlerin gizlilik temelli sosyolojik oluşumlarına odaklanmış olsa da onun için gizlilik genel sosyal ilişkilerin kurucu unsuru (2017, s. 12) ve "evrensel sosyolojik bir form" (2017, s. 26) dur. Bir şeyi gizlemek ahlaki açıdan bir değerlendirmenin konusu olmamalıdır. Zira gizlilik bir sosyoloji tekniğidir. Simmel gizliliğin "sosyal çevremiz göz önüne alındığında onsuz belirli amaçlara erişilemeyecek bir alış veriş biçimi olarak uygulandığı tartışmasız çok açıktır" (2017, s. 25) demektedir. İnsanların kasten bir şeyler gizlemesini insanlığın en büyük başarılarından biri olarak addetmektedir, zira gizlenen, gizlenmeyen şeylere göre eyleme geçirici bir işleve sahiptir (Simmel, 2017, s. 24). Johnson (2002, s. 25-26) da Simmel'in gizliliği kritik ve evrensel konumlandırışına atfen gizliliğin asla ortadan kalkamayacağını ifade etmektedir: "çünkü gizlilik hem insan toplulukları içinde yakınlık oluşturmak, hem de kendi içlerinde bireyselliğin kurulması ve benliğin ifade edilmesi için gereklidir".

Simmel toplumsal dönüşümle birlikte kurumsal yapıların da farklılaştığını modern dönemde sosyal ilişkilerin "yalan" "sır" "güven" gibi olgularla kurulduğunu ifade etmektedir. Bilme temeline dayalı insanın birbirini tanıyışı olgusunu sınırlı kılan unsurun sebeplerinden biri insanın kendini gösterme ya da gizleme becerisine sahip oluşudur. İnsanın bir özelliği de anlaşılmak ya da yanlış anlaşılmak gibi bir durumu göz önünde bulundurarak tutum değiştirebilmesidir. Böylece Simmel'e (2017, s. 8-9) göre sosyolojik yapıların en kapsayıcı kurucu unsurlarından biri "yalan" dır. Ona göre, basit toplumlarda insanlar kendi üretimini yapar ve ruhsal konuları kendi deneyimleri veya basit geleneklerle sınırlı tutar. Oysa karmaşık toplumlarda karmaşık ekonomik sistem içerisinde olan ve ona dayanan insan ise varoluşunun kökeni için varsayım üretir ve inanca dayanmak zorundadır. Ekonomik sistem içinde kandırılmadığını varsayar ve buna inanır. Dolayısıyla onun için yalan yıkıcı bir olgudur. Simmel'in (2017, s. 10) yalanı sosyolojik açıdan kurucu bir unsur olarak görmesinin sebebi toplumsal yapıların

hiyerarşik doğasıdır. Zira hiyerarşik yapının kurulmasında yalan pozitif bir işleve sahiptir ki başarılı olan yalanla üstünlük elde edenler diğerlerine egemen olurlar, diğerlerinin itaati grubun örgütlenmesini mümkün kılar. Ona göre (2017, s. 12) sosyal ilişkilerin kurulmasında karşılıklı bilgi tek koşul değildir. Sır saklamaktan da öte olan yalan, yani bilginin sınırlanması; amacın, gizlilik ve sır saklamak yoluyla elde edilen yöntemidir. Daha önce de belirtildiği gibi özel amaca sahip örgütler içinde üyelerin bildikleri tek şey "birliği oluşturdukları"dır. Simmel bireyin öznel bütünlüğünün modern kültür içinde dağıldığını (yani kişinin ekonomik sistem içinde ürettiğinin yalnızca kendi için olmayıp daha büyük bir sistem için üretiyor olması) buna mukabil sosyolojik yapının değiştiğini, bilgi sahibi olunmasını gerektiren organizasyonların oluştuğunu ifade etmektedir. Toplumların öznel karakterinin böylece nesnel karaktere büründüğünü söyler. Nesnellikten bireyin bütünlüğünü yitirerek sistemin içinde öznelliğini ortaya koyamadığı bir yapıyı kastetmektedir. Yine modern toplumda kültürün nesnelliği ile tamamen bilgiye sahip olmanın mümkün olmamasından ötürü bir başka olgu ortaya çıkmaktadır: Güven. Modern toplumda insanlar güven duymak ihtiyacındadır. Kurucu bir unsur olarak yalan hiyerarşik yapıda yalanı söyleyen, yani bilgiyi gizleyen kişileri yukarıya taşırken güç, azınlık bir grubun elinde kalmaktadır. Diğerleri ise onlara güvenmek zorundadır. Gizlenen bilgiye sahip olmak onları diğerlerinden ayrıcalıklı kılmaktadır.

Kısaca özetlemek gerekirse; modern dönemde kurumların çoklaşması ve sistemin karmaşıklaşmasıyla insanlar, her şeyi bilemeyecekleri için bilmek yerine inanmayı koymuşlardır. İnanca ihtiyaç duymuşlardır. İnancın olduğu yerde de güven duymak zorunda kalmışlardır.

Böyle bir toplumsal yapıda Simmel "gizli topluluklar" ın oluştuğundan söz etmektedir. Ortak sırra sahip oluşları gizliliğin sosyolojik bir olgu olarak karşımıza çıktığını gösterir. Gizli grubun diğer unsurlara karşı gizlilik tutumunun gruba içkin

formlarını açığa çıkartmayı sorunlu hale getirdiğini belirterek bu tür gruplarla çalışmanın yöntemsel güçlüğünden de söz etmektedir. Bu nokta itibariye gizli toplumların temel özelliklerini ortaya koyar (Simmel, 2017, s. 31-38):

Gizli olan toplumda temel olan ilk içsel ilişki üyelerinin karşılıklı güvenidir. Gizliliği sürdürmenin öncelikli amacı korumadır. Görünmezlik, koruyucu önlemlerin başında gelir. Gizli toplum, gizliliğini korumaya çalışan bireyden ayrılır. Birey kendini ancak geçici bir süre saklayabilir, fakat gizli toplum çok yoğun bir alışverişte bulunsa dahi sürekli bir sır olarak kalabilmektedir. Grupta, bireyler değil onların kombinasyonu gizlenir. Bu tür gizli toplulukların amacı ya da özel koşulları sır değildir. Amaç ve özel koşulların sır olması daha güçlü bir korunma getirir. Oysa Masonlar'ta olduğu gibi gizli gruplar hakkında ne kadar çok şey bilinirse, grup o kadar saldırıya maruz kalır.

Böylece Simmel'in gizliliği sosyolojik bir olgu olarak ele almanın yanı sıra, cemaatlerin kutsala ilişkin sırlarını konu edinmese de onların varlığına ilişkin bir düşünsel temasının bulunduğu söylenebilir. Simmel, ezoterik sır ve sosyal sır ayrımı temelinde oluşan topluluklara ilişkin bir ayrım yapmamış olsa da Johnson (2002, s. 27) Simmel'den yola çıkarak gizli (sır) topluluklar(ın)ı kategorize etmektedir. Simmel'in metninde sır temelli üç tip topluluk ayırt edilebilmektedir.

- "Gizlenmiş bir grup insan" ı gerektiren sır toplulukları. Bunlar coğrafi olarak da kapalı yerlerde yaşamaktadırlar.
- Fiziksel olarak gizlenmeyip "sır olarak sahip oldukları inanca üyeliklerini" gizleyenler. Bunlar dağlarda değil, kentlerde yaşamaktadırlar.
- "Görece gizli topluluklar" ise topluluğa üyeliklerini gizlemeyen, ancak içsel inanç doktrinlerini ve uygulamalarını (ritüellerini) gizlemektedirler.

Johnson bu sır toplulukları kategorizasyonuna iki tür daha eklemektedir.

- Varlığının, üyeliğinin ve işleyişinin kamuya açık, fakat uygulamaların yorumlanmasının sır olarak kabul edildiği topluluklar.
- Amacı (ezoterik) doktirini (ve ilahi bilgiyi) gizlemek olan, kendi içinde sosyolojik bir netice olan topluluklar.

Johnson'ın bu iki türü Simmel'de saptamış olduğu son, yani "görece gizli topluluklar" kategorisinden çıkarsamış olduğu açıkça görülmektedir. Bu iki kategori de maddi bir gizlilikten ziyade ezoterik sırrın varlığına ilişkindir. Johnson'ın kategorilerini ezoterik sırrın topluluğa üye olmayanlarca anlaşılamayacağını düşünen ve bunu düşünürken de sosyal olarak gizli kalan topluluklar olarak tercüme etmek mümkündür. Bu türden bir ayrımda Masonluk her iki kategoriye de dahil edilebilir. Nitekim Simmel Masonluk gibi gizli toplumları "görece gizli" toplumlar olarak görmektedir. Bu gruplar görece belirli bir değişkenlik özelliği göstermektedirler ve kuruluşları itibariyle belirli bir düzeyde kendilerini ilan ederler. Böylece gruba dâhil olanların ihaneti karşısında görece az hassastırlar. Üyelerin gruba ihaneti olasılık dâhilindedir.

Simmel'in ifade ettiği üzere Masonluğun "üyelerini, amaçlarını ya da eylemlerini saklamaya gerek yoktur.; sessizlik yemini sadece Mason ayinlerinin formunu kapsar. … Her üyenin en kutsal görevi tarikatın refahıyla ilgili konularda mutlak sessizliği korumaktır. Bu konular arasında: tarikatın sembolleri ve tanıma işaretleri, birlik kardeşlerinin isimleri, törenler vs. vardır" (Simmel, 2017, s. 40).

Simmel gizli toplum formunun gelişiminin erken aşamasında karşıt çıkarları olanlarca zarar görmelerinin olası olduğu içeriklere sahip olan gruplar için uygun bir sosyal form olduğunu ifade etmektedir. Bu tür gruplara gençlik grupları, din, ahlak, parti gruplarını örnek verir. Bu tür grupların zayıf ve savunmaya ihtiyaç duyduklarını bu yüzden de gizlenmekte fayda bulduklarını ifade etmektedir. Yaşam içeriklerinin henüz oluşmakta olduğu, dolayısıyla karşıtlarının var olduğu grupların çok sayıda olduğu

dönemlerde gizli toplumlar çoğalmaktadır. Simmel toplumsal oluşum ve dönüşüm çağı olarak Masonluğun da ortaya çıktığı 18. yy.'ı örnek gösterir. Gizlilik, çağın otoritesi karşısında yükselen hareketlere korunma sağlamıştır. Gizlilik bu bağlamda Simmel'e göre olmak ve olmamak arasında bir geçiş durağıdır. Gizlilik yükselişteki ve düşüşteki güçlere eşit bir ara duraktır. Simmel'in işaret ettiği bir başka nokta ise gizli toplumun her yerde despotluk ve polis kontrolünün sonucu olarak ortaya çıktığıdır, yani merkezi gücün baskısıyla. Bu bakımdan gizli toplulukların ve tabii Masonluğun da merkezi güçler karşısında, yükselen ve düşen güçler arasında bir durak olarak, ortaya çıkışı itibariyle de modern cemaatler kategorisine yerleştirmek mümkündür. Bu tartışma cemaat başlığı altında irdelenecektir.

Simmel'e göre grupta güven, sessizliği koruma becerisine dayanmaktadır. Gizli toplumlar gizliliği teşvik etmek için psikolojik yollar ararlar: Yemin ve ceza gizliliğin korunması için yöntemlerdir. Bunlar gruba yeni dâhil olanlara sessizlik sanatını öğretmek için kullandıkları tekniklerdir ve özel disiplin yoluyla kendini kontrol etme eğitimi olarak görülür. Gelenek, talimatlar ve otorite tarafından belirlenen kurallar bireyin ruhsal hayatını belirleyip gruba iyice kaynaştırır. Benliğin sosyolojik boyutlarına ilişkin başlıkta da tartışılacağı üzere, benliğin kurulumunda araçlardır ve grubun oluşmasını mümkün kılan tekniklerdir.

Güven için gizlenme tek yol değildir. Grup belirli konuları genel bilgiden saklamaya çalışır. Bu ezoterik bir doktrin, teorik, mistik, dinsel toplumlar için de geçerlidir. Gizlilik garantisi için üyeliğe kabul edilme süreci işletilmektedir. Grup üyeleri arasındaki sosyalleşme sırrın açığa çıkarılmasına karşı psikolojik bir güç sağlamaktadır. Gizlilik bireylerin süreçleri, eğitimleri yoluyla işlerken, sosyalleşmeyle karşı bir faktör oluşturulur. Böylece sosyalleşme de gizliliğin korunması için bir teknik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gizliliğin korunması için işleyen süreçler, Simmel'e göre bir taraftan evrensel bir toplum ilkesi olan hiyerarşiyi de pekiştirmektedir (2017, s. 38). Hiyerarşinin gelişimi ve benzer sınırlamalarla paralel olarak, gizli toplumlarda ritüel yapısı vardır (Simmel, 2017, s. 40). Gizli toplumlardaki ritüel, ritüel başlığında daha da detaylandırılacağı üzere topluluğun eylem ve ilgisini bir bütün kılacak sosyolojik rolü üstlenir (Simmel, 2017, s. 41).

Simmel, toplumlardaki gizlilik unsurunu bir ilişki formu olarak ele almaktadır. (2017, s. 43). Gizli topluluğun ancak tamamlanmış bir toplum içinde ortaya çıkabileceğini söyleyerek, mevcut toplumun kimi değer ve anlayışlarına karşı oluştuğunu ifade etmektedir. Kendilerini sırla karakterize ederek inşa etmeleri ancak mevcut toplumun önkoşulları altında olur. Ona göre gizli toplum daha geniş bir toplumun antitezidir. O geniş toplumun dışladığı bir ruhtan beslenir ve ayrışmayı kabul eder. Gizli toplumların diğer küçük toplumlardan farkı da budur. Sırrı onları çevreler ve kendi içine kapatır. Simmel'e göre gizli toplumun üyeleri kendi zihinlerinden kaçmak için bu topluluğa üye olurlar. Ancak gizli toplum üyelerinin bunun farkına varmasına izin vermez. Sırla bunu sağlar (2017, s. 44). Simmel'in bu şekilde tarif ettiği gizli topluluklar modern cemaat oluşumlarına karşılık gelmektedir.

Simmel (2017, s. 44) gizli toplumların "ne kadar mantıksız, mistik, izlenimci olursa olsun kurulma şekillerinin her zaman bilinçli ve kasıtlı" olduğuna dikkat çekmektedir. Bu bakımdan ezoterik topluluklar ve tabii Masonluk'un da bilinçle kurulduğu söylenebilir. Bilinç ve kasıtlı kurulumuna karşılık gizli toplulukların organik büyümeleri, toplanmada içgüdü özelliği, birbirine ait olmak ve bir bütün oluşturmak konusunda doğal bir ilerleyişleri yoktur. Sürekli olarak bir toplum oldukları vurgulanır. Simmel gizli toplulukların bu doğal olmayan işleyişlerine karşılık sosyal çevreye kapalı olarak bir toplum karakteri kazandıklarını ve tutarlılıklarını da bu kapanmayla

sağladıklarını dile getirmektedir: "… tarikat gizli olan bir şey yapmaz, onu oluşturan insanların toplamı onu bir sırra dönüştürür" (Simmel, 2017, s. 46).

Kendi dönemi ve kültürü açısından gizli toplulukların açılması örneğini şöyle verir (Simmel, 2017, s. 45):

> *Sosyal çevreyi kapatma yoluyla olarak toplumun karakterizasyonu ve tutarlılığı (sağlanır). Bu amaçla çoğunlukla karmaşık tanıma işaretleri kullanılır. ... Bu tarikatlar sadece erkeklerden oluşur ve temel olarak kadınlardan farklarını vurgulamak amacı güderler. ... Yine de kadınlar arada bir, bu korkunç figürlerin hayalet değil kendi kocaları olduğunu keşfetmek için gizlilik perdelerine yeterince nüfuz etmeyi başarabildi. Bu olduğunda tarikatlar çoğunlukla bütün anlamını kaybetti ve zararsız maskeli gösteri seviyesine düştü.*

Böylece Simmel gizli toplulukların sosyal yaşamı etkileyecek bir sırları olmadığının da altını çizmiş olur. Aynı zamanda bu ifade gizli toplulukların yalnızca üyelerinin ayrıcalıklı hissetmek, toplumun geri kalanından kendilerini ayrı görmek üzere kurulduğunu da imlemektedir. Hatta Simmel bu toplulukların sonucunda bir tür aristokratik yapı ortaya çıkardığını ifade etmektedir. Ayrışma isteği değersel bir ifade biçimidir. Burada başkalarıyla ortak özelliğe sahip olma isteksizliği, kendi üstünlüğünü işaret etme arzusu vardır. Bu sebep maddi amaçlarla kurulan gruplardan onları ayırır. Kendini değersel açıdan ayrıştırmak isteyenler, kombinasyon sonucu aristokrasi ortaya çıkarır. "*Bu aristokrasi bireylerin kendilik bilinçlerini toplamlarının ağırlığıyla güçlendirir. ... değer anlamında özel damgasını sağlayan bir aristokrasi inşa etme amacı ile birbirine bağlanmıştır*". Okul sınıflarında bile gözlenebilir, birbirine bağlı gruplar kendilerini elit olarak kabul ettirirler. "*Örgütlenmemiş olanlar ise kıskansalar dahi bu yüksek değeri kabul ederler. Bu örneklerde gizlilik ve gizlilik rolü yapmak*

ayrışma duvarını daha da yükseltme ve grubun aristokratik doğasını güçlendirme yollarıdır". (Simmel, 2017, s. 46).

Demokratik ilkeye göre amaç genel ve temel yasalar oluşturmak olduğu için ve sınırsız özne anlayışı olduğu için doğası gereği kamusaldır. Aristokrasi de durum farklıdır. Simmel'e göre aristokrasi gizli olduğu sürece yasalara karşı çıkma gücünü edinebilir. Bu sebeple bu gruplarda sosyal dışlama ve muafiyet abartılmaktadır (Simmel, 2017, s. 47). Bauman (2017, s. 251) cemaatlerin kendilerini her zaman iktidarda görme arzusundan bahseder. Yasalara karşı çıkma gücü için gizlilik ilkesini benimsemek söz konusuysa Masonluk için de aynı şeyden söz edilebilir.

Sır topluluklarında aristokratik ruh ve gizlilik dereceler yaratılarak topluluk üyesine hissettirilir. "Tarikatın temel içeriği ya da amacı çömezin erişimine ancak aşamalı olarak açılır". Böyle bir yöntemde "üyeliğe yeni kabul edilen kişi dışarıdaki bir kişiyle benzer durumdadır. … Ancak bunula birlikte yeni kişiye dış dünyadan koruma ve yalıtılma da sunulur" (Simmel, 2017, s. 48). Dış dünyadan ayrışma içerideki dayanışmayı vurgulamaktadır. Dış dünyadan ayrışma ve içerideki dayanışma aynı sosyolojik tutumdur. Dış dünyadan ayrışma içerideki üyeye nadirlik özelliği kazandırır. (Simmel, 2017, s. 50)

Dinsel topluluklarda gizlilik ve sır tutma üzerine çalışmalar yapan Kippenberg ve Strousma ise gizliliğin insanların olumlu anlamda algısal, davranışsal açıdan önlerinde engel olarak gördükleri şeyleri dönüştürmeye imkân tanıyan bir olgu olarak görmektedir:

> *Dinler varoluşsal gizlilik anlayışlarında içsellik ve bireysel deneyim anlayışını geliştirirler. Dahası, dindarlığın bir biçimi olarak sır tutma, bireyleri dışsal tehditlere karşı koruyabilir. Ayrıca sır tutma, inanç ve dinlerin çeşitli yorumlarının bir arada bulunmasını kolaylaştırır. Gizlilik*

bireyselliği güçlendirirken, otoriter kuralların uygulanmasında meşru riya ve rızanın oluşumunu da mümkün kılmaktadır" (Kippenberg & Strousma, 1995, s. xxiv).

Böylece gizlilik, gizli toplumlar ve onların bireyleri açısından işlevseldir ve onları topluluk yapan bir olgudur.

2.3. Ezoterik Yöntem ve Sosyolojik Teknikler Olarak Mit, Ritüel, Sembol

Mit, ritüel ve semboller, ezoterik topluluk için ezoterik bilgiye ulaşmada benimsedikleri bir yol; topluluğun değerlerini taşıyarak topluluğun bir bütün oluşturmasını sağlayan sosyolojik tekniklerdir. Mit, ritüel ve semboller anlam aktaran araçlar olarak bir iletişim sistemini oluştururlar.

Zinser'e göre "Okültizm ve ezoterizm aslında tek başlarına birer olgu değildir. …Okült ve ezoterik, nesne ve süreçlere yüklenen anlamlardır" (2011, s. 108-109). Anlamlar bizi mit, ritüel ve sembollere götürür ve topluluk üyelerinin yükledikleri anlamlara bakılmalıdır. Zinser'e (2011, s. 120) göre anlam yüklemek, sosyal bir topluluğun (cemaatin de) spiritüel eylemidir. Bu anlamlar sayesinde topluluk bağlayıcı bir karakter kazanmaktadır. Kutsal bir nesne, bir ritüel veya bir sembol kendi sosyal bağlamından ayrıldığında ona anlam yükleyen topluluktan da o anlamdan da uzaklaşır. İçi boşalır.

Ancak Simmel'in de belirttiği üzere topluluk mistik olsun olmasın ritüel, mit ve semboller ortak bir dil, tarih yaratma bakımından işlevsel olarak kullanılmaktadır. Yine Simmel'in belirttiği gibi bunlar anlamın kurulması için kullanılan yöntemlerdir. Şimdi kısaca ezoterik yöntem olarak adlandırdığımız aynı zamanda topluluk oluşturma açısından sosyolojik teknikler olarak mit, ritüel ve sembollere yönelik tartışmalara göz atalım.

2.3.1. Mit

Ritüel ve sembollerden çok da ayrı düşünemeyeceğimiz mitler, onlardan farklı olarak her şeyden önce anlatılardır. Mitler bir topluma topluluğa ait anlatılardır. Simmel'in de işaret ettiği gibi ritüeller kadar mitler de bir toplumun bütünlük oluşturmasını sağlayan unsurlardır. Ayrıca mitlerin "yaradılışa" ilişkin olması bir toplumun oluşumuna ilişkin ilk belirtileri veren kökleri olması bakımından işlevseldir. Bu bakımdan mitlerin olmadığı bir toplumdan söz etmek nerdeyse olanaksızdır. Nitekim her toplum temas ettiği başka kültürlerden aldığı mitemleri kendi değerlerine ve problemlerine uygun biçimde yeni bir mit oluşturarak dönüştürmektedir (Levi-Strausse'tan akt. Demir, 2013, s. 25). Böylece Barnard'ın (2016, s. 106) ifade ettiği üzere tüm dünyada benzer mitlere rastlamak mümkündür. Mitler zihnin temel ilkelerini ya da benzer koşullardaki farklı insanların benzer düşüncelerini ve tepkilerini yansıttıkları için dünyadaki mitlerin benzer olduğu düşüncesi makuldür. Ancak belirli bir düşünsel çevrenin süzgecinden geçtiği için de mitler ilk bakışta yerel özellikler gösterirler (Goody, 2018, s. 20).

Levi-Strausse mitleri göstergeler olarak ele almaktadır. Böylece mitleri, kültürlerin varoluşu üzerine düşünmenin bir yolu olarak görmektedir. Yapısalcı yaklaşımıyla Levi-Strausse mitleri yapıların yüzeyi olarak yorumlamaktadır. Kültürün varoluşu üzerine düşünmek yüzeydeki mitin altında yatan yapıya bakmaktır (akt. Edgar ve Sedgwick, 2007, s. 237).

Goody (2018, s. 65-66) mitlerin sözlü literatürün bir parçası olduğunu ve kısmen kozmolojik olduğunu, yani evrenle ilgili olduğunu ifade etmektedir. Mitlerin ele alınış biçimini kategorize etmiştir:

1- Halk hikâyelerini mitlerin bozulmuş hali olarak ele alanlar.
2- 20.yy. başında miti ritüelin ya da ritüeli mitin refakatçisi olarak alanlar.

3- Malinowski ve işlevselci ekolden olanlar miti sosyal kurumları meşrulaştırma tüzüğü olarak ele alır.
4- Levi Straussçu gelenekten olan ise soyut benzerliklere bakarak altta yatan yapıyı araştıran yapısalcılardır.

Mitlere yaklaşım açısından yapılan bu sınıflandırma bir yaklaşımın diğerini dışladığını düşündürmemelidir. Pekâlâ, mitlere, mitlerin bozulmuş hali olan halk hikâyeleri olarak ritüele eşlik eden ve bununla birlikte topluluğun varlığını meşrulaştıran ve böylece topluluğun yapısını deşifre edebilecek anlatılar olarak yaklaşılabilir.

Marshall'ın (2003, s. 506) belirttiği üzere mit, "İçeriği doğal, doğaüstü ya da kültürel fenomenlerin kökenleri veya yaratılışlarıyla ilgili olan kutsal ya da dinsel hikâyeler için kullanılan bir terim" dir. Edgar ve Sedwigck (2007, s. 234-235) ise miti, temel olarak, "doğaüstü varlıklar hakkında (tipik olarak anonim) bir anlatı" olarak tanımlamıştır. Eliade (2017b, s. 32-33) mitlerin yapısını ve işlevini şöyle sınıflandırmaktadır:

1- Mit, Doğaüstü Varlıkların eylemlerinin Öyküsünü oluşturur.
2- Bu Öykü, kesinlikle gerçek (çünkü gerçeklerle ilgilidir) ve kutsal (çünkü Doğaüstü Varlıklar tarafından yaratılmıştır) olarak kabul edilir.
3- Mit her zaman için bir "yaratılış"la ilgilidir, bir şeyin yaşama nasıl geçtiğini, ya da bir davranışın, bir kurumun, bir çalışma biçiminin nasıl yaratılmış olduğunu anlatır; işte bu nedenle de mitler insana özgü her anlamlı eylemin örnek tiplerini oluştururlar.
4- İnsan miti bilmekle nesnelerin "kökenini" de bilir, bu nedenle de, nesnelere egemen olmayı ve onları istediği gibi yönlendirip kullanmayı başarabilir; burada "dıştan", "soyut" bir bilgi değil de (mitin ya da tören havası içinde

anlatılması ya da kanıtını oluşturduğu ritüelin gerçekleştirilmesiyle) zorunlu olarak şaşmaz biçimde "yaşanan" bir bilgi söz konusudur.

5- Şu ya da bu biçimde, insan miti yeniden anımsatılan ve yeniden gerçekleşme aşamasına getirilen olayların kutsal, coşku verici gücünün etkisine girmek anlamında "yaşar".

Eliade yapısal ve işlevsel bakış açısıyla miti şöyle tanımlamaktadır:

> *Mit, kutsal bir öyküyü anlatır; en eski zamanlarda, "başlangıçlara" özgü zamanlarda olup bitmiş olaylar anlatır. Bir başka deyişle mit, Doğaüstü Varlıkların başarıları sayesinde, ister eksiksiz olarak bütün gerçeklik yani Kozmos olsun, isterse onun yalnızca bir parçası (sözgelimi bir ada, bir bitki türü, bir insan davranışı, bir kurum) olsun, bir gerçekliğin nasıl yaşama geçtiğini dile getirir. Demek ki mit, her zaman bir, "yaratılış"ın öyküsüdür: Bir şeyin nasıl yaratıldığını, nasıl var olmaya başladığını anlatır. Mit ancak gerçekten olup bitmiş, tam anlamıyla ortaya çıkmış olan şeylerden söz eder (2017b, s. 17).*

Mitler bir topluluğun ya da kurumun yaşama nasıl geçtiğini anlatan içerikleri olarak insan eylemini yönlendirmek bakımından öğretici bir işleve sahiptir. Nitekim Bauman da *Cemaatler* eserinde mitlerin "hikâyeleri insanları eğlendirmek için" anlatmadığını, "Mesajlarını durmadan yineleyerek insanlara bir şeyler öğretmeyi" amaçladıklarını ifade etmektedir (2017, s. 14).

Eliade'ye göre de mitler uydurma hikâyeler değildir. Öğretme işlevine sahip yaşayan anlatılardır. Eliade, mitleri (yaşayan mit) toplumlarda insan davranışı için model oluşturan ve bu yolla yaşama anlam ve değer kazandıran olgular olarak ele almaktadır (2017b, s. 12). Dolayısıyla Masonlukta da mitik anlatıların topluluğun anlam ve değer üretiminin bir aracı olduğunu söylemek mümkündür. Bu doğrultuda mitler

“insana özgü olgular, kültür olguları, düşünceden doğan yaratı” lardır (Eliade, 2017b, s. 14). Mitler, kuşakların birbiriyle iletişimi demektir (Levi-Strausse’tan akt. Demir, 2013, s. 26).

Mitlerin önemi de bu noktada ortaya çıkmaktadır. Herhangi bir topluluğun ya da kurumun köklerine ilişkin anlatı olan mitler, o gruba yönelik ahlaki değerleri barındırır. Mitlerin aktarılmasıyla topluluğun yeniden üretimi, topluluğun dokusu ve beraberliği kuvvetlendirilmektedir. Durkheimcı bakış açısıyla mitler, bireylerin toplumsallaşmasının zeminidir ve toplumu bir arada tutan inanç ve normlardır (Edgar & Sedgwick, 2007, s. 234-235).

Eliade mitlerin anlattığı öykülerin kapalı türden bilgiler içerdiğini, dolayısıyla topluluk içindekilerin dışında bireylerin bunları anlayamayacağını ifade etmektedir. Bu kapalılık halinin yalnızca gizli olmaktan ya da “inisiyasyon”la aktarılmasından değil, söz konusu bilginin büyüsel-dinsel bir içeriği olmasından da kaynaklandığını belirtmektedir (2017b, s. 28). Bu doğrultuda mitlerin ezoterik bilgi içerdiğinden söz etmek mümkündür. Mitin ait olduğu topluluk dışında anlaşılamamasının nedeni bir taraftan kasti bir kapatma (gizleme) olabileceği gibi, kasti olmayan, örtük kalan sır düzeyinde bilgiler içermesidir.

Eliade’ye göre mitsel tutumlar merkezi bir güç odağa olamayan topluluklarda yaşamaya devam etmektedir. Bu bakımdan mitleri muktedir olamayan toplumlarla ilişkilendirir. Mitsel tutumların topluluğun siyasal bağımsızlığa kavuşmasıyla ortadan kalkacağını ifade etmektedir (2017b, s. 14). Levi-Strausse (2013, s. 75) ise mitlerin kaybolmadığını mitlerle aynı yapısal mekanizmaya sahip olan tarihin, mitlerin yerini aldığını ortaya koymaktadır. Tarih mitlerle aynı işleve sahiptir. Masonların da yaradılış mitini üyelerine bir tarih anlatısı gibi sunuyor olmaları, yapısal olarak muktedir olsun olmasın, mitleri topluluk olmakta bir işlevsel araç olarak kullandığı görülmektedir.

2.3.2. Ritüel

Tıpkı mitler gibi ritüeller de Masonluğun var olma sebebidir dense, çok da yanlış olmaz. Zira Masonluk ritüel formlara dayanan, kendini ritüellerle kuran bir yapıdır.

Mitler gibi ritüeller de topluluğun bütünlüğünü sağlayan ve değerlerini içeren unsurlardır. Eliade mitleri bir anlamda ritüellerden süzülmüş birer anlatı olarak görmektedir. Ona göre mitlerin başlıca işlevi, "…bütün ritlerin ve bütün anlamlı insan etkinliklerinin (beslenme ya da evlilik olduğu kadar çalışma, eğitim, sanat ya da bilgelik de) örnek oluşturacak modellerini ortaya koymaktır" (2017b, s. 20). Bir başka ifadeyle ritüeller insan etkinliklerine örnek oluşturacak eyleyiş biçimleridir.

Edgar ve Sedgwich (2007, s. 318) ritüeli "topluluk değerlerini, anlam ve inançlarını açıklayan değişmez ve tekrarlanabilir modelleri izleyen bir formal eylem" olarak tanımlamaktadır. Marshall (2003, s. 623) da ritüellerin tekrarlanma özelliğini vurgulayarak ritüeli "uygun zamanda yerine getirilen ve sembollerin de kullanılabildiği sık sık tekrarlanan bir davranış modeli" olarak görmektedir. Kısacası mitler anlatılarken, ritüeller eylemlerdir. Mit ve ritüel arasındaki bu farka dikkat çeken Bernard mitlerin dili, hatta oldukça incelikli bir dili gerektirirken ritüellerin konuşmaya, söz anlamında dile ihtiyaç duymayabileceğini ifade etmektedir (2016, s. 98).

Ritüeller Durkheim'a (2009, s. 475) göre bir topluluktaki bireyleri birbirine yaklaştırarak, bireyler arasındaki ilişkilerin artmasını sağlar ve bireyleri birbirlerine samimi kılar. Ortak bir amaç için bir araya gelmiş topluluktaki bireylerin "benzer şey benzer şeyi doğurur" ilkesine dayanarak ritüellerle ortak duyguyu yaratacaklarını belirtmektedir (Durkheim, 2009, s. 496-497). Ezoterik topluluklardaki benzerlik sürekli tekrarlanan ritüelik biçimlerdir. Durkheim (2009, s. 503) ritüel deneyimi şöyle ifade etmektedir:

... bütün üyeleri canlandıran ortak duygu, bir takım vücut hareketleriyle dışa vurulur. Bu hareketler aynı durumlarda hep aynı biçimde yinelenir ve bir kez yapıldıktan sonra ... istenen sonucun elde edilmiş olduğu görülür. ... sonuç düşüncesiyle ondan önce gelen vücut hareketleri arasında bir birliktelik oluşur; ve bu birliktelik bireyden bireye değişmez; törene katılanların tümü için hep aynıdır; çünkü hep ortaklaşa bir deneyimin ürünüdür.

Dahası ritüelik düzen yalnızca toplumsal yaşamı yansıtmakla kalmaz, topluluk bu ritüelik düzenin sonucudur (Durkheim, 2009, s. 476).

van Gennep de ritüellerin sosyal bütüne entegrasyon konusunda işlevini ortaya koymuştur. van Gennep'e göre insan yalnızca toplumun içine doğmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal bir birey olarak geçiş törenleri aracılığıyla yeniden yaratılır ve ritüeller aracılığıyla toplumda kabul görür (akt. Marshall, 2003, s. 624). Geçiş törenleri, "hayatın bir aşamasından diğerine geçişi belirleyen ritüellerdir" (Edgar & Sedgwick, 2007, s. 318). Van Gennep topluluğa girenin toplumsal kimliğini dönüştüren bu türden törenlerin üç evresini saptamıştır: yeni girenin henüz arafta olduğu eşik evresi, eski statüsünden koparılmış ama henüz yenisine bağlanmamış olduğu evre ve bir statüden diğerine geçişin sembolik düzeyde tamamlandığı dâhil olma evresi (akt. Marshall, 2003, s. 624).

Eliade bu türden ritüelik geçiş törenlerinin özel bir işlevi olduğunu, topluluğun değerlerini taşıyan mitlerin genellikle bu törenlerde aktarıldığını ifade etmektedir. (2017b, s. 21-22). Nitekim Goody (2018, s. 66) de gizli topluluklar vurgusuyla mitlerin bu tür topluluklarda ritüelin bir parçası olarak aktarıldığını dile getirmektedir.

Simmel (2017, s. 41-42) ritüellerin gizli topluluklara has özelliklerini ele almıştır. Simmel gizli topluluklarda ritüellerin "sır" olarak saklanmaya çalışıldığını ifade etmektedir. Ritüellerin topluluk dışına çıkarılmasını, topluluğun amacına,

eylemlerine hatta varlığına bir ihanet gibi göründüğünü belirtmektedir. Ritüellerin bir sırmışçasına gizlenmesinin işlevi "topluluğun eylem ve ilgilerinin bütün haline gelmesidir". Simmel gizli toplulukların üyelerinin sınırlı çıkarlara sahip olduğunu belirtmektedir. Yani topluluğu oluşturan bireyler, sınırlı ortak ilgi ve eylemlere sahiptir. Topluluk bireyleri geniş bir kapsamda bir araya getirirken karşılıklı olarak zorunluluklara tabi tutmalıdır. Bu noktada ortak ilgi ve eylemlerinde sınırlı olan bireylerden ritüeller yoluyla bütünlük oluşturulur. Tıpkı Durkheim'ın topluluğu ritüllerin sonucu olarak görmesi gibi. Simmel gizli topluluklarda ritüel eylemlerin topluluğun amacı doğrultusunda hem sosyolojik hem de öznel alana yayıldığından söz etmektedir. Konumuz kapsamında ritüellerin, bireylerin hem öznel hem de sosyal benliklerine nüfuz ettiği söylenebilir.

Simmel'in (2017, s. 43), belirttiği üzere sır gibi saklanan ritüelik yollarla gizli topluluklar içinde yer aldıkları daha geniş yapılara zıtlık oluştururlar, böylece geniş yapılardan ayrılarak bu geniş yapıların biçimini (örneğin, hiyerarşi) kendi içinde tekrarlamaktadırlar. Topluluğun içinde bulunduğu daha geniş yapıyı toplum olarak görürsek, gizli toplulukların ritüelik biçimleri sır olarak saklamaları toplumla bir zıtlık oluşturmaktadır. Bu durumda toplumla tezat teşkil eden hususların içerik farklı olsa da biçim bakımından gizli toplulukların içinde tekrar edildiği söylenebilir. Edgar ve Sedgwick'in (2007, s. 318) de dikkat çektiği üzere ritüeller daha geniş topluma zıtlık oluşturmak bakımından topluluğa yönelik tehditlere karşı bir cevap niteliği de taşımaktadır. Ritüel faaliyetleri sosyal değişimin yaşandığı istikrarsızlaştığı dönemlerde yoğunlaşabilmektedir. Yazarlar ritüelik biçimleri seküler grupların çağdaş kapitalizmde dış baskılara direnme yolu olarak kullandıklarını ifade etmektedir. Masonluk özelinde düşünürsek, Masonluk'un ortaya çıktığı dönem itibariyle toplumsal dönüşüm yaşandığı, istikrarsız bir dönemde, ritüelik formu yönetsel açıdan seçmiş olması akla yakın gelmektedir.

Simmel Masonlar'ın ritüellerle bir bütünlük yaratmaya çalışırlarken aynı zamanda topluluk oluşturmuş olma bakımından bu bütünlüğün korunması yönünde bir takım özgürlüklerin kısıtladığını da vurgulamaktadır. Ritüeller toplumsal bütünlüğü yaratırken özgürlüğü de kısıtlamaktadır:

> *Masonlar arasında, çalışma şeklinde ciddi bir birlik, bütün örgütlerin ritüellerinde en yüksek derecede aynılık talep edenler, en fazla özgürlüğe sahip olan Amerikalılardır; tam tersine esaret miktarının özgürlüğe getirilen kısıtlamalar yönünde karşı bir talebe çok sınırlı bir yer bıraktığı Almanya'da her bir bireysel örgütün kendi işini yürütmesi konusunda daha fazla özgürlük söz konusudur (Simmel, 2017, s. 43).*

Simmel kamu ne kadar kısıtlıysa, kamusal alanda baskılar ne kadar çoksa o kadar çok gizli örgütün ortaya çıktığını söylemektedir. Daha geniş toplumdaki kısıtlamalar ve baskılar gizli toplulukların ritüellerinin de daha sıkı uygulanmasıyla sonuçlanır. Böylece Simmel Masonluğun ritüel uygulamalarının bulunduğu daha geniş topluma göre şekillendiğini belirterek her Masonik topluluğun uygulamalarının da tıpatıp birbirine benzemediğini belirtmiş olmaktadır. Ancak bu, gizli toplulukların ritüellerden vazgeçebileceği anlamına gelmemektedir. Simmel'e göre ritüel toplantıları olmazsa gizli toplulukta doktrin birliği bozulur. Masonluğu diğer gizli topluluklardan farklı bir noktada görmektedir. Hiyerarşik bir düzenle oluşturulmuş ritüeller Masonları bir arada tutan yegâne unsur değildir: "Masonların ortak yaşamı sadece temel ilkeleri ve tanıma işaretlerini kapsadığından, üyelerinin güçlerini bir arada tutan merkezileşme değil, esas itibariyle sadece eşitlik ve insanlar arasındaki bağlantı normlarıdır" (Simmel, 2017, s. 52-53) demektedir. Simmel'in ilke ve tanınma işaretlerine yapmış olduğu vurgu, konuyu ritüellerin gündelik yaşamdaki görünümlerine, işlevine de çevirmektedir.

Marshall (2003, s. 623) ritüellerin etkin olarak kullanıldığı başlıca toplumsal alanın din olduğunu hatırda tutarak, toplumsal alanın seküler, gündelik yaşamında da ritüellerin etkisine dikkat çekmektedir. Bir başka ifadeyle her topluluğun gündelik hayatında, bireyler arası etkileşimi belirleyen birtakım ritüelleri vardır. Masonluğun ezoterik bilgi yolunda ritüelleri bir yöntemsel araç olarak kullandığından söz edilmişti. Masonluğun ritüellerle bireyleri bir araya getirerek bir cemaat yapısı oluşturmasıyla da sosyolojik bir teknik olarak ritülleri kutsal dışı alan için de işlevsel bakımdan kullanmış olduğu söylenebilir. Nitekim ritüeller Goffman'ın (akt. Marshall, 2003, s. 623) da belirttiği gibi bireylerin yani aktörlerin ortak bir gerçeği yaşarken işbirliği yaptıkları ve birbirlerinin benlik duygusunu korudukları, gündelik davranış kodları niteliğindeki etkileşim ritüelleridir. Goffman (2017, s. 10), ritüellerle bireylerin benmerkezci davranışlarının iç içe geçmiş olduğunu vurgulamaktadır. Etkileşim ritüelleri başkalarıyla bir aradayken meydana gelen olaylar bütünüdür. Göstergeleri bakışlar, jetler, mimikler, sözlü ifadeler, duruşlar vb. olan etkileşim ritüelleri toplumsal örgütlenmeyi mümkün kılan unsurlardır. Goffman'a (2017, s. 17) göre insanlar "toplumsal karşılaşmalar dünyası" nda yaşarlar ve ilişkiler boyunca bir "yüz" takınırlar. Yüz, aktörlerin kendileri için istediği olumlu toplumsal değerlerdir. Bir başka ifadeyle toplumsal kabul görmüş "toplumsal vasıflarla tarif edilen bir benlik imgesidir". Örneğin aktör toplumsal anlamda bir başarı gösterdiyse başkaları da bu imgeyi paylaşır. Bu konuya benlik başlığında tekrar dönülecektir. Ancak şimdilik Masonların sürekli tekrarlamakla yükümlü oldukları ritüellerinin yanı sıra gündelik yaşam içinde kendi aralarındaki etkileşim ritüelleriyle de topluluğa ilişkin bütünlüğü yarattıklarını söylemekle yetinelim. Bu etkileşim ritüelleri de daha önce bahsedilmiş olduğu gibi kutsal dışı, seküler alanda etkinliğini göstermektedir. Gündelik hayatta kullandıkları tanınma işaretleri birer etkileşim ritüeliyken, sembolik iletişimin de örneğidir.

2.3.3. Sembol

Ezoterik topluluklarda semboller, en küçük anlam birimleridir. Semboller, mitlerin ve ritüellerin içinde kullanılan ifadeler olabileceği gibi bir nesne olarak da varlıklarına rastlanabilir. Sembol, en genelde, başka bir şeyi temsil eden bir edim ya da bir şey demektir. Daha özele inildiğinde ritüel, rüya ya da mitin anlambilimsel alanlarındaki en küçük anlam birimidir (Marshall, 2003, s. 647). Masonlukta her şeyin bir sembol olduğunu duymak şaşırtmamalıdır. Zira Masonların mabed olarak adlandırdıkları toplanma mekânlarına adımınızı atar atmaz pek çok sembolle karşılaşırsınız: Nar, ay, güneş, göz, sütunlar vb. ilk akla gelenlerdir. Görsel olduğu kadar dilsel semboller de üyelerince yorumlanmayı bekler.

Edgar ve Sedgwick'in de ifade ettiği üzere "Semboller genellikle ortak bir normlar veya teamüller dizisi sayesinde bir anlamı bir kişiye iletmekte kullanılan belli bir türdeki gösterge ya da eylemi kastedecek şekilde kullanılır. Bundan dolayı bir sembol başka bir şeyi temsil ettiği için bir anlamı iletir". Bir başka ifadeyle semboller başka sembollere gönderme yapar ve anlamı, bilgiyi aktarır (Barnard, 2016, s. 23).

Eliade (2017a, s. 19), sembollerin geleneksel toplumlarda köklü bir geçmişe sahip olsa da yalnızca geleneksel toplumlara özgü olmadığını belirtmektedir. Modern dünya da sembollerle düşünmeye devam eder. Zira sembolik düşünce insanın özünün bir parçasıdır (Eliade, 2017a, s. 21). Barnard (2016, s. 17) Levi Strausse'un sembolik düşünceye yönelik "ehlileşmemiş düşünce tarzı" Lucien Levy-Bruhl'un ise "mistik düşünce" kavramının yalnızca "ilkel" halklarla sınırlı olmadığını vurgulamaktadır. Barnard'ın insanlığın en büyük devrimi olarak gördüğü "simgesel düşünce" insanları diğer canlılardan ayırır. Ona göre pek çok canlı iletişim kurar ama sadece insanlar bir dile sahiptir ve yalnızca insanlar simgeler aracılığıyla iletişim kurarlar.

Sembollerin ancak ortak normlara sahip olan insanlar arasında bilgiyi taşıyabileceği görüşüne istinaden Barnard (2016, s. 105), sembollerin maddi olanın ötesinde bir düşünce aşamasına tekabül ettiğini belirtmiştir. Nitekim Eliade da sembollerle düşünmeyi ampirizm ve pozitivizmden farklı bir düşünme yolu olarak değerlendirir. Ona göre sembollerle düşünme imgelemi geliştirir ve kavramsallaştırılamayan her şeyi göstermek de imgelerin görevidir (2017a, s. 20-30). Semboller anlamı sorgulamamızı, benzetmelerden faydalanmamızı ve yaratıcı olmamızı mümkün kılar (Barnard, 2016, s. 20).

Sembollerin yaratıcılığı mümkün kıldığı görüşüne istinaden ezoterik bilgiye ulaşmak gibi soyut gibi amaç taşıyan ezoterik bir topluluğun iletişim ve anlam aktarımı hususunda semboller önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Zira semboller doğrudan, birincil bir anlamı değil topluluğun ortak değerlerini taşıyarak anlamı yaratmakta ve aktarmaktadır. Redcliffe Brown'un da belirttiği gibi sembollerin anlamı bazen toplumsal etki veya sosyal işlevlerle belirlenir. Bazen sembollerle kurulan imgelem toplumsal yapı, toplumsal ilişkiler ağıdır. Sembol bazen sosyal öneme sahip nesne ve eylemlerdir. Nihayetinde sembolün anlamı ritüelin ilişkilendiği düşünce sistemiyle belirlenir (akt. Goody, 2018, s. 38).

Ezoterik bilgi anlamında sır üzerine düşünmekte bir yol olan semboller, ezoterik topluluğun kurumsal açıdan gizliliğinde de işlevsel bir yoldur. Nitekim Kılıç (2006, s. 107), baskıların bir takım ezoterik toplulukları gizli hale getirdiğini belirterek, gizliliğin oluşumunda sembolik bir iletişimi benimsemenin etkisi olduğunu vurgulamaktadır. Tüm ezoterik felsefelerde görünen her şeyin sembol olduğunu belirtmektedir. Sembolün Arapçadaki karşılığının ayet olduğunu belirterek ayetin hakikat değil, işaret olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla ayet / sembol başka bir şeye işaret etmekte, işaret ettiği şeyin okunması, şifresinin çözülmesi gerekmektedir. Kılıç baskılarla dışa kapalı hale gelmiş grupları "hermenetik grup" olarak adlandırmaktadır. Hermenetik gruplarda ehil

olmayanlar içeri alınmaz, bu açıdan da seçkinci oldukları söylenebilir. Sembollerle işleyen bu geleneğin sıradan kişilerce anlaşılamayacağına yönelik bir anlayış vardır.

Semboller belirli topluluğun değerleri doğrultusunda toplulukla ilişkili ortak bir yaratım, aktarımdır. Bu sebeple Masonlukta sembollerin, keza mit ve ritüellerin de anlamına ulaşmak çabası ancak uzun süreli bir gözlem yahut topluluğa katılımı gerektiren bu tezin sınırlarını aşan, boşa bir çaba olur. Mit, ritüel ve semboller Masonları bir araya getiren unsurlar olarak işlevsel bakımından, Masonların benlik kurgu ve sunumlarındaki etkenler olarak değerlendirilmektedir.

2.4. Sosyolojik Bir Topluluk Olarak Cemaat

Masonluk kendi içine kapalı yapısıyla ezoterik bir toplulukken kurumlaşmış yapısıyla sosyolojik anlamda bir cemaattir. Ezoterik toplulukların oluşumuna ilişkin ortaya koyulan görüşler, bu toplulukların ortaya çıkışında modern dönemi işaret etmektedirler. Rönesans'la birlikte ardından Aydınlanma sürecinin gelmesiyle kilisenin din açısından baskıcı tutumuna karşılık kitleler ezoterik topluluklar oluşturmuş ve bu topluluklara yönelmişlerdir.

Algan'ın (2006, s. 133) da belirttiği gibi esasında tüm dünyada tarih boyunca ezoterik yapılar oluşmuş, kurumlara dönüşerek kendilerine yollar/tarikatlar bulmuşlardır. Algan'a (2006, s. 139) göre günümüzde bu anlamda tarikatlar kalmamıştır. Günümüzde tarikat anlayışı, ekonomiye hâkim olmak için bireyleri standartlaştıran ülkelerde taraftar bulmakta ya da siyasal çıkar gruplarından oluşan sözde tarikatlar türemektedir. Hakikatin tekkelerde değil evler ve kahvehanelerde konuşulup tartışıldığı bir dönemde olunduğunu ifade etmektedir. 12. yy. itibariyle tarikat gibi toplumsal kurumların kalmadığını mesleki loncalarının kurulmasıyla, loncalarla tarikat benzeri yollardan gidildiğini ifade etmektedir. Ancak onların benimsediği ezoterik tutumun yeni bir yaklaşım türü olup olmadığına tarihin karar

vereceğini belirterek klasik anlamda bir tarikat olmadığının da işaretini vermektedir. Masonluk da kökünü mesleki olarak Orta Çağ'ın duvarcı ustalarının meslek loncalarına dayandırmakta ve Aydınlanma Çağı'nda kurumlaştığını ileri sürmektedir.

Mason sözcüğü İngilizce'de "duvarcı", "duvar örme işi" anlamına gelmektedir. Duvarcı ustalarının meslek loncalarının pratik / pragmatik varlığı karşısında Masonluk bugün bir öğreti olarak varlığını sürdürmektedir. Masonluk meslek loncası – öğreti ayrımını İngiltere'de ilk büyük locanın kurulduğu 1717 tarihiyle yapmaktadır. Bu tarihin öncesini operatif (işlemsel, pratik) Masonluk olarak adlandırmaktadırlar. İlk büyük locanın kurulmasıyla Masonluk duvarcılığın sona erdiği, artık üyelerinin yalnızca duvarcı ustalarından oluşmadığı, mesleki etkinliklerinin kalmadığı bir döneme girildiğini kabul etmektedirler. Bu ikinci dönem spekülatif (simgesel, düşünsel, teorik) masonluk olarak adlandırılmaktadır (Reinalter, 2011, s. 8). Kısacası bu yeni dönemi oluşturanlar mesleğin dışından kişilerdir.

Bu çalışmada da Masonluk dinsel pek çok anlama açılan tarikat değil, sosyolojik anlamda modern bir cemaat olması yönünden kavranmaya çalışılacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda da Masonluğun ortaya çıkışı 1738 yılına tarihlenmektedir. Bu süreçte localarda gayrimüslümler yer almışlardır. Müslümanların localara girişi 1850'lere tarihlenmektedir (Zarcone, 2011, s. 57).

Eksertzoglou'nun (1999, s. 1) ifade ettiği üzere Osmanlı İmparatorluğu döneminde cemiyetlerin ortaya çıkışı 1860'ların sonlarına doğru yoğunluk kazanmıştır. Ona göre cemiyetler meselesine yaklaşımın toplumsal bir çıkış noktası olmalı, yani böylesi kolektif bir yapılanmanın belirli toplumsal ve ekonomik konjonktürle ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Dikkat çektiği noktalardan biri de cemiyetlerin neredeyse tamamının burjuva ortamında ortaya çıkmış olmasıdır (1999, s. 2). Cemiyetlerin tabanı incelenmelidir ve fakat kolektif eylemliliği anlamak için bu yeterli

değildir. Eksertzoglou'na (1999, s. 3) göre cemiyetlerin talep ve hedefleri yalnızca burjuva karakteriyle açıklanamaz. Cemiyetler gayrimüslimlerin kendi aralarında birlik ve savunma ihtiyacından doğduğu dolayısıyla bu gruplar arasındaki yayılan milliyetçilik ideolojisiyle yaygınlaştığı ortaya konulmaktadır.

Aydınlanma dönemiyle birlikte bilim ve teknoloji alanındaki yenilikler, sanayileşme ve kentleşmeyle birlikte toplumsal grupların yeniden kategorizasyonunu gerektirmiştir. Bu çağda yeni ortaya çıkan sosyoloji biliminin de ilk sosyologlarından Tönnies değişen toplumsal yapıyı adlandırmakta "cemaat" "cemiyet" ayrımına gitmiştir. Tönnies, insanlar arası ilişkileri bağlılık düzeyiyle açıklamaya çalışmıştır. Bağlılık ilişkisinin reel ve organik olduğu toplulukları cemaat, bir fikir etrafında bir araya gelmiş mekanik toplulukları ise cemiyet olarak adlandırmıştır (2011, s. 712). Bu doğrultuda cemaati samimi, mahrem, sınırları olan bir topluluk; cemiyeti ise bu mahrem alanın dışında olan, kamu alanı olarak görmektedir. Cemaati içine doğulan, cemiyeti ise sonradan dâhil olunan bir yer olarak ifade etmektedir. Bu ifadeyle Tönnies'e atfedilen cemaatin kır, cemiyetin ise kentle karşılık bulduğu olgu geçerlidir. Ancak bununla birlikte Tönnies bu olguları topluluğun edindiği amaca göre de sınıflandırmıştır. Bu açıdan doğuştan olmayıp sonradan dahil olunsa bile din, inanç, dil, örf-adet birliğiyle bir araya gelmiş toplulukları cemaat; ticaret, seyahat, bilimsel bir amaç vb. için bir araya gelmiş toplulukları ise cemiyet olarak görmektedir.

Tönnies ilk kez 1887 yılında kaleme aldığı bu metninde ilmi faaliyet için bir araya gelmiş ancak halk karşısında bilinmez olmasından ötürü çelişki yaratan bir "cemiyet" in peyda olduğunu belirtmektedir. Hem tarihsel açıdan hem de arz ettiği yapı açısından Tönnies adını zikretmediği bu cemiyetle pek ala Masonluğu kastediyor olabilir. Tönnies, bu örgütlenmeyi cemaat-cemiyet ikiliği açısından şöyle ifade etmektedir:

Son zamanlarda ilmi mefhumlar arasında zıt ve karşı mefhum olarak bir memleket içindeki cemiyetten bahsediliyor. Bu şekildeki cemiyet mefhumu önce halk cemaati mefhumu karşısında arz ettiği derin tenakuzun verdiği aydınlık göz önünde tutulmak şartile, kabul edilebilir. Cemaat eski, cemiyet yenidir.

Tönnies, cemiyet olarak nitelendirilen bu yapının ancak ilmi amaçlarla bir araya geldiği için cemiyet olarak nitelendirilebileceğini, ancak halk nezdinde gizli olduğu için cemiyet olgusuna uymadığını, halkın bildiği ölçüde kamusallık kazanarak cemiyet olgusu içine yerleştirilebileceğini ifade etmektedir. Tönnies, cemaatin mahrem ve sınırlı olması niteliğine rağmen, topluluğu yeniliğinden ötürü cemaat olgusu içinde görememektedir. Bu türden ezoterik / sır topluluklarının sosyolojide ele alınması için 1906 tarihini beklemek gerekecektir. İlerleyen bölümlerde ele alınacağı üzere, Simmel cemaat – cemiyet ikiliğine düşmeden bu tür toplulukları sır toplulukları olarak nitelendirecektir. Bununla birlikte amacı doğrultusunda mahrem ve sınırlı olma özellikleriyle cemaat olma hali günümüzde hala geçerli bir olgudur. Konuya toplumsal tabakalaşma açısından yaklaşan Bauman, küresel elitin cemaatiyle yoksulun cemaati arasında elbette fark olacağını belirterek cemaatleşme olgusunun bir aidiyet meselesi ve bununla birlikte insanın yaşadığı toplumda duygu durumuyla ilgili ortaklık ihtiyacı ile ilgili olduğunun altını çizmektedir:

Bireysel özerkliklerine ne kadar değer verirlerse versinler ve onu etkili bir şekilde savunmakta ve iyi kullanmakta kişisel ve özel güçlerine ne kadar güvenirlerse güvensinler küresel elitin üyeleri, bazen de aidiyet ihtiyacı duyarlar. Yalnız olmadığını ve kişisel tutkularının diğerleri tarafından da paylaşıldığını bilmek isterler (2017, s. 70).

Toplum nezdinde kimi zaman yalnızca üst tabakadan gelenlerin kabul edildiği kimi zaman siyasal bir güç odağı olarak görülen Masonluk da, bu görüşler doğru olsun olmasın insanlar arası ilişkilerde bağlılık ve aidiyet türünden mefhumlarla sosyolojik açıdan bir tür cemaattir. Nitekim ezoterik toplulukların kiliseye karşı bir tepkiyle doğduğu kabulü, var olan bir olgu karşısında tavır alış bir cemaat olma hatta tarihsel açıdan bir modern cemaat olma özelliklerini yaratmaktadır.

Bauman'a (2017, s. 246) göre cemaat, modern hayatın gittikçe hızlanan akışkanlaşma sürecine, bireysel özgürlük ile güvenlik arasında gittikçe derinleşen uçuruma karşı beklenen bir tepkidir. Ezoterizm başlığında tartışmaya açıldığı üzere, ezoterik öğretilere dahil olan üyeleri benimsedikleri yolda içsel bir süreç geçirerek bireyselleşmektedirler. Bauman bireyselleşme ve cemaatleşmenin iki karşıt olgu gibi görünmesine rağmen, ikisinin bir arada oluşunu bir paradoks olarak görmez. Bilakis modern anlamda cemaatlerin bireyselleşmenin sonucu olduğunu ortaya koymaktadır. Akışkan, istikrarsız bir çağda bireyselleşen toplumda insanların kafaları karışık ve korku içindedirler. Dolayısıyla bireyselleşen toplum için cemaat insanların kendilerini güvende hissedeceği bir yerdir. "Güvenebileceği, sözlerine ve hareketlerine bel bağlayabileceği dost ve iyi niyetli insanların arasında yaşamayı kim istemez ki?" der Bauman, kısacası ona göre "cemaat arayışında olmak, güvenlik arayışı içinde olmaktır". Bauman modern insanın güvenlik ihtiyacı karşısında sığındığı cemaati aynı anda kendisinden itaat beklemesiyle bireyin özgürlük kaybı yaşadığı yer olarak da görmektedir: "Öte yandan … şaşmaz bir sadakat isteyip giriş ve çıkışları dikkatle koruyan aynı cemaat adeta bir kabus, cehennem ve zindan imgesidir. … cemaat … Janus yüzlü ve müphem bir olgudur" (Bauman, 2017, s. 9,77,247).

Bauman (2017, s. 18-19) cemaatin üç özelliğinden söz etmektedir:

1- Biz ve onlar olarak bölünür: ayrım nettir ve kafa karıştırıcı bir dolayıma yer yoktur. Böylece davranışsal bir kararsızlık da olmaz.
2- Küçüktür: Bu nicelliği üyeleri arasındaki iletişimi yoğun kılar ve dışarıdan gelecek olan şeyleri etkisiz hale getirebilme niteliği kazandırır.
3- Kendine yeterlilik: biz ve onlar ayrımıyla onlardan yalıtık olmaları bizin bozulmasını mümkün kılacak durumların nadiren yaşanması anlamına gelir.

Bu üç özellik cemaat üyelerini bir arada tutar. Yine bu üç özellikten ötürü cemaat içinde düşünme, eleştirme ve deneyleme motivasyonu ortaya çıkmaz. Cemaatin birliği homojenlikten, aynılıktan oluşur. Cemaat üyelerinin dış dünyaya açılması ve iletişimini yoğunlaştırması, paralel olarak üyeler arasındaki alışverişin azalması cemaati silikleştirmeye başlayacaktır.

Bauman'a göre dışarının cemaati tehdidi dolayısıyla homojen grup için seçme, ayıklama yoluyla özenle seçim yapılır. Ortak anlayış cemaati kurulmuş olsa bile yine de dışarıyla olan sınırın bulanıklaşması tehdidi her zaman cemaatin güçlenme ve savunma ihtiyacı içinde olmasına neden olacaktır. Dışarının tehdidine karşı cemaat üyeleri "faydaların aralarında paylaşılmasını gerektiren" kardeşlik bağına mecburdurlar (Bauman, 2017, s. 20, 65). Nitekim Masonlukta "kardeşlik", "eşitlik" ve "özgürlük"le birlikte söze dökülmüş bir semboldür. "Kardeş" sembolü üyeler arasında birbirlerine hitap ederken de kullanılmaktadır.

2.5. Benlik Üzerine Sosyolojik Tartışmalar

Ezoterik bir topluluğa dâhil olmanın nedenleri, ezoterik bir toplulukta bulunma deneyimi sorgulandığında cevap topluluk üyeleriyle yapılacak görüşmelerde aranmalıdır. Masonluğu kendi içinden kavramaya çalışıp bu yolla cemaati kurumsal bir noktaya oturtma çabası üyelerin grupla ilişkili olarak benliklerini inşa edişleriyle ilişkilendirilmektedir. Benlik kelime anlamıyla bir kişiyi kendisi yapan özelliklerdir.

Mead'e göre bireylerin sosyal benliğinin inşa edilmesinde, bulundukları cemaat "genelleştirilmiş öteki"dir ve insanlar cemaat değerlerini kendi benlik anlatışlarına dâhil ederler (Marshall, 2003, s. 63). Benliğin inşa edilme sürecine ve bu süreçteki genelleştirilmiş öteki mefhumuna daha sonra dönülecektir.

Birey ve cemaat ilişkisindeki benlik inşasında, Eksertszoglou'nun (1999, s. 4) da dikkat çektiği üzere cemaat bilincinin şekillenmesinde deneyim önemlidir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Rum Cemaati'nin oluşumuna odaklanan Eksertzoglou (1999, s. 1-3), 1860'lı yıllarda Osmanlı'da cemaat oluşumlarının yoğunluk kazandığına dikkat çekmektedir. Cemaatlerin yaygınlaşmasının belirli bir cemiyetle sınırlı olmadığını, cemaatlerin ortaya çıkışının bütünlüklü bir fenomen olarak görülmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu bağlamda da kolektif bir yapılanma olan cemaatlerin oluşumu belirli toplumsal ekonomik konjonktürle ilişkilendirilmelidir. Nihayetinde Bauman gibi bireylerin çeşitli cemaatlere dâhil oluşlarının savunma, bir başka ifadeyle güvenlik ihtiyacından doğduğunu ortaya koymaktadır. Peki bireylerin güvenlik ihtiyacından doğan sosyal benliklerini inşa etmelerini mümkün kılan nedir? Eksertzoglou'na göre bunun cevabı deneyimdir. Ona göre deneyim, birtakım görüntüleri, anlamları temsil etmeye çalışır, ki bu deneyim, dilsel düzenlemeyle bağlantılıdır. Dilsel düzenleme üzerine kurulan deneyim böylece bireysel değil kolektif bilinç oluşturur. Dilsel ortaklık aracılığıyla deneyim kişisel düzeyden çıkıp, kolektif işlev görür. Nitekim Masonların da benlikleri de ortaklaştıkları dil düzleminde sunulur. Mitler, semboller ve ritüellerin de desteklediği ve desteklendiği bu dil düzlemi cemaatin kolektif bilincini şekillendirir.

Bu türden bir yaklaşım benliğin sosyolojik yönüne ilişkilidir. Konuya açıklık getirmek üzere; sembolik etkileşimciliğin de temelini oluşturduğu kabul edilen benlik olgusunu tartışmaya açalım. Nitekim bu yaklaşım biçimi faillerin yaşadıkları dünyayı inşa etme ve anlamlandırma tarzıyla ilgilenmektedir (Edgar & Sedgwick, 2007, s. 366).

Mead, benlik veya bireysel kimliğin sosyal ilişkilerimizden bağımsız olamayacağını ileri sürmektedir. İnsan benliği genelleştrilmiş ötekini yani grubun tipik tutum ve perspektiflerini içselleştirmek suretiyle oluşturulur ve sürekli oluşturulur. Blumer, Mead'in felsefesini basitleştirmiştir. Sosyal failler sosyal durumların anlamını müzakere ederler. Bu failler belirli durumlarda uygun davranma kurallarına başvururlar. Toplum etkileşim yoluyla failler tarafından inşa edilir (Edgar & Sedgwick, 2007, s. 366-367). Goffman da benliklerimizin eşsiz biçimde her bir farklı sosyal etkileşim esnasında inşa edildiğini öne sürmektedir. Tutumlarımızı ve davranış kalıplarımızı etrafımızdaki insanlara göre biçimlendiririz. (Edgar & Sedgwick, 2007, s. 367).

Mead sosyoloji disiplinini de etkileyen teorisinde başlangıç olarak toplumsal deneyimi psikolojik bakış açısından çekip toplumsallığın gereği olan iletişim rotasına çevirerek açıklamayı önermektedir. Bireyi temel olarak kerameti kendinden menkul varlık olarak değil, önce toplumsal bir varlık olarak görmektedir. Böylece benliği de psikoloji sınırları içinde görmez. Benlik, toplumsal gruba bağlı olarak gerçekleştirilen davranışların müsebbibidir. Benliğin oluştuğu ve geliştiği toplumsal koşul her şeyden önce dildir. Mead'e göre benlik, "bireyin bir bütün olarak toplumsal deneyim süreciyle ve bu sürece katılan diğer bireylerle ilişkilerinin sonucunda meydana gelir" (2017, s. 45, 165) ve benlik böylece dil düzleminde oluşur ve gelişir.

Sosyolojik bakış açısında benlik, deneyime katılarak oluşmaktadır. Benlik toplumsal ve deneyimsel olduğu için yansıtıcıdır; yani benlik deneyimle oluştuğu için birey kendisi üzerine düşünebilme ve davranışlarını yönlendirebilme kapasitesine sahiptir. Mead'e göre benliğin kendini nesne olarak görebilmesi için "toplumsal bir ortam içerisinde diğer bireylerin kendisine yöneltiği tavrı yeniden üretebilmesi gerekir". Böylece iletişim aracılığıyla kendisine bir nesne olarak bakabilir. İletişim elbette dilin sağladığı anlamlı sembollerle mümkündür. Birey sembolleri hem kendisine hem de diğer bireylere yönlendirmesiyle davranışı iletişime dönüştürür ve buradan bir

benlik çıkar. Kendi gözünde bir nesneye dönüşebilen benlik bu süreç dolayısıyla toplumsal bir yapıdır ve kendi kendisiyle toplumsal olan semboller aracılığıyla iletişim kurabilir (Mead, 2017, s. 165,168-169).

Mead'e (2017, s. 172) göre benlik bir süreç sonucunda "bütün" olarak oluşur. Bu sürecin iki evresi vardır: "ferdi ben" ve "sosyal ben". Raun (2018, s. 38) ferdi ve sosyal benliği içsel ve dışsal benlik olarak yorumlamaktadır. Ona göre, hem sustuğumuz zamanlarda hem de başkalarıyla iletişim kurduğumuz zamanlarda içsel dilsel repertuarı kullanarak dışsal olarak belirli hallerde görünür kılınırız ki bu ikisini birbirine karıştırmamak gereklidir. Mead'e göre birincisinde birey benliği, bireyin hem kendi katıldığı toplumsal eylemde hem de diğer bireylerin ona yönelik tutumuyla oluşur. İkincisi aşamada birey benliği diğerlerine ait tavırların yanı sıra bireyin ait olduğu toplumsal grup ya da genelleştirilmiş ötekinin toplumsal tavırlarıyla oluşur. Birey bu tavırları deneyimleri arasına katar. Toplumun tutumunu yüklenen birey o toplumun üyesi olur. Birey edindiği tutumlarla kendi ifadesini kontrol ettiği düzeyde de o topluma aittir. "Bütün" olan benliği oluşturan bu çeşitli benliklerin yapısı ve bütünlüğü toplumsal sürecin bir yansımasıdır. Benliğin tamamlanması grubun ortak tavrının oluşmasıyla mümkündür. Birey benliğini topluluğun dilini edinmesiyle kazanır. Grup içinde birey diğerleriyle etkileşim halindeyken ortak tepkiler verdiğinde kendi benliğini geliştirir. Grubun bütünleşmesi, süreç içinde meydana gelen benliklerin bütünleşmesiyle aynıdır (Mead, 2017, s. 172-187).

Mead'e (2017, s. 174-175) göre benliğin oluşum sürecindeki faktörler; "dil, oyun ve genelleştirilmiş öteki" dir. Düşünme semboller aracılığıyla gerçekleşir. Semboller karşı tarafta da bir tepki oluşturmak için gereklidir. Kısaca iletişim semboller aracılığıyla sağlanmaktadır. Semboller, yani iletişim daha genel olarak ise "dil" benliğin oluşumundaki temel faktördür. Edgar ve Sedwick (2007, s. 326) 20. yy. felsefesinde dile dönüşün benliğe ilişkin izahlar ortaya koyduğuna dikkat çekmektedirler. Benliğin

dil ve söylem alanlarında inşa edildiğini ortaya koyar. Lyotard'a göre benlikler dilden bağımsız bir alana yerleşemezler. Anlamın üretilmesinde etkili olan dil ve bağlamdır. Bauman (Bauman & Raud, 2018, s. 43) dilin iki işlevinden söz etmektedir: iletişim ve temsiliyet. Dilin modern bilimin kabul ettiği gibi kesin ve net olmadığını kendi içinde kusurlarının olduğunu ifade etmektedir. Raun (2018, s. 47) ise bunun üzerine dilsel bir eylemin "karşı tarafa azami miktarda bilgi aktardığında değil, katılımcıların deneyimleri bir anlığına da olsa birbirine en yakın noktaya geldiğinde başarılı sayılabilir" diyerek sosyal benliğin deneyimsel olma sürecini vurgulamaktadır.

Benliğin oluşumundaki diğer faktör oyundur. Mead (2017, s. 177-180) oyun faktörünü de ikiye ayırır: "oyun" ve "grup içinde oyun". Örneğin çocuklar kendilerine hayali bir arkadaş yaratırlar ve oyunda başka bir kişiymiş gibi davranırlar. Ya da bir oyun içinde anne baba gibi roller üstlenirler. Çocuk girdiği rolle ilgili uyaranlara sahiptir ve benlik gelişiminde bu uyaranları kullanır. Kendi kendine oynadığı oyunda bir karakterde söylediği şey diğer karakter için uyaran olur ve iletişimi bu şekilde ilerletir. Başkalarıyla oynanan oyunda ise çocuk bir rolü üstlenir ancak diğer bireylerin rollerini de bilmek zorundadır. Zor durumda kalındığında çocuklar yeni kurallar bulurlar. Oyunu eğlenceli kılan da bu kurallardır. Kurallar belirli davranışlara gösterilen tepkilerdir. Mead çocuklar üzerinden verdiği bu örneğin "ilkel" toplulukların dini törenlerindeki mitler ve oyunlarında da gözlemlenebileceğini belirtmektedir. Onlar da Tanrı ya da karakterlerini taklit ederek benimser ve gelişimlerini kontrol altına alırlar. Bir davranışsal süreç olan oyunu ilkel topluluklarla sınırlandırmak gerekmez. Nitekim Masonluğun ritüel biçimlerinde de edinilen roller ve öğretinin kabul ettiği kimi değerler bu tip oyunlarla seçilmiş bir yöntem olarak üyelerine aktarılmaktadır.

Benliğin oluşumundaki bir diğer faktör oyun içinden doğan "genelleştirilmiş öteki" kavramıdır. Grup içinde oyunda çocuğun diğerlerinin rollerini de bilmesi onların tavrına sahip olması gerekirdi. Mead, aynı sürece dâhil olanların tavırlarının bütününü

temsil eden "öteki" kavramına ulaşmaktadır: "Bireye benlik bütünlüğünü veren toplumsal grubu, genelleştirilmiş öteki" olarak adlandırmaktadır. Genelleştirilmiş öteki topluluğun tavrıdır (2017, s. 180-181). Mead bu tavrı şöyle açıklamaktadır:

> *Kişi, bir başkasının tavrını alımlayabildiği ve kendine diğerleri gibi davranabildiği sürece bir benlik olur. Jest iletişimi, deneyimin kontrolü ve yönetiminde davranışın bir parçası haline geldiği sürece bir benlik ortaya çıkabilir. Benliği oluşturan şey, toplumsal bir eylemde diğerlerini etkileyip onlarda ortaya çıkan tavrı üstlenmek ve tepkiye sırayla karşılık vermektir* (2017, s. 193).

Ezoterik bir modern cemaat olan Masonluk da kendisini Mason olarak tanımlayanların genelleştirilmiş ötekisidir. Yani Masonların dilsel ifadeleri kişisel benliklerini sunduğu kadar cemaatin ortak tavrını da, yani sosyal benliğini de sunacaktır.

Mead'den yaklaşık 25 yıl sonra benlik olgusunu kaleme alan Erving Goffman, Mead'in oyun, öteki gibi metaforik ifadelerini çalışmasında daha da çoklaştırıp detaylandırarak topluluğun oluşum süreci olarak benlik olgusunu ele almaktadır.

Goffman genel olarak günlük yaşamda insanlar arasındaki ilişkilerin iletişimle etkileşim düzleminde gerçekleştiğini, bireylerin üstlendiği roller ve bu roller için gerekli olan davranış biçimlerini (performansları) sergilerken benliklerini inşa ettiklerini ifade etmektedir. Goffman insan etkileşimlerinde "karşılıklı anlayışı" temel kabul olarak almaktadır. Etkileşim halindeki bireylerin benliklerini oluştururken ahlaki karakterlerini yansıttıklarını ifade etmektedir. Ona göre insanlar bir oyun içindedir ve üstlendikleri toplumsal roller içinde performanslarını sergilerlerken onu izleyenleri (seyircileri) denetim altında tutmaya çalışırlar. Bu basitçe iletişim mefhumunun bir özelliğidir. Goffman'a göre kişiler kendilerini ifade ederken bir taraftan izlenim verirler, diğer

taraftan izlenim yayarlar. İlki kişinin iradi olarak sözlü ya da onun yerine geçen simgeler aracılığıyla, bu simgelere yüklenen anlamları iletmek için kullanmalarını ifade etmektedir. İzlenim yaymak ise gözlemcinin faili izlerken bulmayı beklediği eylemlerdir. İletişimin bu boyutunda beklenti iletilen bilgiden o eylemden daha farklı nedenlerle gerçekleşmiş olmasıdır. İşte bu farklı neden beklentisi eylemi izleyenin oyunu sergileyeni denetim altında tutma sebebidir (2009, s. 16-25).

Goffman'ın ahlaki karakterin yansıtılması olarak söz ettiği olgu etkileşim esnasında gerçekleşir ve şöyle açıklar:

> *Toplum belli toplumsal özelliklere sahip herhangi bir bireyin diğer insanların kendisine belli bir şekilde değer vermelerini ve davranmalarını beklemesinin o kişinin ahlaki hakkı olduğu ilkesi üzerine kuruludur. Bununla bağlantılı ikinci bir ilke ise gizlice veya açıkça belli toplumsal özellikler taşıdığını belirten bir bireyin gerçekte de iddia etiği gibi olması gerektiğidir* (Goffman, 2009, s. 26).

Bu sosyal sahnelemede Goffman dramaturjik sorunları ele alırken bu bağlamda birtakım tanımlar vermektedir: Goffman, "etkileşim" le yüz yüze etkileşimi kastetmektedir. Bu kavramla aynı fiziksel ortamdaki bireylerin birbirlerinin eylemleri üzerindeki etkilerini kastetmektedir. "Karşılaşma" kavramı ile belirli bireylerin belirli bir olayla ilgili olarak birbirlerinin karşısında bulundukları etkileşimleri anlatmaktadır. "Performans" ile söz ettiği bireylerin karşılıklı durumda etkileşimlerindeki birbirlerini etkilemeye yönelik tüm etkinliklerdir. Bu performansa katılanlar "seyirci" "gözlemci" ve "diğer katılımcılar" dır. Performansta sergilenen ise "rol" veya "rutin" olarak adlandırılır. Goffman bu kavramları yapısal olarak ele almaktadır:

> *Bir birey veya oyuncu aynı rolü aynı seyircilere farklı zamanlarda oynadığında, toplumsal bir ilişkinin doğması muhtemeldir. Toplumsal rolü belli*

bir statüye bağlı hak ve görevlerin yerine getirilmesi olarak tanımlarsak, toplumsal bir rolün bir ya da daha fazla kısmından oluştuğunu ve bu farklı kısımlardan her birinin oyuncu tarafından çeşitli durumlarda aynı tür seyirciler ya da aynı seyirci kitlesi karşısında sahnelenebileceğini söylemek mümkündür (Goffman, 2009, s. 28).

Goffman (2009, s. 222) benlik sunumunun zemini olan karşılaşmaları şöyle özetlemektedir:

Bir toplumsal kurumun duvarları içine girdiğimizde, seyirciye belli bir durum tanımı sunmak için işbirliği yapan oyunculardan kurulu bir takımla karşılaşırız. ... Oyuncularla seyirciler arasında belli bir miktar karşıtlık ve uyum varmışçasına davranma konusunda gizli bir anlaşma söz konusudur. Tipik olarak (ama her zaman değil) uyumun altı çizilir ve karşıtlık arka plana itilir.

Goffman (2009, s. 223-224) toplumsal kurumların ele alınış biçimlerini sıralar ve teorisi olan dramaturjik yaklaşımı beşinci bir bakış açısı olarak ele almaktadır.

1- Teknik açıdan: belirli amaç doğrultusunda örgütlenmiş faaliyet sisteminin etkinliği tartışılabilir.
2- Siyasal açıdan: her katılımcının diğer katılımcılardan bulunabildiği talepler, bu talepleri yerine getirebilmek için tayin edilebilen mahrumiyet ve müsamahalar ve bu komutlarla yaptırımların kullanımını yönlendiren toplumsal denetim mekanizmaları ele alınabilir.
3- Yapısal açıdan: Yatay ve dikey statüler ve çeşitli grupları birbirine bağlayabilen toplumsal ilişkilerin türleri incelenebilir.
4- Kültürel açıdan: Kurumdaki faaliyetleri etkileyen ahlaki değerler bağlamında –moda, adetler, zevkler, nezaket ve edeple ilgili değerler, nihai amaçlar, araçlar üzerindeki normatif kısıtlamalar – ele alınabilir.

5- Dramaturjik Yaklaşım: Bu bakış açısı analizin son noktası eldeki gerçekleri sıralamanın son yolu olarak kullanılabilir. Bu bizi belli bir kurumda kullanılan izlenim denetimi tekniklerini, kurumdaki önceden gelen izlenim denetimi sorunlarını, kurumda bulunan çeşitli performans takımlarının kimliklerini ve birbirleri arasındaki ilişkileri tarif etmeye götürür.

Dramaturjik yaklaşımın teknik yaklaşımla ortak noktası şudur: Bir grup insan başka bir grup insanın gözle görülmeyen özelliklerini ve çalışma başarılarının niteliklerini sınama kaygısı taşır ve bu ikinci grup da çalışmalarının bu gizli nitelikleri barındırdığı izlenimini verme kaygısı taşır. Dramaturjik yaklaşımın siyasal yaklaşımla ortak noktası şudur: bireyin bir diğerinin faaliyetlerini yönetme yetisiyle ilgilidir. Eğer bir bireyin diğerini yönetmesi gerekiyorsa yöneteceklerinde stratejik sırları gizlemesi yararlı olacaktır. Dahası, bir kimse diğerinin faaliyetlerini örnek teşkil etme, aydınlatma, ikna, değiş tokuş, manipülasyon, yetki, tehdit, ceza veya zorlama yoluyla yönetmeye çalıştığında iktidar açsından konumu ne olursa olsun, neyin yapılmasını istediğini, onun yapılması için neler yapmaya hazır olduğunu ve o yapılmadığında neler yapacağını etkili bir şekilde iletmesi gerekir. Her iktidar sergilenmelidir ve nasıl dramatize edildiğine bağlı olarak farklı etkilere sahip olacaktır. Ona göre iktidar seyirciyi ikna etmek için gösteri niteliği taşımaktadır. Böylece iktidar çoğu kez bir eylem aracı değil bir iletişim aracıdır. (Goffman, 2009, s. 224-225).

Mead (2017, s. 189) uygar insanın ait olduğu iki toplumsal gruptan söz eder. Biri somut, diğeri soyuttur. Soyut gruplar borçlu, alacaklı, vb. gibi dolaylı eylem ve niteliklere bağlı olarak oluşur. Somut gruplarda ise bireyler doğrudan ilişki içindedir. Dernekler, kulüpler, siyasi partiler, vb. somut gruplara örnek gösterilebilir. Çalışmaya konu olan Masonluk da modern bir cemaat olarak dernek statüsünde somut bir grubu teşkil etmektedir. Morris Rosenberg grubun benliğine ilişkin olarak “kendini kavrama” yı “bireyin bir nesne olarak kendisine yönelik düşünce ve duygularının toplamı” olarak

tanımlamaktadır. Kendini kavramanın içeriği toplumsal kimlikler ve mizaçlardır. Toplumsal kimlikler bireyin ait olduğu grup ve statülerdir. Mizaç ise bu aidiyeti mümkün kılan ortaklıklardır; siyah olmak, kadın olmak vb. Rosenberg'e göre "çeşitli toplumsal kimlikler ve mizaçlar arasındaki ilişki benliğin yapısını ortaya koyar" (Marshall, 2003, s. 63). Mead (2017, s. 224)'e göre kendisini bir grupla, özdeşleştiren benlik üstünlük duygusunu daha da fazla taşımaktadır. Vatanseverlik ya da milliyetçilik bunun en çarpıcı örnekleridir. Ancak herkes içinde bulunduğu grubun diğerlerinden daha üstün olduğuna inanır. Grubun üstünlüğü duygusu genellikle grubun oluşumuna atıfla açıklanmaktadır. Gruplar ortak bir düşman karşısında birleşerek varlıklarını sürdürmektedir. Grubun bir araya gelmesinin en kolay yolu ortak düşmandır (Mead, 2017, s. 224).

Masonluğun bu coğrafyada Türk sağının düşman imgelerinden biri yapılarak milliyetçi muhafazakâr cenahın kendi benliğini kurmasında bir ortak düşman imgesi yapılmıştır (Özman & Dede, 2012). Peki, masonik grupların bir araya gelmesini sağlayan, korunmasını sağlayan ortak düşmandan söz edilebilir mi? Masonluk da yapısı doğrultusunda Mead'in belirttiği gibi seçilmiş kişilerden oluştuğu düşüncesiyle her grupta olduğu gibi bir üstünlük kurma haline sahiptir. "Üstünlük bir amaç değil benliğin korunması için bir araçtır" (Mead, 2017, s. 224) ona göre. Masonların benlik sunumlarında uğrakları nelerdir?

Bu bölümde Masonluğun ezoterik bir topluluk olarak sırlara, diğer taraftan herhangi bir toplulukta rastlanabileceği gibi sosyal sırlara sahip olduğu; sosyal sır anlamında gizliliğin topluluk ve onu oluşturan bireyler açısından savunma ve güvenlik sağlaması bakımından işlevsel olduğu ele alındı. Ezoterik olma yönünden sembol, mit ve ritüeller hakikate ulaşmak yönünden bir yöntem; bununla birlikte topluluğu topluluk yapan anlamların kurulmasını sağlayan bir iletişim sistemi olarak kavranmaya çalışıldı. Masonluk ezoterik yapısıyla birlikte kurumsallaşan bir cemaat olarak ele alındı.

Modernleşme döneminin bir ürünü olarak ortaya çıkan Masonluk, mahrem ve sınırlı olması özellikleriyle modern bir cemaat olarak kavrandı. Masonluk deneyiminin anlamlarına ulaşmayı amaçlayan bu çalışmada benlik sosyal yönüyle kavranarak cemaat bilincinin şekillenmesinde deneyimi sunacak olgu olarak görülmüştür. Bir sonraki bölümde Masonluğun dünyada ve Türkiye'deki seyri ele alınacaktır.

3. MASONLUK ve MASONLAR

3.1. Dünyada Masonluğun Kısa Bir Tarihi

Masonluk, bilinen en eski kaynaklara göre 1717 tarihinde İngiltere'de ilk büyük locanın kurulmasıyla kurumsallaşmış bir öğreti derneği olarak kabul edilmektedir. Ancak kökenini Orta Çağ'da duvarcı ustalarının meslek loncalarına dayandırmaktadır. Tarihçi Reinalter, "freemason" sözcüğünün ilk kez Londra'da bulunan 1376 yılına ait bir belgede kullanıldığını saptamıştır. O dönemde bu sözcük "kalifiye eğitimli duvarcı ve taş ustası" anlamında kullanılmaktadır. Loca (lodge) sözcüğü ise inşaat ustalarının atölyelerini tanımlamak için kullandıkları bir sözcükken, sonraları ustaların oluşturdukları gruplar için kullanılmaya başlanmıştır. Reinalter, ustaların oluşturdukları bu gruplara, 16. yy.'dan 17. yy.'a geçerken meslekten olmayan üyelerin de kabul edilmeye başlandığını yazmaktadır (2011, s. 8).

Duvarcı ustalarının meslek loncalarının içinden doğduğu söylenegelen Masonluğun, bununla birlikte kökenini birbirinden farklı pek çok antik gizemli tarikata dayandırmaya çalıştığı görülmektedir (Reinalter, 2011, s. 11). Masonluğun ezoterik yönlerinin dayandırılmaya çalışıldığı gizli tarikatların neler olduğunu tespit etmek bir yana amacımız doğrultusunda benimsediğimiz bilimsel yaklaşım açısından da boşa bir çaba olacaktır. Ancak, bu çok ve çeşitli dayanak, kök bulma çabasının bir kimliği kurmak bakımından "gelenek icad etme" sürecinin bir parçası olduğunu söylemekle yetinelim. Burada Masonluğun kurumlaştığı ve tüm dünyada dernek statüsünde kabul edilip tanındığı 1700'lü yılların ilk çeyreği, başlangıç süreci olarak kabul edilmektedir.

İngiltere'de ilk büyük locanın kurulması sonrasında Masonluk Avrupa'nın çeşitli şehirlerinde locaların kurulmasıyla hızla yayılmaya başlamıştır. 1723 yılında yayımlanan "Anderson Anayasası" [Masonluk yasası (Arıç, 1996, s. 140)] ile Masonluğun toplumsal bir yükselişe geçtiği belirtilmektedir. Reinalter, bu ilk

dönemlerde İngiltere'de Mason localarında daha ziyade asilzadelerin, Fransa'da ise entelektüellerin çoğunlukta olduğunu belirtmektedir (2011, s. 14). Reinalter'in yorumuna göre örgütlenme 18. yy.'da doruk notasına ulaşmıştır.

18. yy., Aydınlanma felsefesinin doğup büyüdüğü Aydınlanma çağıdır. Reinalter bu süreçte pek çok aydınlanmacı cemiyetin ortaya çıkmasıyla birlikte pek çok ezoterik akımın da öne çıkmaya başladığını belirtmektedir. Aydınlanmacı örgütlerin ortaya çıkmasıyla ilgili Reinalter genel olarak, bu örgütlerin korporatif yaşam tarzının zayıflamasıyla burjuvazinin iş ve toplum yaşamı dışında başka bir çevre içinde var olma ihtiyaçlarından doğduğunu belirtmektedir. Bu örgütlerin düşünsel düzeylerini ise şöyle ifade etmektedir:

> *Bu cemiyetlerin üyeleri, samimi bir ortam içerisinde arkadaşlık ve insani ilişkiler kurmak temelinde bir araya gelirlerdi. Bu üyeler aynı zamanda daha akıllı ve bilgili olmak için birbirlerini karşılıklı aydınlatmak ve birbirlerinden öğrenmek istiyorlardı. Amaçları 18. yy.'da 'bahtiyarlık' neyse, ona ulaşmaktı. Öte yandan, kamu yararının teşvik edilmesi ve toplumsal durumun iyileştirilmesi gibi sosyal hedefleri de mevcuttu. Hepsinin ortak noktası ise aydınlanma taraftarı olmalarıydı* (2011, s. 16).

Toplumsal dönüşüm evresinin aktörleri olarak görülen bu örgütler Habermas'ın burjuva kamusu ve sivil toplumun ortaya çıkmasında işaret ettiği topluluklardır. Alman Cemiyetleri'nden örnek veren Habermas cemiyetlerin prensler tarafından oluşturulmakla birlikte çeşitli zümreleri de dışlamadığını, "çeşitli zümrelere mensup eşit olmayan şahıslar arasında bir eşitliği ve ortak bir toplumu oluşturmayı" hedeflediklerini söylemektedir (Mannheim'den akt. Habermas, 2010, s. 103-104). Bu topluluklar toplumsal eşitliğin, devletin dışında bir alanda eşitliği sağlamakla mümkün olabileceği düşüncesine sahiplerdi. Böylece bireyler kamuoyunun dışında kamusal bir topluluk

olarak "gizli" bir biçimde bir araya gelmeye başlamış ve esas kamunun oluşumunu öncelemiştir. Habermas'a (2010, s. 104) göre gizlilik, bu çalışmada sosyal gizlilik denilen mefhum, devlet karşısında aklı önceleyen aydınlanma cemiyetlerinin bir tehdit unsuru olarak görülmesine karşı aldığı bir önlemdir:

Aydınlanmanın, loncalar için tipik olmakla beraber, başka dernekler ve akşam yemekleri dolayısıyla bir araya gelen topluluklarda da yaygın olan bu gizlilik pratiği, diyalektik bir karakter arz eder. Tahsilli insanların oluşturduğu kamusal bir topluluk çerçevesindeki rasyonel iletişim içinde bilincin kamusal kullanımıyla kendisini gerçekleştireceği varsayılan akıl, mevcut bütün egemenlik ilişkilerini tehdit ettiği için, aleniyetten uzak durmak zorundadır. ... aklın kamusallığı gizliliğine bağlıdır; onu temel alan gizli topluluk da kendi içinde kapanık kalır. Kendini korumak için maskelenmiş aklın ışığı, yavaş yavaş, adım adım açığa çıkar.

Habermas, bu özelliklerle Aydınlanma çağında yaygınlık kazanan Masonluğun burjuva toplumu kadar eski olabileceği fikrinin önemli olduğunu söylemektedir (2010, s. 105). Bu çağda zirve noktasına ulaşan Masonluğun Reinalter'in belirttiği üzere, aydınlanma hareketinin taşıyıcılarından biri olması engellenmiştir, fakat aydınlanmayı önemli ölçüde etkilemiş, Fransız Devrimi'nin düşünsel olarak ortaya çıkışında dolaylı veya dolaysız büyük etkisi olmuştur. Esasında Masonluk her zaman kurulu düzenin yanındadır. Devrimi, kullandığı şiddet sebebiyle reddetmişler, ancak isyana katılan üyelerini de ihraç etmemişlerdir (2011, s. 18). Bugün de tüzüklerinde yer alan sloganları haline gelmiş, "eşitlik, özgürlük ve kardeşlik" ve "bilimsel, laik, insancıl" olma ilkeleri (Mason Derneği İç Tüzüğü, Haziran 2006) çerçevesinde ne şiddetten yana olabilirler ne de kardeşlik ilkesiyle üyelerini ihraç edebilirlerdi. Reinalter'in görüşüne göre Masonların 1789'dan çok önce yerleşik hale getirdikleri, localarda uygulanmaya başlanan "eşitlik" ilkesi, cumhuriyet fikri Devrim sonrasında giderek siyasallaşmıştır.

Locaların içinden azınlık gruplar devrimci demokrat bir kimlik kazanmışlardır (Reinalter, 2011, s. 19). 1700'lü yılların son çeyreğinde bir takım genelgelerle Masonluğun önünün kesilmesi gerektiğine yönelik girişimler olmuştur. Bu her ülkede farklı dinamiklerle işlemiştir, ancak nedeninin siyasi olduğu açıktır (Reinalter, 2011, s. 24).

19. yy. imparatorlukların çöküş yüzyılıdır. Bununla birlikte modernleşmenin başlangıcı olarak kabul edilen sekülerleşme, sanayileşmeyle karmaşık toplumsal biçim ve kurumlarla büyük bir toplumsal dönüşüm, geçiş aşamasıdır. Bu değişim sürecinde Masonluk da kendi içerisinde birtakım reformlar gerçekleştirmeye çalışmıştır. Yalnızca büyük locaların organizasyonu değil, tüzük ve ritüellerin de modernize edilmesi gerekliliği gündeme gelmiştir (Reinalter, 2011, s. 20-23). Kiliseyle çatışmalar sonucunda 1849 yılında Fransa Büyük Locasına bağlı locaların tüzüklerine "Kâinatın Büyük Mimarı" sembolü eklenmiş ve kilise karşıtı politikalar güç kazanmıştır (Reinalter, 2011, s. 26). Ancak bu durum masonluğun aydınlanma düşüncesine dönük ilkeleriyle bir çelişki yaratmaktadır. Bununla birlikte bu dönemde imparatorlukların çöküşüyle birlikte masonluğun ulusal sorunlarla olan ilişkisi gündemdedir. Ulusal harekete katılma her ülkede farklı seyretmiştir. Örneğin İtalya'da mason örgütleri ulusal hareketle iç içe geçmişken, Almanya'da bağımsız hareket etmişlerdir (Reinalter, 2011, s. 27). Bu yüzyılda komünizm ve sosyalizmin de ortaya çıkmasıyla, masonluk sosyalistler tarafından seçkinci görüldükleri için uzak durulması gereken bir örgütlenme olarak görülmüş; kilise tarafından da sosyalizmin ilkelerini yaydığı ve savunduğu için eleştirilmiştir. Nitekim 19. yy. Masonluk için farklı siyasal sistemlerle çatışma yaşadığı bir yüzyıl olmuştur (Reinalter, 2011, s. 28-29).

20. yy ise Masonluğa ilişkin komplo teorilerinin üretildiği bir dönemdir. Antisemitizmin güçlenmesi komplo teorilerinin merkezine Yahudiliği yerleştirmiş, Masonluk Yahudilikle özdeşleştirilmeye başlanmıştır. Reinalter, bu komplo teorisinin

üretildiği dünya görüşünün ahlaki açıdan mutlakiyet isteği ve liberalizm karşıtlığı olduğunu ifade etmektedir. Nasyonal sosyalizm 1930'larda politik bir güç haline geldiğinde 1931-35 yılları arasında tüm dünyada mason örgütleri dağılmıştır. Masonluk 2. Dünya Savaşı sonrası yeniden örgütlenmiştir (Reinalter, 2011, s. 30-32).

3.2. Osmanlı'da ve Türkiye'de Masonluğun Kısa Bir Tarihi

Masonluğun dünya tarihindeki seyriyle Osmanlı / Türkiye tarihindeki seyri birbiriyle paralellik göstermektedir. Masonluğun Osmanlı İmparatorluğu'nda ortaya çıkışı 1738 olarak tarihlendirilmektedir. Başlangıçta localarda yalnızca gayrimüslimler yer almıştır (Zarcone, 2011, s. 17). Bu ilk evrelerde Osmanlı İmparatorluğunda Mason locaları çeşitli baskılara ve yasaklara maruz kalmıştır. 1800'lerin ortalarında Osmanlı'da doğan başta İngiltere Birleşik Büyük Locası olmak üzere, Alman, Fransız ve İtalyan obediyanslarından pek çok loca kurulmuş, ancak bu localar yerleşik farklı yabancı toplulukların çıkarlarını temsil ettikleri için birbirlerine rakip olmuşlardır (Zarcone, 2011, s. 20).

Eksertzoglou'nun (1999, s. 1) ifade ettiği üzere Osmanlı İmparatorluğu döneminde cemiyetlerin ortaya çıkışı 1860'ların sonlarına doğru yoğunluk kazanmıştır. Bu yoğunluk bir cemiyete ilişkin değildir ve bütünlüklü bir fenomen olarak görülmektedir. Ona göre cemiyetler meselesine yaklaşımın toplumsal bir çıkış noktası olmalı; yani böylesi kolektif bir yapılanmanın belirli toplumsal ve ekonomik konjonktürle ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Eksertzoglou cemiyetlerin neredeyse tamamının burjuva ortamında ortaya çıkmış olduğuna dikkat çekmektedir (1999, s. 2). Ancak ona (Eksertzoglou, 1999, s. 3) göre cemiyetlerin talep ve hedefleri yalnızca burjuva karakteriyle açıklanamaz. Cemiyetler gayrimüslimlerin kendi aralarında birlik ve savunma ihtiyacından doğmuş dolayısıyla bu gruplar arasında yayılan milliyetçilik ideolojisiyle yaygınlaşmıştır. Koloğlu (2011, s. 45) bu dönemde pek çok cemaatte

milliyetçiliğin kışkırtılarak, amacın bu bölgeleri sömürgeleştirmek olduğunu yazmaktadır.

1800'lerin ortasında Osmanlı'da önemli merkezlerden biri İzmir olmak üzere birçoğu İstanbul'da olmak üzere, Avrupalı çeşitli Masonik kollar localar kurmuşlardır. Bu dönemde Suriye, Lübnan, Mısır, Kıbrıs, Makedonya'da da aktif locaların olduğu bilinmektedir (Dumont, 2005, s. 481). Dumont Osmanlı Masonik coğrafyasındaki sosyal ve etnik yapıyı göz önünde bulundurarak Avrupa'nın kolonyal genişlemesi arasında bir paralellik bulunduğunu söylemektedir. Osmanlı Masonlarının dünyadaki diğer Masonlar gibi ritüelik uygulamaları haricinde hayır işleri ve eğitim kurumları kurmakla meşgul olduklarını ifade etmektedir. Bu dönemde bir kısım locanın sosyalizm, feminizm, zührevi hastalıklar, bilimin ilerlemesi gibi konularda fikri düzeyde tartışmalar yaptığını bir kısım locanın ise milliyetçilik söylemiyle siyasallaştığını belirtmektedir.

Bu süreçte localara giren Müslüman nüfus oldukça azdır. Fransız masonluğu Osmanlıların mason dünyasına girişinde büyük bir ivme katmış, 1865 yılında mason tüzüğü ve ritüelleri Türkçe'ye çevrilmiştir. 1865'te Fransız Doğu Locası'nda Müslümanların sayısı üçken 1869 yılında bu sayı elli üç olur. Zarcone bu akının yalnızca masonik uygulamalara ilişkin metinlerin Türkçe'ye çevrilmesiyle açıklanamayacağını, Müslüman masonların sultana yakın kişiler, yüksek mevkide memurlar ve entelektüellerden oluştuğunu belirterek bu grubun liberalizmi İmparatorluğa sokmakta rol alan insanlar olduğuna dikkat çekmektedir. Ancak bu süreç kısa sürer ve Abdülahmit iktidarında Osmanlı liberallerinin kaçması ya da sürgün edilmesiyle localar kapanır ya da hayırsever cemaatlere dönüşürler (Zarcone, 2011, s. 20-21).

Osmanlı / Türkiye Masonluğunun siyasallaştığı zirve dönemin aktörleri Jön-Türklerdir (1908-1914). Avrupalıların kabul ettiği, ancak Osmanlı İmparatorluğu'na yabancıların nüfuz etmesini engellemek amacıyla tamamen yerli olan localar bu süreçte yaratılmıştır (Dumont, 2005, s. 481). Zarcone'a (2011, s. 14) göre modernleşme çabasındaki Osmanlıların gözünde Masonluk "hem zihniyetlerin dönüşmesini hem de yeni bir toplumsal ve siyasal düzen kurulmasını sağlamış, Avrupalı toplumcullaşma biçimini temsil etmiştir". İttihat ve Terakki Cemiyeti örgütlenme modeli olarak Fransız masonluğunu seçmiştir. Jön Türklerin teşvikiyle 1909 yılında "Maşrık-ı Azami Osmanlı" adıyla ilk ulusal mason locası kurulmuştur (Zarcone, 2011, s. 22). Masonlukta 33. derece diplomasının verilmesinde ise İtalya Maşrık-ı Azam-ı ilk ulusal locaya destek olmuştur (Iacovella, 2005). İttihat ve Terakki sağ ve sol kanat arasında bölünürken masonluk aleyhtarı görüşler hızla yaygın kazanmıştır. Zarcone'e göre Masonluğu İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yönettiğine ilişkin yanlış düşünceler bu sürecin sonunda doğmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Zarcone'un ifadesiyle "Masonik devlet" bozguna uğrar ve masonluk da artık siyasal sahnede boy göstermez (2011, s. 23).

1923'te Cumhuriyet'in ilanından sonra, tüm dünyada Mason örgütlerinin kapatıldığı 1935 yılı ve savaş sonrası 1948 yılında tekrar örgütlenmelerine kadar geçecek süre haricinde, Türkiye'de Mason cemaatleri varlığını sürdürmüş ve bugün de sürdürmektedir (Dumont, 2005, s. 481).

3.3. Masonik Örgütlenme Yapısı ve Türkiye'de Masonluğun Bugünü

3.3.1. Masonlukta Sembol, Mit ve Ritüellerle Yapılanma

Masonluk yukarıda da bahsedildiği üzere hem dünyada hem de Türkiye'de tarihsel konjonktüre göre çeşitli düşünsel, siyasal akımların, ideolojilerin bir taraftan ilham kaynağı olurken diğer taraftan siyasi eğilimine göre yönünü belirlemiş bir örgüt olarak

görülmektedir. Ancak herhangi bir kaynakta Masonluğun "kurumsal" bir yapı olarak herhangi bir siyasal eğilime yön verdiğine ilişkin bir bilgiye rastlanmamıştır. Ancak kendisini Mason olarak kabul edenlerin siyasal süreçlerdeki aktif rolleri de ortadadır. Nitekim asilzadelerden, saraya yakın olanların, yüksek düzey bürokratların, entelektüellerin, kısacası bir seçkin grubun Mason cemaatlerinde bulunması kaçınılmaz olarak siyasal düzene yön verenin Mason bireyler değil doğrudan Mason cemaatleri olduğu düşüncesini yaratmaktadır.

Masonluğun siyasal bir yapı olarak görülmesine karşılık Masonluk kurumsal olarak siyasetle uğraşmamayı temel bir ilke olarak kabul etmektedir (Türkiye Süprem Konseyi, Madde 6, 2017): "Süprem Konsey siyasetle uğraşmaz. Kardeşler arasında ayrımcılık yaratacak konularda tartışmalar yapmaz. Alt birimlerinde bu konuları objektif ve bilimsel yöntemle bir tercih yaratmadan inceler". Bununla birlikte laik, insancıl, bilimsel bir kuruluş olduğunu; "Yaşamda Gerçek Yol Göstericinin Bilim" olduğu ilkesini benimsediğini belirtmektedir (Madde 4). Amacını ise bir takım insani değerler vurgusuyla ifade etmektedir:

> *Süprem Konsey üyelerini, daha aydın, daha güçlü, daha sevecen olmalarına çaba gösterme, tek başlarına ya da toplum içinde insanların mutluluğu için çalışmaya özendirme, ulus, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, sosyal statü ve felsefesel görüş ayrımı gözetmeden tüm insanları, Masonluk ilkeleri ve kardeşlik sevgisiyle bir araya getirmeyi amaç edinmiştir* (Madde 7).

Bununla birlikte Masonik örgütlenmenin merkezinde Zarcone'un (2011, s. 49) da belirttiği üzere tüm ezoterik öğretilerin değişmez öğesi olan, ezoterik bilgi dediğimiz "sır" vardır. Örgütlenme bu sır etrafında yapılanmaktadır. Bu yapılanmada ezoterik bilgiye ulaşmanın yolu olarak sembolik bir dili benimser, mite sahiptir ve ritüellerle

işler. Buna mukabil derecelendirme sistemine sahip, erginlenmeci (inisyatik) türde bir yapıdır.

İkinci bölümde ezoterik topluluklarda sembol, mit ve ritüellerin topluluğu bir arada tutan temel işlevi ele alınmıştı. Her ne kadar bu unsurların anlamı bu tezin sınırları dışında kalsa da bu bölümde Masonluk özelinde verilecek örnekler, esas konumuz olan Masonların benlik sunumlarında ortaya çıkacak olan kimi anlatıların açıklık kazanmasını sağlayacaktır.

Masonlar için pek çok şey semboldür. Semboller daha önce de söz edildiği gibi soyut bir kavramı anlatmak üzere kullanılmakta ve üyelerin yorumuna bırakılmaktadır. Kimi zaman dilsel kimi zaman bir nesnedir. Yapmış olduğum bazı görüşmelerde sembollerin yorumlanmasının kimi mason cemaatlerinde üyelere bırakılmadığı ve anlamın sabitlendiği söylenmiştir. Nitekim Arıç (1996, s. 139-162) bazı sembollerin anlamını *Masonların Dünyası* kitabında sunmuştur. Örneğin; 'G' harfi deha, geometri bilgisi, akıl ve bilgelik sahibi olanı, 'gönye' erdemin, yapılan işlerde doğruluğun, 'vazo' susma ve giz saklamanın, 'ham taş' (yontulmamış taş) insanların düşünsel ve ruhsal yetersizliğinin, 'ışık' bilim ve gerçeğin, 'taş' sağlamlığın, 'tuz' akıl ve bilgeliğin, 'zeytin dalı' barışın, 'zambak' temizliğin vb. sembolüdür.

Ritüeller Mason cemaatinin var olma yoludur. Daha önce Masonluğun dereceler sistemine göre işlediği belirtilmişti. Aşağıdaki tablo Özgür Masonlar Büyük Locası'nın kullandığı derecelendirme sistemini göstermektedir. Her bir derecenin kendine özgü Masonik değerlerinin aktarıldığı ritüeli bulunmaktadır. Masonluğa kabul edilecek yeni üye öneri yoluyla gruba dahil olur. Yeni üye tekris dedikleri inisiyasyon bir başka ifadeyle erginlenme töreniyle localara kabul edilmektedir. Her bir derece yükseltmesinde ise üyeden Masonluğa ilişkin yükseleceği derecenin değerlerine yönelik bir çalışma yapması beklenmektedir. Yalnızca derece yükseltmelerinde değil üyeler

bulundukları derecelerin toplantılarında düzenli aralıklarla bir araya gelmektedirler ve ritüeller her toplantıda tekrar edilmektedir. Kaçıncı derecede olursa olsun her bir üyenin kendi locası bulunmaktadır. Üyeler yüksek derecelerde bulunsalar dahi ait oldukları locanın ilk basamaktaki toplantıları da dâhil geçmiş oldukları derecelerin toplantılarına da katılmakla yükümlüdürler.

Tablo.1 Masonlukta Dereceler, Özgür Masonlar Büyük Locası Türkiye Süprem Konseyi Yönetmeliği'ne göre hazırlanmıştır (2017, s. 15-16).

7.Basamak (Süprem Konsey)	**33.Derece**	**Pek Aydın Büyük Denetçi**
6.Basamak (Yüksek Danışma Kurulu)	**32.Derece**	**Yüce Giz Yüksek Prensi**
5.Basamak (Yüksek Yargılama Kurulu)	**31.Derece**	**Büyük Denetçi**
4.Basamak (Areopaj Atölyeleri)	**30.Derece**	**Kadoş Şovalyesi**
	29.Derece	Sen Andre Şövalyesi
	28.Derece	Güneş Şövalyesi
	27.Derece	Kurul Şövalyesi
	26.Derece	Mersi Prensi
	25.Derece	Tunç Yılan Şövalyesi
	24.Derece	Tabernakl Prensi
	23.Derece	Tabernakl Başkanı
	22.Derece	Krallık Balta Şövalyesi ve Lübnan Prensi
	21.Derece	Prusya Şövalyesi
	20.Derece	Simgesel Localar Büyük Üstadı
	19.Derece	**Yüksek İskoçyalı**
3.Basamak (Şapitr Atölyeleri)	**18.Derece**	**Roz Kuruva Şövalyesi**
	17.Derece	Doğu-Batı Şövalyesi
	16.Derece	Kudüs Prensi
	15.Derece	**Doğu Kılıç Kartal Şövalyesi**
2.Basamak (Yetkinleşme Atölyeleri)	**14.Derece**	**Büyük Seçilmiş Üstad**
	13.Derece	Royal Arş Üstadı
	12.Derece	Büyük Mimar Üstat
	11.Derece	Onikiler Seçilmişi
	10.Derece	Onbeşler Seçilmişi
	9.Derece	Dokuzlar Seçilmişi
	8.Derece	Yapı Denetçisi
	7.Derece	Denetçi ve Yargıç
	6.Derece	Giz Yazmanı
	5.Derece	Olgun Üstat
	4.Derece	**Giz Üstadı**
1.Basamak (Simgesel Localar)	3.Derece	Üstat
	2.Derece	Kalfa
	1.Derece	Çırak

Yukarıdaki tablo Özgür Masonlar Büyük Locası'nın uyguladığı Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti derecelerini ve adlarını göstermektedir. Özgür Masonların Ankara'da yedi locası bulunmaktadır. Bu yedi loca ilk üç derecenin olduğu simgesel localar olarak adlandırılan 1. Basamak'ta bulunmaktadır. 4. Derece itibariyle üyeler yalnızca kendi localarının toplantılarına katılmakla kalmaz, bulunduğu yüksek derecelerin toplantılarına da katılmaya başlar. Bu derece itibariyle yalnızca ait olunan locadaki üyelerle değil, diğer locaların eşit derecedeki üyeleriyle de bir araya gelmeye başlarlar.

Özgür Masonlar Büyük Locası örneğinde ilk üç derecenin olduğu simgesel localar ile 4. Derece itibariyle diğer dereceler kurumsal olarak farklı dernekler olarak yapılanmıştır. İlk üç derece ritüelleri tamamen uygulanmakla birlikte, 4. Derece itibariyle yukarıdaki tabloda koyu harflerle gösterilen dereceler uygulanmakta olan ritüel dereceleri göstermektedir. Koyu harflerle işaretlenmemiş derecelerin ritüel uygulaması yapılmamakta, "en yakın üst derecede yapılan Yükseltme Töreni'nde bildiri yöntemiyle üyelere verilmektedir (Türkiye Süprem Konseyi, 2017, s. 16).

Toplantılarda uygulanan ritüllerden bahsetmek ritüellerin anlamına ilişkişn bütünlüklü bir araştırmanın doğrudan konusu olmadığı sürece çok anlamlı olmayacaktır. Zira bahsedildiği üzere her şey sembollerle işlemektedir. Bu bağlamda yukarıda gösterilen tablodaki adlandırmaların sembolik anlamları olduğu unutulmamalıdır. Bununla birlikte her bir derece ritüelinin görevlileri, toplantı yerinin nasıl düzenleneceği, kıyafet, düzen (bedensel) duruşları, işaretleri ve kullanacakları sözcükler belirlidir ve yazılı olarak da üyelerde bulunmaktadır. Ritüelde yer alan bir konuşmaya örnek vermek gerekirse:

Ü.K.G.Ü. Göreviniz nedir?

S. Giz saklamak, erdemli olmaya çalışmak, ham taşını yontanlara destek olmak, ilerlemeyi durduran engelleri yıkmak.

Ü.K.G.Ü. Üç Kez Güçlü Üstadın yeri nerededir?

S. Gizli bölmede, öldürülen üstadın mezarının önünde.

Ü.K.G.Ü. Görevi nedir?

S. Çalışmalarımızı yönetmek, Masonluk önünde eşit olduğumuzu anımsatarak, gerçeği arayan tüm kardeşlerimize alçakgönüllülükle destek olmak.

Ü.K.G.Ü. Denetçi kardeşim kaç yaşındasınız?

D. Üç kez yirmi yedi yıl.

Ü.K.G.Ü. Saat kaç?

D. Güneş doğuyor, karanlıklar dağıldı. (Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti Türkiye Süprem Konseyi , 2013, s. 11)

Bu bölümde son olarak cemaatin değerlerini taşıyan ve ritüellerde aktarılan yaradılış mitinden, Hiram Efsanesi'nden de kısa bir kesit verelim. Bu mit üçüncü derece ritüelinde verilip dördüncü derece ritüellerinde devam ederek üyelere aktarılmaktadır:

... Kalfa bunu anlayabilecek bir insan değildi. İstediğini elde etmenin kudurganlığı içinde, elindeki kocaman ağır cetveli, tüm gücüyle, üstadın sol omzuna indirdi. Hiram kanlar içinde, inleyerek döndü batı kapısına yöneldi. Yolunu kesen ikinci hainle karşılaştı. O da usta derecesinin gizli sözcüğünü istiyordu. ... elindeki gönyeyle Hiram'ın sağ omzuna vurdu. ... kanlar içinde yere yıkıldı, ölmüştü Hiram. ... (Arıç, 1996, s. 21).

Tekrar etmek pahasına, yukarıda anılan ritüelik, mitsel kesitlerden de anlaşılacağı üzere, sembollerin anlamına bir çırpıda ulaşılamaz. Ancak görülmelidir ki zikredilen sözcükler sembollerdir ve kendinden başka bir şeyi anlatmak için kullanılmaktadır. Ne

üstat kelimenin birincil karşılığıyla öldürülmüştür ne de denetçi kardeş üç kez yirmi yedi yaşındadır, ne de Masonlar şövalye vb.

3.3.2. Türkiye'de Mason Örgütlenmeleri

Daha önce de bahsi geçtiği üzere çeşitli menşeilere dayanan farklı Masonluklar bulunmaktadır. Osmanlı döneminde İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya vb. kollarından gelen birbirinden bağımsız Masonik örgütlenmeler oluşmuştur.

Bugün ise Türkiye'de iki farklı kola dayanan üç örgütlenme bulunmaktadır: Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar, Özgür Masonlar ve Kadın Masonlar. İlk iki örgütlenme İç işleri Bakanlığı'na bağlı Dernekler Daire Başkanlığı verilerine göre her ikisi de kendi içinde iki farklı derneği barındıran bir yapılanmaya gitmiştir. Kadın Masonlarda böyle bir ayrım olup olmadığı bilgisine ulaşılamamıştır.

İngiliz obediyansına bağlı Masonluğun ilk üç derecesi "Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Derneği" sonraki üst dereceleri kapsayan kısım ise "Türkiye Fikir ve Kültür Derneği"; Fransız obediyansına bağlı Özgür Masonlar Büyük Locası ise resmi olarak ilk üç derecede "Büyük Mason Mahfili Derneği", sonraki dereceleri kapsayan "Mason Derneği" adlarıyla faaliyetlerini sürdürmektedir. Kadın Masonlar ise "Kadın Mason Büyük Locası" Derneği adı altında faaliyetlerini sürdürmektedir. Kadın Masonlar alan araştırmasında üyelerin aktardığı üzere 1995 yılında örgütlenirken üst derecelere sahip olmamalarından ötürü Özgür Masonlar Büyük Locası'nın erkek üyelerince ritüelik faaliyetlerini yürüterek başlamışlardır. Bugün kendi içlerinde localara ve derecelere ulaşmış olup faaliyetlerini kendilerine ait mekânda sürdürmektedir.

Dernekler Dairesi verilerine göre İngiliz obediyansına bağlı Masonluk faaliyet alanını "toplumsal gelişme", Fransız obediyansına bağlı Masonluk ise faaliyet alanını "bireysel öğreti" olarak belirlemiştir (https://www.siviltoplum.gov.tr/illere-ve-faaliyet-

alanlarina-gore-dernekler: 4 Mayıs 2019 tarihinde alındı). Bu çalışmada Özgür Masonlar Büyük Locası’nın “Büyük Mason Mahfili Derneği” ve “Mason Derneği” üyeleri ile görüşmeler yapılmıştır.

4. YÖNTEM

4.1. Alanın Hikâyesi

Ezoterik bir topluluk olan Masonlarla ilgili yaptığım bu alan araştırmasında gözlem düzeyinde ve yapılandırılmamış görüşmelerle alana girişim 2010 yılına tekabül etmektedir. Gündelik yaşam içerisinde masonluk kimliğini konuşmalarına dâhil eden birbirinden bağımsız birkaç kişi ile karşılaşmam Masonlar ve genel olarak ezoterik topluluklara yönelik merakımı uyandırmıştır.

Bu karşılaşmalar öncelikle Masonların kendilerini, Mason kimliklerini gizli tuttuklarına yönelik kabulümü sorgulamama sebep olmuştur. Ancak elbette bu sorgulama, birbiriyle ilişkili pek çok soruyu da beraberinde getirmiştir: Masonlar kimliklerini yalnızca bu yapılanmaya dâhil etmek istedikleri kişilere mi söylerler? Eğer böyleyse, bir erkek kardeşliği olarak bilinen topluluk, içine kadınları dâhil ediyor mu? Bu meseleye bir sosyal bilimci gözüyle, gayri resmi görüşmelerde; örgütün amaçları, talepleri, örgütlenme yapısı, üyelerinin kimlerden oluştuğu (sınıfsal-etnik-mesleki vb.), ne tür etkinlikler yaptıkları, ritüelleri, tarihi, toplumda kendilerine yönelik muğlak hatta bazen dinsel olarak sapkın, siyasal açıdan düşmanca değerlendirilmelerinin yapı içindeki kaynaklarının neler olabileceği vb. yapılandırılmamış sorularla Masonluk, var olan kurumsal kategorilerden birine yerleştirilmeye çalışıldı. Dinlenip öğrenilenlere istinaden; masonluk bir din mi, bir tür bilim mi, bir yardım kuruluşu mu, bir çeşit siyasi örgüt mü?

2010 yılından bu zamana geçen süre zarfında ise Masonların "mabet"leri dışında yaptıkları kimi toplantılara, kutlamalara katılma yalnızca Masonik faaliyetler için değil sosyal ortamlarında arkadaşlıkları çerçevesinde, aileleriyle bir araya gelişlerinde de bulunarak gözlem yapma imkânım oldu. Bu konuyu bir teze dönüştürme kararı aldığımda ezoterizm ve ezoterik topluluk kavramlarıyla karşılaştım. Dolayısıyla

ezoterizmin içindeki “sır” rın sosyal sırdan farklı olduğuna yönelik bilgi, bilgisine sahip olduğum kurumlardan birine yerleştirme çabasını bir kenara bırakmam gerektiğine yönelik bir kırılma yaratmıştır. Yine bu süre zarfında ezoterik bir öğreti olan yogayla ilgilenmeye başlamam ezoterizmin yolda olma hali, sezgisel bir çaba olduğu kabulümü kolaylaştırmıştır. Bununla birlikte ezoterik öğretilerin birbiriyle örtüşmese de sembolik dili benimsemiş olmalarının evrenselliğini de görmüş oldum. Bu nokta itibariyle de ilgim Masonluğu açıklamaya dönük bir nesne olarak görmek yerine Masonların niçin Mason olduklarına bu toplulukta ne buldukları ve ne beklediklerine yönelmiş ve Masonluğu anlamaya yönelik bir yaklaşım sergilenmeye başlanmıştır. Modern dünyanın bireyleri olarak ezoterik öğretilere yönelik ilgi malumdur. Ancak Masonluk bu ilginin yoğunlaştığı, New Age akımlarının yaygınlaştığı 1990’lı yıllarda ortaya çıkan ve ilgi gören bir kuruluş değildir. Kurumsallaşması, bahsedildiği üzere 1700’lü yıllara dayanmakla birlikte, pek çok yazarın da söz ettiği üzere kadim öğretilerden beslenmiş ve günümüzün pek çok ezoterik öğretisine de model olmuştur. Bu farkıyla birlikte, yine benzer bir ortak görüşle Masonluk modern çağın yarattığı koşulların bir ürünüdür. Bu bağlamda da Masonik deneyim ilgi konusu olmuş ve Masonluk bu bağlamda anlaşılmaya çalışılmıştır.

Ezoterik topluluklarla yapılacak bir araştırmada ezoterik bilginin kendisi bir araştırma konusu yapılamaz. Ancak ezoterik olan ilişkide olduğu olguyla birlikte ele alınmalıdır. Bu çalışmada ezoterik olan öncelikle toplulukla ilişkilidir. Topluluğun ezoterik yönleri mitsel, sembolik, ritüelik tarafları ele alınarak yorum bilgisiyle değerlendirilebilirdi elbette. Bu türden bir değerlendirme topluluğun kendi içine yönelik işleyiş ve değerler bütününü ortaya koyma çabası olurdu. Burada ilgi Masonların daha geniş bir toplum içindeki var oluşlarıyla birlikte ezoterik bir toplulukta var olmanın gerilimine odaklanır. Yapılar ve birey arasındaki ilişki ve etkileşimle Masonik kurum anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Benlik kabaca bireylerin kendilerinde gördükleri özellikler olarak tanımlanabilir. Bireylerin benlikleri bulundukları sosyal çevreyle şekillenmektedir. Bir başka ifadeyle sosyal benlik içinde bulunulan topluluğun değerleriyle kurulan kurgulanan da bir yapı arz etmektedir. Bu çalışmada da Mason bireylerle yapılan görüşmelerde Masonların benlik kurulumu ve sunumlarındaki Masonik deneyimlerinin topluluk bağlamının izi sürülmektedir.

Başlangıçta bireysel görüşmeler yaparak araştırma sürdürülmeye çalışılmıştır. Ancak daha sonra hem daha fazla sayıda bireyle konuşmak hem de ait oldukları topluluktan bireylerle bir araya geldiklerinde sosyal benliklerini ifade edişlerinde topluluk bağlamının daha sarih görülebileceği düşüncesiyle, ki aynı zamanda birbirlerini hangi noktalarda etkilediklerini görmek açısından odak grup görüşmeleri tercih edilmiştir.

4.2. Evren ve Örneklem

Çağımızda New Age olarak adlandırılan akımların, en yaygın dinlerin, çeşitli etno-dinsel toplulukların ezoterik boyutları olduğundan söz edebiliyoruz. Araştırmacı olarak ezoterik topluluklara ilgimin gündelik yaşam deneyimim dolayısıyla Masonlar üzerinden şekillendiğini dile getirmiştim.

Cohen (1971, s. 427) 1971 tarihli *The Politics of Ritual Secrecy* adlı makalesinde dünya üzerindeki en büyük sır topluluğunun Amerika ve Batı Avrupa'da yoğunlaşan 6 milyon erkek üyesiyle Masonluk olduğunu ortaya koymaktadır. 1971 yılında yalnızca Birleşik Devletlerde yaklaşık 3 milyon 700 bin Mason vardır. Bununla birlikte bugün sayılarının belirgin biçimde düşüş gösterdiği, 1 milyon civarında olduğu bilinmektedir (Masonic Service Association of North America, 2019).

Türkiye’de iki farklı kola bağlı üç Mason topluluğundan söz edilmişti. Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Türkiye’de Mason sayısının 1985 yılında 5 bin olduğunu ortaya koymuştur (Soysal, 2010, s. XVI). 2005 yılında ise Türkiye’de 13 bin 500 üyesi olduğu ifade edilmektedir (Hürriyet Gazetesi, 2019).

Özgür Masonlar Büyük Locası ise dünyada Mason sayısının tam olarak bilinemeyeceğini, bununla ilgili bir istatistiğin olmadığını belirtmekle birlikte, Masonluk kendi içinde de bölünmüş olduğu için kimilerinin bu sayıyı yalnızca kendi topluluklarını göz önünde bulundurarak ortaya koyacağından dünya çapında verilerin de yanlış olacağını belirtmektedir. Nitekim Türkiye’de de Hür ve Kabul Edilmiş Masonların Özgür Masonları tanımadıkları bilinmektedir. Bununla birlikte Mason üye sayılarının çeşitli etkenlerle sürekli değişebildiğini belirtmektedirler. Ancak bununla birlikte çağımızın gelişmiş ülkelerinde Masonluğa ilginin azaldığı ancak az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde Masonluğa ilginin arttığına yönelik bir bilgi vermektedirler (Büyük Mason Mahfili Derneği Özgür Masonlar Büyük Locası, 2019).

Türkiye’de Kadın Mason Büyük Locası ile ilgili ise niceliksel bir veriye ulaşılamamıştır.

Kısacası evrenimizi oluşturan dünyada Mason sayısı ile ilgili net bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu çalışmada birbirlerinden kimi noktalarda (Tanrı inancı, kadınları mason kabul edip etmeme vs.) farklı olmakla ve birbirlerini tanımamakla birlikte kendisini mason olarak tanımlayan tüm topluluklar Mason cemaati olarak kabul edilmektedir. Buradaki evrenimiz, araştırmacının ulaşabildiği ölçüde, Türkiye’deki Özgür Masonlar Büyük Locası’dır.

Özgür Masonlar Büyük Locası’nın 4.-33. derecelerini kapsayan Mason Derneği’nin yedi ilde örgütlendiği bilinmektedir: Adana, Ankara, Antalya, Bursa, İstanbul, İzmir, Mersin. Bu derecelerdeki toplam üye sayısı 2018 yılı itibariyle 1315’tir

(Türkiye Süprem Konseyi, 2019, s. 18). Yine bu derecelerde Ankara'daki üye sayısının 107 olduğu bilinmektedir. İlk üç dereceyi de kapsayan Büyük Mason Mahfili Derneği'nin Ankara'daki üye sayısının 2007 yılında 300'ler civarında olduğu bilinmektedir. Bu sayıya 4.-33. derecelerin de dahil olduğu düşünülürse ilk üç derecede yaklaşık 200 kişi olduğu söylenebilir. Ancak tabii üye sayılarının yıllara göre artacağı ya da azalacağı göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim 4.-33.derecelerde olan tüm illerdeki üye sayısı bugün 1315'ken 2017 yılında 1284'tür.

Tablo.2 Türkiye'deki Mason Derneklerinin Bulunduğu İller (Hür ve Kabul Edilmiş Masonların Dernekleri Haricinde) (T.C. İç İşleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, 2018).

Büyük Mason Mahfili Derneği	Kadın Mason Büyük Locası	Mason Derneği
	Adana	Adana
Ankara	Ankara	Ankara
Antalya	Antalya	Antalya
Bursa	Bursa	
İstanbul	İstanbul	İstanbul
İzmir	İzmir	İzmir
Mersin		
Muğla	Muğla	

Bu evren çerçevesinde Özgür Masonlarla iki bireysel derinlemesine görüşme dört tane de odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmelerinin ikisi dört, beş ve ikisi ise altışar kişiden oluşmuştur. Görüşme yapılacak kişi sayısı ve gruplar sistematik tesadüfi örnekleme yoluyla seçilmiştir. Tesadüfi örneklem evrenin herhangi bir parçasının alınmasıdır. Fakat bu plansız, sistemsiz bir biçimde alındığı anlamına gelmez. Evreni oluşturan birimlerden her birine örnekleme girme şansı verilir. Sistematik tesadüfi örneklemede evren özelliklerine göre gruplandırılır, gruplar kendi içinde görece homojen yapılarına ayrılır. Bu örneklemin evreni temsil etme özelliğini artırmak için yapılmaktadır (Gökçe, 2007, s. 114-115).

Daha önce de belirtildiği gibi Masonluk derecelendirme sistemine göre işleyen bir yapıdır (Bkz. s. 75). Bu doğrultuda bireysel görüşme ve odak görüşme grupları 1.-3. dereceyi, 4.-14. dereceyi, 15.-30. dereceyi ve 31.-33. dereceyi kapsayacak şekilde oluşturulmaya çalışılmış ve evreni temsil etme amacı güdülmüştür.

Bireysel görüşmelerden biri Ankara'da 30. Derece bir Masonla, diğeri ise Antalya'da 18. dereceden bir Masonla gerçekleştirilmiştir. Dört odak grup görüşmesinin bir tanesi Antalya'da iki Masonla (1.-3. Derece), üç tanesi ise Ankara'da dört (4.-14. Derece), beş (karışık dereceler) ve altışar (30.-33.) kişiden oluşan gruplarla gerçekleştirilmiştir. Bireysel görüşmelerden Ankara 30. Derecede bulunun Mason birey tüm görüşmelere dahil olmuştur. Antalya'da bireysel görüşme yaptığım kişi ise Antalya'daki odak grup görüşmesinde bulunmuştur.

4.3. Nitel Araştırma, Temellendirilmiş Kuram Yaklaşımı ve Odak Grup Görüşmesi

Nitel araştırma incelemeleri katılımcıların deneyimlerini incelemektedir ve bu doğrultuda da katılımcıların sözlü ve yazılı anlatımlarını ele almak için çok sayıda tekniği barındırabilmektedir (Punch, 2016, s. 165). Masonların sosyal benliklerini sunumlarına bakan bu çalışma da doğrudan Masonların deneyimlerine odaklandığı için nitel araştırma tekniklerini kullanmaktadır.

Araştırma hem bir strateji hem de veri çözümleme yöntemi olarak temellendirilmiş kuramı benimsemektedir. Temellendirilmiş kuram bir yaklaşım biçimidir. Kabaca verilerden kuram türetme çabası olarak tanımlanabilir. Kuram, verilerle temellendirilmektedir (Punch, 2016, s. 156). Temellendirilmiş kuram karmaşık sosyal davranışları araştırmak için bir yöntem olarak geliştirilmiştir. Punch'un (2016, s. 159) ifade ettiği üzere, "geleneksel olarak çoğu araştırma, özellikle de nicel araştırma, alışıldık biçimde kuram doğrulama modelini … izler. … Kuram geliştirmeyi amaçlayan

temellendirilmiş kuram yaklaşımında önceden hiçbir kuramla işe başlanmaz, araştırma öncesinde sınanmak üzere hipotezler oluşturulmaz. … açık bir kafayla araştırmaya başlanır".

Temellendirilmiş kuram yaklaşımının benimsenmesinin önemli bir nedeni belirli konuda tatminkâr bir kuramın olmaması veya kuramlaştırılacak konunun yeterince anlamlandırılamamasıdır. Böylece veriler mümkün olduğunca açık bir görüşle araştırma sorularıyla toplanır (Punch, 2016, s. 160-161).

Bilindiği üzere Masonluk ve Mason toplulukları hem ezoterik bilgi anlamında sır hem de sosyal olarak kapalı topluluklar olduğu için üzerlerinde katmanlı bir örtü varmış gibi görünmektedir. Bir yandan Masonlara ilişkin yapılan çalışmalar çoğunlukla tarihsel, siyasal açıdan Masonluğu değerlendirirken, diğer yandan dünyada doğrudan Masonlar üzerine yapılmış akademik çalışmaların münferit örneklerine rastlanabilir. Ancak bu çalışma Türkiye'de Masonik deneyime odaklanıp yüz yüze görüşmelerle Masonların deneyimlerine bakan bir ilk çalışma olarak başlangıç için uygun bir kurama sığınamamıştır. Dolayısıyla böyle bir örnek açısından temellendirilmiş kuram yaklaşımı daha uygun görünmektedir.

Böylesi nitel araştırmalarda görüşme temel bir veri toplama aracıdır. Punch'ın da ifade ettiği üzere "İnsanların gerçekliğe ilişkin algılarına, anlamlarına, tanımlamalarına ve gerçeği inşa edişlerine vakıf olmanın iyi bir yoludur. Aynı zamanda, başkalarını anlamak için kullanılan en güçlü yöntemlerdendir". Nitekim Masonluğu Masonların anlamlar evrenine girerek anlamaya çalışan bu çalışmada hem derinlemesine görüşme hem de odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir.

Öncelikle iki bireysel görüşme yapılarak çalışmaya başlanmış ardından benliğin sosyal yönüne bakıldığı için Mason bireylerin Mason cemaati ile ilişkilerinde kurguladıkları benliklerin cemaat içerisinden kişilerle birlikte olduklarında sosyal

benliğin daha da belirginlik kazanacağı düşünülmüştür. Nihayetinde sosyal benlik etkileşimlerle kurulan bir yapı arz etmektedir. Odak grup görüşmeleri Morgan'ın (1996, s. 6) da ifade ettiği üzere grup etkileşimi yoluyla veri toplama tekniğidir. Odağı sağlayan araştırmacıdır, ancak veriler grup etkileşiminden gelmektedir. Odak grup görüşmelerinin bireysel görüşmelerden farklı ve üstün yönü etkileşimi görebilme fırsatını sunmasıdır. Grup içerisindeki kişilerin benzerlik ve farklılıklarını ayırt etmekte ideal bir yöntemdir (Morgan, 1996, s. 10). Ayrıca grup ortamı insanların görüşlerini, gerekçelerini, algılarını açıklamaya teşvik etmektedir (Punch, 2016).

Mason katılımcılarla yapılan odak grup görüşmelerinde yarı-yapılandırılmış sorular kullanılarak grup etkileşiminde araştırmacı olarak kolaylaştırıcı bir rol üstlenilmiştir.

Görüşmecilere ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo.3 Bireysel ve Odak Grup Görüşmesi Katılımcı Listesi

Katılımcı Kodu	Yaş	Meslek	Dernekte Bulunduğu Yıl Sayısı	Masonluktaki Derecesi	Görüşme Türü, Tarihi ve Yeri
M1	63	Öğretim Üyesi	27	30	Bireysel: Mayıs 2018 - Ankara Tüm Odak Grup görüşmeleri
M2	72	Kamu kurumunda Müfettiş (Emekli)	23	30-33 arası	Odak Grup: Mayıs 2018 - Ankara
M3	77	Öğretim üyesi (Emekli)	28	30-33 arası	
M4	72	Diş Hekimi Öğretim Üyesi	23	30-33 arası	
M5	68	Sanayici	29	33	
M6	56	Elektronik Mühendisi	22	30	
M7	49	Uçak Mühendisi Asker, Pilot	2	2	Odak Grup: Mayıs 2018 - Antalya
M8	50	Turizm sektöründe Yönetici	2	2	
M9	38	Öğretim Üyesi	11	18	Bireysel: Mayıs 2018 - Antalya Odak Grup: Mayıs 2018 - Antalya
M10	65	Kamu kurumundan Emekli	15	4-14 arası	Odak Grup: Şubat 2019 Ankara Büyük Mason Mahfili Derneği
M11	72	Mimar Asker (Emekli)	11	4-14 arası	
M12	62	Biyokimya Uzmanı	10	4-14 arası	
M13	66	Asker (Emekli)	11	4-14 arası	
M14	40+	Eğitimci	6	Mavi Loca: Her dereceden olabilir.	Odak Grup: Şubat 2019 Ankara Büyük Mason Mahfili Derneği
M15	55+	Jeoloji Mühendisi (Emekli)	4		
M16	60	?	20		
M17	50+	Görüşme başladıktan sonra gruba dahil olmuşlardır.			
M18	50+				

5. ANALİZ: MASONLARIN MASONLUK DENEYİMİ

Çalışmada, ezoterik bir cemaat olarak Masonluk, manevi ve davranışsal düzeyde bireyin kendisini Masonluk idealleri doğrultusunda geliştirmesini amaçlayan bir öğreti olarak belirginlik kazanmıştır. Genel olarak görüşmelerde bireylerin Masonluğun, tüzüklerinde de yer alan, eşitlik özgürlük kardeşlik idealinden ve bilimsel, laik, insancıl olma idealinden söz ettiği ve söylemlerine bu soyut anlamların sirayet ettiği görülmüştür.

Her ne kadar Masonluk bir cemaatse de amaçları doğrultusunda gelişimin, bireysel bir çaba olduğunu ifade etmektedirler. Masonlukta bir sembol olan "ham taş" Mason kabul edilmiş kişiyi anlatmaktadır. "Ham taşı yontmak" da idealler çerçevesinde amaçlar doğrultusunda hareket etmeyi ifade etmektedir ve bunun bireysel düzeyde geliştiği görüşmelere yansımıştır. Dolayısıyla Masonlarla Masonluğa ilişkin yapılan görüşmeler, Masonluğu ele alış biçimleri kendilerine yönelik bireysel bir bakış, bireylerin topluluk bağlamında kurguladıkları benliklerini ortaya koydukları anlamına gelmektedir. Nitekim amaçlar tüm Masonlar tarafından doğrudan zikredilse de kişilere göre farklılaşan deneyimleri, benlikleri görmek mümkündür. Bunun yanı sıra bulunulan derecelere göre de benlik sunumlarında öne çıkan temaların farklılaştığı saptanmıştır.

Analiz bölümünde, sunulan benliklerin topluluk bağlamlarının izi sürüldüğü için, Masonların deneyimleri topluluğun örgütlenme yapısı çerçevesinde sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra daha geniş bir toplumun içinde olunduğu göz ardı edilmeden Mason bireylerin sosyolojik özelliklerini de ele almak gerekmiştir. Analize ampirik verilere dayanarak sınıf ve sosyal statü üzerine bir değerlendirmeyle başlanmıştır. Bu bölüm benliklerine yönelik sınıfsal ve statü özelliklerini de içermektedir. Ardından analiz bölümü, Mason cemaatinin içe dönük yapısı göz önünde bulundurularak Masonluk deneyimleri "İçsel Konulara Yönelik Deneyimler", Masonların kamusal yönüne ilişkin deneyimleri göz önünde bulundurularak "Dışsal

Konulara Yönelik Deneyimler” başlıklarıyla yapılandırılmıştır. İçsel Konulara Yönelik Deneyimler bölümü üyeliğe giriş, ilk tören ve Masonluk sürecindeki (ezoterizm, sır, dereceler, ritüeller vb.) deneyimleri içerirken Dışsal Konulara Yönelik Deneyimler başlığında Masonların cemaat dışında oluşlarındaki diğer kamusal alan ve olgulara (aile, din, siyaset vb.) ilişkin deneyimleri ele alınmaktadır.

5.1. Masonlukta Sınıf ve Sosyal Statü Üzerine

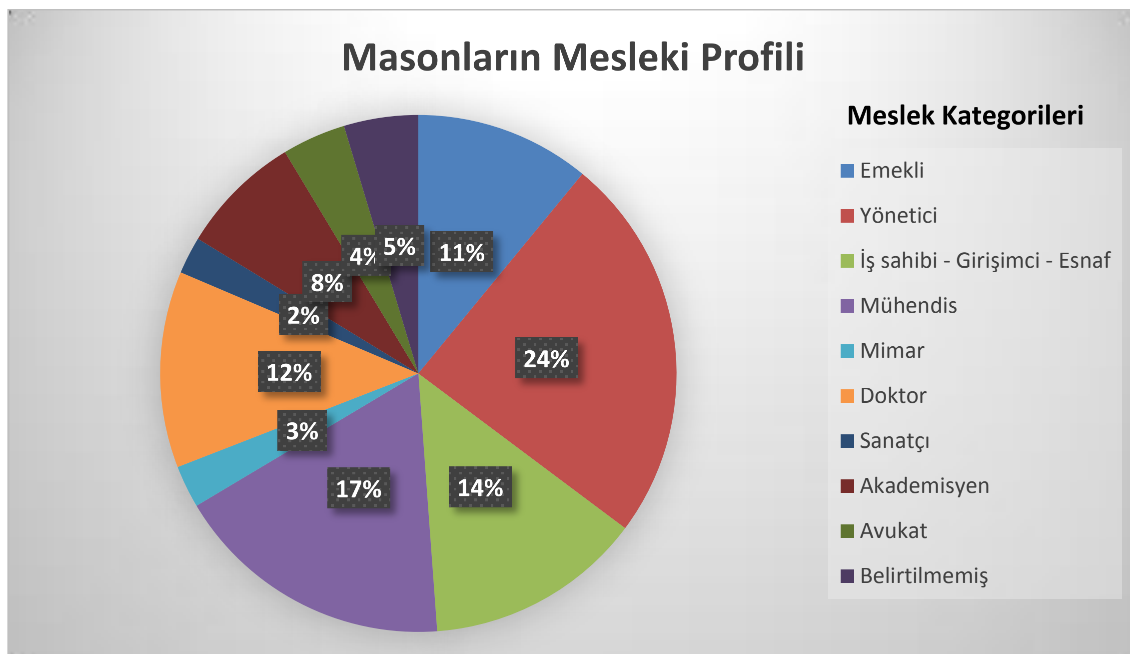
Daha önce de belirtilmiş olduğu gibi Masonlar Masonluğu tarihsel olarak Orta Çağ’da duvarcı ustalarının oluşturduğu meslek loncalarına dayandırmaktadır. Bugün de kullandıkları semboller büyük oranda yapı işlerinde kullanılan pergel, gönye, şakül gibi araçlardır. Aydınlanma ve sonrası süreçte sanayileşmeyle birlikte Avrupa’da yapısal, kurumsal dönüşümlerle birlikte mesleki çeşitlilik ve o mesleğe ilişkin profesyonellik artmıştır. Simmel’in de belirtmiş olduğu gibi diğer ezoterik topluluklar gibi Masonluk da çağının görünümünü alacak, toplumun bir izdüşümü olacaktır. Masonların kendileri için operatif (pratik) ve spekülatif (düşünsel) Masonluk olarak ayrıştırılmasının meslekler sosyolojisi açısından izahı, toplumdaki profesyonel meslek çeşitliliğinin artmasıyla ilişkilendirilebilir. Nitekim operatif Masonluk yalnızca duvarcı ustalarının oluşturduğu bir lonca / cemaat iken Masonların adlandırmasıyla spekülatif Masonluk mesleki olarak heterojen bir grubun varlığını işaret etmektedir. Nitekim bugün Masonların mesleki görünümlerine baktığımızda mesleki açıdan heterojen bir görünüm arz ettikleri söylenebilmektedir. Sanatçılardan bankacılara, mimarlardan mühendislere, akademisyenlerden doktorlara, çeşitli profesyonel meslekleri izlemek mümkündür.

Aşağıdaki tablo Ankara’da bulunan locaların üyelerinin mesleki profillerini göstermektedir. Bu tablo Masonların haberleşme listesinden yola çıkarak oluşturulmuştur. Masonların kimisi yalnızca emekli olduğunu belirtmiş, kimisi yalnızca çalıştığı sektördeki pozisyonu ifade ederken (yönetici, danışman vb.) kimisi aldığı

yüksek eğitimin alanını içerecek şekilde profesyonel meslek grubundan (eczacı, doktor, avukat, mimar vb.) kişiler olduğunu göstermişlerdir. Profesyonel meslek bir pozisyona dahil edilmediği sürece o mesleğe ilişkin kategori açılmıştır. Pozisyon belirtildiği sürece ise meslek, o mesleki kategoriye dahil edilmemiştir. Örneğin; bir mühendis çalıştığı şirkette yönetici pozisyonundaysa mühendis kategorisine değil yönetici kategorisine eklenmiştir. Masonların mesleklerine ilişkin çeşitlilikte bir kategorizasyon yapmak mümkündür. Ancak burada dikkat çekilmesi gereken bir nokta da mesleklerdeki profesyonellik ölçüsünde yüksek eğitim düzeyidir.

Tablo.4 2011 Yılına Ait Özgür Masonlar Derneği Üyelerinin Listesi'ne Göre Hazırlanmış Masonların Meslek Profiline İlişkin Oranlar

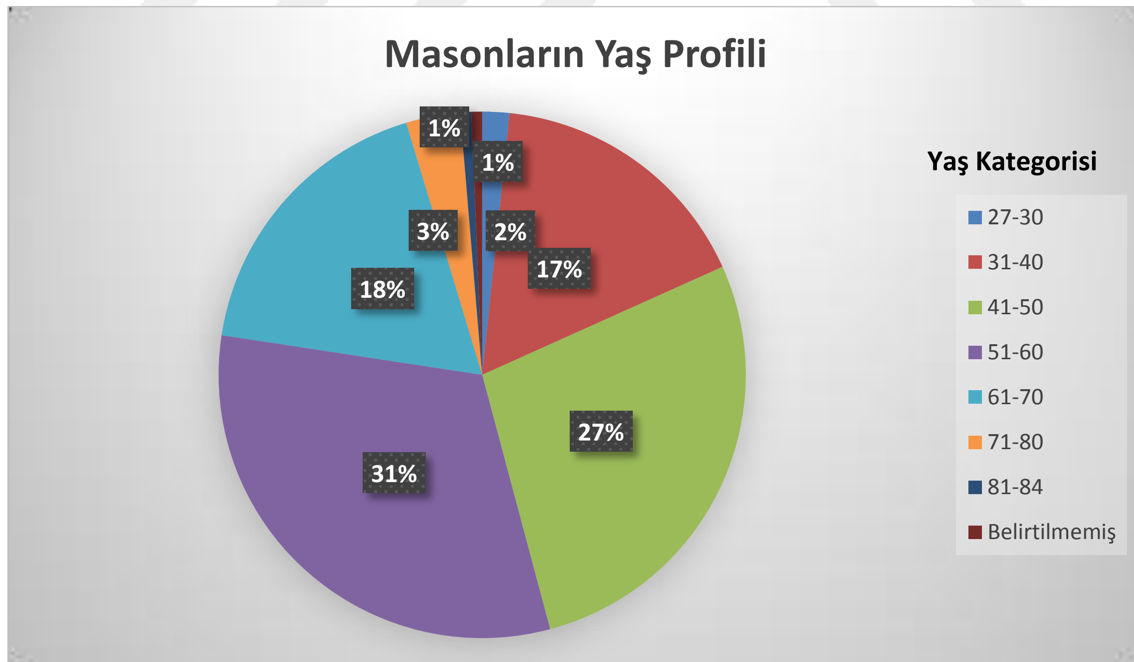
Masonların Meslek Profili		
Meslek Kategorisi	**Kişi Sayısı**	**%**
Emekli	33	10.96
Yönetici	73	24.25
İş yeri sahibi – Girişimci – Esnaf	41	13.62
Mühendis	53	17.60
Mimar	8	2.65
Doktor	37	12.29
Sanatçı	7	2.32
Akademisyen	23	7.64
Avukat	12	3.98
Belirtilmemiş	14	4.65

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere topluluğun emekli, yönetici, iş sahibi-girişimci esnaf kategorilerinden kişilerin sayısı, toplam mevcudun neredeyse yarısı kadardır. Bu bize dikkat çekmemiz gereken bir noktayı daha göstermektedir. Kişilerin emekli olması ya da iş sahibi olması ya da bulunduğu kurumda yönetici pozisyonunda olması çoğunlukla yaşam döngüsü içinde gelinen bir noktadır. Dolayısıyla Mason üyelerin yaşlarıyla da ilişki kurulması gerekmektedir. Aşağıdaki tablo Masonların yaş profilini göstermektedir.

Tablo.5 2011 Yılına Ait Özgür Masonlar Derneği Üyelerinin Listesi'ne Göre Hazırlanmış Masonların Yaş Profiline İlişkin Oranlar

Yaş Kategorisi	Sayı	%
27 – 30	5	1.66
31 – 40	50	16.61
41 – 50	83	27.57
51 – 60	95	31.56
61 – 70	54	17.94
71 – 80	10	3.32
81 – 84	2	0.66
Belirtilmemiş	2	0.66

301 üyenin yaşını belirtmeyenler dışarıda tutularak yaş ortalaması 51,86 / 52'dir. Dolayısıyla meslekleri pozisyonların, yüksek eğitim düzeyi ayrı bir değişken olmakla birlikte, yaşla da ilişki olduğu göz ardı edilmemelidir.

Zafer Cirhinlioğlu'nun belirttiği üzere (1996, s. 10) 1960'lı yılların mesleklere ilişkin sosyoloji literatürünü belirleyen Hughes (1958; 1963), Goode (1957; 1960), Barber (1963) gibi işlevselci yaklaşımı benimsemiş yazarlar profesyonel mesleklerin toplumsal uyumu kolaylaştırması bakımından iki özelliğini ortaya koymuşlardır. Profesyonel mesleklerin ilk özelliği uzun bir eğitim sonucunda elde edilmesi, buna mukabil yüksek bilgi düzeyini içermesidir. İkinci özelliği ise bir meslek örgütü etrafında birleşebilmeleridir. Bireylerin meslek edinme aşamaları sonrasında Cirhinlioğlu yalnızca meslek üyelerinin anlayabileceği özel bir bilgi türü (ezoterik) edindiklerine işaret etmektedir. Freidson da mesleklerin ezoterik doğasından söz etmektedir. (1996, s. 104). Cirhinlioğlu (1996, s. 11) meslek sahiplerinin kendi alanlarına özgü yazılı ve çoğu zaman yazısız birtakım kurallara uymak zorunda olduğunu, meslek içinde yapılacak hatanın ancak o mesleğin üyelerince saptanabileceğini söyleyerek mesleklerin ezoterik yönünü vurgulamaktadır. Meslekler kamu çıkarını gözetme amacıyla mesleksel ahlakın temeli olarak genelin çıkarını koruma ilkesine sahiptirler. Meslek profesyoneline başvuran kişiler ise bu ilke etrafında kendisinin kandırılmayacağına güvenmek ister, kandırıldığı taktirde diğer meslek üyelerinin bu kişiyi cezalandıracağından emin olmak ister. Bu işlevselci görüşün uzantısı olarak, kuramcılar mesleklerin bu ahlaki disiplini önemsendiğini ve bu sebeple de kendilerine "toplum içinde toplum" oluşturduklarını ifade etmektedirler. Bu da ciddi bir geleneğin oluşması, sosyolojik anlamıyla cemaat / cemiyet oluşması anlamına gelmektedir. Böylece bir meslekte köklerini arayan ve çeşitli mesleki profesyonelleri bünyesine toplayan Masonluk sahip olduğu ilke ve değerlerin üretimi ve yeniden üretimi için bir takım mesleki tarihsel anlatıları, bunların aktarılması için de sembol ve ritüelleri kullanmaktadır. Masonluk bugün çeşitli profesyonel mesleklerden, bu açıdan heterojen olan, bireylerin oluşturduğu bir cemaat olarak; görece homojen toplumsal tabakalaşma düzeyine de işaret etmektedir.

Freidson profesyonel meslekleri “somut, ondokuzuncu ve yirminci yüzyılda gelişen büyük çapta orta sınıfın benimsediği uğraşların örgütsel ve tarihsel biçimleri olarak” tanımlamaktadır (1996, s. 124). Freidson profesyonel meslekleri kendisine has sınıf oluşturmuş emekçi ve zanaatçılardan farklı olarak kendilerini güvenceye alabilecek bir güce sahip olduklarını belirtmektedir. Ona göre profesyonel meslekler, “özerk gruplaşmalardır”. Bu bakımdan da “siyasal iktidardan bağımsız toplumsal bir güç oluştururlar”. Bu güç, meslek üyelerini kontrol altına almış olmak, kültürel inançlar yaratmış olmaları ve gücün kurumsallaşmış olması ile ilişkilendirilmektedir. Koydukları etik kurallarla da kendilerini dış etkilere karşı korurlar (Cirhinlioğlu, 1996, s. 12-13).

Ezoterik bilgiye haiz olma, siyasal güç elde edilebilirlik hali ve dış etkilere karşı kapanma duvarcı ustalığı mesleğinin, sonrasında edinilmiş değerlerin toplumsal yapının değişmesiyle dönüşen bugünün Masonluğunun kökleri olarak ifade edilmesi, fiili açıdan doğru olmasa da Masonluk için bir model teşkil etmiş olduğu söylenebilir.

Bu işlevselci görüşün karşısında Marxist görüş profesyonel mesleklere toplumun iyiliği çerçevesinde değil, kapitalist sistem içinde tarihsel uzlaşmazlıkların devamı olduğu yönünde yaklaşmaktadır. Profesyonel meslekten olan kişilerin toplumsal hiyerarşinin en üst noktasına geldiklerini ifade etmektedirler. Ancak günümüzde geleneksel ilişkilerin tıkandığını avantajlarını yitirdiklerini de düşünürler. Ehrenreich ve Ehrenreich’e göre de profesyonel gruplar sınıfsal tabakalaşmada ne emek ne de sermaye içindedirler. Hem yönetici hem de yöneten konumundadırlar (Cirhinlioğlu, 1996). Geçmişin sosyal tabakasında hiyerarşik olarak üstlerde olabildiğini söyleyebileceğimiz profesyonel meslekler kapitalizmin vahşi çağlarında bu konumunu yitirmiştir (Cirhinlioğlu, 1996, s. 18).

Mesleklerin profesyonelleşmesi kadar proleterleşmesiyle ilgili de bir yaklaşımdan söz etmek mümkündür (Freidson, 1996, s. 99). Bu yaklaşım alt

kademedeki profesyonellerin yönlendirilmesi amacıyla yönetici, danışman ve şirket sahipleri gibi idari bir seçkin sınıfın ortaya çıktığı dolayısıyla bunun mesleki bir tabakalaşma yarattığı geçmişe nazaran bugün daha da belirginlik kazanmıştır. Bu sebeple profesyonel mesleklerden yola çıkarak Masonların üst sınıfa mensup bireyler olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Ulaşılabilen verilerle Masonların sınıfsal düzeylerini saptamak mümkün olmasa da sahip olunan meslek yapısı ve kazanç arasındaki yakın ilişki dolayısıyla sınıf ve statü konuları üzerine konuşmamız mümkündür (Weber, 2011, s. 224). Masonların mesleki profesyonellikleri doğrultusunda Freidson'un da belirttiği gibi orta ve orta-üst sınıf görünümünde olduklarını söylemek mümkündür. Sınıfsal açıdan tam bir homojenliğin olduğunu ifade etmek doğru değildir.

Masonların sınıflarına ilişkin fikir verebilecek bir husus da üyelik aidatlardır. Masonluk belirtilmiş olduğu gibi dernek statüsünde bir kurumsal yapıdır. Buna istinaden de üyelerinden aidat almaktadır. 2018 yılında yapmış olduğum görüşmede M1 Masonlukta ilk üç derecenin derneği olan Büyük Mason Mahfili Derneği üyelerinin yıllık 1250 lira, üst derecelerin derneği olan Mason Derneği'nin üyelik aidatının ise 1350 lira olduğunu belirtmiştir. Üst dereceler aynı zamanda ilk üç derecenin faaliyetlerine katılmakla da yükümlü yani o derecelere ilişkin Derneğe üyelikleri de devam etmektedir. Dolayısıyla üst derecelerde olanlar her iki derneğin yıllık aidatını da ödemekle yükümlüdürler. Bununla birlikte üyelerin her derece yükseltmelerinde de belirli miktarlarda ücret alınmaktadır. Örneğin 32. derece yükseltmesinin 2019 yılı maliyetinin 7 bin lira olduğu bilinmektedir. Kabaca derece yükseltmesinin olduğu bir yıl içinde üst derecelerde bir üyenin yıllık 10 bin lira ödeme yaptığını söyleyebiliriz. Bu durumda alt gelir grubundan bir bireyin Mason olması yalnızca üyelik aidatı dahi düşünüldüğünde imkânsız görünmektedir. Diğer derece yükseltme ücret bilgilerine ulaşılamamış olsa da her yıl derece yükseltmesi yapıldığı ve buna istinaden ücret

alındığı da söylenemez. Ancak her halükârda yılda asgari 2 bin 6 yüz TL. dernek üyelik ücreti ödemektedirler.

Masonların sınıfsal görünümüne ilişkin bu değerlendirmelerden sonra, toplumsal statü konumlarını ele almak gerekmektedir.

William Goode (1996, s. 67-69) hem profesyonel meslekleri hem de Masonluğu “toplum içinde topluluk”lardan saymaktadır. Bu tanımlamayla birlikte toplum ile toplum içindeki topluluk arasında yardımlaşma ve yapısal gerilimlere odaklanmaktadır. Ancak bunlar arasındaki yapısal ilişkilere odaklanıldığında hipotezler üretmek mümkündür. Goode’ye göre bu tür toplulukların sosyoloji açısından ele almanın kıymeti topluluk oluşturma boyutlarından ileri gelmektedir. Mesleklerin kapalı topluluklar olduğunu dile getiren Goode, her mesleğin kendine özgü hukuksal standartları olmasının yanı sıra hukuktan daha yüksek davranış standartları geliştirmiş olmalarını kastetmektedir. Goode, Sorokin’e atıfla profesyonel toplulukların diğer mesleklerden daha yüksek gelir düzeyine sahip olmakla birlikte mesleki becerileri üzerinde tekele sahip olduklarından ötürü de profesyonel mesleklerin ulusal meclislerde, yönetim kurullarında, danışma ve teknik kurullarda önemli oranda sandalyeye sahip olduklarını belirtmektedir.

Kısacası Masonluk üyelerinin profesyonel meslekleriyle birlikte “toplum içinde topluluk”, cemaat olarak bir statü grubu olduklarına işaret edilmektedir. Masonluk kurumsal olarak daha geniş bir topluma yönelik somut amaçlar taşımasa da değerlerini taşıyan üyelerle toplum içindedir. Dolayısıyla bir güce sahiptir. Sembolik düzeyde dahi olsa Masonların benlik sunumlarında Masonluğu bir meslek olarak ifade etmelerine rastlıyoruz. Görüşmecilerden M3 Masonik deneyimine ilişkin anlatılarına her seferinde “Masonluk mesleğimde” diyerek başlamıştır. Goode’nin (1996, s. 71) de belirttiği gibi özellikle din, askeri ve tıp alanları meslek üyeleri dış temaslardan uzak tutularak yeni

bir benlik ideali ve grup bilinci geliştirmeleri gibi bir mesleğin işleyişini model aldığı görülen Masonluğun da benlik ideali ve grup bilinci ürettiğini söylemek mümkündür. Nitekim "Masonluk mesleğine" ithafen görüşmeciler Masonluk "görevi" nden ziyadesiyle söz etmektedirler.

5.2. İçsel Konulara Yönelik Deneyimler

5.2.1. Üyelik Öncesi Giriş Süreci

Masonluk, bulunduğumuz coğrafyadaki diğer ezoterik toplulukları düşündüğümüzde (Bektaşilik, Alevilik, çeşitli dinler, popüler olan yoga vs.) içine doğulan, henüz yetişkin olarak kabul edilemeyecek bir yaşta sosyalleşme sürecinde edinilen bir kültürel grup değil, sonradan edinilen bir bireysel kimliktir. Masonlar üyelerini kabul edişte 21 yaş altı sınır olmakla birlikte herhangi bir üst yaş sınırı koymamışlardır. Bu sebeple profesyonel meslek hayatındaki emekliliğinden sonra dahi cemaate giren bireylere rastlamak mümkündür. Üyelerini yaygın olarak kendileri seçen Masonlar kendi tabirleriyle Masonluğa uygun gördükleri kişileri öneri yoluyla cemaate dahil ederler. Öncelikle üyeler "seçilmiş" kişilerdir. Bununla birlikte elbette birkaç kuşaktır ya da en azından birinci dereceden yakını Mason olan üyeler de bulunmaktadır. Böyle bir ailesel bağ durumunda toplumsallaşma sürecinde Masonik kültürle ilişkileri kısmi de olsa kaçınılmazdır. Ancak bu Masonluğa öneri sürecinden sonra kabul edilme aşaması ve ritüelik forma dahil olmuş oldukları anlamına gelmemektedir. Ancak Masonik uygulamalar dışında Masonlarla karşılaşmalar dolayısıyla bilgi edinmiş olabilirler.

Yapılan görüşmelerde aile dolayısıyla Masonluk hakkında bilgisi olup Mason olmak isteyenlerin yanı sıra, Masonlara Mason olma teklifinin büyük oranda mesleki çevrelerinden arkadaşları tarafından sunulmuş olduğu görülmüştür. İstisna bir örnek ise kendi merakıyla Masonluk hakkında pek çok araştırma yapıp hiçbir bağlantısı olmadan

Masonlara kendi ulaştığını ve Mason olma isteğinin kendisi tarafından Masonlara söylendiğini belirtmiştir.

Ailesinin içinde Mason olması dolayısıyla bu kültüre yakın olan Masonlarla kendisine Masonluğun teklif edildiği ve kendi isteğiyle Mason olanların sürece ilişkin deneyimi farklılıklar göstermektedir.

Ailesinde Mason olan görüşmeci M1 dedesinin, babasının, kendisinin ve oğlunun da Mason olduğunu belirterek dört kuşaktır devam eden bir gelenekle ve hatta oğlunun da oğlu olursa hayaliyle, cemaati içerisindeki diğer Masonlardan da kendisini farklı görerek Masonluğu bir tür statü sürekliliği olarak deneyimlemektedir. Ailesinde Mason olmayanların ise Mason olmalarının daha incelenmeye değer bir konu olduğunu belirterek statü sürekliliği meselesine yönelik yaklaşımını pekiştirmekte, kendisini daha ayrıcalıklı bir konumda görmektedir: "*O görgüde olduğun için mi oraya kaydın diye sorarsın. Öbürü daha ciddi. … Nereden gördün de duydun da girdin? Türkiye'deki en, dört nesil biziz yani. …'nin de oğlu olur da girerse korkunç bir şey olacak. Bayağı korkunç bir şey olacak*". Masonluğa arkadaşının teklifiyle giren M8 de kızı ve kız kardeşinin de Mason olmasını istediğini, bu cemaatle ailesinde bir gelenek oluşmasını istediğini belirtmiştir.

Yine ailesinde birkaç kuşaktır Mason olan görüşmeci M9 da Masonlukla ilişkili bilgisinin Mason olmadan önce yok denecek kadar az olduğunu ancak Masonluğa ilişkin "görgüsünün" oluşmuş olduğundan bahsetmektedir. Buna rağmen Masonluğa girmeden önce yapısal birtakım sorular yöneltip siyasal bir bağlantısının olup olmadığına yönelik tereddütleri olduğunu bu yönde korkuları olduğunu belirtmiştir. Ancak yine de Masonluk onda bir aile değeri olarak ayrıcalıklı bir konum hissi yaratmaktadır: "*Ailemin orada olması sebebiyle daha bilinçliydim yoksa süslerine kapılıp girebilirdim. Ailenin olması kuruma katılmakta yüzde elliden fazla etken, yolun*

yarısı geçilmiştir. Bir şeyin köklü değerli olması insanın öyle bir yere ait olması cezbediyor galiba, bilmese de girmek istiyor".

Babasının teşvikiyle Mason olduğunu anladığımız görüşmeci M9 karşısında M1, babasının Mason olduğu halde onu hiç özendirmediğini Mason olma isteğini babasına kendisinin bildirdiğini söylemiştir. Babasının onu özendirmemiş olmasını babasının "asaleti" ve "zarafeti" yle ilişkilendirmekte, aynı zamanda kendisini iradesiyle karar veren bir birey olarak sunarken sosyal ve kültürel sermayesini bir kez daha vurgulamaktadır. Babası Mason olan görüşmecilerden M3 ise Masonluk hakkında çok az bilgisi olduğunu, Masonluk teklifini yakın arkadaşlarından almış olduğunu dile getirmiştir.

Kendi çabasıyla Masonlara ulaştığını anlatan M14 ise çocukluğundan beri okumaya ve öğrenmeye hevesli bir kişi olarak kendisini sunmakla birlikte felsefe okumalarıyla Masonlukla tanıştığını belirtmiş ve teknoloji kullanımının etkinliğini vurgulayarak internet sitesi üzerinden Masonlara ulaştığını belirtmiştir. Kendi isteğiyle cemaate girdiğini belirten M14'ün bu özellikleriyle kendisini diğer Masonlardan ayrıcalıklı bir konumda gördüğünü ancak yine aynı özellikleri Masonluğun idealleriyle örtüştürdüğünü söyleyebiliriz: *"…asgari düzeyde neyle karşılaşacağımı… biliyordum… bilinçli olarak… Aydın… entelektüel… bilgili… Öğrenmeye meraklı…ön yargılarından sıyrılmış insanların olması beni her zaman çekti. Ben de kendimi böyle bir insan olarak tanımladığım için bu insanlarla bir arada olmak istedim*". M14'ün bu ifadeleri teklif ve öneriyle işleyen Masonlukta üyelik sürecinin üyelere hissettirdiği seçilmişlik duygusunun yokluğu karşısında kendisinin seçkinliğini kurguladığını göstermektedir.

Bu örnekler dışında kalan diğer görüşmeciler genel olarak arkadaşlarının teşvikiyle cemaate girdiklerinden, arkadaşlarının kendilerine Masonluktan bahsedip teklif götürdüklerinden söz etmişlerdir. Bu noktada da deneyim farklılıklarıyla benlik

sunumları da farklılık taşımaktadır. Arkadaşları tarafından önerilen Mason adayları Masonluk hakkında fazla bilgiye sahip olmamış olsalar bile kendilerine teklifi götüren kişilerin onlara Masonluğu anlatmalarıyla kısmen bilgi sahibi olduklarını söylemişlerdir. Cemaat içerisinde girme kararları Masonluğun ilke ve değerlerine yönelik inançla ifade edilmemiş, genellikle teklifi götüren kişiye yönelik "*güvenilir*", "*güzel insan*" olma özellikleriyle "*beğenilen*" "*değer verilen*" bir kişi olması sebebiyle oluşmuştur. Toplumsal yaşam içerisinde bireyin kendileri için birtakım karizmatik özelliklere haiz kişilerden bir cemaate girme konusunda etkilendikleri görülmektedir: "*Bunlar (Masonsa) bir bildikleri vardır*" (M15). Birey bu süreçte seçilmiş insan olma gururunu yaşarken onu cemaate öneren Masonlar da bu ifadeler karşısında kendilerini seçkin hissetmektedirler: "*Sen oradaysan gelirim o zaman diyorlar*" (M1).

Masonlukla ilgili çok fazla bilgiye sahip olmamakla beraber Masonluğun kamusal alanda bir düşman imgesi görünümünden etkilendiklerini belirtip, zaman içerisinde ve gelen teklifle birlikte Masonluğa ilişkin algılarının değiştiğini söyleyen Masonlar da bulunmaktadır.

33. derecede bir Mason olan M5 Masonluğu ilk gençlik yıllarında "*vatan hainliği*" ile eşdeğer gördüğünü, cemaate girdikten sonra "t*am tersi vatan sevgisiymiş*" ifadesiyle fikrinin zıt bir yöne doğru değiştiğini belirtmiştir. Masonluğa girme kararında diğerleriyle benzer şekilde teklifin güvendiği bir dostundan gelmiş olmasının etkisinden bahsetmiştir. Benzer şekilde Masonluğu 68 kuşağı gençliği olarak "*ülkeyi yok etmeye çalışan emperyalist bir canavar*" olarak gördüğünü belirten M6, Masonları kötü insanlar olarak gördüğünü söylemiştir. Buna karşılık 90'lı yıllarda hakkında "*çok güçlülermiş, zengin kulübüymüş, hükümetler kurup hükümetler yıkıyorlarmış, atamalar yapıyorlarmış. Kim ola ki bunlar? Ne ola ki? Acaba kimler?*" şeklinde bir sorgulamaya girişmiş olduğunu ifade etmiştir. M6'nın Mason olma kararında gelen teklifle birlikte, Masonluğu ekonomik ve siyasi bir güç odağı olarak görmesi etkeni kuvvetlidir.

Masonluk M6 için amiyane tabirle “sınıf atlama” fırsatı olarak görülmüştür: *“...o dönemde… oldukça iyi bir şirket..de çalışıyordum. Çok iyi bir pozisyonundayım. İyi bir okul bitirmişim... kendimi şey gibi gördüm… demek ki bu zenginler kulübüne erişmişim. Sonra… işin öyle olmadığını anladım. Masonluk… tek bir amacı vardır. İyi insandan mükemmel insanı yaratmak*”.

Asker kökenli görüşmeciler mesleki açıdan Masonluk gibi ezoterik derneklere üyeliklerinin yasak olmasından ötürü emeklilikleri sonrasında cemaate katılmışlardır. Onlar Masonluğu tıpkı askerlik gibi “ezoterik” görmektedirler. Asker kökenli M11 Mason olmayı çok istemesine rağmen yasak olduğu için cemaate katılamadığını ancak bir Mason cenazesinde Masonların gösterdiği dayanışmadan ve Masonların görünümünden (siyah elbiseler, papyon, kravat vb.) çok etkilendiğini belirtmiştir.

Çevresindeki üç farklı kişinin (arkadaş, çocukluk arkadaşı ve amcasının damadı) kendisine teklif götürdüğünü belirten M15 memur olduğu için yasak olmasa da ezoterik bir topluluğa girmekten çekindiğini belirtmiştir. “*Önce bahanem vardı. ... Emekli olunca kaçacak yerim kalmadı. Hatta o kadar ağırıma giden bir laf söylediler. ... Paran yoksa ben vereyim ... dedi. Ona da ayrıca bir üzüldüm bozuldum*”. M15’in bu ifadeleri erkek cemaati olan Masonluğun üye seçiminde erkekler arasında kurulan bir baskı sürecini de işlettiği söylenebilir.

Masonların Mason olma deneyimleri birbirinden farklıdır. Masonluğa üyelik ailede Masonların olması ile sosyal sermayenin bir getirisi yahut arkadaşların teklifiyle gelebiliyor. Masonluğun aileden gelmesi durumunda Masonluk statü sürekliliğine yönelik, bir geleneğin devamı olarak, bir gurur kaynağı olarak görülmektedir. Masonluğa teklif üzerine istekle katılanların kamusal alanda dayanışma, ekonomik bir çıkar elde edilebilecek bir mertebe olarak görülmesi belirginlik kazanıyor. Üyelerin ezoterik yapısından ötürü Masonluğa tereddütle yaklaştıkları durumlarda cemaate

katılma kararlarının teklifi sunan kişiye yönelik güven ve beğeniyle şekillendiği görülmektedir. Ayrıca cemaate katılım kararlarında M9 örneğinde olduğu gibi babanın ya da M15 örneğinde olduğu gibi arkadaşın psikolojik düzeyde baskının da işe koşulduğu bir mekanizmayla şekillendiği görülmüştür.

Masonlar, cemaate girişlerine yönelik çeşitli nedenler sunsalar da en nihayetinde Masonik ilke ve değerler etrafında birleşen yapısal unsurlarla şartlanmış biçimde benliklerini sunmaktadırlar. Bir seçkincilik süreci olarak işleyen Masonluğa girişin başlangıcı Mason adayın kendi isteğiyle olsa da kendi seçkinliğini yapısal unsurlarla kurmaktadır. Statü, insani değerler ve Masonik ilke ve değerler iç içe geçmektedir. Cemaate yeni üye teklif eden Masonların da öneriyi götürdükleri kişilerde aradıkları özellikler bu değerlerle örtüşmektedir. Masonlar Mason olmaya uygun gördükleri kişilerin maddi yahut eğitim düzeylerinin üst seviyelerde olmasının önerilmesi için gerekli ve yeterli olmadığını vurgulamışlardır. Dogmalardan sıyrılmış olmak, akılcı, bilimsel olmak erdemli olmak gibi bir takım kazanılmış insani değerlerin gerekliliğinden söz etmektedirler. Örneğin M8 üyeliğe önerilme deneyimini şöyle anlatmaktadır: "*Veganım ben... Veganlığımdan bahsederken arkadaşım konuşmayı açtı. Sen niçin Mason olmuyorsun dedi. Veganlık başkalarını düşünme empati menfaatin olmasa da başkalarına yardım etme hissi*". Masonlar Masonluklarına yönelik benliklerini yapının koşulları olan ahlaklı, erdemli, meraklı, öğrenemeye açık, bilimsel, insancıl, dogmalardan arınmış, vb. özelliklerle sunmaktadırlar.

5.2.2. İlk Tören ya da "İnisiyasyon / Aydınlanma"

Masonlukta Masonluğa ilk adım bir törenle gerçekleştirilmektedir. Masonlar buna "inisiyasyon" "tekris" yahut "aydınlanma" demektedir. Yeni üye için bu ilk ritüel, elbette sembollerle bezenmiştir. Çalışmanın amacı açısından bu ritüel ya da sembollerin neler olduğu ve nasıl olduğu büyük bir önem arz etmemektedir. Ancak fikir vermesi

açısından bazı sembolik öğelerden bahsedilebilir: Bir Masonun aktardığı üzere ilk törende Mason adayın gözleri bağlıdır. "Mabed" olarak adlandırdıkları ritüel mekanına gözleri bağlı alınır. Mekânın kapısından girerken ona eşlik eden kişi kapıya bir eşik koymuştur. Mason adayın onun altından geçerek girmesi beklenir. Aday daha önce hiç görmediği bir mekâna alçak bir kapıdan girdiğini zannetmektedir. Mekânın içinde değişen müzikler eşliğinde sembolik yolculuğa çıkarılır vs.

Bu bölümde Masonluğa ilişkin bu ilk deneyimin benlikleri üzerinde bıraktığı izlerin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Ancak Masonların bu ilk deneyime ilişkin konuşmayı çok da istememiş oldukları söylenebilir. Nitekim cemaatin içerisinde araştırma yapmamın yolunu açan ve kendisiyle ilk odak grup görüşmeleri haricinde bireysel görüşmeyi gerçekleştirdiğim M1 çalışmam açısından bu sorunun bana bir şey kazandıracağını zannetmediğini söyleyerek "*bununla size bilgi anlatmayacaklardır, duygu anlatacaklardır*" diyerek bu soruyu sormanın çok da uygun olmadığını hissettirmiştir. Ancak "*Çok korktum. … Bana ne bir sürü şey hissettirebilir*" diyerek üzerine konuşmak istememiştir.

İlk törene ilişkin düşüncesini ifade eden tek kişi M4 "aydınlanma töreninin kendisi üzerinde çok büyük bir etkisi olduğunu, bu töreni yaşamadan önce zihninde canlandırdığı toplulukla orada gördükleri arasında büyük bir fark olduğunu belirtmiştir. Zaman içerisinde bu törenin gücünü anladığını söylese de ilk önce bir anlamda hayal kırıklığı yaşamıştır. Duygusundan söz etmemiştir ancak ilk etapta bu ritüelle topluluğu ciddiye almadığına ilişkin bir çıkarım yapmak mümkündür. Zamanla törene ilişkin düşüncesi şu yönde değişmiştir: "*Aydınlanma töreni aynı doğuma benzer… İnsan ana rahmindeyken… karanlık bir ortamda hiçbir şey görmez. Ama zorluklar içinde dünyaya çıkarsınız… doğum sancıları vesaire… Ama ondan sonra gözünüzü açtığınızda bambaşka bir dünya… Tabula Rasa diyor ya hani boş levha, John Locke*". M4 için ilk tören bireyin hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadığı bir deneyimdir. İnsanın alışık

olduğu düzenden hiç bilmediği bir sembolik düzene geçmesidir. Bu töreni başlangıçta ciddiye almayan M4 daha sonra bu töreni aşamalı öğrenmenin ve sembollerle doğrudan öğrenmek yerine bireyin kendi zihniyle doğruya ulaşabileceği bilgisinin aşılandığı bir eşik olarak rasyonelleştirmiştir.

Bu ilk törene ilişkin Masonluğun hiçbir aşamasında duymadığım kadar çok espri üretilmiş olduğunu fark ettim. Belki erkek topluluğu olma sebebiyle de cinsiyetçi espriler olduğunu söylemek gerekiyor. Örneğin Masonluk hakkında hiçbir şey bilmeyen adaya ilk törene gelirken kırmızı iç çamaşırı giymesi gerektiğini söylemek gibi, Masonlukla ilgisi olmayan dalga geçmek için yapılan şakalar olduğunu duydum. Bir başka espri örneği de törenin gidişatına yönelik üretilmiştir. Törenin bir aşamasında gözleri bağlı üyeye en büyük hatasını anlatması istenir. Üye nefes alıp anlatmaya başlayacakken susturulur. Anlatmasına gerek olmadığı söylenir. Anlatacağı şeyleri düşünerek geçirdiği süre ve anlatma çabası topluluk için yeterlidir. Mizah bu noktadan itibaren başlar: Aday susturulmaya kalmadan bir anda en büyük hatasını anlatmış, kayınvalidesiyle birlikte olduğunu söyleyivermiştir. Adayın kayınpederi de mabettekilerden biridir. Bir diğer espri de şöyledir: Gözleri bağlı aday mekâna (mabede) alınmadan önce bir odada bekletilir. O odaya biri girer. Boyu posu sesiyle adayı korkutmak görevini üstlenmiştir. İçeride kuru kafa, tuz gibi sembolik nesneler vardır. Görevli içeri girince aday gözlerini açar ve gördüğü ilk nesne olan kuru kafayla görevlinin kafasına vurup onu öldürür.

Zaman içerisinde bu ve buna benzer esprilerle topluluğun mizah anlayışının bakılacağı yerin ilk tören olduğunu görmekle, görüşmelerde ilk törene ilişkin duygu anlatılarının azlığı arasındaki çelişki üzerine düşünmek faydalı olabilir. Bilinmezliklerle dolu bir evrene giriş yaparken kişinin kendisini korku ve tedirginlik içerisinde bulması kadar, her şeyin farkındalıkla sembolik düzenle kurulduğunu gördüğünde, tüm süreci o görmeden onu izleyen pek çok insanın olduğu düşüncesiyle belki aşağılanmışlık da

hissedilebilir. Bu noktada mizahın gerçek duyguların saklanması için bir işlev gördüğü söylenebilir. Kendisini korku içinde bulan bireyin benliğini onarmak için kullandığı bir çeşit yol.

5.2.3. Masonluk Süreci

5.2.3.1. Dereceler Sistemi ya da "Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti"

Masonluk, kişilerin yetkinliklerinin ölçüsü olan dereceler sistemine göre yapılanmıştır. Bu sistem hiyerarşik düzenin varlığını göstermektedir.

Masonlukta 33 derece bulunmaktadır. İlk üç derece, kültürel olarak daha yakın olduğumuzu söyleyebileceğimiz çırak, kalfa, usta sistemine sahip Ahiliktekine benzer biçimde çırak, kalfa, üstad adlarıyla birinci basamağı oluşturmaktadır. Tablo 1'de (s. 75) gösterildiği gibi her bir derecenin adı vardır. 4.-14. dereceler 2., 15.-18. dereceler 3., 19.-30. dereceler 4., 31., 32., 33. dereceler ise 5, 6 ve 7. basamaklardır. Her üye bulunduğu locanın toplantılarına katılmakla yükümlüyken derecesine göre bulunduğu basamağın toplantılarına da katılmakla yükümlüdür. Kişi henüz erişmediği derecelerin toplantılarına katılamaz.

Kişilere bulundukları derecede bir süre geçirdikten sonra bir üst dereceye geçmesi için Masonluğun değerlerine, büyük oranda yükseleceği derecenin temasına yönelik bir konu hakkında çalışma yapması beklenmektedir. Çalışma düşünsel düzeydedir, bir metinle sunulması beklenmektedir. Bu çalışma sonrası kişi üst dereceye yükseltilir. Kişiler bir üst dereceye geçmeye hazır olduklarını beyan edebilirlerken, en üst üç derece (31.,32., 33. dereceler) yukarıdan gelecek öneriyle mümkün olabilmektedir.

M1 Mason üyelere hangi derecede olduklarının sorulmasının uygun olmadığını çünkü kendi içlerinde de birbirlerinin derecelerini bilmediklerini ve yine kendi içlerinde

bu sorunun sorulmasının uygun olmadığını ifade etmiştir. Birbirlerinin derecelerini sormanın ve bilmenin, aralarındaki eşitlik ve kardeşlik ilkesine zarar verebileceğine yönelik bir hassasiyettir bu. Ancak elbette pratikte herkesin katıldığı toplantı belli olduğu için bu saklama hali de bir ölçüde sembolik düzeyde kalmaktadır. İlk üç derece yani 1. basamağın toplantılarında o locanın üst dereceleri de olduğu için, ancak bu noktada işlevsel olabilir.

Hiyerarşik yapı ritüelik formların düzeninde de geçerlidir. Her locanın "saygıdeğer üstat" olarak adlandırdıkları belirli bir süre ritüeli de yöneten bir başı ve diğerleri de çeşitli görevlerde bulunmaktadır. Locada saygıdeğer üstat olmak prestijli bir konumdur: "*Dışarıda saygıdeğer üstatla karşılaşırsan, içerideki hale bürünürsün*" (M1). Bu pozisyondaki hiyerarşik üstünlük üyeler arasındaki ilişkilere hem cemaat içinde hem de dışında yansımaktadır.

Hiyerarşik düzen dolayısıyla içerisi ve dışarısı arasında bir gerilim olduğu söylenebilir. Zira toplum içindeki hiyerarşik düzenle cemaat içindeki hiyerarşik düzen doğru orantılı gitmemektedir. Örneğin, üniversitede rektörken cemaat içinde çırak olunabilir. Aynı üniversitede çalışan bir araştırma görevlisi cemaat içinde saygıdeğer olup çırak olan bir rektörü yönetebilmektedir. Nitekim yaş gibi kişiler arası hiyerarşi yaratabilecek özellikler de cemaat içerisinde geçerliliğini yitirmektedir. Örneğin emekliliğinden sonra cemaat içerisine girmiş bir birey görece genç olan birinin yönetimi altına olabilmektedir.

Yaş ve derecesi yüksek olan bir Masonla, görece genç ve çırak olan Mason hiyerarşik düzeni farklı yorumlamışlardır. Üst derecelerde olan M1 dışarıda hiyerarşik olarak daha üstün olup kuruma bir üye öneren kişi, önerdiği kişinin içeride hiyerarşik olarak ritüelik formu yöneten pozisyonuna geldiğinde kendisine dışarıdaki düşük pozisyonunun iyileştirilmesi, çıkarı için bir şey istemesinin karşılaşılabilecek bir durum

olduğunu anlatmıştır. Çırak olan M8 ise hiyerarşik düzendeki gerilimi şöyle anlatmaktadır: "*Voltaire 80 küsur yaşında aydınlanıp çırak olarak ölmüş. Yarın… (entelektüel ünlü bir ismi) aldık, çırak olarak geldi mesela…. ortak ritüelleri yapmak zorunda. İkincisi, sınırsız… özgürlüğü var… değer katacak. Ama senin de onun karşısında nokta koyana kadar derdini anlatma şeyin var*".

M1 "*hiyerarşik değilmiş gibi görünse de*" Masonluğun hiyerarşik olduğunu, M8 ise Masonluğun "*hiyerarşik görünüyor olmasına rağmen başka yerde bulunamayacak büyük bir özgürlük alanı*" olduğunu ifade etmişlerdir.

5.2.3.2. Ezoterizme ya da "Sırra" Yaklaşımları

İçrek anlamına gelen ve bir sıfat olarak kullanılan ezoterik sözcüğü bir olguyu, olayı nitelemek için kullanılmaktadır. Ezoterizmi uygulayanlar açısından içreklik, yani ezoterik bilgi anlamında sır, gizlilikten ziyade kapalılık olarak yaşanmaktadır. Ancak ezoterik bir uygulamada bulunmayanlar açısından içreklik iradi bir gizlilik durumu olarak tezahür etmektedir. Nitekim yapılan görüşmelerde de Masonların topluluğun ezoterik yönünü kendilerine bakarak yorumlamaya çalışmalarında dahi sır ve gizlilik konusunun ifade edilme düzeyinde bir karmaşa olduğu görülmüştür.

Ezoterik sır ve gizlilik konusundaki karmaşıklığı gidermek üzere Chilson (2014) ezoterik sır ve sosyal sır ayrımı yapmıştır. Bu çalışmada ezoterik sır duyu verileriyle algılanamayacak ancak var olduğuna inanılan ezoterik yol ve yöntemlerle kavranabilecek ezoterik bilgi olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla özellikle saklanan bir bilgi söz konusu değildir. Sosyal sır ise özellikle saklanan başka kişiler tarafından öğrenilmesi istenmeyen uygulama ve nesnelerdir.

Masonlara ezoterik olana ilişkin deneyimleri sorulduğunda ezoterik olanı genel olarak maneviyat, eksiklerini kapatma, kişisel gelişim gibi olgularla ifade ettikleri

görülmüştür. Burada verilen türden cevaplar ezoterik bilgi anlamında sır kategorisi içerisinde değerlendirilebilir. M1 "*Sır her yerde*" derken M3 "*Sır insanın kendi içinde*" demektedir. Bu birbiriyle çelişik gibi görünen iki ifade esasında aynı görüşün ürünü, yapının görüşüdür. Sır insanın kendi çabasıyla ulaşabileceği, ulaşma yolunda olabileceği bir bilgi türü olarak kavrandığı için sır bireyle taşınan bir hedef olarak her yerdedir. M1 ezoterizmi, "*maneviyat ve kişisel şeyler katıyor. Hayattaki pozisyonunla ilgili seni bir hale sokmak istiyor*" diyerek, bireyi duyusal ve bilişsel olarak şekillendirme çabası olarak yorumlamaktadır. Benzer şekilde M3 de "*Herkesin anlama kabiliyeti bir değil. Bir toplumu ayakta tutabilmek için gerçekten insanların yetişmesi lazım. Nedir bu insanlık? Kamil-i insan dediğimiz, yani artık belli bir olgunluğa ulaşmış*" diyerek kişisel gelişimi vurgulamaktadır. Aynı şekilde M6 da bireysel eksikliklerini vurgulayarak ezoterizmi bir tür kişisel gelişim yolu olarak görmektedir: "*Masonlukta… insanlar, hayatta sahip oldukları erdemleri, kiminin farkındasın, kiminin de farkında değilsin. ... eksikliklerin olabilir. Bu eksikleri, görmüş… almış olduğun, çevredeki fikirler ve diğer başka şeylerden geliştirme imkânı olur. …en büyük amacı, insanın dogmalardan kurtulması".* M2 ise ezoterik topluluğun nezaket, anlayış ve sevgide birleşmek anlamlarını yoklarken maneviyattan söz etmektedir.

Ezoterik sırra ilişkin bu deneyimlerin yanı sıra cemaat üyelerinin ezoterizm deneyimlerine ilişkin soruyla karşılaştıklarında ezoterizmi içreklik olarak kelime anlamıyla verip sanki bir refleksmişçesine "*biz gizli bir topluluk değiliz*" anlamında bir açıklamaya girişmelerine sıklıkla rastlanmıştır. Bu noktada dernek olduklarını, üyelerin tüm bilgilerinin devlette olduğunu söyleyerek gizli olmadıklarını ifade etmeyi bir zorunluluk gibi yaşamaktadırlar: "*Ezoterizm, Türkçesi 'içrek' deniyor. …Gizli bir cemiyet değil bir kere. İçişleri Bakanlığı Dernekler Masasında kaydımız var, üyeler var, tüzüğümüz var. Herkes buna ulaşabilir"* (M6).

Bunun akabinde ise kurumsal olarak birtakım pratiklerini yalnızca kendi içlerinde yaşıyor olmalarını, toplumdaki aile, askerlik gibi başka kurumsal yapılarla benzerlik kurarak rasyonalize etmektedirler. Ezoterik topluluklara yönelik bu türden bilgilerin gizlenmesi sosyal sır kategorisinde değerlendirilebilir. Örneğin M6 bu rasyonelleştirmeyi şu ifadelerle kurmuştur: *Fenerbahçe Kulübü'nün genel kurul toplantısına, yönetim kurulu toplantısına herkes giremez. O anlamda, o da bir içrek topluluktur.*

Masonların ezoterizm deneyimlerine yansıyan ezoterik sır ve sosyal sır ayrımı odak grup görüşmelerinde benliklerini kurgularken kendi aralarında bir tartışmaya dönüşmüştür. Yukarıdaki ifade de sosyal sır ezoterik bilgi anlamında sırra karışmaya başlamıştır. Bu ifadeler üzerine başka bir görüşmeci asgari düzeyde okul, aile, vb. topluluklarda her yerde bu türden bir gizliliğin olduğunu, bu topluluklara da istenildiği zaman girilemeyeceğini vurgulamaktadır. Bu ifadeler üzerine de başka bir görüşmeci "*Peki, nedir o zaman ezoterizm?"* diyerek ezoterizme ilişkin benliklerini sorgulamaya, yeniden kurgulamaya açmışlardır. Tüm bu tartışmanın sonunda grup, adlandırmamış olsalar da Masonluğun mahremiyetten öte bir gizliliğe de sahip olduğu fikrine ulaşmıştır. Netice de ezoterik bilgi anlamında ezoterik sır bir felsefe, sosyal sır ise mahremiyet olarak kurgulanmıştır.

Ezoterik sırra ulaşmak için kullanılan özel yol ve yöntemlerin, semboller ve ritüeller olduğu yönünde yaygın bir anlayış, görüşmelerde belirginlik kazanmıştır. "*bazı… bilgilerin, halka doğrudan… anlatılması yerine, sembollerle ifade edilmesi … bu kardeşlik örgütlerine girebilmek için… çoğunlukla olağanın dışında özelliklere sahip olmak gerekiyor… dinsel dogmalara düşmemek için birtakım semboller ortaya konmuş… ezoterik dediğimiz, dereceli sisteme dayalı bir örgüt ortaya çıkmış"* (M3). M1 ise ezoterik deyince ritüelleri, sembolleri konuşmak gerektiğini söylemiştir. Böylece ezoterizmin görünen yüzü semboller ve ritüellerle ortaya çıkmaktadır.

Ezoterizm konusunda vurgulamamız gereken bir nokta da Masonların ezoterik yönleriyle bir gizemlilik yarattıklarına yönelik kendilerine bakışlardır. Masonlar gizemliliğin işlevsel olarak kullanıldığı görüşüne sahipken bazı Masonlar gizemliliği özeleştiri noktasında değerlendirmişlerdir. Gizemliliğin cezbedici olduğunu söyleyerek bunu insanın doğasıyla ilişkilendirmişler, gizemlilikle ilginin dağılmamasını sağladıklarını, merakı diri tuttuklarını ifade etmişlerdir. "*gizemli olduğu için kendisini bir şey zannedenler var*" diyerek de özeleştiri noktasına geldikleri olmuştur.

Semboller ve ritüeller Masonlar için ezoterik bilgiye ulaşmanın yolu ve yöntemi olarak kavranırken, sosyolojik olarak da topluluğun oluşmasındaki işlevleri bakımından belirginlik kazanmaktadır. Masonluk bireysel bir yol olarak tarif edildiği ve topluluk olarak somut bir amaç ortaya koymadığı buna mukabil de ortak başka bir faaliyet yürütmedikleri düşünüldüğünde onları, toplum içinde topluluk olma yönünü dışarıda tutarak, kendi içinde topluluk yapanın yalnızca ritüeller olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür.

5.2.3.3. Mitler, Ritüeller, Semboller ya da Egzoterik Görünümler

Kuramsal bölümde sembol, mit ve ritüeller ayrı başlıklar olarak ele alınmış, topluluğu bir arada tutan unsurlar olarak topluluğun oluşumunu da mümkün kılan işlevsel araçlar olarak değerlendirilmiştir. Yapısal işlevsel araçlardan sembol, bir nesne ya da ifade olabilen en küçük anlam birimleri; mitler topluluğun yaradılışını ele alan ve topluluğun değerlerini taşıyan anlatılar; ritüeller de değerlerin oluşumunu ve aktarılmasını sağlayan eylemlerdir. Semboller, mitler ve ritüeller içinde de yer alırken, mitler de ritüeller içinde üyelere aktarılmaktadır. Aktarım işlevi açısından semboller, mitler ve ritüeller iletişim sistemleridir. Araştırmada da ezoterik bilgiye ulaşmakta kullanılan bir iletişim sistemi, yöntem olarak belirginlik kazanmıştır.

Masonların yaradılış miti “Hiram Efsanesi” pek çok yayında yer almaktadır. Nitekim bu çalışmada da Masonların örgütlenme biçiminin ele alındığı başlıkta da bu mitin bir parçasına yer verilmiştir. Sembollerin üyeler arasında da herkes tarafından farklı şekillerde yorumlanabileceğine yönelik anlayış tüm görüşmelere yansımıştır. Ritüellere ise cemaatin içinden olmayan kişilerin katılımı mümkün değilse de ritüel işleyişlerine kendi yayınları olan yazılı kaynaklardan ulaşmak mümkündür. Daha önce de belirtildiği gibi bu çalışma bağlamında sembol, mit ve ritüellerin anlamları değil onların Masonlar tarafından nasıl deneyimlendiği önem arz etmektedir.

Ritüellerde üyelere aktarılan yaradılış miti bir tanedir ancak görüşmelerde mit benzeri hikayeler araştırmacıya bazı soruların cevabı olarak anlatılmıştır. Böylece bazı Masonların sorulara hikayelerle karşılık vermesi topluluğun içinde kurulmuş olan sembolik dil sistemi içinden kolaylıkla çıkamadığını, ezoterik yapının şartlandırmaları içerisinde belirlenip kaldıklarını göstermektedir. Ayrıca mit benzeri hikayeler tarihsel bir dayanak sunma ihtiyaçlarında başvurdukları bir yol olarak karşımıza çıkmaktadır. “Sizce ezoterizmden ne anlamalıyım, nasıl yorumlamalıyım, siz ezoterizmi nasıl yaşıyorsunuz?” sorusu üzerine M3 ezoterizmin tarihine başvurmak istemiş ve mitsel anlatılarla bezeli bir efsaneyle karşılık vermiştir: *M.Ö. 11-12 bin… Mu ve Atlantis Uygarlıkları… Mu batınca Atlantis'te ezoterizm ortaya çıkıyor. Güneş Tanrıları Mu, altında rahipler var. Dünyada bilinen ilk kardeşlik örgütü. İnisiye yoluyla alınıyor. İmparatorluğu ayakta tutabilmek için öğrendiklerini insanlara semboller ve işaretlerle aktarıyorlar.*

Yukarıdaki anlatıdan da çıkarsanabileceği gibi semboller Masonlar tarafından bir topluluğun sürekliliği, varlığı için kullanılan anlam birimleri olarak görülmektedir. Nitekim görüşmelerde semboller pek çok kişi tarafından “*dogmalara düşmemek*”, “*bir şeye nokta koymamak*” ifadeleriyle yorumlanmış, böylece Masonlukta sembollerin, sahip oldukları değerlerin anlamlarının sabitlenmemesini sağladığına, böylece

topluluğun kesin anlamlarla sabitlenmeyip yaşamaya devam edeceğine yönelik bir anlayış geliştirmiş oldukları görülmüştür. Örneğin M9 "*Semboller sanat gibi. Soru sordurur. Görevi düşündürmektir. Zamanla farklı yorumlayabilirsin. Mutlaka bir şeylerden dinler de etkilenmek zorunda. Her dönem gereklerini yerine getirecek. Bunu bilenler Tanrıyı simgesel bir noktaya oturttu*" diyerek sembolleri, yaratıcılığı mümkün kılan araçlar olarak görmekte ve bu türden zihinsel yaratıcılıkların topluluğu her döneme, çağa özgü anlayışa ayak uydurabilmesini sağlayan ve topluluğun varlığının sebebi olarak görmektedir.

M8 ise semboller de dahil olmak üzere ritüelleri bir disiplin sağlama aracı olarak görmektedir. Dahası sembollere yönelik olmasa da ritüeller Masonlar tarafından genel olarak disipline olmanın yolu olarak deneyimlenmektedir. M1 ritüellerin disipline yaradığını söylemesinin yanı sıra "*büyülü olmalı kahve değil orası*" diyerek ritüelin bir başka gerçekliğe yönelik işlevini de vurgulamış ve "*ritüellerde rol yapıyoruz, o rolü gerçek zannedenler var*" diyerek ritüellerin gücünü, topluluğun varlığının temel unsuru olarak etkisini ifade etmiştir. M9 ise ritüelleri disiplin işlevini de içerecek şekilde "aktarım, tecrübe, birikim, düzen" diyerek özetlemiş, aynı zamanda topluğun varlığının dil düzenini, iletişim sistemindeki önemini vurgulamıştır. M7 her toplantıda tekrarlanan ritüellerle pilotluk mesleğinin birtakım gereklilikleri arasında benzerlik kurmuş, ritüellerin senkronizasyon ve alışkanlık kazandığını belirterek yine disipline olmakla bağlantılandırmıştır: "*Elli yıllık pilot olsanız da onu karşılıklı birbirinize konfirme edeceksiniz. Asla hafızana güvenme. Ritüeller de böyle. Orada yazılan her şeyi biliyoruz ama her gün o uçağı kaldıracakmışız gibi yapıyoruz. Birbirimize tekrar güven içerisinde ifade ederek"*. M8 de disiplinle birlikte bu bedensel hale getirilmiş ritüellerin düşünsel üretim için de işlevi olduğunu ve tekrarların önemini topluluğun sürekliliğinin temeli olduğunu vurgulamıştır: "*Edison 800 denemeden sonra bulmuş tungsten elementini. En azından 800 elementin işe yaramadığını öğrendim diyor. Bu bilgi*

birikimidir. Ondan sonra üreteceği fikir de ona temel. Ritüelleri yapmazsanız üretemezsiniz bir şey. Lap diye gelmiyor bir şey. Hayatın öyle bir akışı yok". Mason olduğu ilk zamanlarda ritüellerin kendisine komik geldiğini söyleyen M8 ritüellerin önemini sonradan anladığını ifade etmiştir: "*Ritüeller benim çok hoşuma gidiyor. Aynı şeyleri tekrar ediyoruz, aynı hareketleri yapıyoruz filan. Ama bana şeyi hissettiriyor. Yine toplantıya geldik, kardeşlerim burada, beraberiz, olay başlıyor, olay başlıyorum kıvılcımını ateşini veriyor. Sıkılmıyorsun hiç"*. Böylece ritüellerin topluluğun manevi düzeyde bir ortaklığa benzer bir ruh haline bürünmelerini mümkün kılan işlevine de değinmiş olmaktadır.

5.2.3.4. Yemek ya da "Kardeş Sofrası"

Analiz bölümünde Masonluğun örgütlenmesi ve işleyişine yönelik olarak görünür özelliklerinden bahsedilerek bu işleyiş içerisinde bireylerin topluluk bağlamında benliklerini sunuş biçimleri değerlendirilmiştir. Bu başlıkta görünen özelliklerin sonuncusuna gelinmiştir. Masonlukta üyeliğe giriş sürecinin, ilk törenin, derecelendirme sisteminin, ezoterizmin, ritüel sembol ve mitlerin Masonlar tarafından nasıl deneyimlendiğine bakılmıştır. Masonluk tek cümleyle öneri yoluyla üye seçen / kabul eden, sembol, ritüel ve mitlere dayandırdığı bir iletişim sistemi olan, derecelendirme sistemiyle hiyerarşik düzende işleyen ezoterik bir topluluktur. Bu süreçlerin tamamı birtakım kurallarla işlemektedir. Ritüelik formda kişilerin bedensel duruşlarından söyleyecekleri sözlere kadar her şey formal bir düzende işlemektedir. Birtakım kurallar devam etse de ve hatta kendisi de bir kural olsa da Masonların ritüel sonrası yedikleri adına "Kardeşlik Sofrası" dedikleri yemek masonlar arasında Masonluğun içinde ve dışında sosyalleşmelerini mümkün kılacak bir uygulamadır. Kısacası Masonların bireysel benliklerinin de işin içine dahil olduğu etkileşim mekanlarıdır.

Ritüel sonrası bu dilimde yemek yiyip gündemleri (ritüel mekânı içinde o gün yapılan sunumun konusu vb.) üzerine karşılıklı konuşma yapabilmektedirler. Bu yemekleri bir anlamda içerisi ve dışarısı arasındaki gerilimin bulanıklaştığı, benliklerin yeniden inşa edilebileceği mekanlar olarak görmek mümkündür. M7 için "*işin keyfi en sonda, yemekte açık bir tartışma tezahür ettiği için*".

Bu yemekler Masonlar tarafından bireylerin düşüncelerini özgürce ifade edebildiği, diğer Masonlardan pek çok şey öğrenildiği, kişilerin söz kesmeden birbirlerini sonuna kadar dinlediği ortamlar olarak aktarılmıştır. M1 ritüelik süreçle karşılaştırıldığında görece az kuralı olan bu yemeklerin kendisine çok şey kazandırdığını, farklı meslek ve yaş gruplarından kişilerle yemekte birlikte olmanın kendisini zenginleştirdiğini ifade etmektedir. Ritüel sonrası yemekler, üyelerin birbirini daha iyi tanıyabilmesinin fırsatını sunarak, yalnızca Masonluk içinde değil toplumsal yaşantıları açısından ortak anlayışa ve benzer sınıfsal düzeylere sahip insanlarla bir arada olmanın konforunu yaşatması bakımından da önemsenmektedir. Bu yemekler hem cemaat içinde hem de cemaat dışında etkileşime zemin hazırlayan ya da etkileşimin sürekliliğini mümkün kılan karılaşmalardır. Aşağıdaki anlatı da toplum içerisinde bir cemaatin parçası olmanın sebeplerini ortaya koymaktadır:

> *…İnsana vakit ve enerji kazandırıyor …siz o ortama uygunsanız, tek tek insanları tanımak için, bunlar ne yer, ne içer, ne yapar, şunu söyleyebilir* miyim, bunu *söyleyebilir miyim falan gibi size bir vakit ve enerji kaybettirmiyor. …Oradaki sizle beraber oturan diğer insanlar da sizle aynı şeylerden geçmiş ve belli bir birikime sahip olarak oraya kabul edilmişler. Dolayısıyla siz otomatik bir kabulle başlıyorsunuz ve istediğinize, kendi meşrebinizi kurum çerçevesinde çok rahat ifade edebiliyorsunuz. Yani zaman kazandırıyor. Bugün ne bileyim, bir okul aile birliği toplantısına gitseniz, orada… okulun bahçesine potalar yapılacak… gibi bir konu olsa, …kafanızda elli tane şey geçecek; Hangi acaba ekonomik sınıftan*

geliyorlar, belki onlar o 50 Lirayı vermek istemiyor. Acaba şöyle söylesem yanlış anlaşılır mı? Bu okulun genel eğitim yerindeki stratejisi nedir? Yani söyleyeceğim bir şey beni dışlar mı diğer ailelerden veya çocuğumla ilgili bir şey... Çok böyle heterojen bir toplum olduğu için şey olarak, orada bir şekilde kendinizi ifade edemiyorsunuz ya kendinizi sınırlandırıyorsunuz, dur bir tanıyayım diyorsun insanları, nedir, ne değildir... Burada o yok. Çünkü kurumun ne olduğu belli, gelen insanların ne olduğu belli, hedef birliği var, amaç birliği var. Dolayısıyla siz de orada diğer şeylerde, eşit şartlarda, diğer herhangi birisisiniz. Orada çok rahat kendinizi ifade edebiliyorsunuz. Yani ...gereksiz enerji, vakit harcamıyorsunuz. Bu …birinci söyleyebileceğim…. İkinci konu da toplum çok hoyratlaştı, biz "harici hayat" diyoruz, dışarıda, çok hoyratlaştı. Yani, saygısızlık, insanda birbirini dinlememe, çıkar ilişkileri, şudur budur... Orası, benim şahsi olarak nefes aldığım bir vaha." (M8)

Böylece Masonluk ilkeleri doğrultusunda ezoterik bir toplulukken, sosyolojik anlamda da toplum içerisinde bireylerin kendilerini kimi sebeplerle güvenceye aldığı hissini yaratan sosyolojik anlamda bir cemaat olarak görülmektedir. Yukarıdaki anlatıda da ifadesini bulan görece homojen topluluk Masonların etkileşimini mümkün kılan yemeklerinde ortaya çıkmaktadır.

Yemeklere adını da veren, Masonların birbirlerine hitap biçimleri de olan "kardeşlik" konusu M7'nin anlatısında "*yeme içme kardeşliği*" olarak öğrenme, yenilenme, tazelenme olarak ifade edilmiştir. Kardeşlik bir taraftan zihinsel düzeyde paylaşıma, diğer taraftan bu yemeklerde topluluk içinde bulunarak diğerlerini izlemek suretiyle onlardan örnek alınması (M3) ile davranışsal düzeyde etkileşimle ortaklıklar kurulmasına gönderme yapmaktadır. Kardeşlik ayrıca, bireylerin kendilerini bu yemeklerde kimsenin bir diğerinin sözünü kesmediğini, birbirleri arasında çatışma yaratabilecek din ve siyaset gibi konularda kesinlikle somut değil ancak soyut düzeyde

konuşulabileceğini söylemeleriyle dil, din ve ırk ayrımı yapmadıklarına bir gönderme olarak belirginlik kazanmıştır. Ancak Avrupa Marşı'nın "Tüm insanlar kardeştir…" dizelerinden yola çıkarak kardeşlik imgesi üzerine dikkat çeken Bauman'ın "Kardeşlik imgesi, çemberin karelenmesini simgeliyordu: farklı fakat aynı, ayrı fakat ayrılmaz, bağımsız fakat birleşmiş" (2017, s. 17) uyarılarını dikkate aldığımızda kardeşliğin çeşitli kimlikleri hem dışlayıp hem de kapsadığını, bir başka deyişle farklılıkların üstünü örterek onları içerdiğini göz önünde bulundurmamız gerekmektedir.

5.3. Dışsal Konulara Yönelik Deneyimler

Görüşmelerde Mason olmanın yarattığı duygu ve düşüncelerin ifadesinde Masonik cemaatin Masonlar arasında ikinci bir yaşam alanı olarak nitelendirildiği Mason olmanın "*mutluluk*" verici bir duygu olduğu çokça ifade edilmiştir. M13'ün "*ikinci hayatımda çok mutluyum*", M8'in "*nefes aldığım bir vaha*", M1'in otuzlu yaşlarının sonunda Mason olan biri olarak "*geciktiğini*" hissetmesi, M9'un genç yaşta Mason olmakla Masonluğun olumlu anlamda "*hayatını şekillendirdiği*" ni söylemesi, M3 için Masonluğun "*ikinci doğum*" olarak nitelendirilmesi Masonluğu bir varoluş biçimi olarak yaşadıklarını göstermektedir.

Toplumdaki sembolik düzenden bambaşka bir sembolik düzen içerisine girilmesi, toplum içindeki hiyerarşi ve statülerden hiyerarşinin altının üstüne geldiği başka bir düzen, heterojen bir yapıdan görece homojen bir yapı içerisinde bulunmak Masonlar için "ikinci hayat" mefhumunu yaratmaktadır denilebilir.

Bu bölümde Masonlar için artık "ikinci hayat" larının dışında kalan hayatları yani topluluk değil toplumsal yaşamları, kendilerinin ifadesiyle "*harici yaşamları*" içerisinde Mason olarak konum alışları üzerine bir değerlendirme yapılacak, Masonların Mason olarak, Mason olmak dışında kalan diğer olgularla ilişkilerine, deneyimlerine, benliklerine odaklanılacaktır.

5.3.1. Sosyal Yaşam

Bu çalışmada örnek olarak ele aldığımız Özgür Masonlar Büyük Locası bilindiği üzere yalnızca erkeklerden oluşan bir topluluktur. Bu bölümde öncelikle Masonların Mason olmayanlara karşı kendilerini konumlandırma biçimleri ele alınacak ardından ailelerine ve kendiliğinden bir karşıt kategori yarattıkları kadınlara yönelik bakışları değerlendirilecektir.

Masonların seçkin olma, seçilmiş kişi olma hissiyatlarının Mason olmayanlara yönelik bakışlarını da belirlediği söylenebilir. Daha önce de belirtilmiş olduğu gibi Mason olmak belirli bir sınıfsal ve statüsel düzeye sahip olmayı gerektirmektedir. En açık bir örnekle Masonik Derneğe devam edebilmek için en azından yıllık 10 bin TL'yi gözden çıkarmak gerekmektedir. Ancak Masonlar için ekonomik sermaye Mason olmak için yeterli değil, belirli bir kültürel sermayeye sahip olmayı da gerektirmektedir. Mason olmak için öneri götürülen kişinin seçilmişlik duygusu Masonluğa girdikten sonra karşılaştığı sembolik düzenle perçinlenmektedir. Yaratıcı olmayı tetikleyen sembollerin ancak imgeleme kabiliyetine sahip kişilerce anlaşılabileceği görüşü Masonlarda yaygındır. Bu noktada kendilerini bu kabiliyete haiz kişiler olarak görürken, ayrıca kendilerini dogmalardan sıyrılmış ya da sıyrılma yolunda olduklarını kabul etmeleri de Mason olmayanları ya da Masonluğa uygun görmedikleri kişileri dışlayıcı bir seçkincilikle öteki bir konuma sabitlemektedir. Mason olmak için yüksek eğitime sahip olmak şart mı sorusuna M11'in verdiği "*değil ama anlayabilecekse gelsin*" demesi bunun bir örneğidir. Mason olmak için yüksek eğitimin de yeterli olmadığını söyleyen Masonlar öğrenmeye açık, önyargılardan sıyrılmaya yatkın bireylerin Mason olabileceğini belirtmişlerdir.

"*İnsanlığa hizmet ettiklerini*" söyleyen, eşitlik, insanlığın kardeşliği gibi ilkeleri olan Masonların bu seçkin, seçilmişlik duygusuna sahip olmalarıyla çelişki yaşadıkları

kolaylıkla söylenebilmektedir. Ancak Masonlar insanlığa yönelik hizmetlerini, toplum içerisinde diğer insanlara davranış ve düşünce biçimleriyle örnek olmak şeklinde yerine getirdiklerini söyleyeceklerdir. Somut bir amaç ve bu amaca yönelik bir eylem söz konusu değildir. Fakat örnek olmak misyonu da kendilerini toplumda seçkin bir noktada konumlandırdıklarını göstermektedir.

Masonlar sosyal çevrelerine Mason olduğunu söyleyebilmektedir. Bunun kurum nezdinde bir yasağı yoktur, ancak kendisinden başka bir Masonun Mason olduğunu söylemek uygun bir davranış olarak kabul edilmemektedir. Bir görüşmeci "*sevmediğim biri varsa başkalarının yanında pis Mason diyorum, kendimin de Mason olduğunu söyleyerek*" diyerek bir anlamda sosyal çevreden Masonik kimliği gizlemenin gerekliliğini de sorgulamaktadır. Bununla birlikte bir başka görüşmeci de bazı Masonların ailelerine dahi Mason olduklarını söylemediklerini belirtmiştir. Yarattıkları gizemliliğin "*hoşlarına gittiğini*" söylemiştir.

İnsanlığa davranış ve düşünce biçimleriyle örnek teşkil ederek hizmet ettiklerini söyleyen Masonlar ilk hedeflerinin en yakınları olan aileleri olduğunu söylemektedirler. M2'nin şu ifadeleri Masonların bu hedefini oldukça iyi anlatmaktadır:

> *(Masonluk) sevgiye ve insanın kişiliğine uygun davranılmasından ötürü bir alışkanlık veriyor. Bunu ister istemez dışarıda da aramak durumunda kalıyorsunuz. Dışarıda herhangi bir kişi veya grupta, aileyle arkadaşlarınızla veyahut tanımadığınız insanlarla karşılaştığınızda, adeta Masonik hayatta gördüğünüz tavır ve davranışları bekleyince, görmediğinizde hayal kırıklığına uğruyorsunuz. ...Buradaki temel ilkeleri benimsiyorum. Elimden geldiğince nezakette, anlayışta, sevgide bulunmaya çalışıyorum ve bunu da tabi ki çevre, çocuklarım da görüyor, aile dostlarım da görüyor. Beni tanıyanların benden*

bayağı bir şeyler aldıklarını hissediyorum. Bundan sonra böyle çevremize faydalı olmaya çalışacağız.

Masonların ritüel mekanlarına cemaatin içinden olmayanları aldıkları yılda tek bir gün vardır. "*Beyaz gece*" olarak adlandırdıkları bugün de ritüel mekânına yalnızca aile üyeleri girmektedir. Herhangi bir Masonun ailesinden bir kişi olmadığım halde 2018 yılında düzenledikleri bugünde bu mekânı görme fırsatım oldu. Bu da kurallarını esnetebildiklerinin göstergesi olmuştur. Bugünde aileler arasındaki ilişkilerin yalnızca yılda bir kez bir araya gelinen bu günden ibaret olmadığını anlayabileceğim gözlemler edinmiş oldum. Masonların cemaat dışında sosyal alanlarda da bir araya gelmeleri ve aileler arasında da sosyal ilişkilerin kurulması teşvik edilmektedir.

Ailelerin bir araya geldiği günde o toplantıyı yöneten "*saygıdeğer*" olarak adlandırdıkları kişinin eşi bir konuşma yaptı. Bu konuşma da kendisinin de Mason olduğunu dile getirdi. Bilindiği üzere Özgür Masonlar Büyük Locası Kadın Masonları tanımaktadır. Ancak localarına kabul etmemekte, çeşitli Masonik faaliyetlerinde birbirlerine destek olmaktadırlar. Aynı şekilde Kadın Locası da erkek üye kabul etmemektedir. Bir anlamda erkekler arasındaki "kardeşliği" bozacağına inanılan din, siyaset konuşmalarına bir mefhum daha katılmakta, kadın ve erkeklerin bir arada olabileceği bir locanın kardeşlik ilkesini bozacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte erkek Masonların kadınları Mason olmaya teşvik ettiği de görülmektedir. M8 kız kardeşinin Mason olmasını çok istediğini belirterek "*…ilk aylarda çevrendeki herkes burada olsun diyorsun ama bir sene geçtikten sonra kurum o kadar güzel bir yere konumlanıyor ki herkesi yakıştıramamaya başlıyorsun. Ama ben ailemde böyle bir gelenek olsun çok isterim*" diyerek kızını da hayatını anlamlandıracağı gerekçesiyle Masonluğa teşvik etmektedir:

"Kızım İsveç'te yaşıyor. Çok uzun bir süre ben de orada kaldım. Şimdi tekrar dönersem, eskiden nerede otururum ev mev bakardım şimdi hangi obediyanstan neler var ona bakıyorum. Orada insan hakları diye bir şey var. Kadın erkek locaların olduğu bir obediyans. Kızımla konuşuyorum hayatı şu şekilde anlamlaştırabilir filan…"

Bu anlatıda M8 ayrıca yurtdışında kadın erkek karma locaların olduğunu belirterek, içinde bulunduğumuz toplumun kültürel olarak henüz bu düzeye gelmediğini de vurgulamış olmaktadır. Benzer bir bakışı M1'in ifadelerinde de bulmak mümkündür. Sıklıkla kadınların da Mason olması gerektiğini vurgulayan M1 Avrupa'dan kadın erkek bir arada olan localardan bahsederek Türkiye'nin henüz böyle bir uygarlık seviyesine ulaşamadığını belirtmektedir. Kadınların Mason olmasının bir uygarlık göstergesi olduğunu düşünen M1 başka bir anlatısında beşinci kuşağının da Mason olması hayalini kurarken oğlunun bir kızı değil ya da genel olarak bir çocuğu değil de farkında olmaksızın oğlu olmasından söz ederek bu düşüncesini çok da içselleştirmemiş olduğunu görebiliyoruz.

5.3.2. Kamusal Yaşamda Dayanışma

Bir tür cemaat olmasından mütevellit Masonluk hakkındaki en spekülatif konulardan biri de Masonların kamusal yaşamdaki dayanışma ağlarıdır. Kamusal yaşamdaki kurumlar içinde ya da ekonomik bir sistemde birbirlerini koruyup kollamadıkları, Masonluğun bir güvenlik mekanizması olarak işleyip işlemediği gündelik yaşam içinde sorgulanan bir konudur. Bu bakış karşısında Masonlar kendilerini nasıl görüyorlar?

Kamusal yaşamda dayanışma konusunda Masonların ortak bir ifadeye sahip olduklarından bahsetmek mümkündür: "*Eşitler arasından seçmek*". Bu yaklaşım, kişi kamusal yaşamında, profesyonel mesleği alanında bulunduğu statüde iş yapmak için

birini seçecekse, bu işe başvuranlar, talip olanlar arasında en iyi iki kişiden birisi Masonsa Mason olanı seçmek, anlamına gelmektedir. Nitelikleri işe uygun olmalıdır.

M8 eşitler arasında seçim yaklaşımını şöyle ifade etmektedir: *Ben bir kişi ailem, kardeşim akrabam eşitler arasında onu tercih ederim. Bir kez şöyle olmuş "Ya Masonluk Masonluk diyorsunuz sekiz aydır işsizim kardeşim. Bir elimden tutan olmadı kurumda". Böyle bir şey yok. Ha dişim ağrıyorsa eşitler arasında kardeşime giderim.*

M8 Masonluğun kurumsal yapı olarak kamusal yaşamdaki dayanışma ilişkisinde ekonomik ve statüsel bir etkinliğinin olmadığını ifade etmektedir. M1'de kamusal yaşamda Masonların bireyler olarak kendi aralarında ekonomik ve sosyal dayanışma içinde olmalarının kontrol edilebilecek bir ilişki olmadığı görüşündedir. Bir ilişki olması durumunda ise niteliğinin önemli olduğunu belirtmektedir: "*Dayanışmayla ne yapıyorlar ihale mi alıyorlar, eğitim için mi bir şeyler yapıyorlar. Eşek olsa adam olur konferanslarda"* diyerek dayanışma ilişkisinin ahlaki boyutlarını önemsediğini göstermektedir. Ritüellerden sonra mekân içerisinde yapılan sunumlara işaret eden M1 bu sunumlarda ahlaki düzeyde bir öğretinin aşılandığını onun ilkelerine uymayacak davranışların Masonluk altında değerlendirilemeyeceğini söylediği yönünde bir çıkarım yapılabilir.

Kamusal yaşamda dayanışma ilişkisine yönelik Masonların tavrının kurum olarak etken olmadığı söylenebilir. Bu yönde M8 şunları belirtmektedir: *"...sektörü... ele geçirip oradan ülke falan... Yani, isterseniz bunu kurarsınız. Bursa'da tekstil... Akşamları, çiftçilerin pamuğunu nasıl hiç ederiz, konuşuyorlar falan... Bunu yazmak kolay ama hedefte böyle bir şey, hiç görmedim. ...çok sembolik... konuşuruz ama bunun sembollerle bile anlatıldığına ...denk gelmedim.*

Dayanışma ilişkisine yönelik Masonların tavrının kurum olarak etken olmadığını söyleyebilir ancak Masonların bireyler olarak kendi aralarındaki ilişkiden ötürü bu türden dayanışma ilişkisi içinde olabileceklerini söyleyebiliriz.

Görüşmelerde kamu yaşamında ya da mesleki açıdan bir çıkar elde etme amacında olan bazı Masonların çıkar elde edebileceği kişinin Mason olduğunu öğrenmesi üzerine eğer o kişiyi tanımıyorsa yakınlaşmak için onun bulunduğu locaya ya da başka Masonluk koluna geçmek gibi isteklerinin olduğu, olabildiği anlatılmıştır. Çıkar elde etmek için yeni bir ilişki kurma çabasının okunduğu bu anlatılardan da yola çıkarak bir Masonun yalnızca Mason olduğu için bir kişiyi desteklemesinin söz konusu olmadığını söylemek mümkündür.

Bir başka anlatıda da kamusal yaşamda birbiriyle ekonomik faaliyette bulunan Masonların olduğu, ancak bu ilişkinin her zaman olumlu şekilde sürdüğü ya da sonlandığı durumların olmadığı belirtilmiştir: "*Bir sürü iş adamının borcu olduğunu gördüm… Birbirini kazıklayanların da*". Nitekim M7 *"…birbirleriyle iş yapıp kazıklanmışlarsa birisine zarar vermiş bu tamamen bireysel bir şey. Demek ki o, kişisel gelişimine yeteri kadar önem vermemiş*" diyerek Masonluğun cemaat olarak bundan sorumlu olmadığını belirtmektedir.

5.3.3. Sivil Toplum Anlayışları

Bir cemaat olmakla birlikte Masonluk, dernekleşmiş bir yapı olarak kendilerini bireysel öğreti faaliyetlerinde bulunan bir sivil toplum kuruluşu olarak sunmaktadır.

Sivil toplum modern anlamıyla, "devlet alanının dışında kalan toplum kesiti" dir. Devlet ve özel sermaye arasında üçüncü bir alan olarak görülmektedir. Bu bakımdan da toplumun yararına çalışan, kâr amacı gütmeyen kuruluşlardır (Erözden, 1998, s. 13). Tüm sivil toplum kuruluşları aynı örgütlenme modeline sahip değildir. Belirli fikir ve

ilkelerle bir araya gelen insanların oluşturduğu yapı zamanla değişime de uğrayabilir. Ayrıca yapı ve işleyişleri kendi özgül amaçları temelinde şekillenmektedir (Ulaş Belge, 1998, s. 177).

“Eşitlik, özgürlük, kardeşlik”, “Bilimsel, laik, insancıl” olma fikir ve ilkeleriyle birleşmiş bir yapı olan Masonluk, bu amaçlarıyla etrafında şekillenen işleyişleri ezoterik yol ve yöntemleri benimsemektedir. Bu görünümde bir sivil toplum kuruluşu olan Masonluğun “toplum yararına” olan faaliyetleri nelerdir? Yani, Masonluğu bir sivil toplum kuruluşu yapan şey nedir?

Somut bir amaç sunmayan Masonluğun ilkeleri etrafında, belirli dezavantajlı gruplara yardım etmek gibi bir faaliyetleri de yoktur. Ancak görüşmelerde yurtdışında kimi Mason kuruluşlarının bütçeleri olduğu için yardım ve hayır işlerinde bulundukları söylenmiştir. Örneğin M3 de “Kızılay’ı kurduk mesela” diyerek toplum yararına somut bir faaliyet göstermiş oldukları belirtmiş ancak daha sonra Kızılay’ı kuranın Mason cemaati değil Mason bireyler olduğu şeklinde düzeltmiştir.

Kurumun toplum yararına maddi bir faaliyet gerçekleştirmediğini, hatta bunun Mason üyeler tarafından özellikle kabul edilmediğini bir anlatıda görebiliriz. Bir görüşmeci, yıllar önce bir toplantıda söz alıp “Biz burada ne yapıyoruz?” diyerek kuruluşun toplum yararına maddi bir faaliyette bulunmamasını eleştirdiğini söylemiş, bunun üzerine kendisinden daha üst derecelerde olan Masonların ona şöyle karşılık verdiğini belirtmiştir: "*Burası, bilmem ne yapma cemiyetidir, şu cemiyetidir diye bir başlık koyamazsın bu kuruma. Sen eğer herhangi bir toplumsal kesimde olumlu şeyler yapmak istiyorsan, burada hemfikir olduğun kardeşlerinle gider yaparsın. Ama bu kurumun adı, o işi yapma kurumu değil*". Peki bir sivil toplum kuruluşu olan Masonluk maddi / görünür bir yarardan kendisini muaf tutuyorsa, toplum yararına ne yapmaktadır?

Ersözden (1998, s. 14-15) sivil toplum kuruluşlarının ulusal ve uluslararası işlevlerini şöyle belirtmektedir:

> *…kamuoyu oluşturma yoluyla, bireylerin taleplerinin dile getirilmesine ve dikkate alınmasına yardımcı olmaktır. ...sivil toplum kuruluşları, aynı amacı gerçekleştirmeye yönelik farklı çözüm yollarını savunan bireyleri bir araya getirmeleri nedeniyle, toplumsal dokularda çoğulculuk kültürünün yerleşmesine katkıda bulunmaktadır... Demokrasiye geçiş süreçlerinde bir işlevi de yetişmiş insan kaynağı yaratmaktır. Sivil toplum kuruluşları kendi içlerinde oluşturacakları katılımcı ve çoğulcu yapıyla bu kültüre aşina bu kültürle beslenmiş ve aynı zamanda yönetim deneyimi de edinmiş bireylerin yetişmesini sağlamaktır... Önemli işlevler görebilecekleri bir diğer ortam ise kriz dönemleridir… Krizi hafifletmeye, sıcak çatışma tehlikesini ortadan kaldırmaya… giderilmesine yönelik etkinliklerde bulunmaktır...*

Bir sivil toplum kuruluşu içinde yer aldıklarını söyleyen Mason bireyler sivil toplumun gereği olarak toplum yararına olan eylemlerini nasıl tanımlıyorlar? Ersözden'in kaleme aldığı sivil toplum kuruluşlarının işlevleri içerisinden Masonlarla yapılan görüşmelerden yola çıkarak Mason kuruluşunun amacının "*Demokrasiye geçiş sürecinde… insan kaynağı yaratmak"* olduğunu söyleyebiliriz. Peki toplum yararına olması gereken bu süreç nasıl deneyimlenmektedir?

Yapılan görüşmelerde ortaya çıkan sonuç "birey iyiyse toplum da iyidir" anlayışıdır. Masonlar sahip olduğu bu yaklaşımla toplum yararına çalıştıklarını kabul etmektedirler. İyi hale gelmesi gereken önce bireylerin kendileri ve sonra çevreleridir. Daha önce de belirtildiği gibi Masonlar davranış ve düşünceleriyle örnek teşkil edebilecek bireyler olarak toplumda kendilerini konumlandırmaktadırlar. Toplum yararına eylem biçimleri, kendi mantıkları içerisinde, kendi davranış ve düşünceleri ile

toplumdaki diğer bireylerle etkileşim içinde olmaktır: *Yaş ve meslek çeşitliliğinin olduğu o yüzden de zengin bir kurum. Süreci yaşayan kişinin zenginleşmesiyle kurum dışına çıktığında insanın olumlu şeyler yapacağı iç mantığı aslında*. Nitekim M2 de bu mantığı "*Nezaket, anlayış ve sevgiyle … çocuklarım da görüyor, aile dostlarımda … benden bayağı bir şey aldıklarını hissediyorum… böyle çevremize faydalı olmaya çalışacağız*" şeklinde ifade etmiştir.

M3 bireyin iyi olmasını "olgunlaşması" ile eş görmekte topluma yararın da bu olgunlukla sağlanabileceği görüşündedir: "*Olgun insan, gerçekten toplumda hem yakınlarına hem de ailesine hem de çevresine, bütün olayları veyahut… yaşama olsun veyahut da içerdeki ülke, sosyal olaylar olsun, kolaylıkla öğrendikleriyle, düşünceleriyle, kanaatleriyle bir çözüm ortaya çıkarabiliyor. Ben elimden geldiğince olgunlaşmaya çalışıyorum".*

M7'de bireyin yükseldiğinde toplumun da yükseleceği yaklaşımında sivil toplum kuruluşu olarak Masonluğun kendisi üzerindeki etkisinden söz etmektedir: *…kurum …dogmalardan, hurafelerden, boş inançlardan, bağnazlıktan uzak olmak şartıyla veya onu düzeltmek şartıyla, bilimsel temel üzerinde her… görüşe açık. Amaç burada, toplumun yükselmesidir… bireyleri yükselttiğiniz zaman, o bireyler başka bireyleri de etkileyip yükselttiğinde, toplum da yükseliyor.*

Netice itibariyle Masonlar bir sivil toplum kuruluşu içinde yer alan bireyler olarak bireysel gelişimlerinin kendi başına bir toplumsal yarar olarak görmektedirler. "*İyi yarınların konuşulabilmesi için kişisel gelişim önemli*". Benzer şekilde M8 de kurum olarak bir kanaat önderlikleri olmadığını ancak bireysel olarak çevrelerinde bu misyonu yüklendiklerini ifade etmektedir: "*İyi erdemlerle donanmış olmayı öğrenirsek iyi baba, iyi eş, iyi öğretmen, iyi avukat olursunuz. Olay bireyden geçiyor*".

5.3.4. Ulusalcılık Anlayışları

Ulusallık ve evrensellik sözcüklerini Masonlardan neredeyse bir slogan haline gelmiş biçimde duymak mümkündür. Masonluğun 4. derecesinden en üst 33. derecesine üyeleri kapsayan Türkiye Süprem Konseyi Tüzüğü'nün 1. Maddesi bu olguları içerecek cümleyle başlamaktadır: *Türkiye Süprem Konseyi, Evrensel Demokratik İnsan Haklarına, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına ve Yasalarına bağlı ve saygılıdır*.

Masonların ulusallıkla kastettikleri başka bir ülkenin Masonluğunun Türkiye'deki şubesi ve siyasal işbirlikçisi olmadıkları; evrensellikten kastettikleri ise "eşitlik, özgürlük, kardeşlik" "bilimsel, laik, insancıl" olma amaç ve ilkelerinin ulusal olanla sınırlı kalmamasıdır. İnsanların evrensel kardeşliği.

Ulusallığın ve evrenselliğin bu denli çok vurgulanmasının sebebi Masonların Türkiye tarihi boyunca bir düşman imgesi olarak görülmelerinde aranmalıdır. Özman ve Dede'nin (2012, s. 197-198) çalışmalarına göre Masonlar "Türk sağının" "Ötekisi" olarak kurgulanmışlardır. Türk sağının mağduriyet ve mazlumluğunun sorumlusu olmakla Masonlara bir işlev yüklenmiştir. Masonlukla ilişkilendirilen gizlilik, Masonlar hakkında bilginin sınırlı olması Türk sağının onlar hakkında çeşitli fanteziler üretmesine neden olmuştur. Türk sağının gözünde birbirinden farklı olmasına rağmen düşman imgeleri birbirleriyle ilişkilendirilmiş, Masonluk komünistlik, dönmelik, Yahudilikle özdeş görülmüş, gösterilmiştir. Türk sağının gözünde Masonluk böylece "Türk-Müslüman toplumunu çökertmektedir". Yazarlara göre de Masonluğa bir düşman imgesi olarak bakılmasında masonluğun kurumsallaştığı tarihsel süreç, modernleşme sürecindeki etkisi belirleyici olmuştur. Dolayısıyla bu bakış Batılılaşma eleştirisiyle değerlendirilmelidir.

Bir düşman imgesi olma gölgesinde şu cümleye benzer cümleleri tüm Masonlardan duymak onların refleksif bir davranışı gibidir: "*Masonluk merkezi dışarıda*

değil. Türkiye'deki şube değil. Tamamen Türk yasalarına göre kurulmuş bir cemiyet ama ilkeleri bakımından evrensel bir kurul. Bütün insanların arasında din, renk, ırk vesaire yapmadan kardeşliği sağlamak barışı sağlamak amaç bu" (M3).

Bir başka görüşmeci de ulusal bir kuruluş olduklarını pekiştirmek üzere şöyle söylemektedir: *İstanbul'da yabancılar da var. Yahudiler, Ermeniler, Türkler filan ama bütün hepsi Türk ulusal*(lığını)*… ön planda tutan kişiler*. Ulusal bir kuruluş olma konusunun Masonlar açısından hassas bir konu olduğu "*milletini, ulusunu koruyacaksın diye imza atıyorsun*" diyen görüşmecinin verdiği bilgiden de anlaşılabilir. Sembolik düzeyde dahi olsa bu pratik, konunun Masonlar açısından hassasiyetini göstermektedir. Masonlar her yıl Cumhuriyet Bayramı'nı balolarla kutlayıp ulusalcı gelenek anlayışında olduklarını kendi içlerinde de pekiştirmektedirler.

5.3.5. Din ve Siyasetle İlişkileri

Masonların din ve siyaset konularına yaklaşımlarında tıpkı ulusal ve evrensel olduklarına yaptıkları vurguda olduğu gibi hassasiyetlerini görmek mümkündür. Bu iki konu da Masonların düşman olarak imgelenmesinde kullanılan iki olgudur. Bir taraftan komünizm vb. ideolojilerle diğer taraftan Yahudilik gibi dinlerle özdeşleştirilmiş olmaları Masonların din ve siyaset konusu açıldığında temkinli yaklaşmalarına neden olmaktadır. Pratikleri içinde din ve siyasetten söz etmek bir tabu gibidir.

Tüzüklerinde tıpkı ulusal ve evrensel olduklarını vurgulamaları gibi din ve siyasete ilişkin yaklaşımlarını da maddeleştirmişlerdir. Madde 6'ya göre "*Süprem Konsey siyasetle uğraşmaz. Kardeşler arasında ayrımcılık yaratacak konularda tartışmalar yapmaz. Alt birimlerde bu konuları objektif ve bilimsel bir yöntemle bir tercih yapmadan inceler*". Madde 11'e göre de "*Atölyelerinde bilgisizliğin giderilmesine çalışır. Yerici ya da övücü nitelikli dinsel ve siyasal tartışmalar yapılmaz*".

Masonların din ve siyaset konularına yaklaşımları M12'nin de ifadelerinde görüleceği üzere ayrıştırıcı unsurlar oldukları yönündedir:

> *...şu anda fiili vaziyette, masonluğun siyasetle ve dinle uğraşması kabul edilemez. ... Siz şimdi, siyasetle... uğraşmaya başlarsanız, başınız derde girer. İktidarla başınız derde girer veya iktidarı tutarsanız, ertesi günü muhalefet lider olur, onunla başınız derde girer. Bir de kişisel ilişkiler yönünden bunlar ayırıcı faktörlerdir. Herkesin inancı farklıdır, siyasal fikirleri ayrıdır. Masonluğun en büyük harcı kardeşliktir. ...masonluktaki kardeşlik duygusu, yakınlık duygusu diğerlerinde yoktur. ...bu iki faktöre, faktörün önemini size anlatmak isterim ama şöyle; masonluk yani bu kuruluş bununla uğraşmaz. Ama masonlar ferdi olarak, ben bu camianın dışına çıkarım, şu partiye oy veririm, şu dini inanca inanırım, bu başka. Bu masonun kendi sorumluluğudur. Ama camia olarak bizim bu hususta, dinsel dinleri felsefik açıdan, teolojik açıdan... inceleyen, değerlendiren birçok sunumlarımız... öğretilerimiz vardır.... çünkü biz dinden. Çünkü insanlık tarihi bir yerde dinler tarihine eşittir. Son 100 yılı, 200 yılı alırsanız, tamamen dine dayalıdır toplumların temel harcı, temel yapısı bunun üzerinedir. Biz bunları inceleriz. Ama incelememiz demek, burada şu inanç doğrudur demek serbestisini tanımaz masonluk olarak bize.*

Masonların din ve siyasete ilişkin söylemleri Tüzükleri ile paralellik göstermekte taraf olmak bakımından konuların açılmadığını ancak olgusal düzeyde din ve siyaset üzerine konuştuklarını söylemektedirler. M1'in de ifadelerinde geçtiği üzere din ve siyaset konularını bilimsellikle ve akılla rasyonelleştirmektedirler: "*Siyaset ve din konuşulmaz diyorlarsa da konuşuluyor ama adam gibi derecen yükseldiğinde buna uygun hale geldiğinde. Dinimiz der ki diye konuşamazsın. Ne özendirici ne savunucu olman gerekiyor. Akılla yanaşmak. O yüzden din bizi düşman görüyor*".

Kişisel olarak dinsel deneyimine de yer veren görüşmeci "*Kimsenin bir dine ait olmamasını öneririm. Allah sana zaten olması gerekeni vermiş. Orada böyle konuşulmaz. Dindar olup Mason olanlar da var*" demiştir. 33. derece bir başka Mason ise "*bizim dinle ilgimiz yok*" ifadelerini kullanmıştır. Mason olduktan sonra dine ve dinlere ilişkin yaklaşımının değiştiğini söyleyen M9 ise "*Girmeden önce geceleri dua etmeden uyumayan bir karakterdim. Kurumdakiler inanç konusunda saygı duymak için din konusunda susuyorlar. Kurum doğrudan sorgulatmıyor. Dikte edilmiyor ama ne kadar çeşitli fikirler olduğunu görüyorsun. Din kalıplaşmış bir şey,* (Masonluğun) *özüne ters diye düşünüyorum*" demiştir.

Yukarıdaki ifadelere bakıldığında Masonların kendilerini bir dinle tanımlamadıklarını, bir dine aidiyet geliştirmedikleri çıkarımı pekâlâ yapılabilir. Ancak bu benlik sunumları Masonların tamamına genelleştirilebilecek bir eğilim değildir. Bunun yanı sıra Mason Derneği Tüzüğü'nde geçtiği üzere "Evrenin Ulu Mimari" sembolü doğrudan bir dine değil ancak Tanrı inancına işaret etmektedir. Kendisini bir dine ait hissetmediğini söyleyen görüşmeci "*Sistemin bir başı var. Ne olduğuna girmiyoruz. Girersen insani özellikler vermeye başlarsın*" diyerek bir anlamda dinin insani bir yönü bulunduğunu dolayısıyla dinlerin Tanrı inancını uhrevi olandan dünyevi olana taşıdığını söylemektedir. Benzer şekilde bir başka görüşmeci de *"(dini) zamanla farklı yorumlayabilirsin. Mutlaka bir şeylerden dinler de etkilenmek zorunda. Her dönem gereklerini yerine getirecek. Bunu bilenler Tanrıyı simgesel bir noktaya oturttu*" diyerek hakikat inancının dinlere bağlanmak zorunda olmadığını ifade etmektedir.

Ancak bununla birlikte Masonlar arasında dindar kişilerin de olduğu bilinmektedir. Görüşmecilerimden bir tanesi günümüz dinsel tabanlı ideolojik eğilimlere yönelen kişilerin görünümlerinde taşıdıkları sembolik (bıyık gibi) unsurlara sahip olduğunu söyleyebilirim. Kendilerini dini aidiyetiyle tanımlayan kişiler olduğu gibi siyaseten de farklı eğilimlere sahip Masonlar da bulunmaktadır. Bu sebeple

Masonların tek bir ideolojinin taşıyıcısı olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Kendilerinin ifade ettiği üzere ülkücü, solcu vb. Masonlar da vardır. Buna istinaden Türkiye'de de Masonluğun tarihsel süreçlerde kimi siyasi hareketlere angaje olmuş olmaları Masonlar tarafından kuruluşun değil bazı Masonların bu türden hareketler içinde bulunduğunu, Masonların bu kişileri değil, bu kişilerin Masonluğu kullandığı yönünde bir anlayış geliştirmiş olmalarına neden olmaktadır. M16'nın ifade ettiği üzere "*Masonluk siyaset yapmıyor ama siyaset yapanlar Masonluğu kullanmış olabiliyor*". Bu ifadenin de içerdiği üzere Masonluk Masonlar tarafından içerisinde taşıdığı çeşitlilikle bir güç olarak algılanmaktadır. Dini ve politik çeşitliliğin yanı sıra Masonların sosyolojik özelliklerinden ötürü de güçlü oldukları ifade edilmiştir. Bir görüşmecinin "*toplumun genelde aydın bilinen kesiminin, entelektüel kesimi genelde masonlara baktığımız zaman …sadece bizim ülkemiz için düşünmeyin*" demesiyle Masonların yalnızca Türkiye'de değil dünyada bir güç olarak algılandığı görülmektedir. Bu güce istinaden şöyle bir anlatı görüşmelerde yer almıştır:

> *Masonluk 1909 ikinci doğuş… İttihat ve Terakki'den dolayı siyasetin içine çok girmiş. Fakat günümüzde bu siyasetle ilgili şeyler asla olmaz diye madde koyulmuş. Ama ulusal çıkarlarımız doğrultusunda bizim obediyansımız Fransız Büyük Doğusuyla ve Belçika Büyük Doğusuyla münasebetlerinden dolayı Avrupa Birliği'nde bazı kardeşlerimizin olmasından dolayı orada bazı değişiklikler yapılabilmiş. Ermeni soykırımını kabul etmeleri gibi Fransız parlamentosunda. Orada böyle birtakım ağırlıklar kullanılmış.*

Yukarıdaki ifadelerden de görüleceği üzere Masonluk kuruluş olarak kendisini herhangi bir şekilde bir siyasi partinin ya da ideolojinin yahut politik bir meselenin tarafı yapmamakta, ancak Mason olan bireylerin kendi iradeleriyle bu türden etkinlikleri gerçekleştirdikleri, gerçekleştirebilecekleri potansiyelini buradaki anlatı doğru olsa da olmasa da taşımakta, asgari düzeyde politik bir güç olabileceği imgelemini

kurdurabilmektedir. Yukarıdaki anlatının sahibi olan görüşmeci aynı zamanda *"Yani belki on sene sonra, "...bizi de kandırmışlar, vay anasına, hedef buymuş!" falan diyebiliriz. Çünkü hani, toplum değişiyor, her şey değişiyor. Belli olmaz, ama şu anki tecrübelere göre, ne böyle bir ilgisi var, ne… hedefi var...* demiştir.

5.3.6. "Düşman" İmgesi Olmalarına Yönelik Bakışları

Önceki iki başlıkta Masonların düşman imgesi olarak görülmesi sebebiyle ulusal, evrensel bir kurum olduklarını; din ve siyasetle uğraşmadıklarını Tüzüklerine de yansıyacak şekilde vurguladıkları ele alınmıştı. Nitekim bu konular üzerine bireylerin söylemlerinin de kuruluşun ilkeleri doğrultusunda şekillenmiş olduğu görülmüştür. Esasında Batıcılık eleştirisi kapsamında değerlendirilebilecek Masonların düşman imgesi yapılmış olmaları konusu Masonlar tarafından nasıl algılanıyor, deneyimlerine nasıl yansıyor?

"*Masonluğa olumlu bakan tek bir kişiye rastlamadım*" diyen görüşmecinin aileden gelen Masonluğu karşısında, ailesinde Mason olmayan bazı Masonların bu cemaate üye olmadan önce kendilerinin de Masonları düşman, *vatan haini* olarak gördüklerini, bu radde olmasa da bir kısmının ise gizlilik mefhumundan ötürü Masonluğu çok da güvenilir olmayan bir noktada düşündükleri görülmüştür.

Masonluğu aileden gelen M1 ile M9 düşman imgesi olarak görülmelerini fantazilerle ilişkilendirmişlerdir. M1'e göre onlar din sebebiyle düşmanlaştırılmıştır. Dinlerde diğer dinlere saygı duyulması zorunluluğu olduğu için de Masonluğun bir din olduğunu söyleyememiş, Masonların "*keçi kesen*" insanlar olduklarını söylemişlerdir. M9 Masonluğun müphem görünümü karşısında insanların öğrenmek için çaba sarf etmek yerine, "*tembel*" oldukları için fanteziler ürettiği düşüncesini geliştirmiştir: "*Bilinmeyene ilkel şeyler yükleniyor; korku, şiddet, seks… Keçi mi kesiyorsunuz orada*

grup seks mi yapıyorsunuz? ...Araştırmadan almak kolay geliyor. ...Hazır kalıpları almışlar işte".

Masonların düşman olarak algılanmaları üzerine odak grup görüşmelerinde Masonların kendilerine yönelik birkaç bakış açısı ortaya çıkmıştır. Birincisi, yukarıda da bahsedildiği üzere ailesinden Mason olanların, mason olmayanların dogmatik, önyargılı, tembel, öğrenmeye açık olmayan gibi sıfatlarla nitelendirilebileceği bunun karşısında kendilerini zıt bir noktada konumlandırmaları. İkincisi özeleştiri yapanlar. Onlar ise kuruluşla ilgili yaratılan gizliliğin kuruluşun ezoterik yapısı olmakla birlikte sosyal gizlilikle de pekiştirildiğini söylemektedirler. Görüşmelerde kendi aralarında gizliliğin gerekliliği tartışmaya açılmıştır. Üçüncüsü ise, ilk bakış açısına yakın olmakla birlikte bu türden kötülemelerin çok sık ve çok fazla gruptan kendilerine yöneldiğini, bunların hepsiyle uğraşılamayacağı yönünde bir eğilimdir. Ancak bu bakış açısında gizlilik gizemli olmakla cezbedici bir mefhum olmaktadır.

5.3.7. Öteki Masonlar

Bu başlık evrensel insan kardeşliği amacında olan ve kabul edemeyecekleri nesneleri soyut düzeyde ifade eden (bağnazlık, dogmatizm, önyargı vb.) Masonların somut olarak tanımlayabildikleri ve kendilerini onun üzerinden kurdukları "bir ötekileri var mıdır?" sorusuyla saptanmıştır. Görüşmelerde doğrudan bu soru sorulmasa ve dolayısıyla buna bir cevap olmasa da Masonların ötekilerinin Türkiye'deki diğer Mason örgütlenmesi (Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar) olduğu görülmüştür.

İki örgütlenme arasındaki çatışma söylemlerde kadınlara ve dine bakışlarındaki farklılıkla düğümlenmektedir.

Kadınları Mason olarak kabul eden Özgür Masonların karşısında Hür ve Kabul Edilmiş Masonların Kadın Masonları Mason olarak kabul etmedikleri bilinmektedir. Bir

görüşmeci Hür ve Kabul Edilmiş Masonların kimi dezavantajlı gruplardan (kadınlar, engelliler, siyahlar vb.) bireyleri Mason olarak kabul etmediklerini böylece ayrımcı olduklarını dile getirmiştir.

Din konusundaki farklılık ise Hür ve Kabul Edilmiş Masonlarda üyelerin kendilerini bir dinle tanımlamak, üç kitaptan birine el basma zorunluluğudur. Özgür Masonlar ise kitabı ve dini sembolik gördüklerini bu sebeple boş bir kitaba el bastıklarını ifade etmektedirler.

Görüşmecilerden M8 bu iki farklı Mason cemaatinden de teklif aldığını, ancak Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar'dan kendisine teklif götüren kişiye bunu söylemesi üzerine o kişin kendisine diğer tarafa yani kendisinin olmadığı Özgür Masonlara gitmesini tavsiye ettiğini anlatmıştır. Kendilerinin çağı yakalayamadığını söylemiştir. Hür ve Kabul edilmiş Masonların çıraklıkları boyunca neredeyse söz hakkı olmadığını da belirten M8, bu ifadeleriyle ötekini muhafazakâr bir noktada görmektedir.

Bu değerlendirmelerle ötekine bakarak kendiliğin kurgulanmasındaki düğüm; muhafazakarlık, gelenekçilik karşısında kendilerini özgür, demokratik, eşitlikçi olarak konumlandırdıkları noktada çözülmektedir.

5.3.8. Öteki Ezoterikler

Bu başlık Masonlara ezoterizmin amacının evrensel olduğu düşüncesi temel alınarak diğer ezoterik topluluklarla ilişkilerini anlamak için, evrensel amaç karşısında neden diğer ezoterik topluluklar değil de Masonluğu tercih ettikleri, bireylerin Masonluk'ta diğer ezoterik toplulukta olmayan neyi bulduklarını sormam üzerine gelişmiştir.

Masonların da ezoterizmin amacının evrensel olduğuna yönelik yaklaşımları Masonlukta anlatmaya çalıştıkları bir değeri başka ezoterik öğretilerde yer alan unsurlarla açıklama çabalarında görülmüştür.

M3 bir anlatıda Masonluğun bir ritüelindeki unsuru hem Musevilik hem de İslamiyet'ten ögelerle benzerlik kurarak açıklamaya çalışmıştır: "*aydınlanmadan amaç insanın kendi içindeki… sırları ortaya çıkarması. Bizde… böyle bir şey var. …bizim tavanlarımız… gökyüzü şeklidedir, sembolik olarak. Mesela Tevrat'ta bir ağaçtan bahsediliyor. Bu iyilik ve kötülük ağacı... Bizim …Adem ile Havva olayına benzer. …ağacın meyvesinden yenmemesi telkin edilirmiş…"*

M6 ise derecelendirme sistemine göre işleyen Masonluğun bu özelliğini tasavvuf ve kabala öğretilerindeki bazı unsurlarla bağlantılandırarak açıklamaktadır: *tasavvufta şöyle de bir şey vardır; "bilgiyi ehil olana vermekle, ehil olmayana vermek aynı şey değildir" der. …Aynı Kabala'da… olduğu gibi. Onlar da aynı şekilde, hatta daha genel anlamda düşünürseniz, her din de kendi içinde ezoterik bir kurumdur.*

Bir başka görüşmeci de ezoterik öğretilerin evrenselliğini sevgide ve insanı merkeze almalarında görmektedir: *...Mevlâna Rumi, Ahi Evran, Yunus Emre var mesela. Mevlâna mesela sevgi üzerinde duruyor, "Gel yeter ki sevgi olsun" diyor. Ahi Evran, mesleki birlikleri bir araya getirmiş. Aslında diğerlerin de öyle. Yani ezoterik kurumların, örgütlerin temelinde insan var. Bu böyledir.*

Masonlar ezoterik öğretilerin temelini aynı görse, amacını evrensel bulsa da kendilerini diğer ezoterik topluluklardan ayıran unsurlarla Masonluğu tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu farklılıklar din, evrensellik ve sembollerin kullanımı açısından belirginlik kazanmaktadır.

M5, "*Ezoterikler %99,99 dinseldir. Bizim dinlen alakamız yoktur*" diyerek net bir ayrım çizmektedir. Bir başka görüşmeci de Masonluğu ezoterik topluluklardan ayıran özelliğinin Tanrı kavramı olduğunu ifade etmiştir. *...kurumumuzda diğer kurumların hiçbirisinde olmayan bir şey vardır. Tanrı kavramı. ...simge haline getirilmiş. Her kardeşim bu simgeyi kendi yorumlar. Kimisi Tanrı… kimisi yaradan… kimisi rab der hepsine saygı duyarız… itiraz etmeyiz. ...doğru ve yanlış olduğunu kurumsal olarak söylemeyiz… Farkımız bu.*

Tüm ezoterik öğretilerin amacı Masonlar tarafından evrensel görülse de amacı dışında, amaca ulaşmakta benimsedikleri yol ve yöntemler açısından evrensel görülmemektedir.

M1 "*Mevlevilik enternasyonal ama tam karşılıyor gibi de değil. Ana ilkeler tarihsel olarak eski benzerleri çok vardır ama neden Arapça Farsça değil de gidip İngilizce öğreniyorsun? Mevlevilik kültür Masonluk uygarlıktır"* diyerek Mevleviliğin dini içerikleri açısından kültürel bir öğreti olduğunu ve evrenselliğe ulaştırmadığını ifade etmektedir.

M7 de benzer şekilde söylemlerinde Mevleviliğin dini unsurlar barındırdığını dile getirerek din sebebiyle dogmatik olabileceğini bunun da evrensellik amacına ket vurabileceğini ifade etmektedir: "*Bilgiyi üyelerine nasıl aktarıyorlar? Kimisi sembol kullanıyor kimisi kutsal kitap. Soruya cevap verme yöntemi önemli. Onların dünya ile ilgili bir derdi var. Dünyayı bir şekilde anlamaya çalışıyorlar. Mesela yoga bireysel bir arayış bir sorusu var, bireysel. Bunu fiziki ve mental bir şekilde yerine getirmeye çalışıyor. Sorusu güzel, yolu güzel bir parçası olabilirim. Mevlevilik biraz dini unsurları katarak cevap veriyor. Biraz dogmatik geliyor. Parçası olmayabilirim. Hangi soruyu nasıl soruyor, kendini nasıl organize ediyor, metodolojisi ne?*".

6. SONUÇ

Bu çalışmada ezoterik topluluklar bağlamında Mason bireylerin Mason cemaatiyle ilişkileri çerçevesinde benliklerini kurgulama biçimlerinin, Masonluk deneyimlerinin izi sürülmeye çalışılmıştır. Topluluk bağlamında ele alındığı için benlik, sosyal yönüyle kavranmaktadır. Cemaatin değerlerinin bireyler tarafından kendi benlik anlatılarına dahil edildiği varsayımıyla Masonluk deneyimine odaklanılmıştır. Deneyimlere odaklanmak faillerin içinde bulundukları yapıyı / cemaati anlamlandırma biçimleriyle ilgilenmektir. Araştırmacı olarak konumum da Mason cemaati içinde yer alan bireylerin Masonik deneyimlerini anlama noktasındadır. Bir başka ifadeyle bu çalışma Masonluğun Masonlar tarafından anlamlandırılma biçimlerini anlama çabasıdır. Anlamak edimcilerin "düşünsel durumlarının gözlemlenip kuramsal yorumunun yapılmasıdır" (Weber, 2011, s. 9-11). Böylece çalışma bireylerin Masonik deneyimlerinden yola çıkarak kurumsal olarak Masonluğu anlamaya çalışmıştır.

Masonluk çalışmada bir taraftan amacını ezoterik yöntemlerle aktaran bir *öğreti*, diğer taraftan amacını "eşitlik, özgürlük, kardeşlik" ve "bilimsel, insancıl, laik" olma olarak belirleyen dernekleşmiş bir *cemaat* olarak ele alınmıştır.

Masonluğa bu iki farklı yaklaşımı mümkün kılan kurumsal yapısı aynı zamanda Masonluğu toplum nazarında spekülasyona açık bir topluluk konumuna da yerleştirmektedir. Zira ezoterik yapı ve aynı zamanda cemaat olma "gizlilik" olgusuyla iki kez sarmalanmış bir yapıyı ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla Masonluk bilinmezliğiyle malul bir yapı olarak gizemli oluşla ilişkilendirilmektedir. Ezoterik olan duyu verileriyle algılanamayan ancak var olduğuna inanılan bir bilgi türüne işaret etmektedir. Ezoterik bilgi hakikat olarak kavranmakta ve ezoterizm bireyin içsel yolculuğunda bir arayış olarak tezahür etmektedir. Bu bireysel bir arayışla açığa çıkarılabileceğine inanılan ve maddi olmayan sır, kasti olarak gizlenmemekte, örtük

kalmaktadır. Diğer taraftan bir cemaat olan Masonluk ancak belirli ve sınırlı sayıda kişiyi kendi içine alarak her toplulukta gözlemleyebileceğimiz gibi sosyal sırları, yani gizliliği de yaratmaktadır. Sosyal anlamdaki gizlilik Masonların ritüelik formlarını kapsamakta ve bu edimleri Mason olmayanlarla paylaşılmamaktadır. Dolayısıyla Masonluk ritüellerini bir cemaat olarak başka insanlar tarafından öğrenilmesi istenmeyen gizli faaliyetler olarak yaşamaktadır. Ancak bu gizliliğin gayri resmi bir yönü olmadığını da belirtmek gerekmektedir. Zira Masonluk aynı zamanda Türkiye'de de iki farklı koldan üç farklı yapı olarak varlığını dernek statüsünde sürdüren bir öğreti kuruluşudur.

Çalışmanın ilgisi sırlarla katmanlaşmış bir yapıya bireylerin dahil olma ve Mason kimliğini edinme, sürdürme motivasyonlarında düğümlenmektedir. Böylece Masonik deneyimi anlama çabasında cemaate dahil olan bireylerin etkileşimlerini de görme imkânı sunan odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Analiz Özgür Masonlar Büyük Locası örneğiyle sınırlı kalmıştır.

Çalışmada Ankara'da bulunan Özgür Masonlar Büyük Locası'nın 301 Mason üyesinin demografik bilgilerinden hareketle Masonların yüksek eğitim düzeyleriyle profesyonel mesleklerden kişiler oldukları saptanmıştır. Profesyonel mesleklerin kazançla ilişkisi dolayısıyla, ayrıca dernek statüsünde olan Masonluğun üyelik aidatları da göz önünde bulundurulduğunda Masonların orta ve orta-üst gelir grubundan kişiler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca görüşmelerde ekonomik sermayenin Mason olmak için yeterli olmadığı, öneri yoluyla cemaate üye kabul eden Masonların öneriyi götürecekleri kişinin kültürel sermayesini göz önünde bulundurdukları ortaya çıkmıştır. Böylece Masonluğun belirli bir sınıfsal düzeyle birlikte bir statü grubu olduğu da söylenebilmektedir. Masonluk bağlamında ezoterizmin orta ve orta-üst sınıfsal düzeyden bireylerin ilgisine mahzar olduğu söylenmelidir. Bu sınıfsal profille birlikte ezoterik sır ve sosyal gizliliğe orta sınıfın mahremiyet çabası da eklenmektedir.

Masonların Masonluğu bireysel bir gelişim olarak kavrarken benliklerini “ahlaklı”, “erdemli”, “meraklı”, “öğrenmeye açık”, “bilimsel”, “insancıl”, “dogmalardan arınmış” vb. olarak sundukları görülmüştür. Masonluğun bireysel bir gelişim olarak kavranmasına karşılık bu sıfatları tüm Masonlardan duymak mümkündür. Deneyim anlatılarına Masonluğun soyut ideallerinin sirayet ettiği görülmüştür. Bir başka ifadeyle Masonların Masonluğun yapısal özellikleriyle şartlanmış olarak davranışlarını sergilediklerini söylemek mümkündür. Bu şartlanmanın bir örneğini de dereceler sistemine göre işleyen Masonluğun farklı derecelerdeki gruplarında yoğunlaşan anlatı farklılıklarında izlemek mümkündür. Odak grup görüşmelerinde 1.-3. derecelerde olan Masonların Masonluğu “ifade özgürlüğü”yle, 14.-28. derecede olan Masonların “gizlilik” mefhumuyla, 30.-33. derecede olan Masonların ise sevgi ve olumlu duygularla ilişkili olarak değerlendirmeye odaklandıkları görülmüştür. Böylece her bir basamakta farklı değerleri ritüelik formlarla alan Masonların ilgili derecedeki ilgili değere göre şartlandığı ve bu bağlamda söylem geliştirdiği düşünülmektedir.

Masonluğa ilişkin deneyim farklılığı en belirgin şekilde Masonluğa girme sürecinde görülmüştür. Masonluk, ailesinde Mason olup kendisinin de Mason olarak önerildiği; iş, arkadaşlık ilişkileri bakımından çevresinde Mason olup kendisine öneri getirilen ve kendi isteğiyle Masonlara ulaşıp bu yolu kendisi için açan bireylerin deneyimi arasında farklılık vardır. Öneri yöntemi, “seçilmiş” ve “seçen” kişi olarak hissedilen ve hissettirilen en temel duygudur. Masonluğu aile içerisinden geliyorsa bireyler Masonluğu bir gelenek olarak deneyimlemekte ve sürdürmektedirler. Öneri çevresinden geliyorsa Mason olma motivasyonunda öneren kişiye yönelik beğeni, o kişinin karizması ön plana çıkmaktadır. Diğer taraftan Masonluğun ekonomik ve siyasi bir güç odağı olarak görülmekle birlikte statü kazanma mertebesi olarak algılandığı söylenebilir. Kendi isteğiyle gruba katılan kişi için de Masonluğun eşitlik, özgürlük,

kardeşlik, bilimsel, insancıl laik olma ilkeleri etrafında bağnaz olmayan, akılla hareket eden insan topluluğu olduğu yönündeki yorum cemaate girmesinin motivasyonu olmuştur. Bu da daha geniş bir toplum içinde ayrıcalıklı bir topluluğun içinde bulunma güdüsüyle açıklanabilir. Bireylerin çevresinden gelen öneriyle Masonluğa girme sürecinde bir baskı mekanizmasının da devreye sokulduğu söylenebilir. Görüşmelerde Mason olanların 1/3'nin istifa ettiği söylenmiştir. İdealleri insani değerlerle açıklayıp pekiştiren Masonlar arasında "Masonluğa çıkar elde etmek için girenler aradıklarını bulamadığında istifa ederler" görüşü yaygındır. Ancak nihayetinde cemaatin bir üyesi olmak Masonlar için bireyselliklerini ve kamusal yaşamda varlıklarını kendi benzerleriyle garantiye aldıkları bir güven ortamı olarak yaşanmaktadır.

Masonların cemaatin ezoterik yönünü yorumlama çabalarında ezoterik bilgi anlamında sır ve sosyal gizlilik konusunun ifade edilme biçiminde bir karmaşa yaşadıkları görülmüştür. Ancak "maneviyat", "eksikleri kapatma", "kişisel gelişim", "sır insanın içindedir" gibi ifadeleri ezoterizmin sırrına tekabül ederken, ezoterizme yönelik sorularda gizli bir topluluk olmadıklarına yönelik vurguları da dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Masonların ezoterik yapılarından ötürü gizli bir topluluk olarak algılandıklarına yönelik bir görüşe sahip oldukları söylenebilir. Ancak anlaşılamaz olduklarını düşündükleri noktada haklarında üretilen spekülasyonlara karşı "umursamaz" bir tavır sergilemektedirler. "Umursamazlıkları" "seçkincilikleriyle" birleşmektedir. Zira cemaat içerisinde kalan ritüelleri ve içeride olunmadığı sürece anlaşılamayacağını düşündükleri sembolleri dolayısıyla "Yahudi" "komünist" "Siyonist" "dinsiz" vb. olduklarına yönelik üretilen söylemleri dogmatik düşüncenin ürünü olarak görmektedirler ve bununla mücadele etmek konusunda istekli görünmemektedirler. Geçmişte Masonluğun medya yoluyla anlatılmaya çalışıldığı birkaç örneğin olduğunu ancak toplumun soyutlamalara (nitekim sembollerin, ritüellerin

soyut düşünceyle ilişkilendirilmesi gerekmektedir) yatkın olmadığı için anlaşılamadığını dile getirmişlerdir.

Bununla birlikte ezoterizmin anlatılma biçimlerinde Masonların sembol, mit ve ritüelleri işaret ettiği, yani ezoterizmin egzoterik yönlerini gösterdikleri saptanmıştır. Ezoterizmin maddi olmayan özelliğinin yorumlamaya açık bu iletişim sistemlerinin özellikleriyle aktarılmaya çalışıldığı görülmüştür. Nitekim onlar için her şey semboldür ve dolayısıyla bireylerin yorumuna bırakılan bu sembollerle Masonluk bireysel bir arayıştır. Ayrıca ritüelleri her ne kadar ezoterizmi anlatma çabasında kullandıkları görülse de ritüellerin topluluk oluşturma yönünden işlevselliğini de vurgulamışlardır. Ritüeller disiplin sağlama aracı, aktarım, tecrübe, birikim, düzen ve tekrarlarla topluluğun sürekliliğinin temeli olarak görülmüştür. Manevi düzeyde ortak bir ruh haline bürünmenin aracı olarak yaşanmaktadır. Mitleri tarihsel gerçekliklerle; sembolleri yaratıcılığı mümkün kılan araçlar olarak anlamları sabitlenmeyen ve böylece dogmatizme engel olmakla ilişkilendirmektedirler.

Masonluğa kabulde ilk törenin, erginlenme töreni olarak görmek mümkündür, Masonlar açısından anlatılacak fazla bir yönü yoktur, zira toplumsal yaşamın sembolik sisteminden bambaşka bir sembolik sisteme geçişin yaşandığı bu tören Masonlarda korku, tedirginlik gibi duygular yaratmaktadır. Masonlar başka bir sembolik sistemin içine geçiş yaptıklarında toplumda olan hiyerarşik düzenin de alt üst oluşuyla karşılaşmaktadırlar. Cemaat içindeki derece ve konum toplumsal düzendeki hiyerarşiyle paralellik göstermemektedir. Yaş gibi hiyerarşi yaratabilecek özelliklerin de içeride bir önemi yoktur. Mason birey yaşça kendisinden küçük, derece ve konum olarak kendisinden büyük olan üyenin, kamusal yaşamda tam tersi olsa da cemaat içinde yönetimi altında olabilmektedir. Masonların hiyerarşi düzeyinde içerisi ve dışarısı arasında gerilim yaşadıkları söylenebilir.

Ritüellerde bireysel benlikleri neredeyse dışarıda bırakılan, zira söyleyecekleri sözler, bedensel duruşları vb. kurala bağlıdır, Masonların ritüel sonrası Kardeş Sofrası dedikleri yemekleri cemaat içinde ve dışında etkileşimi mümkün kılan mekandır. Burası sosyal benliğin doğrudan, etkileşimsiz kurulduğu ritüel formundan çıkıp bireysel benliklerin de karşılaşmalara dahil olduğu etkileşim alanıdır. Bu yemeğe de adını veren kardeşlik, karşılaşma ve etkileşimlerde dil, din, ırk, etnik köken vs. ayrımı yapmadıklarına yönelik göndermedir. Ancak Bauman'ın da belirttiği gibi kardeşlik sembolünün çeşitli kimlikleri hem dışlanıp hem kapsandığı, farklılıkları üstünü örterek içerdiği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu homojen topluluk olma ideali ulus devlet idealini çağrıştırmaktadır. Nitekim Masonların ulusalcılık vurguları hem söylemlerine hem de Tüzüklerine yansımaktadır. Bununla birlikte ulusalcılık vurgularının Masonluğun Türkiye'de kurumsallaştığı tarihsel süreçle de yakından ilgisi vardır. Dolayısıyla Masonlar arasında ulusalcılığın Batılılaşma eleştirilerine karşı bir refleks olarak da tekrarlandığı düşünülmektedir.

Masonların kamusal yaşamdaki profesyonel meslekleri ölçüsünde homojen bir yapıda oldukları söylenemese de cemaatin birliği ölçüsünde siyasal iktidardan bağımsız bir toplumsal güç oluşturmuş oldukları söylenebilir. Masonlukla gücün kurumsallaşmış olması söz konusudur. Nitekim Masonların güven duygusu da bu güçten beslenmektedir. Modern bir cemaat olarak Masonluk bir ağ oluşturan Masonlar tarafından kendi içlerinde yaşadıkları çelişkilere rağmen bireyselliklerini ve kamusal yaşamda varlıklarını garantiye aldıkları bir güven ortamı olarak yaşanmaktadır. Ancak cemaatin birliğinin çeşitli dönemlerdeki politik angajmanlarına karşın, bu çalışmada topluluk olarak herhangi bir siyasal ideolojinin parçası olduklarına yönelik bir ize rastlanmamıştır. Zira Masonlar siyasi tartışmaları ancak soyut düzeyde yaptıklarını propagandaya varacak ideolojik tartışmaların asla kabul edilmediğini söylemişlerdir. Geçmişte yaşanan ideolojik görünümleri karşısında Masonluğun bu ideolojileri değil

ideolojilerin Masonluğu kullanmış oldukları vurgulanmıştır. Bununla birlikte bazı Mason bireylerin ideolojik angajmanını yansıtacak göstergeler taşıdıkları görülmüştür. Dolayısıyla kamusal yaşama ilişkin siyasi yönelimlerinde farklılıklar gözlenmiştir. Benzer bir eğilim din konusunda da gündeme gelmektedir. Görüşmelerde din tabu konulardan biri olarak ortaya çıkmıştır. Siyaset gibi dinin de bir konum alarak konuşulamayacak bir konu olduğu ancak yine soyut düzeyde tartışılabileceği ifade edilmiştir. Siyasal göstergelerde olduğu gibi kimi Masonlarda İslami ideolojinin emareleri görülmektedir. Bununla birlikte görüşmelerin önemli bir kısmında Masonlar bir dini kimliğe sahip olmadıklarını belirtmişlerdir. Ancak cemaatin ezoterik yapısı dolayısıyla kutsalla ilişkilerinin olmadığını söylemek imkansızdır. Böylece Masonların din konusunu dünyevileşmiş olandan ayrı tutarak yaşadıklarını söylemek mümkündür. Masonlar siyasetin de dinin de ayrıştırıcı, çatışma yaratacak konular olduğu görüşündedirler. Ancak tabii birtakım değerlerle ve ideallerle Masonların bir cemaat olarak toplumsal güç yaratmış olmalarından ötürü de Masonluk ideolojisinden söz edilebilir mi sorusu akılda tutulmalıdır.

Bir sivil toplum kuruluşu olarak “eşitlik, özgürlük, kardeşlik” “bilimsel, insancıl, laik” olma amaç ve ilkeleriyle somut bir amaç sunmayan Masonluğun, devlet ve özel sermaye arasında kalan bu üçüncü alandaki varlığını ortaya koyuş biçimi önemlidir. Masonlar Mason bireylerin toplum yararına kâr amacı gütmeyen çeşitli faaliyetlerde bulunduklarını ifade etmişlerdir. Ancak bu faaliyetlerin Masonluk kurumuna atfedilemeyeceğini bireylerin kendi iradelerinde gerçekleştirdikleri edimleri olduklarını vurgulamaktadırlar. Herhangi bir Mason bireyin toplumdaki eylemlerinden olumlu ya da olumsuz, kurumlarını sorumlu tutmadıkları ya da tutmayacakları görülmüştür. Bu nokta da bireyci bir anlayışları olduğunu söylemek mümkündür. Onların sivil toplum alanındaki varlığında toplumsal yarar bireysel olandan geçmektedir. Masonlarda “birey iyiyse toplum da iyidir” anlayışı hakimdir. Dolayısıyla Masonlara göre, bireyin davranış

ve düşünceleriyle topluma, toplumdaki diğerlerine örnek teşkil edecek bir profil çizmesi Masonların toplum yararına çalıştıklarının göstergesidir. Elbette örnek teşkil edecek davranış ve düşüncelerin Masonluk ilkleriyle örtüşmesi gerekmektedir. Masonların hem ilkeleri hem de bireycilik anlayışlarıyla içinde doğduğu Aydınlanma çağının değerlerinin taşıyıcısı olduğunu söylemek mümkünüdür. Habermas'ın görüşüne göre aydınlanma bitmemiş bir projeyse, bu projeyi yürütmeye devam edenler Masonlar mıdır? Öyleyse Mason cemaati Aydınlanma felsefesini yaşatmaya devam edecek insan kaynağını yetiştiren bir okul olarak, projenin kurumsal ayağı gibidir.

ÖZET

Bu çalışma bireylerin ezoterik topluluklara dahil olma güdülenmeleri ve toplulukla ilişkilenme süreçlerini konu edinmektedir. Çalışma konuyu, ezoterik topluluklardan Masonluk örneğinde irdelemeye çalışır. Toplum nazarında bilinmezliğiyle malul bir topluluk olduğu varsayılan Masonların Masonluk deneyimine odaklanılmaktadır. Türkiye'de iki farklı Masonik örgütlenme tespit edilmiştir. Çalışmada bu örgütlenmelerden biri olan Özgür Masonlar Büyük Locası'nın üyeleriyle yüz yüze odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Çalışmada Masonların deneyimlerini anlamaya dönük bir perspektif benimsenmiştir. Masonluk; Masonluğun ritüelik formlarını kapsayan içsel, kamusal yaşamlarını kapsayan dışsal özelliklerine göre ele alınıp değerlendirilmiştir. Masonlara ilişkin demografik verilere de ulaşılan çalışmada Masonların orta ve orta-üst gelir grubundan kişiler olduğu ancak cemaate girmek için ekonomik sermeyenin yeterli olmadığı kültürel sermayenin de en az ekonomik sermaye kadar önemli olduğu saptanmıştır. Masonluk ezoterik sır ve sosyal sırlarıyla (gizlilik), kendi içerisindeki çatışmalara rağmen, Masonlar tarafından bireyselliklerini ve kamusal yaşamda varlıklarını kendi benzerleriyle garantiye aldıkları bir güven ortamı olarak yaşanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ezoterizm, Masonluk, cemaat, benlik

ABSTRACT

This study discuss the motivation of individuals to be involved in esoteric communities and the processes of engagement of individuals with the community. The study tries to examine the subject in the example of Freemasonry from esoteric communities. The focus is on the Freemasonry experience of the Masons who are assumed to be an unknown community in the society. Two different Masonic organizations in Turkey have been identified. In this study, face-to-face focus group meetings were held with the members of one of these organizations, the Özgür Masonlar Büyük Locası. In this study, a perspective which aims to understand the experiences of Masons, has been adopted. Masonry has been evaluated according to its internal features including the ritualistic forms of Freemasonry and external features including public life. In this study, demographic data about the Masons were also acquired and it was found that the Masons were middle and middle-upper income groups, but the economic capital was insufficient to enter the community, and cultural capital was at least as important as the economic capital. In spite of the conflicts within the esoteric secret and social secrets (privacy), Freemasonry is experienced by the Masons as an environment of trust in which they guarantee their individuality and existence in public life with people like themselves.

Keywords: Esoterism, Freemasonry, community, self

EKLER

Ek 1. Alan Soruları (Bireysel)

1- Kaç yıldır Masonsunuz?

2- Devam sorununuz oldu mu? (Bu soru kaçıncı derecede olduğunu anlamak için, kaçıncı derecede olduğu doğrudan sorulamıyor.)

3- Sizi Masonluğa öneren kişiyle toplumsal alanda nasıl bir ilişkiniz vardı? (İş arkadaşı, akraba vs.)

4- Ailenizde Mason olan birileri var mıydı?

5- Masonluğa kabul edilmeden önce Masonlukla ilgili fikriniz, bilginiz neydi, ne düzeydeydi?

6- Sizi Masonluğa öneren kişi size Masonluğu nasıl anlattı, neler söyledi? Yoksa siz mi derneğe katılmak istediniz?

7- Ona ne tür sorular yönelttiniz, neleri merak ediyordunuz?

8- Henüz kabul edilmeden önce Masonlukta sizin ilginizi çeken şey neydi? Niçin bu cemiyete dâhil olmak istediniz?

9- Etrafınızdaki Masonlar ya da sizi öneren kişinin yaşam biçimi, karizması, kişisel özellikleri, karakteri vb. gruba dâhil olmanızda etkili oldu mu? Bunlar ne tür özellikler bahsedebilir misiniz?

10- Masonluğun bugün de dâhil olmak üzere toplumsal imgelemde çoğu zaman olumsuz nitelikler yüklenen bir topluluk olduğu ortada. Biz buna somut bir amaç olmadığı için muğlak bir görünümü var diyelim. Bu olumsuz yaklaşımlar sizin derneğe girme konusunda tereddüt yaşamanıza neden oldu mu?

11- Derneğin cemiyetler kanununa göre yasal düzeyde kurulmuş olması belki kararınızı etkilemiştir?

12- Kendinizi bir dine ait hissediyor musunuz? Dini kimliğinizi nasıl tanımlarsınız?

13- Masonluk “Evrenin Ulu Mimarı” diyerek ya da ritüellere bağlı bir cemiyet olarak kutsalı çağıran, çağrıştıran bir evren içinde. Bu da ilk bakışta din olgusunu akla getiriyor. Mircea Eliade “anlam, hakikat ve varlık” fikrine bağlı olan “kutsal”ı ifade etmek için din kelimesinden daha açık bir kelimeye sahip olmamamız üzücü diyor. Masonluk’taki semboller ya da ritüeller, buna benzer birtakım göstergeleri dinsel ya da geniş anlamda kutsallığa ilişkin göstergeler olarak kabul ediyor musunuz?

14- Toplumsal yaşamınızda dinsel kimliğiniz ya da kutsallık atfettiğiniz nesne ile Masonluktaki kutsal arasında bir çatışma, çelişki yaşıyor musunuz?

15- Ailenizden gelen yetiştiğiniz kültür içinde size aşılanan öğretiyle bir mücadeleniz olmuştur belki?

16- İngiliz obediyansına bağlı Masonlukta üyeler kendilerini üç kitaplı dinden biriyle tanımlamak durumunda diye biliyorum. Bunu nasıl yorumluyorsunuz?

17- Masonluk’a kabul anına gelmeden önce burası bir dernek ve dolayısıyla üyelik ücreti de var. (Bugün ilk üç derecenin dernek üyelerinden yıllık 1250 TL aidat alınmaktadır. Diğer üst derecelerin derneğinin yıllık aidatı ise 1350 TL dir. Üst derecelerde bulunan dernek üyeleri ilk üç derecenin dernek aidatını da ödemekle yükümlüdür: Yıllık 2.600 TL). Bunun sizi zorladığı durumlar oldu mu?

18- Bir cemiyet kaldı ki kardeşler birliği olarak kendini gören bir grup yalnızca masonik mekân içinde değil toplumsal mekânlarda da birbirini koruyup kolluyordur diye düşünüyorum. Bununla ilgili neler söylemek istersiniz? İlişkisel, ekonomik, vs. düzeyde. Bununla ilgili yaşamınızdan bir örnek verebilir misiniz?

19- Masonlukla ilgili haricilerin düşündüğü bir takım özellikler var. Bunlar hakkında ne düşünür, neler söylersiniz? Masonlar üst-sosyo ekonomik gruptan

kişilerdir, yüksek eğitimi olmayan kişiler mason olamaz? Bunlar doğruysa da istisnalar var mı?

20- Kabul anına gelelim. Bildiğim kadarıyla bedenin de işin içine dahil olduğu – gözlerin bağlanması gibi- bir ritüel, törenle yaşanıyor o gün. Kabul anınızı hatırlıyor musunuz? Ne düşünmüş, ne hissetmiştiniz? Bu türden bir tören yapılacağı size daha önceden söylenmiş miydi? Bu türden törenler genellikle "ilkel" kabul edilen topluluklarda gözlenmiş, antropologlar tarafından araştırılmıştır. Ezoterik topluluklarda karşımıza çıkıyor bir de. Masonluk belirli bir yaş sınırı istiyor. Bir anda öyle bir anın içinde olmak size ne hissettirdi? Şaşırtıcı, ürkütücü bir yönü olmuştur belki.
21- Masonluk'a girdikten sonra sosyal yaşamınızda nasıl bir değişim yaşadınız?
22- Aileniz (anne, baba, eş, çocuklar vs.) Mason olduğunuzu biliyor mu? Onlar bu konuya nasıl yaklaşıyorlar?
23- Eşiniz ya da çocuklarınızdan Mason olanlar var mı? Olmalarını ister miydiniz?
24- Kadın Mason Locası 1995 gibi geç bir tarihte kuruluyor. Loca hala erkek locasından ayrı. Bildiğim kadarıyla hem ayrı bir dernek hem de fiziki olarak binaları ayrı yerde. Eşitlik gibi bir ilkesi olan bir topluluk için bu biraz çelişkili görünüyor. İngiliz obediyansına bağlı masonların bir kadın locası da yok. Hatta bu konuya oldukça muhafazakâr yaklaştıkları söylenebilir. Siz bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?
25- Her bir dereceyi geçmek için bir takım ödevler veriliyor. Bunları hazırlıyorsunuz. Sonra yine bir ritüelle derece atlıyorsunuz. Ritüeller hiç bitmiyor. Haftalık buluşmalarınızda da aynı şekilde. Ritüellerin sizce önemi nedir? Sizin için ve yapı için.
26- Rutin ritüeller sonunda yemeğe geçtiğinizi biliyorum. Bu yemeklerde ritüelik bir şey yok sanırım. Buradaki toplantılarda nasıl bir ilişki kurma biçimi var?

Nelerden söz edilir? Örneğin kurumda siyasetten söz edilemez deniliyor tüzüğünüzde. Bu aşama artık her şeyin konuşulabildiği bir aşama mıdır?

27- Bir takım özel günleriniz var. Bu özel eşleriniz, çocuklarınız da katılabiliyor. Cumhuriyet Balosu, Brunchlar. Hatta Beyaz Gece'de mabede de alıyorsunuz. Bu karşılaşmada eşler arası, çocuklar arası devam eden ilişkiler kuruluyor mu? Sizde böyle bir örnek var mı?

28- Dernek dışında Mason kardeşlerinizle görüşüyor musunuz? Arkadaşlıklarınızın, dostluklarınızın dernek içinden kişilerde yoğunlaştığı söylenebilir mi?

29- Masonlukta kabul süreci bireyin doğrudan başvurusu yoluyla da olsa genellikle izlediğim kadarıyla öneri yoluyla oluyor. Sizin derneğe, cemiyete katılmayı önerdiğiniz kişiler oldu mu?

30- Önermeyi düşündüğünüz kişilerin, onlara da söylemeden önce, sizin dikkatinizi çeken özellikleri neler oluyor? Neye göre karar veriyorsunuz? Hangi özelliğinden ötürü cemiyete uygun buluyorsunuz? Ekonomik durumunu gözetiyor musunuz? Mesleğini? Eğitim durumunu? Masonluğa uygun gördüğünüz kişinin olmazsa olmaz özelliği nedir?

31- Önermeyi düşündüğünüz kişiye konuyu nasıl açıyorsunuz? Yönteminiz nedir?

32- Sosyal çevrenizde (Dernek dışından kişilere) Mason olduğunuzu söylüyor musunuz? Bildiğim kadarıyla kendinizin Mason olduğunu söyleyebilirsiniz ancak diğerininkini söyleyemezsiniz. Söylüyorsanız nasıl bir sebeple, söylemiyorsanız neden?

33- Masonların diğer kamusal alanlarda birbirleriyle bir iletişim dili yarattıkları biliniyor. Özel bir el sıkma biçimi, üç kez öpüşmek gibi… Bunları uyguluyor musunuz? Bir işlevi olduğunu düşünüyor musunuz?

34- Masonluğun siyaseten ilişkilendirildiği birtakım topluluklar var. Öne çıkanı Yahudilikle birlikte Siyonizm. Bununla ilgili neler söylemek istersiniz?

35- Örgütlenme yapısında katı bir hiyerarşi olduğunu görüyorum. Burada saygıda kusur yoktur belki ama bu kişiler diğer taraftan sizin sosyal yaşamınızda statü olarak sizden daha alt düzeyde yer alabilir ama dernekte üstünüzdedir. Böyle bir karşılaşma yaşadınız mı? Bu ilişki nasıl kuruluyor?

36- Masonluk2ta en önem verdiğiniz ya da zihninizi en çok meşgul eden sembol ne olmuştu? Ne anlatır o sembol?

37- "Sır" "Gizlilik" Masonluk 'un neresinde?

38- Ulusallık sizin için önemli. Bunu tüzüğünüzde belirtiyorsunuz. Bu tamam. Onun dışında ulusal sınırlar içerisinde olan ve kalan başka ezoterik topluluklar da var. Alevilik, Bektaşilik, Mevlevilik gibi… Bunları düşününce neden Masonluk? Günümüzde ezoterik öğretilerden kabul edilen yoga gibi new age akımlar da mevcut. Bu tür başka bir topluluğa üye misiniz? Nasıl görüyorsunuz?

39- Masonluktan istifa etmeyi hiç düşündünüz mü? Neden?

Ek 2. Alan Soruları (Odak Grup)

1- Öncelikle sizi tanımakla başlayalım.

- Yaşınız?
- Okuduğunuz okul?
- Mesleğiniz?
- Kaç yıldır Masonsunuz?

2- Kuruma kabul edilme süreciniz nasıl gelişti?

- Ailenizde Mason olan birileri var mıydı?
- Sizin ilginizi çeken şeyler nelerdi?
- Niçin bu cemiyete katılmak istediniz? Amacınız?

3- Masonluğun ezoterik bir topluluk olmasından neyi anlamamız gerekiyor?

4- "Sır" "Gizlilik" Masonluğun neresinde?

5- Ulusallık sizin için önemli. Bunu tüzüğünüzde belirtiyorsunuz. Ulusal sınırlar içerisinde olan başka ezoterik topluluklar da var. Alevilik, Bektaşilik, Mevlevilik gibi…ve new age akımları gibi. Bunları düşününce neden Masonluk? Masonluğun farkı nedir?

6- Sizce Masonluğun amacı nedir?

- Sizce bunu nasıl sağlayacak, sağlıyor?
- İttihat Terakki gibi bugün de bir gücü var mı?
- Hangi noktada siyasete müdahil olur sizce?

7- Masonluğun bugün de dâhil olmak üzere toplumsal imgelemde çoğu zaman olumsuz nitelikler yüklenen bir topluluk olduğu ortada. Milliyetçi muhafazakârlar için bir "düşman imgesi". Masonluğun siyaseten ilişkilendirildiği birtakım topluluklar var. Öne çıkanı Yahudilikle birlikte Siyonizm. Bunlarla ilgili neler söylemek istersiniz?

8- Masonluktaki ritüellere, sembollere gelelim. Bunların işlevi nedir sizce? Kamusal alanda da birbirinizi tanımak üzere bir takım iletişim biçimleri var. Bunlar

hakkında ne düşünüyorsunuz? En önem verdiğiniz sembol ne olmuştur? Anlamı nedir sizce? Belki kabul anıyla ilgili hislerinizi benimle paylaşırsınız?

9- Kardeşlerinizle yalnızca masonik mekânlarda değil bugün de dâhil olmak üzere toplumsal alanlarda da ilişki içindesiniz değil mi? Nasıl bir ilişki var aranızda? Menfaat ilişkisi olarak kullananlar oldu mu hayatınızda? Belki örnekleri vardır? Aile üyelerinin, eşlerin birbiriyle teması?

10- Sizin derneğe, cemiyete katılmayı önerdiğiniz kişiler olmuştur. Sizin dikkatinizi çeken özellikleri neler oluyor? Neye göre karar veriyorsunuz? Hangi özelliğinden ötürü cemiyete uygun buluyorsunuz?

- Ekonomik durumunu gözetiyor musunuz? Mesleğini? Eğitim durumunu? Kişisel özelliklerini? Biliyorum ki bunlar gözetilse de yeterli değil. Masonluk'a uygun gördüğünüz kişinin olmazsa olmaz özelliği nedir?
- Önermeyi düşündüğünüz kişiye konuyu nasıl açıyorsunuz? Yönteminiz nedir?

Ek 3. Örnek Bir Odak Grup Görüşmesi

20.05.2018 Tarihli Görüşme, Antalya

Gülay Acar: Öncelikle sizi tanımakla başlayabiliriz. Bu arada isminizi kullanmayacağım. Yaşınız, mezuniyetiniz, hangi okul, hangi alan, mesleğiniz. Bu tip bir tanışma girişiyle başlarsak sevinirim.

- Senin sesin güzel, sen başla. İlham ver bana.

- İsmim …. 49 yaşındayım. Uçak mühendisliğini bitirdim, 89 yılının. Sonra pilot oldum, 90 yılında. 15 yıl hizmet ettim Hava Kuvvetleri'ne, binbaşı olarak. Daha sonra da işte, özel bir şirkette sivil havacılık, yani uçuyorum. Asıl işim pilotluk, kaptan pilotum şu anda. 8 yıl yöneticilik yaptım baş pilotluk ve işletme müdür yardımcısı dediğimiz, işletme bölümüne. Onun dışında ben de okuyorum. Bir bahçemiz var. Onunla ilgili tarım eğitimi alıyorum. Eğer devam edebilirsem ziraat mühendisliğine devam edeceğim Akdeniz Üniversitesi'nde, olursa eğer. Olmazsa da kendi işimle ilgili bütün bilgiyi topladığıma inanırsam, o şekilde kalabilirim. 2005 yılında Antalya'ya geldik. Oradan beri de işte …'teyim. En çok uzun kaldığım şehir de Antalya oldu. Antalyalıyım diyebilirim kendime. Karadenizliyim aslında. Kısaca özgeçmişim bu.

G.A.: Kurumda kaç yıl oldu?

- 2. yılım benim. Daha yeni kalfa oldum. 2017'nin Ocak ayında girdik. Bu sene de işte, bu senenin başında kalfa olduk. İkinci senemiz. Kurumdaki geçmişim bu şekilde.

G.A.: Teşekkür ederim. Sizi de tanıyabilirsek...

- Benim de kuruma girişim aynı tarihte. Beraberdik zaten, girdik. Benim de ikinci senem, kalfa olarak şu anda. Ben 50 yaşındayım. Turizmciyim. Yani, turizmci derken, hayatımın %90'lık çalışma kısmı şeyde geçti, turizm, turizm sektöründe geçti. Yani uzun süre turizm sektöründe çalıştım yönetici olarak. Bunların Türkiye, Türkiye dışında İspanya, Yunanistan, İsveç, Norveç… 20 seneye yakın İsveç'te kaldım. Turizmci olmamın sebebiyle de işte, biraz da gezdik başka yerlerde, görev itibariyle falan. Esas eğitimim, Türkiye'de Çukurova Üniversitesi Turizm bölümünü bitirdim. Ondan sonra İsveç'te okudum, Stockholm Üniversitesi Uluslararası ilişkileri bitirdim. Barselona'da da turizm otelcilik mastırı yaptım. Öyle, işte, hem sektör içi hem sektör dışı birazcık kendimizi geliştirelim diye eğitim şeyi oldu. Şu anda çalışmıyorum. Bir 8, 9 aydır şeydeyim. Dolayısıyla, o sebeple birazcık da vaktim oluyor okumaya işte, kuruma yönelik bazen çok vakit isteyen şeyler olabiliyor. Onlara biraz vakit ayırabiliyorum şu anda. Öyle bir avantajı oldu yani bu çalışmadan. Kısaca böyle.

G.A.: Teşekkür ederim. Şimdi, bundan sonraki sorular zaten sohbet halinde de gelişebilir. Ben kuruma kabul edilme ya da başlama sürecinizle ilgili hikayenizi merak ediyorum. Bununla ilgili konuşabiliriz.

- Benim yakın bir arkadaşım bahsetti. O zaten yönlendirdi. O teklif etti, önerdi beni. Ondan sonra o şekilde girdik. Yani ben dana önceden kurum hakkında bilgim çok yüzeyseldi. İnternetten veya kulaktan dolma neler var; sadece o kadar. Ama o arkadaşıma, çok saygı duyduğum, bilgi birikimine, kişiliğine inandığım, güvendiğim birisi. Onun yönlendirmesi benim üzerimde etkili oldu. Belki doğru kişi yönlendirdiği için ben de doğru bir yerdeyim. O büyük bir güven verdiği için beni, anlattığı zaman,

dinlediğimde beni etkiledi. Ben de inandım ve hakikaten de doğru çıktı. Daha bile fazlası, az bile anlatmış. Ben olsam daha fazla anlatırdım diye düşünüyorum.

- Benim şöyle enteresan bir şey var; kurumdan hiç benim tanıdığım yok ya da yani, bilmiyordum zaten. Sonradan gördüklerim de yoktu. Yine, dediği gibi, yüzeysel bazı bilgiler falan vardı ama bir tane diğer obediyanstan bir tane arkadaşım var. Sonradan öğrendim. Daha doğrusu şöyle bir şey oldu; bir gün fuarda oturuyoruz, bir şeyler konuşuyoruz. Ben veganım. Hayvansal şeyler falan kullanmıyorum. Onunla ilgili bir konuşma açıldı. Ben de anlatıyorum kendi derdimce işte, şudur budur falan diye. Dedi ki "Ya sen niye mason olmuyorsun?" dedi. Şimdi, biraz şaşırdım. Hep de şey var ya böyle, kurumun gizemli işte, birbirini tanırlar falan. Çünkü o konuşmadan aşağı yukarı bir hafta önce, burada bana teklif edildi. Birisi dedi ki "Ya ben böyle böyle bir kurumun üyesiyim, şöyleyiz, böyleyiz. Seni önermek istiyorum. Sen de uygun görürsen" falan dedi. Tamam dedim. Ben bir düşüneyim dedim. İki hafta sonrası, karşı obediyanstan bir arkadaşımın böyle bir şey söylemesi... Ya dedim, arada bir alakam olmayan bir istihbarat mı var dedim, nedir falan diye. Ne oldu ne yaptı, nereden şey yaptılar? Yani tesadüfmüş tabii ki. Diğer arkadaşım da şey yaptı, böyle böyle. Ben de söyledim ona orada; ya böyle böyle bir şey aldım, öneri, teklif falan aldım. "Ya çok sevindim" dedi. Zaten kendisinde bir de şöyle, altını çizmek istiyorum, "Yalnız" dedi, "kuruma girmeye karar verirsen diğer o" dedi “diğer obediyansa gir” dedi, "bizimkiler birazcık çağı tam oturtmuş değiller. Ben bize değil de diğer girmeni tavsiye ederim" dedi, “bizimki biraz şey…”. Öyle bir konuşma geçti aramızda. İlk etapta orada çok şey yapamadım, konumlandıramadım ama bu hani veganlık, işte, başkalarını düşünme, empati, işte bütün insanlık için falan derken, daha sonra kurumu girdikten sonra aldığımız o düşüncelerle, orada neden onu düşünüp, neden mason olmuyorsun demesinin sebebi biraz daha belirginleşti orada. Yani, özgecilik derler ya, kendine bir menfaat sağlamasa bile, bir başkasına bir yardım etme hissiyatı falan... Öyle bir şey hissetmiş herhalde orada ki hani niye olursun? Ben kuruma girdikten sonra felsefeyi, düşünceyi falan gördükten sonra orada neden bana bu bağlamda bir şey sorup, neden olmuyorsun demesini anlamlandırdım orada. Ondan sonra işte, klasik girdik, takım elbisemizi giydik, bekledik.

G.A.: Şimdiki sorum da şu; Masonluk, kurum kendini ezoterik bir topluluk olarak ifade ediyor. Bir kimliğin ezoterik olması ya da kurumun ezoterik olmasından ne anlamamız gerekir? Siz bunu nasıl ifade edersiniz?

- Zor bir soru.

G.A.: Hemen arkasından, belki ilişkilendirilebilecek şekilde, böyle sırlar, gizemler, bahsettiniz az önce, kurumun neresindedir?

- Zor bir soru.

G.A.: Yani siz zihninizde nasıl kurguluyorsunuz? Dediğim gibi, tek bir cevabı yok bunun.

- Benim bu yaşıma kadar öğrendiğim, gördüklerim içerisinde, o arkadaşım bana bahsettiği zaman, ben bu konuya çok hak verdim. Çünkü bu tür dernek oluşumlarında, insanları, yani üyelerinizi ilgisini bir yerde tutmak için bazı kıymetli değerlere ihtiyacınız var. İnsanoğlunun yaradılışına ezoterik olması çok uygun, ilgi çekici. Ben onu çok formal buluyorum; ilgiliyi tutmak ondan sonra devamlılığı sağlamak... Bunu normalde de bir eğitim kurumunda düşünün, sadece burayı düşünmeyin. Mesela bir okul, yani iyi bir okuldaysanız, okulda değerler yüksekse, siz oraya otomatik olarak, tabii doğal olarak bir bilgi açlığınız olması lazım, bilgi alma ihtimaliniz olması lazım

yaradılış gereği, öğrenme açlığınızın olması lazım. O zaman siz kendinizi otomatik olarak, doğal olarak akışınız oraya oluyor zaten, bağlı kalıyorsunuz. O 3 kişiden 2 kişinin, sürekli kurum içerisinde kalmasının sebebi de, aslında bu entelektüel kültür seviyesinin getirdiği, kültür tabanın getirdiği merak konusu. Biz merak eden, hepimiz mesela kurumda ortak yönümüz merak etmek. Buluşmamızın sebebi, yeme içme, kardeşliği geliştirelim, birbirimize şey yapalım, hiç öyle bir amaç yok mesela. Kesinlikle business yok. Ama biz kardeş olalım, birbirimize destek olalım da yok. Ama ortak noktaya baktığımız zaman, bir bilgi açlığı var ve sunumlar dediğimiz, bir konu üzerine bir görüşme olduğu zaman, diğer localardan geliyor veya oradaki herkes geliyor ve onun öyle bir şey içerisinde dinleniyor ki o bilgi, ben oradan ne öğrenebilirim acaba, ne alabilirim; o merak, orda insanı bağlı tutuyor. Ben bu merakı gidermek konusunda, kurumun koyduğu kurallar ki bunlar gayet normal, hayatın akışına uygun, bir disiplin diyebiliriz buna, bir öğreti diyebiliriz; bu şekilde bağlı tuttuğu için çok yerinde oluyor. Çünkü konsantre oluyorsunuz. O 45 dakikada ya da yarım saatlik, 50 dakikalık şeyde konsantre oluyorsunuz. Konuyu da bildiğiniz için, önceden hazırlanıp geliyorsunuz, merak ettiğiniz soruları da sorabiliyorsunuz veya katkıyı yapabiliyorsunuz. Bu kuvvet çarpanı gibidir. Kuvvet çarpanı benim kendi mesleki şeyimden geliyor. Eğer bir süreç içerisinde, öğrenmeyi, başarıyı katlandırarak arttıracak bir girdi varsa buna kuvvet çarpanı deniyor. Ben kurumu kuvvet çarpanı olarak görüyorum. Çok kısa bir sürede, çok güzel, doğru bilgiyi herhangi bir dışardan bir karıştırma olmadan dinleyip, bir disiplin içerisinde, kendinize maksimum verim alabilecek şekilde öğrenebiliyorsunuz, yenileyebiliyorsunuz ya da tazeleyebiliyorsunuz. Onun keyfi de o en sonda, 'Kardeş Sofrası' dediğimiz yemekte daha açık bir tartışma şekilde ortaya tezahür ettiği için mükemmel oluyor. Çünkü korkunç bir dinleme saygısı var. Siz konuşurken kimse lafa karışmaz, hemen cevap vermez. Bu insanları bağlayan en önemli şeylerden birisi. Beni bağlayan daha doğrusu. O saygıyı görünce, bilgiye saygı. Bilgi var, bilgiye saygı var. Dolayısıyla beni en çok çeken o oldu. Bence bundan dolayı ezoterik yapılması çok anlamlı, çok doğru.

G.A.: Teşekkür ederim. Siz bir şeyler söylemek ister misiniz?

- Evet. Büyük ölçüde katılıyorum tabii söylediklerine. Bir de şu var mesela; insana vakit ve enerji kazandırıyor bu tür ezoterik şeyler. Eğer siz o ortama uygunsanız, tek tek insanları tanımak için, bunlar ne yer, ne içer, ne yapar, şunu söyleyebilir miyim, bunu söyleyebilir miyim falan gibi size bir vakit ve enerji kaybettirmiyor, siz bildiğiniz için orasının şeyini. Çünkü ezoterik bir yapısı var. Oradaki sizle beraber oturan diğer insanlar da sizle aynı şeylerden geçmiş ve belli bir birikime sahip olarak oraya kabul edilmişler. Dolayısıyla siz otomatik bir kabulle başlıyorsunuz ve istediğinize, kendi meşrebinizi kurum çerçevesinde çok rahat ifade edebiliyorsunuz. Yani zaman kazandırıyor. Bugün ne bileyim, bir okul aile birliği toplantısına gitseniz, orada işte okulun bahçesine potalar yapılacak, bilmem falan gibi bir konu olsa, orada kafanızda elli tane şey geçecek; "Hangi acaba ekonomik sınıftan geliyorlar, belki onlar o 50 Lirayı vermek istemiyor. Acaba şöyle söylesem yanlış anlaşılır mı? Bu okulun genel eğitim yerindeki stratejisi nedir? Yani söyleyeceğim bir şey beni dışlar mı diğer ailelerden veya çocuğumla ilgili bir şey..." Çok böyle heterojen bir toplum olduğu için şey olarak, orada bir şekilde kendinizi ifade edemiyorsunuz ya kendinizi sınırlandırıyorsunuz, dur bir tanıyayım diyorsun insanları, nedir, ne değildir... Burada o yok. Çünkü kurumun ne olduğu belli, gelen insanların ne olduğu belli, hedef birliği var, amaç birliği var. Dolayısıyla siz de orada diğer şeylerde, eşit şartlarda, diğer herhangi birisisiniz. Orada çok rahat kendinizi ifade edebiliyorsunuz. Yani dediğim gibi, kimsenin insanını tanıyayım, ne yapayım, burada ne yaparlar ne ederler gibi bir gereksiz enerji, vakit harcamıyorsunuz. Bu şey olarak birinci söyleyebileceğimi söyleyeyim. İkinci konuda, toplum çok hoyratlaştı şeyde, biz "harici hayat" diyoruz, dışarıda, çok hoyratlaştı. Yani,

saygısızlık, insanda birbirini dinlememe, çıkar ilişkileri, şudur budur... Orası, benim şahsi olarak nefes aldığım bir vaha. Yani, bulduğunuz suyun üstüne tuttuğu dönemler orada oldu. Çünkü bir şey anlattığınız zaman, siz noktayı koyana kadar, dediği gibi, dinliyor insanlar. Ben söyleyeceğimi söyleyemedim gibi bir soru işaretiniz yok. Çünkü o noktayı siz koyana kadar dinleniyorsunuz. Bir konuyla ilgili herhangi bir sıkıntınız olduğu zaman, sorunuz olduğu zaman, bunu çok rahat olarak çıkıp, soruyorsunuz. Onun karşılığında bir cevabınızı alıyorsunuz. Üçüncü bir konu da dediğim gibi, hani, bugün ne bileyim, kanserli bilmem ne vakfına da girseniz, gitseniz, üye değilseniz oraya alıp, onların bir konferansını dinleyemezseniz. Yani bizim kurumumuzda gizli bir durum değil, kapalı, üyelerine açık. Üyelik süreci belki diğer derneklerden biraz daha farklı ama işin sonunda, oraya kabul edilen üyelerin geldiği... Tarih boyu bu, tabii, elli tane spekülasyon olmuş. Ezoterizm çok şey anlamda kullanılmış, gizli, dünyayı kontrol edecekler, şudur budur... O da biraz, şey kaynaklı, ne olduğunu bilmedikleri için içeride, şey gibi yani, ev halkı, sizin evinizi bilmiyorlar, dışarıda elli tane dedikodu uyduruyorlar; şunu şunu yapmış, hanım şunu yapmış, arabayı değiştirdi, böyle oldu falan gibi... Bilmeyince safsata uydurmaya başlıyorsunuz. Biraz da onun etkisi. Yani, ezoterikliğin biraz negatif etkisi buradan kaynaklanıyor; çok herkes her şeyi bilmediği için fikir yürütüyor veya fantezi yapıyor.

G.A.: …. , sen bu konuyla ilgili bir şey söylemek ister misin?

- Heyecanlandım ya! Niye böyle oldum?

G.A.: (gülüşmeler). Yani, söylemeyi tercih etmiyorsan...

- Ben kendi adıma hemen, çok kazançlı. Mesela, o kadar berrak ve iyi ortaya koyuyorsun ki mesela, bittikten sonra söyleyecektim ama şimdi söyleyeyim, kurum için büyük kazançsınız.

- Teşekkür ederiz.

- Öyle, yani öyle…

-Teşekkür ederiz.

G.A.: Şimdi aslında belki bu değerlere önem veren başka kurumlar da vardır ezoterik dediğimiz pek çok topluluk var aslında ya da dinler, zaten ezoterik tarafları olan olgular, yapılardır. Bu tip ezoterik topluluklara yaklaşımınız ne? Benzerlik, farklılık ya da nasıl bakarsınız? Belki günümüzün ezoterik şeylerinden bir tanesi, yoga gibi. Onlara yaklaşımınız nasıl, onlara olan ilginiz?

- Ben, 1,5 yıl içerisinde gördüğüm, bu oluşumların hiçbirine bir reddetme yok. Çünkü kurum içerisinde bilimsel tabanın üzerine inşa edilecek her şey, arkasında bilim olmak şartıyla, dogmalardan, hurafelerden, boş inançlardan, bağnazlıktan uzak olmak şartıyla veya onu düzeltmek şartıyla, bilimsel temel üzerinde her türlü görüşe açık. Dinler; sorgular, yorumlar ve varsa sonuç ulaşmaya çalışır. Amaç burada, toplumun yükselmesidir. Zaten bireyleri yükselttiğiniz zaman, o bireyler başka bireyleri de etkileyip yükselttiğinde, toplum da yükseliyor. Amaç bu olduğu için kurum içerisinde, her fikri saygılı olmak... Zaten biraz önce de konuştuk ya hani, dinleniyorsunuz. Ne kadar aykırı konuşsanız da dinleniyorsunuz. Sizin bir sözünüzü kimse kesmez. Bu güç, doğal olarak yontuğu için bu çıkıntıları, siz hayatın doğal akışına uygun olmayan bir şeyi asla yönelmiyorsun, yönelemezsiniz zaten. Doğal akış da bu tarz bir şeydir. Dolayısıyla bütün fikirler, biz kurum içerisindeki o ilgi akışının olduğu oturumlarda, o tür şeyler de konu olarak alınıyor ve inceleniyor. Onlar hakkında da bilgimiz oldu. Daha

önceden kişisel olarak hiç üzerine şansımızın olmadığı bir konu hakkında orada, bir prezantasyonda öğrenme şansınız var. Dolayısıyla bir fikriniz olabiliyor. O yüzden bağımlılık yaratan şeylerden birisi de bu, o özgürlük, bilgideki özgürlük.

- Ezoterizm başlı başına bir kriter değil. Bir kuruma nasıl bakmalıyız? Ezoterikse şöyle bakalım, değilse böyle bakalım değil. Esasında bütün bu kurumlar, oluşumlar, toplumlar bir soruya bir cevap arıyorlar. Ezoterizm de, bunların o sorulara cevap verme süreci içerisinde kendini nasıl organize ediyor? Bu bilgiyi üyeleri arasında nasıl aktarıyor? Kimisi semboller kullanıyor, kimisi kutsal kitaplar kullanıyor. Ama esasında burada amaç bir soruya cevap verme yöntemi. Onların dünya ile ilgili bir derdi var. Dünyayı bir şekilde anlamaya çalışıyorlar. Bu anlarken de diyor ki "Ben, biraz enteresan şeyler söylüyorum. Bu insanlar bunu duymaya açık değil. Ben önce bunu kontrollü bir çevrede, belirli insanlar üzerinde tartışırım ki dolayısıyla herkesi içeri almayın." Burada bana göre enteresan olan, Fatih'in de dediği gibi, dogma, bağnazlık... Hangi soruya cevap arıyor, yolu yöntemi nedir? Bu bana göre biraz daha şey, nasıl diyeyim, daha bakış açısını değerlendirmek için daha önemli bir kriter. Mesela yoga, bireysel bir arayış. Bir sorusu var, bireysel. Bunu fiziki ve mental bir şekilde kendini bir yere getirmeye çalışıyor. Sorusu güzel, şeyi güzel, parçası olabilirim. Bir Mevlevilik, biraz dini unsurları içine katarak bazı sorulara cevap veriyor falan. Bana biraz dogmatik geliyor, pek parçası olmayabilirim. Yani dediğim gibi, ezoterik esasında birincil bir kriter değil, bakış açısı; hangi soruyor, nasıl soruyor, kendini nasıl organize ediyor, metodolojisi ne?

- Buna ben de katılıyorum. Yani birinci, hani hemen insanlar ezoterizmle bağlantı kuruyor, tamam, olsun, kurun. Ama birincil o değil. Yani yapısını anlamak için oradan girmemek lazım. Sonra bir gün mesela siz, sonuna kadar dinliyorlar dediniz ya, ona şöyle diyebilir miyiz başka tarafta bakıp; yani, kendini en iyi ifade edebildiği, sonuna kadar ifade edebildiği yer. O zaman bu sağlanıyorsa bir kimseye, bu zaten kendisini geliştirmenin ana kriteri. Ben, ifade etmemi izin veriliyorsa, adım adım ben de gelişirim. Tepkilerle olumlanarak, olumsuzlanarak falan diye... Şimdi, uzun vadede orada ne yapıyorsunuz falan diyorlar ya, hemen dışarıdan. Bence yontma orada. O ifadeler sonra meslek veya yaş gruplarının zenginliği başka kurumda, bu kurumda olduğu kadar yok. Ya bizde, 90 yaşında adam oturuyor. Ben öğretmenim, o armatör bilmem ne filan. Yani böyle bir zenginlik olabilir mi? Ben onu dinliyorum, o beni dinliyor. Ve sonra ne oluyor? Herhalde bu kurumun çaktırmadan temeldeki amacı...

G.A.: Tam soruma geldin.

- Evet, özür diliyorum. Bizi böylesine yontaraktan... Onun için biz dışarı çıktığımızda, dışarıda olumlu adamlar daha iyi iş yapacaktır yani, değil mi? Biz kendimizi yukarıya attıkça, çevremiz de daha öyle yapacak. Dipte o yatıyor bence. O yüzden bilmem ne kurumun içinde şunu yapmak, bunu yapmak... Demek bir liste çıkartamıyor, geyik bir şey koyuyor. İnsanlığın mutluluğu için bir mabet falan diye... Herkes güler buna aslında. Dolaylı bir şey söylüyor çünkü dolduramaz içini. O ifade etme konusunda geçiyor, kendimi geliştirmem ve yontulmam. Çünkü o şefkatle bana yanlış düşündüğümü ve bir yemekte söyleyebiliyor büyüğüm mesela. Ben eve gidip düşünüyorum. Bu çok olumlu.

- Mesela bir fikrinizi söylüyorsunuz rahat bir şekilde, özgür bir şekilde. Size bir polarizasyon yapamadan, yani size karşı bir fikir gibi değil. Herkes kendi fikrini söylüyor ya açık olarak, o nezaket, o diplomasi içerisinde bir kelime oluyor, kendi söylediğiniz fikri öyle bir yorumlayıp, yontup tekrar inşa ediyorsunuz ki işte orada,

paradigma değişikliği orada oluyor. Kesinlikle oluyor yani. Ve gelişiminizin aslında gerçekliği o, orada gelişiyorsunuz.

- Bir de şeyi eklemek istiyorum; mesela, biz tüm diğer kurumlar arasında, yani sadece ezoterizm bir kriter değil anlamında söylemek istiyorum. Mesela, diğer obediyansta, çırakların çıraklık boyunca söz hakkı neredeyse yok gibidir.

G.A.: Onu bilmiyordum.

- Orada oturur dinlersin. Hiçbir şey yapamazsın. Biz de sürekli bir şeyler sormaya, bir şeyler anlatmaya, öğrenmeye teşvik edilir. Yani mümkün olduğu kadar çok kalk, soru sor, söyle. Yani bu senin, özgür, en özgür olduğun dönemin, bunu iyi kullan. Biz o yüzden biz sürekli katkıda bulunur, söylersin, konuşursun. Şeyi mesela ben öğrendiğimde çok etkilenmiştim; Voltaire. Dünya şeyine katkısı olmuş adamın, 80 küsur yaşında aydınlanıp, çırak olarak oturmuş orada, 57 gün sonra da ölmüş zaten.

G.A.: Aa?

- Tabii (gülüşmeler). Çırak olarak ölmüş Voltaire. Şimdi düşünün; kuruma çırak diye birisi geliyor, beyaz önlüğü ile oturuyor, adam Voltaire! Şey gibi düşün mesela, yarın bizim locaya İlber Oltaylı'yı aldık, çırak olarak geldi mesela. Şimdi bunun çok güzelliği var. Bir o bulunduğu statü gereği mevcut, herkesle paylaştığı, ortak ritüeller yapmak zorunda. İkincisi, sınırsız da bir özgürlüğü var. Çırak olmasına rağmen inanılmaz bir değer katacak, bilgi katacak, sen bir şey alacaksın ama seninle onunla karışında, nokta koyana kadar derdini anlatma şeyin var. Yani bunu başka bir yerde bulamazsın. Bilmem ne konferansına gidip, bir soru sorma kalk İlber Ortaylı'ya, belki o da "Ya çok komik kaçtı. Bu da sorulur mu hoca ya!" falan filan... Orada, öyle bir adamla karşılıklı oturup istediğin soruyu sorma, katkıda bulunma, onun sana katkıda bulunması gibi bir lüks var. Bu başka yerde çok kolay bulunabilecek bir şey değil.

G.A.: Sizce masonluğun amacı nedir? Tüm bu tecrübelerinizden sonra temel olarak neyi amaç ediniyor sizce? Ve belki hani ona bağlı olarak haricilerin baktığı birtakım böyle politik güç, vesaire, bu tip bir gücü var mıdır sizce?

- Bir defa, ben hiç siyaset...

- Sağlam bir soru soruyorsun ama... Eski bir gazeteci olarak... Çok sağlam (gülüşmeler).

- Tabii bilmiyorum, başka yerde nasıl sorulmuş olabilir mi falan... Ben kendi gözlemimi söyleyeyim; şu ana kadar bir siyasi konuşma, siyasi kutuplaşma benim denk geldiğim bir ortam hiçbir zaman olmadı. Hiçbir zaman yani, bilimsel araştırma açısından konuşulur fakat fanatik, kendi sahiplenme fikri olarak ne bir siyaset ne bir dil, din, ırk, inanç, hiçbir şekilde yargılanmamıştır, sorulmamıştır veya kişinin ne olduğu sorulmamıştır. Öyle bir şey görmedim. Bu öbür türlü zaten kardeşlik ve o özgürlüğe direkt yok edecek bir oluşuma sebep olur. O yüzden öyle bir şey yok. Ama kişilerin kendi toplumda veya bulundukları görevdeki pozisyonlarından dolayı bir gücü var mıdır, katılanların? Vardır çünkü onun sahip olduğu temel bilgisiyle oraya girebilmiştir, kuruma girebilmiştir. Dolayısıyla oradaki gelişimi esnasında aldığı bilgilerle, kendi bulunduğu yerde, bilgiyi topluma aktarımın daha iyi bir yere getirme, dolaylı amaçlarından mıdır? Direkt amaçlarındandır bence. Çünkü kurum içerisinde amaç, bireysel gelişimin olabildiğince ileriye taşıyıp bunu topluma aktararak, toplumun toptan bir yükselmesi. Yarının, daha iyi yarınları konuşabilmesi için kişisel gelişimin bir şekilde ettirilmesi kurum içeresinde, benim gördüğüm amaç. Yoksa oradaki söylenen

şeyler hepsi bir simge, laflar, kelimeler. Onlara takıldığınız zaman sanki böyle bir şeyin içinde kalmış gibi düşünürsünüz, o bilgiye haiz değilseniz. Dolayısıyla ben öyle bir amaç görmedim şeyin içerisinde, siyasi bir amaç veya güç elde edelim, bu şekilde yönlendirelim, öyle bir görmedim. Zaten Türkiye'deki oluşum başka şeyler tanır fakat onlardan talimat alacak bir durumu yok. Tamamen özgür iradesi ve kendi milleti, kendi devletinin, milletinin menfaatleri her zaman önceliklidir kurum içerisinde. Belki daha sonradan uluslararası yapıyla ilgili bir şey düşünülebilir çünkü global bir oluşum. Ama diğerlerine saygı vardır fakat onun menfaatler çakıştığında, kendi ulusunun, kendi milletinin menfaati en öncedir, öncelik ordadır. Oralarda falan şey olmaz yani, konuşma olmaz. Ama insanlık açısından baktığımız zaman, ulvi hedefler ortak. Burada tek şey, daha ileriye, daha gelişmiş toplum haline gelmek.

- Bana göre şeyi çok açık, yani hedefi çok açık. Daha iyi insanlar olsun, daha iyi insanlarla daha iyi bir toplum olsun... Bugün dünyada gördüğümüz birçok olumsuzlukların sebeplerini biliyoruz, nasıl yapılması, düzeltilmesi gerektiğini biliyoruz ama bununla ilgili bir adım atamıyoruz. Bu kurum, nispeten o adımları üyeleri vasıtasıyla attırmaya çalışan bir ahlak modeli. Şöyle de bir şey var; biz ara sıra tekrar ederiz: "Mason hiçbir yerde ama masonlar her yerde". Dolaysıyla bizim kurumsal olarak bir kanaat önderliği, bir şeyi yönetme, bir şeyin bir parçası olma gibi kurumsal olarak bir hedef yok. Ama bireysel olarak hedefler var. Yani, toplumun en küçük parçası işte, insan. İnsan, aile oluşturuyorsunuz. Siz eğer bu kurum size daha iyi insan olmayı, daha iyi erdemlerle donanmış olmayı öğretebilirse, siz dolayısıyla evinizde iyi bir baba olursunuz, iyi bir eş olursunuz. Ondan sonra okulunuzda iyi bir öğretmen olursunuz veya avukatsanız iyi bir avukat olursunuz. Dolayısıyla o, bizde şey benzetmesi çok kullanılır. Hani, taş ustaları olduğu için, yani şeyin, o binadaki taşlar, onlardan bir tanesisin. Ama iyi bir tanesi ol. Yani herkes bütün binayı taşıyacak kilit taşı olmak zorunda değil ama belli erdemlere sahip, o toplumda, o yerde bir şeyin sağlamca doldurabilmek önemli. Dolayısıyla bireysel yetkinliğiniz arttıkça, toplumda en yakındaki çevrenizden başlamış olmak üzere, bir şeyler değiştirebilirsiniz, iyi yönde. Dolaysıyla kurumun şeyi bu bence. Yani, örgütsel, kurumsal anlamda herhangi bir temsil veya bir şeyin ucunda tutması yok fakat birileri vasıtasıyla onların toplumu daha iyiye götürme yolunda bir çabası. Daha önce de söylemiştim şey olarak, kitabî anlamda bu hedefi okuduğunuz zaman, güler insan. Yani işte, insanlık için, tüm insanlar için bir mabet falan, bu şey, sembolik değeri o. Ne o? Herkes iyi yaşasın, iyi olsun, dünyayı daha güzel bir yapalım gibi kabaca bir düşünce. Bunun da yapılabilmesi için olay bireyden geçiyor. Bireyi tekabül ettirelim ki birey, parçası olduğu toplumu da bir şekilde iterek o tekabülü geliştirsin. Şey olarak bu… O yüzden de şeye hiç katılmıyorum ben; gizli amaçları var, dünyayı değiştirecek, yok illuminati, Siyonistler bilmem neler, onlar, bunlar, maskeli şeyler falan... Ya bunlar şey...

G.A.: Ben bununla ilgili bir soru soracaktım.

- Yani bu kurumun... Ha yeniyim, belki bunu 10 sene sonraya göre "Vay, bizi de yemişler!" (gülüşmeler)

- Ama çok eski gibi duruyorsunuz. İkiniz de çok eski gibi duruyorsunuz.

- Öyle mi?

- Tabii, işte hiç belli olmaz o. 40 senedir ordadır ama yenidir. (gülüşmeler)

- Yani belki 10 sene sonra, "Vay, ya ulan, bizi de kandırmışlar, vay anasına, hedef buymuş!" falan diyebiliriz. Çünkü hani, toplum değişiyor, her şey değişiyor. Belli olmaz ama şu anki geliştiğim tecrübelere göre, ne bir böyle bir ilgisi var, ne bir böyle

bir hedefi var... Eğer sağda solda bir şey çıkmışsa falan mutlaka rastlantısal bir şeydir. Dolaysıyla çünkü biz özel hayatımızda çalışan insanlarız. Şimdi, özel bir firmada pilot... Ben şu anda çalışmıyorum ama bir firmanın yöneticisiyim. Vay işte, Emre o zaman, tamam, turizm sektörünü ele geçirip oradan ülke falan... Yani, isterseniz bunu kurarsınız yani. Ne biliyim, Bursa'da olursun, orada iki tekstilci bir şey vardır. Biz Antalya'dayız diye turizmciler var bizim locada. Bursa'da tekstil... Hıı, tekstil burada örgütlenmiş, o onun bilmem nesi... Akşamları işte, çiftçilerin pamuğunu nasıl hiç ederiz, konuşuyorlar falan... Yani bu, bu yazmak kolay ama şey olarak, hedefte böyle bir şey olduğunu zannetmiyorum, hiç görmedim. Okuduğum herhangi bir kaynakta, bununla ilgili en ufak bir... Biz çok sembolik şeyler konuşuruz ama bunu bile sembollerle anlattığı falan bir şeye de ben denk gelmedim. Olduğunu da düşünmüyorum yani.

G.A.: Az önce sizin söylediğiniz, karikatürize edilmiş bir hali var bir tarafta. Ya da işte, siyasi olarak da böyle Siyonizmle, vesaire ilişkilendirilen. Aslında bir düşman imgesi olarak da… Siz, cevap verdiniz. Siz, bununla ilgili bir şeyler söylemek ister misiniz?

- Tamamen simge... Şimdi, insanlığın kendi tarihi boyunca da kullandığı bir sürü ortak simge var. İşte, Yunan kültürü, heykeltıraşlıkta gelişme, okulları, heykel okullarında geldikleri, üç boyutlu heykel yapılması, kabartmalar, hepsi Göbekli Tepe bulunduktan sonra biraz altüst oldu. Yunanlıların da bu simgeleri, öğretileri aldıkları başka kültür ortaya çıktı. Dolaysıyla bu etkileşim her yerde var, herkeste var. Ben kendi mesleğim gereği İsrail'de bulundum, İsraillilerle çalıştım. Bizim kadar normal insanlar olduklarını da gördüm. Herkesin zaafı ne kadar varsa, onların da var. Bizim ne kadar varsa, yani, onların varsa bizim de var falan. Amaçlar ortak olunca çok güzel dost oluyorsunuz. Birazcık böyle siyasiler bir şeyleri kullanmaya başlayınca, birden düşman kesiliyorsunuz. Halbuki herkes kendi toprağında, kendi yerinde. O veya bu şekilde, oraya nasıl geldiğini şimdi irdelemek istemiyorum ama, belli bir insanların yaşam savaşı vermişliği var. Bu onların kendi mücadeleleri. Denk gelen simgelerin ortak olması, herkesin birbiriyle aynı fikirde olduğunu göstermez. Çünkü o da bir simge nihayetinde. Arkasında vermek istediği bir mesaj var. Önemli olan ona bakmak. Dolaysıyla bu denk gelmişlik içerisinde bağdaştırmak, bunu bağdaştıranın sorunu. Bunu açıklamak zorunda da kimse değil. Öyle değil böyle demek bir işe yaramaz. Çünkü onun içine girdiğiniz zaman, her zaman bir soru çıkacaktır, her zaman bir bağlantı çıkacaktır. Hepsi ile mücadele edemezsiniz. Ben hiç öyle bir bağlantı görmedim şu ana kadar.

- Bugün mesela, ne bileyim, Güney Amerika'da, Avusturalya'da, orada burada böyle şeyler, böyle şeyler derken, tersten başladım. Dünyayı sorgulama, din, felsefe bilmem ne, hep bu topraklardan çıkmış. Yani, Mezopotamya'dan çıkmış, Anadolu'dan çıkmış, Ege'den çıkmış. Yani bu bölgede harmanlandıkça harmanlanmış işte. Ayrı yollara gidenler olmuş, şeyler yapmış... Dolayısıyla bunların arasında aynı şeyleri yaşamış insanlar aynı topraklarda mücadele etmişler. Ne bileyim, altın filan, arpa, buğday burada yetiştirilmiş. Oradan işte, gemiciler karşıya geçmiş, bir şeyler almışlar. Yani bunlar arasında, Siyonizm olsun, başka şey olsun, ilgi, alaka, simya bilmem ne, bunların birbiri içine geçmiş zaten yani. Ayırmak isteniz ayıramazsınız. Birlikte, işte bir sembolü gördü, ha bunlar bunu destekledi... Hani ayırmak isteyin, ayıramazsınız. İlk etapta gördüğünüzün çok çok ötesinde benzerlikler çıkar. Yani, her zaman işte şey yapılıyor; dinlerin kökeni o buradan gelmiştir… şunlar bunlar. Baktığınız zaman, o kadar birbiriyle iç içe, grift hale gelmiş ki... Dolaysıyla gayet normal bunu Siyonizm ile veya işte bir Batı felsefesiyle, ne biliyim, Mısır'daki Horus'la, onunla bununla bir şeyinin çıkması. Çünkü baktığınız zaman, aynı sorulara, benzer sorulara cevap arıyorlar.

Kendi yaşam döngüleri içerisinde, kendi tecrübeleriyle bir şeyleri geliştiriyorlar ama benzerlik inanılmaz fazla şey olarak.

G.A.: Peki, mesela bu semboller, ritüeller işlevi ne? Kabaca birkaç cümleyle ifade edebilir misiniz, siz bunları nasıl yaşıyorsunuz?

- Tek kelime söyleyeceğim; disiplin. Yani belli bir algoritma içerisinde. Bir çorba tarifi, nedir işte, undur, baharattır, su, şu kadar şey koyun... Bu bir algoritmadır. O tarif bir algoritmadır. Bu kurumun da bir algoritması var. Başlangıçta söylediğim gibi, sistemi kuvvetli ve de bütün asırlara, bütün yüzyıllara ayakta kalacak şekilde uyarlayabilmeniz için bir algoritması olması lazım. Bu da onun gibi bir şey. Ona sahip olmazsanız çözülme başlar. Bu sayede ilgiyi tutabiliyorsunuz, bilgiyi tutabiliyorsunuz. Çünkü bu kadar mesleki varyasyon veya toplumun her kesiminden değişik birikimlere sahip insanları bir arada tutabilmenin bir yolu olması lazım. Bu da bir disiplinle olabilir. Disiplin, hayt huyt olarak kastetmiyorum. Disiplin bir algoritmadır, bir yönergedir, bir takip usulüdür, bir sıralandırmadır, bir işleyiştir, bir prosestir aslında. Bir fabrikanın çalışması gibi. Eğer burada bir düzeni bozarsanız ürün çıkmaz. Ürün çıkmasını istiyorsanız ki o nedir? Tekabül etmiş insan, gelişmiş insan istiyorsanız, belli bir sıralandırmada olması lazım. Zaten çırak, kalfa, işte üzerine böyle sıralandırma konulması, evet, kurum içerisinde sizin olduğunuz yıla ait bir atıf gibidir. Onu oradan anlayabilirsin, ne kadar yıldır kurum içerisinde olduğunu. Fakat bu, birikim açısından bir şey ifade etmez. Kardeşimin de söylediği gibi, bir çırak öyle şekilde katkıda bulunur ki sizin dediğiniz gibi, 40 yıllık bir yeniyi geçebilir yani, şey yapabilir. O yüzden herkes onun çırak olduğuna falan bakılmadan, o saygıyla gelir, o katkısını yapar. Bu da işte, o disipline hizmet eder. O disiplinin ortada kalmasını, kuvvetli, güçlü kalmasını sağlar.

- Bir kere ben İsveç'ten gelirken, o zaman turizm şirketinde çalışıyordum, uçak şirketimiz de vardı. Bütün pilotları, kaptan pilotları tanıyordum. Yönetici olarak bir gün uçarken, şeye davet ettiler öyle, kokpite. "Gel," dedi, "beraber uçalım" falan. İyi dedik. Kokpitte 2 tane pilot var, ben varım. Kağıtlar çıkardılar böyle, kartondan. Bilmem neleri aç, açıyor. Öteki açmıyor da açıyor hareketi yapıyor ikinci pilot. "Şu levyeyi çek". Böyle okudu yirmi tane şey. Şimdi ben dedim ki ayvayı yedik dedim. Yani en tecrübesiz pilotlara denk geldik. Adam dedim, kâğıttan okuyor ne yapacağını hala, kalkmadan önce. Herhalde dedim bir sıkıntı var. Ya yeni bir pilot ya bir şey, bilmiyor dedim, şeyleri okuyor. "Yok," o, "elli yıllık pilotum da" Onu yapması gereken bir şey. Çünkü şansa, şuna buna şey yok. Elli yıllık da pilot olsanız, onu karşılıklı birbirinize konfirme edeceksiniz; bunu açtım, bunu açtım, emin miyiz, açtım... Öyle değil mi? Bizdeki ritüeller de biraz böyle. Yani orada yazılan her şeyi biliyoruz, yapıyoruz ama her gün, sanki o uçağı yeniden kaldıracakmışız gibi, her şeyi birbirimize tekrar, güven içerisinde ifade edip, karşıdan onun "algıladım ben bunu, tamam, doğru, bu uçak kalkar" onayını birbirimize, tüm herkese verebilmek için gerekli bir şey. Elli sene de geçse, o ritüellerin böyle bir fonksiyonu var. Kimsin, nesin, hangi havaalanından kalkacaksın, ne kadar uçacaksın, nereye konacaksın, bunlar hep birbirimize her toplantıda anlattığımız statik şeyler, prosedürler.

- Bu düşüncenin aslında üretilmesinde bir şey, verimli bir işlev gibi. Bunu yapmazsanız... Çünkü mesela, siz bir fikrinizin pat diye geldiğini mi düşünüyorsunuz? Tecrübeli akademisyensin. Asla pat diye gelmez. O belli bir gelişimin sonucudur, değil mi? Mesela Edison, ben şeyini çok severim, sekiz yüz denemeden sonra bulmuş tungsten elementini ampul içerisinde, havasız ortamda akkor hale gelip ışık yaydığını. Karısı da hep söylenmiş "Ne yapıyorsun!" bilmem ne falan, "Sekiz yüz kere denedin olmadı, işte bak yapamıyorsun" falan... Akşam akşam icat çıkartma diye (gülüşmeler). Yani en azından sekiz yüz tane elementin işe yaramadığını öğrendim diyor. Bir bilgi

birikimidir. Ve ondan sonraki üreteceği fikir de o bir temeldir. Ondan sonra olmuştur. Bu da öyle. Siz bunları yapmazsanız eğer üretemezsiniz bir şey. Lap diye şey gelmiyor, hayatın öyle bir akışı yok.

- Benim şahsen çok hoşuma gidiyor. Ne bileyim her şey aynı ritüellerde tekrar ediyoruz, aynı hareketleri yapıyoruz falan ama o bana şeyi hissettiriyor; yine toplantıya geldik, kardeşlerim burada, beraberiz, olay başlıyorunun şeyini veriyor öyle, kıvılcımını, ateşini veriyor. Ben o yüzden çok hoşuma gidiyor açılış şeyleri falan. Yani sıkılmıyorum hiç aynı şeyleri...

-Senkronizasyon gibi. Senkronize oluyorsun.

- Tabii, tabii, aynen.

- Benim eniştem de pilot, şey askeri. Emekli oldu tabii. Şey, savaş pilotu. O benzeri bir şey anlatmıştı. O prosedür var ya, okuyor falan. Şimdi sınıfımızın en iyisiydi, uçmada ya da neyse onların eğitiminde, bir arkadaşımız vardı. Kendisine çok güvenirdi, o prosedürü takip etmezdi. O eski uçaklarda kanatların altına takoz mu konurmuş, çok eskiden. Onun anlatmasını aktarıyorum size. O uçaktan indiğinde, eski uçaklar, bir yerlere, kanatların altına takoz konurmuş.

- Tekerlere takoz konur.

- Hayır, tekerlere değil. Kanatlar... O takozlar çıkartılıp da uçmak için öyle yapılıyormuş ya. O zaman o yönü tayin etmek gibi bir fonksiyona ulaşıyor. Ama indiğinde takozları takıyor. Bu da tabii o prosedürde yazıyor zaten. Ama çok özgüvenli ve öyle kalkıyor takozları çıkartmadan. Böyle düştü ve öldü diye anlatıyordu, en iyisi.

- Checklist takip etmediği için. O şeydir, muhtemelen kumanda düzeylerinin guardıdır, korumasıdır. Yerde, boşta rüzgâr geldiğinde sağa sola, kendi rüzgâr enerjisiyle alıp da kendi sistemini bozmasın diye onu sabitleyen bir sistem bu takoz dediğin.

- Çok eski herhalde, eski uçaklarda?

- Guard diye geçiyor. Onu almadan için kumada arızası, kumanda edemezsiniz uçağı.

- Öyle dedi o da, kumanda edemediği için.

- Şimdi ben, aynı zamanda uçuş öğretmeniyim, yani yıllardır. Hava Kuvvetleri'nde de öyleydim. Benim, yani bizim sistemin, havacılığın şu anki doktrinde, asla hafızana güvenme. Sadece ezber konular hariç, acil durumlar için. Onlar da o kadar azdır ki %5'idir. Onları must bilmen lazım, ezbere. Ama %95'i, ya iki saat önce yapmış olduğun bir hazırlığı gene checklistten yaparsın. İzleyen hakikaten der ki, "Manyak mısın kardeşim! İki saat önce yaptın ya, yap işte ezberden". Hayır! Bu bir alışkanlık getirir. Eğer ben bu checkliste bakmayı alışkanlık haline getirmezsem, dün ben bunu nasıl olsa yaptım, aynısıdır dediğin an, o gece değişiklik gelmiştir. Fabrika yeni bir şey koymuştur. Gece dokümanlar değişmiştir. Sen gidip o checkliste baktığında, o değişikliği görüp, yeni usulle devam edeceksindir. Onu kaçırırsın. Bundan emin olamayız. O yüzden her zaman kitaba bakacaksın.

- Bu da disiplin, değil mi?

- Bu bir disiplindir.

- Biz kendimize hakikaten, baştan komik geliyor esasında. Hani, harici hayattan gelip baktığın zaman, sembolik değerlerini veya işte, ne bileyim, ilk girdiğin bir, iki ayda, kurumun değerleri şunlar bunlar... Havada yüzen şeyler, onları daha bir yere oturtamamışsınız. Yani çok konuşuluyor. Bir de çok şeyi var, okunacak çok şey var, semboller şunlar... Bir bombardıman oluyor yani, ilk girdiğiniz sene, özellikle ilk aylar, bir bilgi bombardımanı var. Onlar hep havada geziyor. Bir yere alıp çok rahat oturtamıyorsun yani, şu şudur, bu budur diye. Belli bir müddet sonra bunları oturtabiliyorsun. Onlar iterler de, onların bir yerlere oturması için güzel araçlar oluyor. Ne bileyim, bir açılış ritüelini senede bir kere duymak farklı bir şey ama her toplantıda o açılış ritüelleri, hareketler olsun, şeyler olsun, oradan bir şeyden çağrışım yapıyor. Havada kalan bir şey, "aa, bu buymuş" deyip, onu ete kemiğe büründürüyorsun. İkinci konu da, tabii şey, çok özel, ezoterik bir kurum. Üyeleri çok homojen olmadığı için bazı şeyler de özgürlük veriyor insana. Yani bir sembole Fatih farklı algılayıp farklı bir yere yapıştırıyor. Bir ritüeldeki bir hareketi ben farklı algılayıp farklı bir yere yapıştırabilirim. Biraz da esasında çok hiyerarşik, statik görünmesine rağmen sembolik değeri kaynaklı esasında büyük bir özgürlük alanı. Eğer o sembolü yanlış değerlendirmişseniz ki yanlış değerlendirme gibi bir şey çok mümkün değil çünkü açık şeyler, uçları açık şeyler. Zaten bir şekilde, bir toplantıda, bir yerde, o sembol de doğru olması gereken yere oturuyor zaten. Siz ona çok fantezi bir şey düşünmüş olsanız bile, bir yerde farkında olmadan gelip oturtuyorlar bir yere. Komikti baştan. Ama şimdi hayatımızın güzel bir parçası oldu.

G.A.: Dışarıda bir araya gelme halinizden aslında...

- Ben kendimden örnek vereceğim. Bir gün, kaç sene olmuştu? Belki 15 sene sonra hani, ifade etme alışkanlığından dolayı bir anda bana verilen konuşma hakkını kullanaraktan, biz burada ne yapıyoruz falan demiştim. Hani, şey bekliyorum, bu gücümüzle şunu yaptık, bunu yaptık gibi sonuçlar istiyorum. O zaman öyle düşünmüyordum. Şimdiki düşüncemi söyledim. Bizleri, yani, biz, o ortamda iyi olup, çevremizi iyi yapalım. "Mehmetçiğim, sakin ol" dediler, "Ne istiyorsan yaparsın. Bu, senin yapacağının başlığını taşıyan bir kurum değil. Sen, diyelim, bilmem ne yardımı etmek istiyorsun, bilmem ne yardımı kurumu değil bu. Sen al kardeşini yanına, o da aynı fikirdeyse yapın" demişti biri. Şimdi, hani bu arada, bizim gelişimimizle ilgili olumlu ortamı geçtik. Bunu, her derler ya, çocuk esirgeme kurumu yaptı falan, klasik. İttihat Terakki örneği var. Aslında o çok ciddi bir şey. … gibi. Şimdi, soru şöyle gibi ama… Dışarıda bu tür iş birliğiniz ya da bunu kötüye kullananlar. Yani mesela pekâlâ olabiliyor. Kardeş kardeşi kazıklıyor, değil mi, ticaret hayatında? Biz gibi akademiklerde öyle bir sorun olmaz yani. Birlikte proje yapabiliriz belki de... Ama orada, bir ihalede ya da bilmem nede, bir arada olabiliyor kardeşler, değil mi? Bunun dayanışması içinde oluyorlar. Ve zaman zaman da birbirlerini kazıklıyorlar. Ona şahit oldum. Yani mesela, yine isim yok gibi de ama işte kocaman bir site ya da mekanlarla ilgili bir şey yapan ve bu arada oradan ev almak için, yani villa almak için varını yoğunu satıp, kardeşlerden sonra aslında bu ciddi bir şekilde kazıklandığını fark eden, bu durumda ne yapılır onu dışarıda mı dava edeceksin, içerde ne yapacağız falan... Zaman zaman içeride bir şey yapılmadığını, onu koruduklarına şahit olmak gibi olumsuz bir sürü şey oluyor, oldu ve olacaktır. Siz mesela, böylesi olumsuz bir şeye rastladınız mı? Başınıza gelen bu kurum içinde ya da şahit oldunuz mu? Yani, kurum içinde, dışarıda bana söylenilen "Ne istiyorsan, git kardeşini al yanına" konusunda olumlu, olumsuz neler gördünüz?

- Nispeten yeniyiz. Belki hani bu yaşanmışlıklarla ilgili tecrübede biraz şey olabiliriz.

- Mesela kardeşinse eğer buradan kalkarken "çok sıkıştım, işte bilmem, yarın vereceğim, şu kadar para" falan gibi eminim bizlere uymaz o da, yapıp da, onu sonra geciktiren, vermeyen falan gibi çok şeyleri ben duydum ve bunun gibi de oldu misal. O tür olumsuz şeyler, hiç şahit oldunuz mu ya da duydunuz mu?

- Ben şahit olmadım bireysel olarak. Bana göre o zaten kurumla alakalı bir konu değil, insanla ilgili bir konu, bireysel bir şey. Muhtemelen farkında olmadan o işleri yapan kardeşlerimizi bir müddet sonra kurum dışına çıkarlar ya kendi isteği ile ya şeyle.

- Elenir diyorsun.

- Elenir. Birisine zarar vermiştir, verir. O tamamen bireysel bir şey. Demek ki o kişisel gelişiminde yeteri kadar şey yapamamış ve düzeltme yönünde de bir performansı yok. Bir şekilde olur. Ama şu var tabii, bizim kurumumuzun üyeleri de ne bileyim, işte Korkuteli'ndeki bir ağaç kavuğunun içinden çıkarıp bulmuyoruz, bu toplumda... Ben elli senedir bu toplumda yaşayan birisiyim. Toplumun ortalaması neyse, şeyin... Can Dündar'ın bir şeyi vardı. Bazen uzun konuşabilirim, kusura bakmayın. İstanbul'da, Güneşli'de, bu bir gazetenin açılışını yaparlarken, diyor ki "Biz öyle makinalar aldık ki bu gazetecilik için; matbaa makinası, şu, bu. Zannedersin NASA üssüdür. Buradan kâğıdı veriyorsun, öteki taraftan gazete çıkıyor. Düşünüyorum, basıyor, inanılmaz!". En son teknolojik bütün makinaları almışlar gazetecilik için falan. "İşe gelirken" diyor, "içeri girince, gazeteye girince kendimi mühendis falan zannediyorum. Böyle teknolojik bir ortam, harika her şey falan filan". Fakat o bölge dere yatağına yapıldığı için büyük bir yağmur yağıyor. Bütün o milyarlık makinalar, en son teknoloji, suyun üzerinde yüzüyor. Bunu bir köşe yazısında anlatmıştı. Son söz olarak da şunu diyor " Sizin bireysel standardınız ne kadar yüksek olursa olsun, yaşadığın yerin ortalamasının üzerine çıkamazsınız". Şimdi bizde de biraz o var. Bizim kurumdaki üyeler, bu toplumdan gelen insanlar. Sen ne kadar buradaki bilgi birikimi yüksek, ahlak, erdem bir seviyede tutmak olsan da bir şekilde, toplumun ortalamasıyla uzlaşmak durumunda kaldığın noktalar oluyor. Bu uzun vadede eleniyor, biraz daha rafine oluyorsun ama eninde sonunda bu insanlar da toplumun parçaları bir şekilde.

- Bu büyüklerin dediği konuya mı gidiyor? Hani "Masonlarla masonluğu karıştırma …." demişti.

- Evet.

- Bir de her memleketin masonu farklıdır. Onun o çevresinin o da.

- Evet. Benim şöyle mesela kişisel olarak şöyle bir durumum var; beni bu yüzden mesela aile içerisinde falan çok fazla şey yapmazlar yani, bazı konularda. Ben bir kişiyi, akrabam, kardeşim, bilmem nem diye eşitler arasında birinci olarak tercih ederim. Yani, iki tane adam var, her şeyi aynı yapıyor, hiçbir şey yok. O zaman bir akrabam, kardeşim, bilmem neye belki bir meyilim olabilir ama bir yönetici olarak, benim bir iş arıyorum, bir profil var. O profilde birini bulmam lazım. Çünkü o bana faydalı olacak, şirkete faydalı olacak. Onun kim onduğu önemli değil, önemli olan o yetkinliğe sahip olup olmaması. Biz de şeyler var, ister istemez insanda, rahmetli …. söylemişti. "Bir arkadaş şey yaptı" dedi, "kardeşimiz" dedi. “Böyle negatif olarak, morali bozuk. Ne oldu?" falan... "Ya masonluk masonluk diyorsunuz. 8 aydır işsiziz kardeşim. Bir elimizden tutan olmadı kurumda" falan diye, böyle çıkış yapan birisi olmuş. Şimdi, böyle bir şey yok. Bana göre böyle bir kurumda bunun talep edilmesi zaten hoş bir şey değil. Bizim amacımız tamamen farklı. Ha, eşitler arasında birinci. Ne bileyim, dişim ağrıyorsa, kardeşim varsa onun muayenehanesine giderim. Yani bütün doktorlar...

G.A.: Tek bir sorum kaldı. Sizin önerdiğiniz birileri oldu mu?

- Biz şu anda öneremiyoruz.

G.A.: Öyle bir şey yok.

- Yok. Yani olsa bile ben o şeyde hissetmiyorum kendimi. Birini önerebilir miyim diye düşünüyorum tabii. Çünkü o sıra bir gün geldiğinde, şu anki yetkinliğimle birini önerebilir miyim? Öneremem gibi geliyor. O da bir aşama. O da bir şeyle geçecek. Onu bekliyorum ben de. Mutlaka bir sebebi vardır, önermenin neden o belli bir yetkinlik ya da senesini geçirmiş insanlara verildiğinin bir manası var.

- Orada, sorularda yok da, ben izin olursa, vaktiyle, ben dahil olmak üzereyken, bana gelip, benimle bu sırada konuşuyor olanlar, "başka bir obediyans daha var. İstiyorsan orayı incele sonra uygun görürsen bizi seçersin" demişti. Ben de, incelediğimde, öbür, size dendiği gibi, bir şekilde kuruma dahil olurken, hani ant içme ya da… Yani orada okuduğun yapılması gerekenleri olacağına dair gibi bir hadise oluyor ya, o ant içmede, öbür tarafta üç büyük kitabından birisine el basıyorsunuz. Bizde de bir kitap var ama içi boş. Yani, o beni çok etkiledi. Sonra artı, hani, bazı yerlerde köpekler ve zenciler giremez filan yazıyormuş dediler. Özürlüler ve kadınlar giremez bu kuruma diyor öbür taraf. Gizliyse kadınlar. Bu zaten olayı bitirir. Şimdi, ama bu arada ben şuna şahit oluyorum; böyle olduğu halde hemen bir müddet sonra eşine, işte her ne kadar bu loca hatası, konuşulanlar dense de o ortamı eşini de kazandırmak isteyen bir kesim oluyor; düşünür müsün, bak böyle biri, bir şey var. Böyle de bu … hale geçer. ... Bir yakınınızın, bir kadın, ona da bunun, ne bileyim hani olumlu şeylerini kazandırmak, değil mi, için, gerçi şu … özellikle öyle bir düşünceye yol açıyorsun.

- Ben kız kardeşimi istedim, çok açık söyleyeyim.

- Süper.

- Kız kardeşimin olmasını istedim fakat şöyle bir durum var tabii; biraz da gözlemliyorum kendisini. Benim kardeşim, yıllardır beraberiz falan filan ama şimdi kurum içerisinde yaşadıkça, gördükçe, buradaki ihtiyaçlar onun düşünelemediği bir dünya yapısı, nerede çatıştı, nerede çatışmaz falan yani. Abi sen de kız çok güzel diye bir şey değil yani. Belli bir sorumluluklar da yüklüyor, belli bir şeyler de yüklüyor. Dolayısıyla birazcık da gözlemliyorum onu. Mert'in dediği gibi, belki ilk çok keyifli, 3, 5 ayımızda "Ay Ahmet de olsun, Mehmet de olsun, Mustafa da olsun" falan diyorsun. Aradan bir sene geçtikten sonra kurum o kadar özel bir yere konumlanıyor ki o zaman herkesi de yakıştıramamaya başlıyorsun bir şekilde. Ama ben, ailemde olsun, ailemizde böyle bir gelenek olsun veya bu tarafa yönlenmiş olsunları çok isterim.

- Ama kadınlar yok.

- Kadın yok, tabii tabii tabii... Mesela şöyle bir şey var; benim bir tane kızım var. 27 yaşında. İsveç'te oturuyor o. Türkçe bilmiyor. Araştırdım ben mesela. Hani ben de çok uzun süre orada kaldım, Türkiye'nin durumu, şudur budur diye. Eskiden şeye bakardım, İsveç'e dönersem hani nerede otururum, bir ev mi alırız şudur budur. Şimdi şeye bakıyorum, hangi obediyanslarda, neler... Hani eğer bir şey olur da gidersem hani, neresinin parçası olarak devam ederim falan filan diye. Orada şey var, şu, insan hakları diye bir şey var, … erkek karışık locaların olduğu bir obediyans. Bu İsveç'te var mesela.

- Var mı?

- Var. 4 tane locaları var.

- Muhteşem. Bu konu, Türkiye'de en hazmetmiş olarak İzmir'de var. Mesela …bir şekilde toplantıya hanımlar geldiğinde, grup halinde 3 kişi geldiyse, 3'ü de …. olsunlar. Ve ona uygun olmayan adamlar da hani, bunlar ne arıyor... Klasik Türk insanından bahsediyorum. İzmir'de, o locada, dağınık bir şekilde …Bir kadın onunla sohbet ediyor. Yani o kadar doğal ki İzmir'de. Sindirmiş.

- Burası da öyle.

- Öyle mi?

- Tabii tabii. Ben hiç şey görmedim, karışık oturuyorlar.

- … Ama şey, daha mesela biraz daha olması gerekiyor. Ankara deyince hani, Başkent, o aldatır ya...

- Bir de şey var, burada şimdi … yeni mi tam bilmiyorum ama çok çırak var. Şimdi diğer locaların falan toplantılarına gittiği zaman bunların oturduğu yer de belli zaten. Bir yer var oturabilecekleri, oraya da diziliyorlar. Çok fazla üstat da olmadığı için herhalde veya çok sık gelip gitmedikleri için genelde çıraklar geliyor. Onların da bir oturma yeri, oraya diziliyorlar.

- Ben bir ara mesela böyle, tabii böyle şeyler her gün konuşulan bir şey olmadığı için öyle bir denk geldiğinde, kızımla beraber, hani biraz böyle bir yoklayıp "Ya böyle bir şeyler var, ne düşünüyorsun? Hayatını şu şekilde anlamlaştırabilir" falan filan gibi... Orada da, onun bir parçası olabilir mi acaba falan gibi şey yapıyorum. İsterim yani, çok isterim.

G.A.: Çok teşekkür ederim. O kadar faydalı oldu ki bana.

KAYNAKÇA:

Adal, R. (2004). **Aydınlanma Çağında Kamusal Alan ve Heterotopik Mekân İncelemesi: "Palais Royal" ve "Mason Locaları"**. Ankara: Ankara Üniversitesi Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Algan, R. (2006). **Ezoterizme Genel Bir Giriş**. Cogito(46), 127-141.

Arıç, S. (1996). **Masonların Dünyası**. İstanbul: Tekin Yayınevi.

Aydın, S. (2015). Otobiyografi Nasıl Okunur?: Biteviye Tarihçiliğin Açmazlarına Dair. B. Somay içinde, **Tarih, Otobiyografi ve Hakikat: Yüzbaşı Torosyon Tartışması ve Türkiye'de Tarihyazımı** (s. 145-200). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Aydın, S. (2015b). Sunuş: Bir Etno-Dinsel Kimlik Olarak Alevilik. Y. Çakmak, & İ. Gürtaş içinde, **Kızılbaşlık, Alevilik, Bektaşilik: Tarih, Kimlik, İnanç, Ritüel** (s. 11-....). İstanbul: İletişim Yayınları.

Barnard, A. (2016). **Simgesel Düşüncenin Doğuşu**. (M. Doğan, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Bauman, Z. (2017). **Akışkan Modernite**. (S. O. Çavuş, Çev.) İstanbul: Can.

Bauman, Z. (2017). **Cemaatler**. (N. Soysal, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.

Bauman, Z. (2017). **Kimlik**. (M. Hazır, Çev.) Ankara: Heretik.

Bauman, Z., & Raud, R. (2018). **Benlik Pratikleri**. (M. Ekinci, Çev.) İstanbul: Ayrıntı.

Bilimsel Araştırma Grubu. (1992). **Masonluk ve Kapitalizm**. İstanbul: Araştırma.

Büyük Mason Mahfili Derneği Özgür Masonlar Büyük Locası. (2019, Mayıs 5). **Dünyada Masonluk**: http://www.mason-mahfili.org.tr/dunyada-masonluk/ adresinden alındı

Chilson, C. (2010). A Religion in Death Throes: How Secrecy Undermines the Survival of a Crypto Shin Buddhist Tradition in Japan Today. **Religion Compass**, 4(4), 202-210.

Chilson, C. (2014). **Secrecy's Power: Covert Shin Buddhists in Japan and Contradictions of Concealment**. Honolulu: University of Hawaii Press.

Cirhinlioğlu, Z. (1996). Önsöz. Z. Cirhinlioğlu içinde, **Meslekler ve Sosyoloji** (s. 7-24). Ankara: Gündoğan.

Cohen, A. (1971). The Politics of Ritual Secrecy. **Man**, 3(6), 427-448.

Demir, G. Y. (2013). Önsöz: Yerliler Arasında Bir Yapı Ustası. C. L. Strausse içinde, **Mit ve Anlam** (G. Y. Demir, Çev., s. 1-29). İstanbul: İthaki.

Dumont, P. (2005). Freemasonry in Turkey: a by-product of Western penetration. **European Review**, 3(13), 481-493.

Dupret, B., Pierret, T., Pinto, P., & Spellman-Poots, K. (2017). Giriş. B. Dupret, T. Pierret, P. Pinto, & K. Spellman-Poots içinde, **İslami Pratikte Etnografik Yaklaşımlar** (s. 9-18). İstanbul: Tekin Yayınevi.

Durkheim, E. (2009). **Dinsel Yaşamın İlk Biçimleri**. (Ö. Ozankaya, Çev.) İstanbul: Cem Yayınevi.

Edgar, A., & Sedgwick, P. (2007). **Kültürel Kuramda Anahtar Kavramlar**. (M. Karaşahan, Çev.) İstanbul: Açılım Kitap.

Ehrenreich, B., & Ehrenreich, J. (1996). Profesyonel-Yönetici Sınıf. Z. Cirhinlioğlu içinde, **Meslekler ve Sosyoloji** (s. 197-227). Ankara: Gündoğan Yayınları.

Eksertzoglou, H. (1999). **Osmanlı'da Cemiyetler ve Rum Cemaati: Dersaadet Rum Cemiyet-i Edebiyesi**, 1861 - 1912. (F. Benlisoy, & S. Benlisoy, Çev.) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Eliade, M. (2015). **Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu: Yaratılış Özlemi**. (M. Aydın, Çev.) İstanbul: Kabalcı.

Eliade, M. (2017a). **İmgeler ve Simgeler**. (M. A. Kılıçbay, Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Eliade, M. (2017b). **Mitlerin Özellikleri**. (S. Rifat, Çev.) İstanbul: Alfa.

Erdem, M. (2010). **Secrets and Revelations: An Ethnographic Study of the Nusayri Community in the Karaduvar District of Mersin**. Ankara: Middle East Technical University (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Erözden, O. (1998). STK'lar ve Hukuki Çerçevede Yenilik Talepleri Üzerine Notlar. T. U. Belge içinde, **Merhaba Sivil Toplum** (s. 13-22). İstanbul: Helsinki Yurttaşlar Derneği.

Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti Türkiye Süprem Konseyi . (2013). **IV Derece Ritüeli**. İstanbul.

Faivre, A., & Voss, K.-C. (2006). Batı Ezoterizmi ve Dinler Bilimi. **Cogito**(46), 143-167.

Freidson, E. (1996). Mesleksel Kontrolün Değişen Doğası. Z. Cirhinlioğlu içinde, **Meslekler ve Sosyoloji** (s. 99-127). Ankara: Gündoğan Yayınları.

Goffman, E. (2009). **Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu**. (B. Cezar, Çev.) İstanbul: Metis.

Goffman, E. (2017). **Etkileşim Ritüelleri: Yüzyüze Davranış Üzerine Denemeler**. (A. Bölükbaşı, Çev.) Ankara: Heretik.

Goode, W. (1996). Topluluk İçinde Topluluk: Meslekler. Z. Cirhinlioğlu içinde, **Meslekler ve Sosyoloji** (s. 67-80). Ankara: Gündoğan Yayınları.

Goody, J. (2018). **Mit, Ritüel ve Söz**. (D. Sezgi, Çev.) İstanbul: Küre Yayınları.

Gökçe, B. (2007). **Toplumsal Birimlerde Araştırma**. Ankara: Savaş Yayınevi.

Gölpınarlı, A. (2016). **Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar**. İstanbul: İnkılap.

Gündaş, M. (2009). **Amerikan Sineması'nda Mason Sembolleri ve Anlamları**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Radyo-Sinema-Televizyon Anabilim Dalı: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Habermas, J. (2010). **Kamusallığın Yapısal Dönüşümü**. (T. Bora, & M. Sancar, Çev.) İstanbul: İletişim.

Hürriyet Gazetesi. (2019, Mayıs 5). **Masonluk Türkiye'de Artıyor**: http://www.hurriyet.com.tr/gundem/masonluk-turkiye-de-artiyor-306775 adresinden alındı

Iacovella, A. (2005). **Gönye ve Hilal: İttihad Terakki ve Masonluk**. (T. Altınova, Çev.) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Johnson, P. C. (2002). **Secret, Gossip and Gods: The Transformation of Brazilian Candoblé**. New York: Oxford University Press.

Karakuş, E. (2014). **Nationalist Conservatism and Its Enemies: Communist, Jews, Donmehs, and Free Masons in Büyükdoğu, Serdengeçti and Sebilürreşad**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Middle East Technical University.

Kartarı, A. (2016). **Kültür, Farklılık ve İletişim: Kültürlerarası İletişimin Kavramsal Dayanakları**. İstanbul: İletişim Yayınları.

Kılıç, M. E. (2006). "Padişah-ı Alem Olmak Bir Kuru Gavga imiş". **Cogito** (46), 103-125. (A. S. Aykut, & E. Çakmak, Röportajı Yapanlar)

Kippenberg, & Strousma. (1995). Introduction: Secrecy and Its Benefits. H. G. Kippenberg, & G. G. Stroumsa içinde, **Secrecy and Concealment: Studies in the History of Mediterranean and Eastern Religions** (s. xiii-xxiv). Leiden: E.J.Brill.

Koloğlu, O. (2011). **İslam Aleminde Masonluk** . İstanbul: Kırmızı Kedi.

Levi-Strauss, C. (2013). **Mit ve Anlam**. (G. Y. Demir, Çev.) İstanbul: İthaki.

Marshall, G. (2003). **Sosyoloji Sözlüğü**. (O. Akınhay, & D. Kömürcü, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat.

Mason Derneği Türkiye Süprem Konseyi. (Haziran 2006). **Mason Derneği İç Tüzüğü**.

Masonic Service Association of North America. (2019, Mayıs 5). **Masonic Membership Statistics 2016-2017**: https://www.msana.com/msastats.asp adresinden alındı

Mead, G. H. (2017). **Zihin, Benlik ve Toplum**. (Y. Erdem, Çev.) Ankara: Heretik.

Morgan, D. L. (1996). **Focus Groups as Qulitative Research**. London: SAGE.

Musardo, V. (2013). **Influences of Italian Nationalism in The Capital of Ottoman Empire: Mazzini, Garibaldi, and Masonry**. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Naudon, P. (1994). **Masonluk**. (S. Tiryakioğlu, Çev.) İstanbul: Varlık.

Nişanyan, S. (2019, Şubat 24). Ezoterik. Nişanyan Sözlük: Çağdaş Türkçe'nin Etimolojisi: https://www.nisanyansozluk.com/?k=ezoterik adresinden alındı

Nişanyan, S. (2019, Mart 1). Sır. **Nişanyan Sözlük: Çağdaş Türkçe'nin Etimolojisi**: https://www.nisanyansozluk.com/?k=s%C4%B1r adresinden alındı

Nişanyan, S. (tarih yok). **Nişanyan Sözlük Çağdaş Tükrçe'nin Etimolojisi**. Şubat 13, 2018 tarihinde http://www.nisanyansozluk.com/?k=cem adresinden alındı

Özman, A., & Dede, K. (2012). Türk Sağı ve Masonluğun Söylemsel İnşası: İktidar, Bilinmezlik, Komplo. İ. Özkan Kerstecioğlu, & G. Öztan içinde, **Türk Sağı: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri** (s. 169-201). İstanbul: İletişim.

Punch, K. F. (2016). **Sosyal Araştırmalara Giriş**. Ankara: Siyasal.

Reinalter, H. (2011). **Masonluk**. (K. Özdoğan, Çev.) İstanbul: Kırmızı Kedi.

Simmel, G. (2017). **Gizliliğin ve Gizli Toplumların Sosyolojisi**. (İ. Dündar, Çev.) İstanbul: Pinhan.

Soysal, İ. (2010). **Dünyada ve Türkiye'de Masonluk ve Masonlar**. İstanbul: Derin Yayınları.

Spinoza, B. (2016). **Teolojik-Politik İnceleme**. (C. B. Akal, & R. Ergün, Çev.) Ankara: Dost.

Steiner, R. (2003). **Gizli Bilim: Dünya ve İnsan Evriminde Bugün ve Yarın**. İstanbul: Omega.

T.C. İç İşleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı. (2018). **İllere ve Faaliyet Alanlarına Göre Dernekler**. Şubat 13, 2018 tarihinde https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/illere-gore-faal-dernekler.aspx adresinden alındı

Taburoğlu, Ö. (2008). **Dünyevi ve Kutsal: Modernlerin Maneviyat Arayışları**. İstanbul: Metis.

Tönnies, F. (2011). Cemaat ve Cemiyet Nazariyesi. (Z. F. Fındıkoğlu, Çev.) **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 9, 712-748.

Türe, E. (2016). **Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye Mason Locaları ve Kapatılma Süreci (1923-1935)**. Ordu: Ordu Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Türkiye Süprem Konseyi. (2017). **Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti Türkiye Süprem Konseyi Yönetmeliği**. Türkiye Süprem Konseyi.

Türkiye Süprem Konseyi. (2019). **Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti Türkiye Süprem Konseyi 2018 Yıllığı**. ?: ?

Ulaş Belge, T. (1998). HYD ve Türkiye'de Örgütlenme Sorunu Üzerine Notlar. T. Ulaş içinde, **Merhaba Sivil Toplum** (s. 177-190). İstanbul: Helsinki Yurttaşlar Derneği.

Weber, M. (2011). **Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı**. (Ö. Ozankaya, Çev.) İstanbul: Cem Yayınevi.

Williams, R. (2018). **Anahtar Sözcükler: Kültür ve Toplumun Sözvarlığı**. (S. Kılıç, Çev.) İstanbul: İletişim.

Zarcone, T. (2011). **İslamda Sır ve Gizli Cemiyetler: Türkiye, İran ve Orta Asya, 19. - 20. Yüzyıllar Masonluk, Carboneria ve Sufi Tarikatlar**. (A. Berktay, & B. Akkıyal, Çev.) İstanbul: Kabalcı.

Zinser, H. (2011). **Ezoterizme Giriş**. (N. Eryar, Çev.) İstanbul: Kırmızı Kedi.

Zizek, S. (2011). Siyasi Bir Kategori Olarak Fantazi. B. Somay, & T. Birkan içinde, **Kırılgan Temas: Slavoj Zizek'ten Seçme Yazılar** (T. Birkan, Çev., s. 142-159). İstanbul: Metis.

İnternet Kaynakları

http://www.mason.org.tr/web/

http://www.mason-mahfili.org.tr/